

2024. I. félév

Szakpolitikai elemzések

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

2024. I. félév

Szakpolitikai elemzések

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Impresszum

**A Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Eötvös József Kutatóközpont
Európa Stratégia Kutatóintézet kiadványa**

Szerkesztőbizottság

Schmidt Laura
Taraczközi Anna
Tárnok Balázs

Lektor

Navracsics Tibor

A szerkesztőség címe: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

A szerkesztőség e-mail-címe: schmidt.laura@uni-nke.hu

Weboldal: <https://eustrat.uni-nke.hu>

Kiadó: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Ludovika Egyetemi Kiadó

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Olvasószerkesztő: Csinta Áron

Korrektor: Szabó Ilse

Tördelőszerkesztő: Tihanyi József

DOI: https://doi.org/10.36250/01262_00

ISBN 978-963-653-169-0 (ePDF)

ISBN 978-963-653-170-6 (ePub)

Tartalom

Ajánló	7
A szerzők és a szerkesztők rövid szakmai életrajza	8
Szakpolitikai elemzések 2024. I. félév	14
Az Európai Unió Tanácsának soros elnöksége	15
<i>Tárnok Balázs</i>	
Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?	16
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
A belga elnökség gazdasági és kereskedelmi prioritásai	22
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
A belga EU tanácsi elnökség 2024-es digitális prioritásai	27
<i>Tóth Bettina</i>	
Mennyire lesz zöld a belga soros elnökség?	31
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Honest brokers: a magyar EU-elnökség prioritásai	35
Választás 2024	41
<i>Navracsics Tibor</i>	
A választás éve az európai belpolitikában	42
<i>Petri Bernadett</i>	
Sztárokra is épít az EU idei választási kampánya	45
<i>Petri Bernadett</i>	
Választási reményfutam – 180 fokos fordulatban az európai zöldek	49
<i>Kalas Vivien</i>	
Európai parlamenti választás 2024 – átalakuló erőviszonyok Európában	54
<i>Csepeli Réka</i>	
A 2024-es európai parlamenti választások mint a francia demokráciamodell megmérettetése	58
<i>Csepeli Réka</i>	
Kibillenő status quo	63
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Csúcsjelölti vita: Európáért, Ukrajnáért, a jogállamiságért	67
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Hogyan kapcsolódnak a gazdasági tényezők és az európai parlamenti választások egymáshoz?	73
<i>Tárnok Balázs</i>	
Az EP-választások eredménye – magyar szemmel	77
<i>Tóth Bettina</i>	
Az európaiak mégsem aggódnak eléggé a klímaváltozás miatt?	82

Tartalom

<i>Navracsics Tibor</i>	
Töredezetebb és intenzívebb	86
<i>Navracsics Tibor</i>	
Miért csomag?	89
Versenyképesség	92
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Pozitív kilátások: jobban fogunk élni	93
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Veszélyben a közös piac?	97
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Érvénybe lép az új költségvetési szabály	101
<i>Mernyei Ákos Péter</i>	
A tőkepiaci unió és ami mögötte van	104
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Újabb szankciókat terveztek az EP-választások előtt	108
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Kritikus nyersanyag mint az új olaj?	112
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
A G7-ek csoportja és az üzleti szféra szereplőinek legújabb döntései	118
<i>Mernyei Ákos Péter</i>	
Mire jut jövőre az uniós költségvetésből?	126
Bővítéspolitika	129
<i>Zsivity Tímea</i>	
Koszovói szkander a pénzforgalomban	130
<i>Miszlivetz Áron James</i>	
A Nyugat-Balkán bővítése mint európai uniós stratégiai cél	134
<i>Zsivity Tímea</i>	
Európai támogatások: kockázatokkal és mellékhatásokkal	138
<i>Zsivity Tímea</i>	
Szerb–horvát „jósomszédi” viszony a választási szuperév viharában	143
<i>Zsivity Tímea</i>	
Montenegrói belső játszmák – geopolitikai téttekkel	148
<i>Zsivity Tímea</i>	
Észak-macedón irányváltás	153
Kohéziós politika	157
<i>Navracsics Tibor</i>	
Erősödő kohézió – kihívásokkal	158
<i>Petri Bernadett</i>	
A belső piac és az európai jólét kohéziós politikai kérdés	160
<i>Navracsics Tibor</i>	
Kohézió és versenyképesség	166

Tartalom

Migrációs politika	168
<i>Kalas Vivien</i>	
A vége felé közeledik a migrációs politika reformja	169
Közös Agrárpolitika	173
<i>Navracsics Tibor</i>	
A közös mezőgazdasági politika halála?	174
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Az európai mezőgazdaság a háború és a klímavédelem között	177
Fenntarthatóság, zöld- és energiapolitika	183
<i>Tóth Bettina</i>	
Vajon megismétlődik a zöldhullám a parlamenti választásokon?	184
<i>Tóth Bettina</i>	
Éghajlati kockázatok és Európa: egy-null a klímaváltozásnak	188
<i>Csepeli Réka</i>	
Klímaperek	192
<i>Tóth Bettina</i>	
Európai éghajlati jelentés: megkongatták a vészharangokat	196
<i>Tóth Bettina</i>	
Fenntartható olimpiai játékok? Párizs (is) megpróbálja!	201
Digitalizáció és innováció	206
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Az uniós AI-jogalkotás halad, az USA befolyása egyértelművé válik	207
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Több mint szabályozó szervezet	211
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
Európai iránymutatások a kutatói közösségnek	214
<i>Pató Viktória Lilla</i>	
AI Index 2024	218
Európai uniós közjog és politika	224
<i>Kalas Vivien</i>	
Hogyan tovább, Európai Tanács? A Charles Michel-ügy jogi, politikai dimenziói	225
<i>Navracsics Tibor</i>	
Akik a Bizottságnál is aktívabbak a jogállamiság számonkérésében	229
<i>Mernyei Ákos Péter</i>	
Egyenértékűek-e az uniós jogrendszerek?	232
<i>Mernyei Ákos Péter</i>	
Régi „bűnnek” hosszú az árnyéka	236
<i>Mernyei Ákos Péter</i>	
Schengen(en) innen, Schengen(en) túl	240
<i>Zalai Csaba</i>	
A 2024–2029 közötti időszakra vonatkozó uniós stratégiai menetrend	244

Tartalom

<i>Petri Bernadett – Matuz János</i>	
Indulhat a per az Európai Unió Tanácsa ellen	248
<i>Tárnok Balázs</i>	
Weimari menetrend	255
Uniós külpolitika	258
<i>Varga Csilla</i>	
A majdnem megghiúsuló soros EBESZ-elnökség	259
<i>Varga Csilla</i>	
Oroszországi kisebbségek a periférián	263
<i>Máthé Réka Zsuzsánna</i>	
Irán és a szankciók: mit várhatunk az újabb intézkedésektől?	267
<i>Csepeli Réka</i>	
Európai szuverenitás és gazdasági diplomácia	274
<i>Zsivity Tímea</i>	
Srebrenica mint a burjánzó nacionalizmus szimbóluma	279
Tagállami politikai helyzetkép	283
<i>Tárnok Balázs</i>	
A visegrádi együttműködés él, de vergődik	284
<i>Tárnok Balázs</i>	
Peter Pellegrini Szlovákia új köztársasági elnöke	290
<i>Csepeli Réka</i>	
A francia Nemzetgyűlés feloszlatásának lehetséges következményei	294
<i>Csepeli Réka</i>	
Pánikkampány Franciaországban	300

Ajánló

A *Szakpolitikai elemzések* a Nemzeti Közszerológati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet munkatársainak azon gyors-jelentéseit tartalmazza, amelyek meghaladják egy blogbejegyzés terjedelmét, tanulmányok előtanulmányaiként szolgálnak. Célunk, hogy minél aktuálisabb témákat dolgozzunk fel kutatási részeredmények bemutatásával. Az elemzések az Európai Bizottság struktúrájának megfelelően a magyarországi viszonylatban is kiemelten kezelt szakpolitikákat fogják össze, úgymint a soros elnökség, a versenyképesség, a bővítéspolitika, a kohéziós politika, a migrációs politika, a zöld- és energiapolitika, a digitalizáció, valamint az uniós köz- és külpolitika.

A tanulmánykötetet ajánlom az Európai Unió iránt érdeklődő szakmai közvélemény számára, mert az európai integrációról való intenzívebb kommunikációt szolgálja.

Navracsics Tibor

A szerzők és a szerkesztők rövid szakmai életrajza

Csepeli Réka a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézetének kutatója, valamint a Sorbonne Nouvelle Paris III egyetemen oktat a fenntartható fejlődés témakörében. Az ELTE történelem és francia nyelv és irodalom szakán szerzett tanári diplomát, majd tanulmányait a párizsi Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales-n (EHESS) folytatta, ahol megszerezte a politikatörténet doktora fokozatot. Könyvet írt a 19. századi magyar és francia szabadelvű gondolkodás szellemi párhuzamairól. Főbb kutatási területei közé tartozik a francia bel- és külpolitika (több mint harminc évet élt és tanított kettős állampolgárként Franciaországban), az európai radikális jobboldal, illetve az euroszkepticizmus vizsgálata.

Kalas Vivien az NKE Európa Stratégia Kutatóintézet munkatársa. 2019-ben szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának politológia alapszakán. 2021-ben fejezte be tanulmányait az ELTE ÁJK politikatudomány mesterszakán. 2021 szeptemberétől az ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója. 2022-től a Budapesti Metropolitan Egyetem Nemzetközi Tanulmányok és Politikatudományi Intézetének óraadója. 2020 januárjától a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézetének (EUSTRAT) munkatársa. Főbb kutatási területei közé tartozik az Európai Tanács döntéshozatala, az európai uniós demokrácia, a jogállamisági kérdések, illetve az Európai Unió oktatáspolitikája.

Máthé Réka Zsuzsánna a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Európa Stratégia Kutatóintézetének (EUSTRAT) tudományos munkatársa, a Mathias Corvinus Collegium szenior kutatója és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem adjunktusa. Doktori fokozatát a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen szerezte, *summa cum laude* minősítéssel. A PhD-képzés keretein belül ösztöndíjjal tanult a prágai Károly Egyetemen, és doktori tanulmányaival egy időben ösztöndíjként tanult a brugge-i College of Europe mesterképzésén, ahol európai

A szerzők és a szerkesztők rövid szakmai életrajza

politikatudomány és közigazgatás mesterszakon végzett. Ezt megelőzően okleveles közgazdász végzettséget szerzett a közintézmények menedzsmentje szakirányon a Michigan State University és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem közösen működtetett kolozsvári mesterképzésén. Felsőfokú tanulmányait román, német, angol és francia nyelven végezte.

Matuz János 1998-ban szerzett jogi diplomát és EU-szakjogász oklevelet a Szegei Tudományegyetemen. Ösztöndíjasként tanult az USA-ban, Csehországban és Dániában. Ügyvédjelöltként a Dentons budapesti ügyvédi irodájában dolgozott. 2002-ben tett jogi szakvizsgát, és 2005 óta ügyvédként, valamint stratégiai tanácsadóként elsősorban jelentős kutatási-fejlesztési tevékenységet folytató nagyvállalatokat, valamint startup- és spin-off-vállalkozásokat szolgál az energia-, az IT- és a biotechnológia-szektorban. 2022 óta a Magyar Fejlesztésösztöztető Iroda vezető elemzője. 2024. szeptemberben kezdte PhD-tanulmányait a NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájában.

Mernyei Ákos Péter 2009-ben *summa cum laude* minősítéssel diplomázott az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. Tanulmányait kiemelkedő eredménnyel – három alkalommal köztársasági ösztöndíjasként, két alkalommal évfolyamelsőként – végezte el. Pályája elején nemzetközi ügyvédi irodáknál dolgozott. Ösztöndíjjal tanult a genti és az innsbrucki egyetemen, illetve dolgozott az Európai Bizottságnál Brüsszelben. PhD-hallgatóként 2016-ban abszolvált. Brüsszelsből való hazatérte után a kormányzatban dolgozott, többek között az európai és nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkárként, majd a Miniszterelnökség miniszteri biztosaként, illetve a miniszterhelyettes kabinetfőnökeként. 2022 decemberétől több mint egy éven át a Nemzeti Közszerológati Egyetem nemzetközi főigazgatója volt, majd 2024 márciusától Magyarország diplomáciai és nemzetközi közkapcsolatainak fejlesztéséért felelős utazó nagykövet.

Akadémiai kutatási területe az Európai Unió joga, valamint a nemzetközi jogvitarendezés szabályozása. Oktat az ELTE ÁJK-n, a Nemzeti Közszerológati Egyetemen és a Mathias Corvinus Collegiumban. Az európai uniós jog tantárgyból jogi szakvizsgacenzor. Angolul és németül felsőfokon, franciául alafpokon beszél.

Miszlivetz Áron James 2012 és 2015 között a leideni egyetem nemzetközi tanulmányok (BA) hallgatója, majd 2018-ban a bruges-i College of Europe nemzetközi kapcsolatok és diplomácia szakirány ösztöndíjas mesterhallgatója. Diplomamunkáját az EU antikorrupciós tevékenységéről írta az ukrán védelmi szektorban, amellyel elnyerte a legjobb szakdolgozat díjat. 2018-tól az Európai Unió Ügyekért Felelős Államtitkárság főosztályvezető-helyetteseként segítette a magyar EU-s szakpolitikai koordinációt.

2020 márciusától a Nemzeti Közzolgálati Egyetem EUSTRAT kutatója. 2021 márciusától az Európai Bizottság kiküldött nemzeti szakértője. 2022–2023 között a Blue Door Consulting szakmai igazgatója. 2023-tól a Külgazdasági és Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Főosztály vezetője. Jelenleg az ENSZ Közgyűlés Elnöki Hivatalában dolgozik emberi jogi szakértőként.

Navracsics Tibor területfejlesztési miniszter, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Európa Stratégia Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem címzetes egyetemi tanára és az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézetének egyetemi docense, valamint a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program kormánybiztosa. 1990-ben szerzett diplomát az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. 1999-ben doktorált az ELTE ÁJK-n politikatudományból. 2006-tól 2014-ig a Fidesz országgyűlési képviselője és frakcióvezetője volt. 2010 és 2014 között közigazgatási és igazságügyi miniszteri és miniszterelnök-helyettesi pozíciót töltött be. 2014-ben külgazdasági és külügyminiszter volt, majd 2014 és 2019 között az Európai Bizottság kultúráért, oktatásért, ifjúságpolitikáért és sportügyért felelős biztosaként dolgozott.

Pató Viktória Lilla a Nemzeti Közzolgálati Egyetem igazgatásszervező (BA) és nemzetközi közigazgatási tanulmányok szakirányán (MA) szerzett egyetemi diplomát 2012 és 2017 között, amely időszak alatt az Erasmus-program keretein belül a Milánói Egyetem jogi karán is folytatott tanulmányokat, majd 2017-ben az NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájában kezdte meg PhD-képzését a tudánypolitika kérdéseit kutatva. Egyetemi tanulmányai alatt több ízben szerzett szakmai tapasztalatot Magyarország Alkotmánybíróságán, az Országgyűlési Hivatalban és Magyarország római nagykövetségén.

A szerzők és a szerkesztők rövid szakmai életrajza

2020-tól tudományos segédmunkatársként az Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézetben (EUSTRAT) az Európai Unió innovációs, digitalizációs és tudományfejlesztési szakterületeit kutatja. 2021-től a Miniszterelnökségen az EKF 2023 programért felelős kormánybiztos, majd a területfejlesztési miniszter munkatársa. 2022–2023-ban az ÁNTK Dékáni Hivatalának tagja volt, 2023-tól a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda szakértője.

Petri Bernadett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerzett jogi diplomát. Ezt követően a Cambridge-i Egyetemen angol jogi és európai uniós szakirányú tanulmányokat folytatott 2007 és 2010 között, majd közgazdasági szakterületen szerzett másoddiplomát a Budapesti Corvinus Egyetemen. 2014-től szakmai tanácsadó az Európai Parlamentben, jogi, oktatásügyi területen, ezen belül a szerzői jogi, valamint a digitális belső piachoz kapcsolódó egyéb jogalkotásért felelős. Ezt követően az Európai Bizottságnál Navracsics Tibor oktatásért, kultúráért, ifjúságpolitikáért és sportügyekért felelős uniós biztos kabinetjének Erasmus-programért, a DiscoverEU kezdeményezésért és az intézményközi kapcsolatokért felelős munkatársa. Jelenleg oktatói tevékenységet folytat a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Kodolányi János Egyetemen, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. 2020 márciusától a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet (EUSTRAT) kutatója. 2023-tól a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda ügyvezetője, 2024-től a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium közvetlen uniós források felhasználásának koordinációjáért felelős miniszteri biztosa.

Schmidt Laura a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Európa Stratégia Kutatóintézetének tudományos segédmunkatársa 2021 februárjától. Emellett a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója. Az angliai University of York egyetemen szerzett pszichológusdiplomát, majd ugyanitt mesterdiplomát alkalmazott igazságügyi pszichológiából. 2022-ben a Rézler Gyula Alapítvány ösztöndíjas vendégkutatójaként négy hónapot töltött az amerikai Indiana Universityn Bloomingtonban. Kutatási területei: a resztokratív (helyreállító) igazságszolgáltatás, illetve az áldozatvédelem.

Tárnok Balázs a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Európa Stratégia Kutatóintézetének (EUSTRAT) tudományos munkatársa, 2022. június 1-jétől megbízott intézetvezetője. Emellett a Kisebbségi Jogvédő Intézet kisebbségi jogi tanácsadója, valamint a Károli Interdiszciplináris Akadémia „Határtalanul” képzési műhelyének műhelyvezető-helyettese. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán szerzett jogi diplomát, majd ugyanitt PhD-fokozatot. 2021-ben a Hungary Foundation ösztöndíjas vendégkutatójaként tizenkét hónapot töltött az amerikai University of Notre Dame-on. 2018-tól a Rákóczi Szövetség alelnöke, 2022-ben a határon túli magyarok jog- és érdekvédelmével kapcsolatos tudományos-közéleti munkásságáért Lőrincz Csaba-díjjal tüntették ki. Kutatási területei: európai uniós jog és politika, kisebbségi és emberi jogok, a nemzeti kisebbségek jog- és érdekérvényesítési lehetőségei, európai uniós közvetlen demokrácia és visegrádi együttműködés.

Tóth Bettina az NKE Európa Stratégia Kutatóintézet kutatója, emellett a HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zrt. Nemzeti Alkalmazkodási Központnál junior klímapolitikai szakértő. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen szerzett alap- és mesterszakos diplomát nemzetközi biztonság- és védelempolitika, valamint nemzetközi közszolgálati kapcsolatok szakon. Az Európa Stratégia Kutatóintézetnél kezdetben gyakornokként, jelenleg munkatársként az Európai Unió zöldpolitikájával foglalkozik.

Varga Csilla a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Európa Stratégia Kutatóintézetének kutatója és a budapesti Danube Institute vezető kutatója. Egyetemi tanulmányait a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok szakán folytatta, majd ugyanitt, a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskolában szerezte meg PhD-fokozatát 2021-ben. Doktori disszertációjának, illetve több kutatásának témája a nemzeti kisebbségek politikai részvétele és képviselése, aktuális helyzete, jogvédelme. Emellett a közigazgatásban több minisztériumnál is tapasztalatot szerzett, többek között a Miniszterelnökségen, a Miniszterelnöki Kabinetirodában, illetve a Külgazdasági és Külügyminisztériumban. Jelenleg a Kulturális és Innovációs Minisztérium Családokért

A szerzők és a szerkesztők rövid szakmai életrajza

Felelős Államtitkárságának munkatársa. Kutatási területei a nemzetközi szervezetek és intézmények aktualitásai, a nemzeti és egyéb kisebbségek helyzete, az orosz–ukrán háború hatásai.

Zalai Csaba a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett okleveles közgazdász diplomát, ezalatt ösztöndíjasként tanult a Tilburgi Egyetemen Hollandiában, illetve a Paul Cézanne Egyetemen Franciaországban. 1999–2007 között referens, osztályvezető, főosztályvezető-helyettes, majd főosztályvezető a Külügyminisztériumban. 2007–2012 között Antici-diplomata Magyarország Európai Unió melletti Állandó Képviseletén Brüsszelben. 2013–2015 között a külügyminiszter kabinetfőnök-helyettese, majd 2015–2018 között nagykövetként a Macedón Kormányhoz kihelyezett EU-főtanácsadó Szkopjében. 2018–2022 között a miniszterelnök Európa-politikai főtanácsadójának helyettese. 2022–2024 között az Igazságügyi Minisztérium, majd az Európai Unió's Ügyek Minisztériuma Európa-politikáért felelős helyettes államtitkára. Jelenleg a Nemzeti Közszoigálati Egyetem dolgozik közszolgálati egyetemi tanárként, ahol vezeti a Nemzetközi Szervezetek Kutatóműhelyt is. 2011-ben a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült. Szakterületei közé tartoznak a hazánk és az EU közötti kapcsolatok, az EU bővítéspolitikája és a Nyugat-Balkán, valamint az EU gazdaságpolitikáját, kiemelten a közös költségvetést érintő kérdések.

Zsivity Tímea az NKE Európa Stratégia Kutatóintézet kutatója. Az Újvidéki Egyetemen szerzett szociológusdiplomát, dolgozott vajdasági és szlovéniai lapoknál. 2012 óta a szabadkai székhelyű Magyarságkutató Tudományos Társaság tagja és tudományos kutatója. 2013-ban a Magyar Külügyi Intézet és az MTA Kisebbségkutató Intézete kutatásaiban vett részt. Fő kutatási témája a Nyugat-Balkán országai, valamint az ott élő nemzeti kisebbségek társadalmi-gazdasági, politikai helyzetének elemzése. 2013–2017 között a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményeinél, majd 2017-től 2023-ig a központi közigazgatásban dolgozott. Budapesti nyelviskolában szerb, horvát, szlovén nyelvet tanított, valamint szakszövegeket fordít.

Szakpolitikai elemzések 2024. I. félév

Absztrakt

Az Európa Stratégia Kutatóintézet kutatói rendszeresen írnak elemzéseket az Európai Unió különböző szakpolitikáiról. A Szakpolitikai elemzések 2024. I. féléves kiadványának írói a soros elnökség, a demokrácia és a jogállamiság, az uniós intézményi és közpolitika, a gazdaságpolitika, a zöld- és energiapolitika, a digitalizáció, az innováció és a tudományfejlesztés, a kisebbségpolitika, a tagállami politikai helyzetkép, valamint további uniós szakpolitikák témaköreit járják körül.

Abstract

Researchers at the Europe Strategy Research Institute regularly write analyses on various European Union policies. Articles in the Policy Analyses 2024 Semester I detail issues regarding the presidency of the Council of the EU, democracy and the rule of law, EU institutional and public policy, economic policy, green and energy policy, digitalization, innovation and scientific development, minority policy, the political situation in member states, as well as covering topics of other EU policies.

Az Európai Unió Tanácsának soros elnöksége

Tárnok Balázs

Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?

Bevezetés

Belgium vette át 2024. január 1-jén az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét Spanyolországtól, az elnökségi ciklus végén pedig hazánkhoz kerül az elnökségi staféta. A belga elnökséget jelentősen meghatározhatja a június 9-én esedékes hármas választás. Mi a belga elnökség programja és prioritásai; mit várhat Magyarország a belga EU-elnökségtől?

Elnökség a választási kampány árnyékában

Belgiumban június 9-én hármas választást tartanak: ezen a napon kerül sor az európai parlamenti választások mellett a szövetségi választásokra (megválasztják a képviselőház 150 képviselőjét), valamint a regionális választásokat (a regionális parlamentek képviselőinek megválasztása) is aznap tartják.

A közvélemény-kutatások alapján Flandriában a szélsőjobbboldalinak tartott *Vlaams Belang* vezet, Vallóniában a Szocialista Párt, míg Brüsszelben a liberálisok (*Mouvement Réformateur*) győzelmére számítanak.¹ Országos szinten a közvélemény-kutatások az EP-ben az Identitás és Demokrácia pártcsaládhoz tartozó *Vlaams Belang* győzelmét jósolják, második helyre a konzervatív *Nieuw-Vlaamse Alliantie* pártot mérik, harmadikként pedig a belga Munkáspártot.

A jelenlegi kormánykoalíció hét pártból áll, a kormányfő Alexander De Croo, a liberális *Open VLD* párt elnöke. Az *Open VLD* már 2019-ben is csupán a hatodik helyen futott be a választáson, azonban a koalíciós kényszer miatt ez a részesedés számára miniszterelnöki széket eredményezett. A felmérések szerint azonban De Croo pártja történelmi mélyponton van Flandriában. A gázai

¹ Poll of Polls – Belgium [é. n.].

Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?

konfliktussal kapcsolatos határozott álláspontja és a közelmúltbeli brüsszeli terrortámadást követő kormányválság miatt csökkent a támogatottsága.²

De Croo a felmérések alapján nem tűnik esélyesnek a miniszterelnöki újrászra, ami sajátos pozícióba helyezi a választási kampány során, amikor Belgium az EU Tanácsának soros elnöki tisztségét is betölti. Elemzők szerint De Croo számára az elnökség időszaka lehetőséget teremt arra, hogy európai viszonylatban láttassa magát egy jövőbeli uniós karrier reményében. Bár De Croo egyelőre tagadja ez irányú érdeklődését, rendszeresen felmerül a neve különböző uniós pozíciók kapcsán.³

A június 9-i hármas választás jelentős mértékben befolyásolhatja a belga EU-elnökséget. Az előző félévben EU-elnökséget betöltő Spanyolországban is választást tartottak, azonban ott az elnökségi ciklus elején volt a választás, az elnökséget a jelentősen elhúzódo kormányalakítás érintette. Belgiumban az elnökségi ciklus végén esedékes a választás, így nem fenyeget kormányváltás, és ekképpen az elnökségi program váltásának „veszélye” az elnökség idején, azonban ez azt is jelenti, hogy szinte a teljes elnökségi ciklus egybeesik a választási kampánnyal és az ezzel együtt járó belpolitikai csatározással. Ráadásul Belgiumban az a *Vlaams Belang* vezeti már évek óta a közvélemény-kutatásokat,⁴ amely Flandria függetlensége mellett kampányol, amely a szövetségi állam szétesésével is járna.⁵

A belga EU-elnökség programja és prioritásai

Belgium idén tizenharmadik alkalommal tölti be a Tanács soros elnöki tisztségét. Belgium a „védelem, megerősítés, felkészülés” mottó jegyében az elnöksége alatt hat prioritásra fog összpontosítani: 1. a jogállamiság, a demokrácia és az egység védelme; 2. versenyképességünk fokozása; 3. a zöld- és igazságos átállás megvalósítása; 4. szociális és egészségügyi programunk megerősítése; 5. az emberek és a határok védelme; 6. a globális Európa előmozdítása.⁶

1. *A jogállamiság, a demokrácia és az egység védelme.* A demokrácia, a jogállamiság és az alapvető jogok védelme kulcsfontosságú elem lesz az elnökség munkájában. A belga elnökség erősíteni kívánja a médiaszabadságot

² JONES 2023.

³ MOENS–BARIGAZZI 2023.

⁴ Poll of Polls – Belgium [é. n.].

⁵ MOENS 2023.

⁶ The Belgian Presidency Programme 2024.

és a pluralizmust, valamint ösztönzi a kulturális és kreatív szektorok digitális átalakulását. E pillérbe tartozik a bővítéspolitika is. Belgium támogatni fogja a tagjelölt országokat az unióhoz való csatlakozásuk előmozdításában, azonban azt is leszögezi a belga elnökség, hogy kiemelten fontos az EU politikáinak, erőforrásainak és döntéshozatali struktúráinak felkészítése a jövőbeli csatlakozásokra.

2. *Versenyképesség.* A geopolitikai realitások és a mesterséges intelligencia gyors fejlődése okán Belgium szerint az EU-nak kiemelt prioritásként kell kezelnie hosszú távú versenyképességét és iparpolitikáját, támogatnia kell a vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások versenyképességét. A belga elnökség egyik legfontosabb prioritása, hogy az EU megőrizze gazdasági erejét azáltal, hogy az új ipari megállapodáson keresztül jobban összpontosít az iparpolitikára. Az elnökség további célja az EU belső piacának megerősítése, valamint a tőkepiaci és energiaunióval kapcsolatos munka folytatása. A belga elnökség hangsúlyozni fogja továbbá a kohéziós politika jelentőségét mint alapvető hosszú távú beruházási eszközt, amelyre az átalakulás és a konvergencia katalizátoraként tekint, azzal azonban adós marad a belga elnökségi program, hogy milyen konkrét intézkedéseket kíván előmozdítani ezen a területen.

3. *Zöld- és igazságos átállás.* A zöld megállapodás folytatásaként a belga elnökség az energiaügyet és a klímaátmenetet állítja prioritásai középpontjába. A belga kormány leszögezi: a geopolitikai és extrém éghajlati események rávilágítottak a felgyorsított és befogadó energiaváltás szükségességére. Ennek az átmenetnek megfizethető energiát kell garantálnia a polgároknak és a vállalkozásoknak, megbízható energiaellátást kell biztosítani, egyúttal hozzá kell járulnia a klímasemlegességi célok eléréséhez. A belga elnökség célja, hogy véglegesítse a szén-dioxid-leválasztás uniós tanúsítási keretrendszerére vonatkozó javaslatot és a nehézgépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási normák felülvizsgálatát, amelyek szükségesek a 2050-re célul kitűzött klímasemlegesség eléréséhez.

4. *Szociális és egészségügyi program.* Az elnökség arra fog törekedni, hogy minden szinten erősítse a szociális párbeszédet, előmozdítsa a tisztességes munkaerő-mobilitást, valamint a fenntartható szociális védelemhez való hozzáférést. Célja az európai szemeszter szociális dimenziójának megerősítése, valamint támogatni kívánja a tisztességes és megfizethető lakhatáshoz való hozzáférést. Az egészségügy terén is ambiciózus vállalásokat tesz a belga elnökség. Célja a gyógyszerellátás biztonságának megerősítése, stratégiát kíván kidolgozni az EU egészségügyi és ápolói munkaerejének erősítése

Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?

érdekében, valamint javítani szeretné a polgárok hozzáférését a megfizethető gyógyszerekhez.

5. *A polgárok és a határok védelme.* Az elnökség célja a migrációról és a menekültügyről szóló új paktummal kapcsolatos összes fennmaradó jogalkotási kérdés lezárása. Az elnökség erősíteni fogja a migráció és a menekültügy külső dimenzióját, különösen az afrikai partnerekkel való szoros együttműködés révén. Kiemelt figyelmet fog fordítani a szervezett bűnözés elleni küzdelemre, a terrorizmus és az erőszakos szélsőségesesség megelőzésére és leküzdésére. Az elnökség folytatja a stratégiai iránytű működőképessé tételét, valamint az EU új és hibrid kihívásokkal szembeni ellenálló képességének megerősítését. Erőfeszítéseit a technológiai és ipari bázis megerősítésére fogja összpontosítani, hogy biztosítsa az ellátás biztonságát a katonai képességek tekintetében. Az elnökség továbbá elő kívánja segíteni a 2024 utáni stratégiai menetrend kialakítását.

6. *A globális Európa előmozdítása.* A belga kormány szerint az Európát is érintő geopolitikai konfrontáció a jelenlegi, szabályokon alapuló nemzetközi rendet fenyegeti, ami megköveteli, hogy az elnökség folytassa azon erőfeszítéseket, amelyek célja az EU önállóságának és autonómiájának erősítése, valamint érdekeinek és értékeinek védelme. Az elnökség elsődleges célja Ukrajna megingathatatlan politikai, gazdasági, katonai, humanitárius és jogi támogatása. Belgium szerint az EU-nak teljes mértékben ki kell használnia gazdasági, biztonsági és védelmi, valamint fejlesztési és humanitárius segítségnyújtási képességeit is, hogy elérje külpolitikai céljait.

Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?

A belga miniszterelnök a soros elnökség első napjaiban rögtön egy politikailag kényes kérdést, az EU saját bevételeinek növelését vetette fel.⁷ Az EU minimális saját bevételekkel rendelkezik vámokból, az EU-s költségvetés jórészt a tagállamok befizetéseiből áll össze. Bár számos tagállam ellenzi, az Európai Parlament is támogatja az EU saját bevételeinek növelését, ebben pedig a belga elnökség partnere lehet. A *Politico* értesülései szerint az EU vezetői szeretnék 2024 első felében, még a magyar EU-elnökség kezdete előtt politikai

⁷ MOENS–SORGI 2024.

megállapodást elérni az ügyben, hiszen a július 1-jétől soros elnökséget betöltő magyar kormány ellenzi az uniós szintű adók kivetését.⁸

Magyar szempontból kiemelendő, hogy az elnökségi prioritások nem nevesítik célkitűzésként a folyamatban lévő jogállamisági eljárások előmozdítását. Belgium EU-hoz akkreditált állandó képviselője megerősítette, hogy az elnökség nem tervez szavazást a Magyarország ellen folyó 7. cikk szerinti eljárásban.⁹ Számunkra szintén releváns, hogy a belga elnökség idejére esik az EU története legnagyobb bővítésének huszadik évfordulója (2004-ben hazánk mellett további kilenc állam csatlakozott az EU-hoz), így ezek megünneplése nem csupán az érintett tagállamok, de a soros elnökség részére is tartogathat feladatokat. Ez lehetőséget kínál arra, hogy a magyar elnökségi programnak is várhatóan prioritását képező bővítéspolitikai diskurzusba a magyar kormány már a tavasz folyamán bekapcsolódjék.

A tavasszal valamennyi uniós tagállamban elkezdődnek a választási kampányok, így az uniós szakpolitikai ügyek háttérbe fognak szorulni, ezáltal a belga elnökség mozgástere is csökken. Belgium majdnem a teljes elnökséget választási kampánnyal párhuzamosan valósítja meg, azonban a miniszterelnök sajátos politikai pozíciója azt eredményezheti, hogy a belga belpolitikai kérdések kevésbé fogják meghatározni a soros elnökség agendáját, mint ahogy az az előző félévben Spanyolország esetében történt.

2024. január 8.

Felhasznált irodalom

- GYÉVAI Zoltán (2023): Belga EU-nagykövet: Mérlegelés tárgyát képezheti, hogy a jogállami kérdéseknél ne Magyarország elnökölje az üléseket. *Szabad Európa*, 2023. december 20. Online: <https://szabadeuropa.hu/a/merlegeles-targyat-kepezheti-hogy-a-jogallami-kerdeseknel-ne-magyarorszag-elnokolje-az-uleseket/32739137.html>
- JONES, Mared Gwyn (2023): Öt választás alakítja majd Európa sorsát 2024-ben, amely rendkívüli év lesz világviszonylatban is. *Euronews*, 2023. december 27. Online: <https://hu.euronews.com/my-europe/2023/12/27/valasztas-rekord-europa-2024-europai-parlament-orosz-iran-india>
- MOENS, Barbara (2023): Why Belgium May Be About to Break Up. *Politico*, 2023. július 21. Online: <https://politico.eu/article/belgium-break-up-flanders-wallonia-tom-van-grieken-vlaams-belang-far-right/>

⁸ MOENS–SORGI 2024.

⁹ GYÉVAI 2023.

Mit várhatunk a belga soros elnökségtől?

- MOENS, Barbara – BARIGAZZI, Jacopo (2023): Benelux Battle: How 3 ex-PMs Could End Up Jostling for Jobs. *Politico*, 2023. október 7. Online: <https://politico.eu/article/luxembourg-election-2024-belgium-netherlands-xavier-bettel-alexander-de-croo-mark-rutte-eu-nato/>
- MOENS, Barbara – SORGI, Gregorio (2024): Europe Needs More Cash, Belgian PM Says. *Politico*, 2024. január 2. Online: <https://politico.eu/article/belgium-de-croo-interview-pm-europe-needs-more-cash/>
- Poll of Polls – Belgium [é. n.]. *Politico*, Online: <https://politico.eu/europe-poll-of-polls/belgium/>
- The Belgian Presidency Programme (2024). *Belgian Presidency of the Council of the European Union*. Online: <https://belgian-presidency.consilium.europa.eu/en/programme/the-belgian-presidency-programme/>

Máthé Réka Zsuzsánna

A belga elnökség gazdasági és kereskedelmi prioritásai

A soros uniós elnökséget betöltő Belgium az EU belső piacának és ipari jövőjének megerősítésén kíván dolgozni, folytatni fogja a tőkepiaci unió és az energiaunió kiteljesítésére irányuló munkát. Az elnökség hangsúlyozza a köz- és magánberuházások jelentőségét, továbbá az EU belső és külső politikái közötti koherenciára fog összpontosítani.

Az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét 2024 januárjától június végéig Belgium tölti be. A tisztséget a spanyol elnökségtől vette át, és a magyar elnökségnek fogja átadni júliusban. A soros elnökség programja a spanyol–belga–magyar elnökségi trió programját fogja folytatni, amelyről itt írtunk.¹ Ennek megfelelően a belga elnökség azokat a dossziékat fogja előresorolni, amelyek az EU újraiparosítását és stratégiai autonómiáját erősítik majd – mindezt a versenyképesség növelése köré szervezve.

Mindenekelőtt a belga elnökség programja hangsúlyozza, hogy az EU-nak egyenlő versenyfeltételeket kell biztosítania a vállalkozások, különösen a kis- és közepes vállalatok (kkv-k) számára, lehetővé téve számukra, hogy mind Európán belül, mind a globális szinten tisztességesen versenyezzenek.² Figyelembe véve, hogy az EU rendkívül magas környezetvédelmi és munkaügyi standardokat előíró szabványokkal dolgozik, ez elég nagy kihívásnak tűnik. Az EU jelentős kereskedelmi partnerei, mint például Kína vagy a MERCOSUR-tagállamok vállalatai több területen is jóval alacsonyabb minőségügyi előírásoknak kell hogy megfeleljenek.

Másodszor, az új elnökség folytatni kívánja a tőkepiaci unió és az energiaunió kiteljesítésére irányuló munkát. Ez nem meglepő, hiszen az EU csökkenő termelékenységét az egységes piac által nyújtott lehetőségek kiaknázása révén lehet ellensúlyozni vagy javítani. Ehhez viszont nagymértékű magánberuházásokra van szükség, így a tőkepiacok szerepe kulcsfontosságú lesz a jövőben. A Bizottság 2023 tavaszán kiadott, az EU versenyképességére vonatkozó stratégiai dokumentuma hangsúlyozza a tőkepiacok szerepét: a határokon átnyúló

¹ MÁTHÉ 2023a.

² The Belgian Presidency Programme 2024.

integráció lehetővé teszi, hogy a vállalkozások különböző finanszírozási forrásokhoz és beruházási lehetőségekhez férjenek hozzá, amikor új vállalkozást indítanak, vagy kiterjesztik tevékenységüket Európán belül.³ A piaci fragmentáció csökkentése érdekében jobban össze kell hangolni a fizetésektelenségi jogszabályokat, egyszerűsíteni kell a tőkepiacokra való bejutást, különösen a kisebb vállalkozások számára, el kell mélyíteni a lakossági befektetők tőkepiacokon való részvételét, miközben biztosítani kell a stabil piaci infrastruktúrákat, a pénzügyi információkhoz való könnyű hozzáférést és felügyeletet.

Ezen a területen a belga elnökség célja, hogy kiegyensúlyozott megközelítésekkel biztosítson, amelyek fenntartják az erős fogyasztó- és befektetővédelmet, erősítik a piac integritását és a reálgazdaság finanszírozását, valamint javítják a kkv-k tőkéhez jutását. Ezen túlmenően a belga elnökség elő kívánja mozdítani a banki válságkezelés és betétbiztosítás keretrendszerének felülvizsgálatát, ami a bankunió előmozdítása és a bankszektor szerepének megerősítése szempontjából rendkívül fontos lépés.

A termeléshez és az iparosításhoz elengedhetetlen kérdés az energiahordozók piaca, különösen figyelembe véve, hogy a korábban említett stratégiai dokumentum szerint is a villamos energia ára magasabb, mint a világ más részein, például kétszer olyan magas, mint az Egyesült Államokban, és várhatóan még évekig magasabb is marad. Éppen ezért az EU a megújuló energiaforrások elterjesztésére és az energiahatékonyság mielőbbi megvalósítására törekszik. Ehhez jelentős beruházásokra van szükség úgy a villamosenergia-termelés, a hálózatok, mint az érintett ágazatok ipari kapacitását tekintve. A megújuló energiaforrások hatékony felhasználása szükségessé teszi az energiaforrások korszerűsítését, amely révén az ellátás rugalmassága és biztonsága növekedne.

Ennek megfelelően a belga elnökség úgy véli, hogy a fenntartható energiaszisztemre való költségvetés hatékony átálláshoz egyaránt szükség van a meglévő és az új infrastruktúrákra, beleértve a hálózati infrastruktúrát, a hidrogénimportot és a szén-dioxid-szállítást szolgáló létesítményeket. Így az elnökség értékelni tervezi a jelenlegi európai keret hatékonyságát az infrastruktúrák tervezése, kiépítése és finanszírozása terén. Nem meglepő módon a belga elnökség egyik célja, hogy a Tanács olyan dokumentumot fogadjon el, amely egész Európára (beleértve a tengerparttal nem rendelkező országokat is) a határokon átnyúló szárazföldi és tengeri infrastruktúrát érintő hálózat cselekvési pontjait határozza meg. Ezek egyrészt a második északi-tengeri

³ Európai Bizottság 2023.

csúcstalálkozó következtetéseire,⁴ valamint az EU tengeri megújuló energiára vonatkozó stratégiájára épülnek majd.⁵ Hasonlóan, a belga elnökség a hidrogén és származékainak növekvő nemzetközi kereskedelmét figyelembe véve arra fog törekedni, hogy közös piacot hozzon létre. Ennek első lépéseként a megbízható tanúsítási rendszer kialakításán és a piaci platformok előmozdításán, valamint a szükséges finanszírozási eszközök előmozdításán kíván dolgozni. Ezt követően az uniós hidrogénbank, valamint egy lehetséges hidrogénimport-stratégia kidolgozását tervezi.

A gazdasági és pénzügyi politikák terén a belga elnökség tovább fogja vezetni a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz (Recovery and Resilience Facility, RRF) végrehajtásáról szóló független bizottsági értékelő jelentés Tanács általi vizsgálatát, figyelembe véve a REPowerEU kezdeményezést. Továbbá, a soros elnökségnek gondja lesz rá, hogy a Tanács figyelemmel kísérje az RRF végrehajtását, beleértve a kifizetési kérelmeket is. Hasonlóan, az elnökség értékelni fogja a finanszírozási eszközök további relevanciáját, mint például a NextGenerationEU (NGEU), valamint a Covid-19-világjárvány miatt felmerülő szükséghelyzeti munkanélküliségi kockázatokat mérséklő ideiglenes támogatást nyújtó európai eszközt (SURE).

A belga elnökség alatt parázs viták várhatók a költségvetést illetően. Egyrészt, az elnökség támogatja az EU új saját forrásaira vonatkozó jogalkotási javaslatokat, valamint véglegesíteni kívánja a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret félidős felülvizsgálatát.

Az EU belső piacát érintő prioritásokat a belga elnökség az EU külügyi politikai szintjén is szem előtt kívánja tartani, így a kereskedelmi kapcsolatokat terén is. A fejlődő országok nemzetközi kereskedelembe való további bevonása érdekében a belga elnökség az általános vámkedvezmény-rendszer (Generalised System of Preferences, GSP) végrehajtásán fog dolgozni, de fontolóra fogja venni más eszközök, többek között a gazdasági partnerségi megállapodások és a fenntartható beruházáskönnyítési megállapodások alkalmazását is.

Ezzel összhangban az új elnökség az EU indiai–csendes-óceáni térségben lévő államokkal folytatott együttműködését kívánja erősíteni, valamint támogatni fogja az Indiával való fokozott együttműködést is, a 2025-ig szóló közös ütemterv értelmében.⁶ Részben meglepő, hogy a belga elnökség programja nem említi az India–Közel-Kelet–EU-folyosó projektet, amelyet a tavaly szeptemberi

⁴ SHENOUDA 2023.

⁵ Európai Bizottság 2020.

⁶ *Eu-India Strategic Partnership. A Roadmap To 2025* 2020.

A belga elnökség gazdasági és kereskedelmi prioritásai

G20-as csúcstalálkozón jelentettek be. A Hamasz és Izrael háborúja miatt a projekt egyelőre leállt, így feltételezhető, hogy az unió soros elnökségének momentumában emiatt nem szerepel az együttműködés fejlesztése.

Az EU külkapcsolatai során alkalmazott Global Gateway program kétéves évfordulójához érkezik. A belga elnökség a stratégia kialakításáról és végrehajtásáról tanácsí értékelést fog készíteni. Ez kitűnő alkalom lesz arra, hogy az EU összehasonlítsa programjának sikerességét a kínai Övezet és Út kezdeményezés eredményeivel.

A külkereskedelem terén a belga elnökségnek egy fontos feladata lesz: az EU felkészülése és koordinációja a Kereskedelmi Világszervezet 13. miniszteri konferenciájára. A szervezetet érintő reformok már régóta esedékesek, amelyek között az EU szempontjából a vitarendezési mechanizmus kidolgozása a leglényegesebb – elsősorban a Kínával szembeni vitás kérdések miatt.⁷

Végezetül: a belga elnökség a koherencia és az egységes fellépés érdekében kész elősegíteni a közös kül- és biztonságpolitikában a minősített többségi szavazásról szóló nyílt vitát – különös tekintettel a bővítéspolitikára. Vagyis várható, hogy a következő hat hónapban napirendre kerül a számunkra kulcsfontosságú egyhangúsági döntésmechanizmusról szóló vita.

Összegezve: várható, hogy a következő hat hónapban számos, az unió működését illető vita kerül napirendre. Ezek közepette igyekszik a soros belga elnökség a közös energiapiacot kialakítani, miközben az EU versenyképessége és a több évtizede megteremtett és megtartott jólét a tét.

2024. január 9.

Felhasznált irodalom

The Belgian Presidency Programme (2024). *Belgian Presidency of the Council of the European Union*. Online: <https://belgian-presidency.consilium.europa.eu/en/programme/the-belgian-presidency-programme/>

Eu-India Strategic Partnership. *A Roadmap To 2025* (2020). 2020. július. Online: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-india_factsheet_2020-07.pdf

Európai Bizottság (2020): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A tengeri megújuló energiában rejlő lehetőségeknek a klímasemleges jövő érdekében való kiaknázását célzó uniós stratégia*. COM/2020/741 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52020DC0741>

⁷ MÁTHÉ 2023b.

Máthé Réka Zsuzsánna

- Európai Bizottság (2023): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU hosszú távú versenyképessége: előretekintés a 2030 utáni időszakra.* COM/2023/168 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52023DC0168&qid=1716044888502>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023): Fogat fogért? *Ludovika.hu*, 2023. július 17. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/17/fogat-fogert/>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023a): A spanyol elnökség folytatja az EU újraiparosítását. *Ludovika.hu*, 2023. július 6. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/06/a-spanyol-elnokseg-folytatja-az-eu-ujraiparositasat/>
- SHENOUDA Nóra (2023): Az északi-tengeri szélenergia kiaknázásán fáradozik több európai ország is. *Euronews*, 2023. április 2. Online: <https://hu.euronews.com/my-europe/2023/04/24/tobb-europai-oroszag-is-az-eszaki-tengeri-szelenergia-kiaknazasan-faradozik>

Pató Viktória Lilla

A belga EU tanácsi elnökség 2024-es digitális prioritásai

A belga EU-elnökség hat prioritása átfogó keretet ad Belgium értelmezéséről az Európai Unió jövőjét érintően.¹ Az Európai Unió hosszú távú versenyképességének és iparpolitikájának erősítése célkitűzés alatt kap helyet a digitális fejlődés, amelyben a gyorsan átalakuló új technológiák (mint például a mesterséges intelligencia) európai fejlesztése az integráció globális pozíciójának egyik kulcseleme. A versenyképesség nemcsak az Európai Unió külső kapacitását jelenti, hanem annak biztosításának fontossága az európai piac szereplőinek egymáshoz való viszonyában is megjelenik. Ez alatt érthető, hogy a vállalkozásoknak, különösen a kis- és középvállalatoknak igazságos versenyfeltételeket kell biztosítani, amit a technológiai fejlődés megnehezít, így kiemelten fontosá válik a koherens, átlátható, de a túlszabályozást kerülő szabályozási rendszer.

A kodifikációra egy gondolat erejéig érdemes kitérni, hiszen tizenkét rendelettervezet áll jelenleg közel az elfogadáshoz. Ezek közül kiemelném a mesterséges intelligencia szabályozását, a kritikus nyersanyagokról szóló szabályozást, valamint az adattörvényt, bár utóbbi a jelen cikk közzétételét megelőző napokban lépett hatályba, 2024. január 11-én, amelyet követően 2025. szeptember 12-től válik alkalmazandóvá.² 2023 decemberében a mesterséges intelligencia-jogszabálycsomagról (AI Act) politikai megállapodás született, amelynek kihirdetése *Az Európai Unió Hivatalos Lapjában* a végső döntést követően 2024 év elején várható.³

Az Európai Unió ambíciója, hogy 2050-re klímasemleges gazdasággá váljon, és képessége a zöld- és digitális átmenet megvalósítására, valamint stratégiai autonómiájának elérése nagyban függ a kritikus nyersanyagokhoz (CRMs) való megbízható és biztonságos hozzáféréstől.⁴ Az Európai Bizottság 2023. március 16-i, CRMs-rendeletre tett javaslata bevezette a stratégiai nyersanyagok (SRMs) fogalmát, amelyek kulcsfontosságúak bizonyos stratégiai technológiák

¹ TÁRNOK 2024.

² LILJA 2024.

³ PATÓ 2023.

⁴ RAGONNAUD 2023.

számára. A javasolt rendelet általános célja a belső piac működésének javítása olyan keretrendszer létrehozásával, amely biztosítja az EU-nak a CRMs-ek biztonságos és fenntartható ellátásához való hozzáférését, amelynek érdekében a rendelet négy konkrét célkitűzést emel ki: 1. az SRM teljes értékláncának megerősítése; 2. az EU SRMs-importjának diverzifikálása; 3. az EU képességének javítása a CRMs-ellátási kockázatok figyelésére és enyhítésére; 4. a kritikus nyersanyagok és az azokat tartalmazó termékek szabad mozgásának biztosítása az EU piacán, valamint magas szintű környezetvédelem biztosítása körkörösségük és fenntarthatóságuk javításával.⁵ 2023. november 13-án az Európai Parlament és a Tanács ideiglenes megállapodásra jutott a javaslatról. Az Európai Parlament plenáris ülésen elfogadta a tervezetet, így a Tanács döntését várjuk. A belga elnökség prioritásai miatt fontos a rendelettervezet, mert a digitális átmenet sikere szorosan összefügg a kritikus nyersanyagok elérhetőségével, hiszen bizonyos stratégiai technológiák (elektromos járművek, megújuló energiaforrások) fejlesztése és a digitális termékek gyártása tekintetében nélkülözhetetlenek.

A kodifikációs fejlemények fontosak, hiszen a belga elnökség alatt az uniós választások várhatóan idén nyártól 2025 tavaszáig megbénítják a döntések meghozatalát, így az ez évi magyar elnökségre a rendeletek elfogadásából nem sokat jósolhatunk.

A belga elnökség alatt a cél az, hogy megerősítsék az EU belső piacát és ipari jövőjét, folytatva a tőkepiacok uniójába és az energiaunióba fektetett munkát. A belga elnökség a versenyképesség fokozására gazdasága biztosításának növelésével is törekszik, amelyhez az elengedhetetlen stratégiai szuverenitás a kritikus értékláncokban tapasztalható függőségek csökkentésével érhető el. A nagyhatalmaknak (úgy mint Kína, Oroszország és az Egyesült Államok) való kitettséget csökkenteni kell, különösen a kritikus szektorokban. A politikai megállapodások hiányára jó példa, hogy a 2023. decemberi EU–Kína-csúcson sem sikerült megállapodásra jutni egyik stratégiai kérdésben sem, ráadásul Peking az év során szigorította a kritikus nyersanyagok, köztük a félvezetőgyártásban használt gallium és germánium, valamint az EU védelmi iparához szükséges grafit exportjának korlátozását is.⁶ Az EU technológiai vezetői szerepének előmozdítását is prioritásként kezeli a belga elnökség – illeszkedve az EU általános narratívájához –, de a vezetői szerep leginkább a kodifikációban érhető tetten jelenleg, nem a technológiai fejlettségben.

⁵ Európai Bizottság 2023.

⁶ JERZEWSKI 2023.

Éppen ezért a kutatás, fejlesztés és innováció területén az elnökség célja, hogy az EU élen járjon az egyedi megoldások fejlesztésében és kereskedelmi forgalomba hozatalában. Ezen törekvések részeként a munkaerőpiac jövőjét illetően a foglalkoztatási ráta növelését és a növekedés ösztönzését tűzik ki. Kiemelik a köz- és magánberuházások jelentőségét, valamint a kohéziós politika fontosságát mint hosszú távú befektetési eszközt.

Az elnökség továbbá figyelmet szentel az élelmiszer-termelés autonómiájának és az EU belső és külső politikái összhangjának. A digitális technológiák alapvető szerepet játszanak az EU ipari és gazdasági versenyképességének támogatásában, valamint a fenntartható és innovatív megoldások fejlesztésében.

Az elnökség emellett erősíteni fogja a polgárok, különösen a fiatalok részvételének és befogadásának előmozdítását, valamint dolgozik az európai oktatási területen, az oktatás minőségén, az élethosszig tartó tanuláson, a mobilitáson és a sporton.

Az elnökség hangsúlyt fektet a kulturális és kreatív szektorok digitális átalakításának ösztönzésére, valamint az oktatáson keresztül megvalósuló készségfejlesztésre – az élethosszig tartó tanulás fontosságát hirdetve –, továbbá különösen a fiatalok számára a digitális érettség elérésére.

A belga EU-elnökség digitalizációt érintő törekvéseinek fő kérdése, hogy hogyan lehet az új technológiákat, mint a mesterséges intelligenciát, a fenntartható növekedés és az EU versenyképességének javítása érdekében felhasználni. Az EU-nak kulcsfontosságú szerepet kell vállalnia az innovatív, fenntartható és rugalmas digitális ökoszisztéma kialakításában, amely által mind a polgárok, mind a vállalkozások prosperálnak.

2024. január 15.

Felhasznált irodalom

Európai Bizottság (2023): *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a kritikus fontosságú nyersanyagok biztonságos és fenntartható ellátását biztosító keret létrehozásáról, valamint a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1724 és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról*. COM/2023/160 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52023PC0160>

JERZEWSKI, Marcin (2023): A Display of Divergence: EU-China Summit in Beijing. *European Values Center for Security Policy*, 2023. december 12. Online: <https://europeanvalues.cz/en/a-display-of-divergence-eu-china-summit-in-beijing/>

- LILJA, Johanna (2024): The New EU Data Act Enters Into Force in January 2024. *Roschier*, 2024. január 2. Online: https://roschier.com/newsroom/the-new-eu-data-act-enters-into-force-in-january-2024?post_date=20240103091209
- PATÓ Viktória Lilla (2023): Megszületett a világ első átfogó MI-szabályozása. *Ludovika.hu*, 2023. december 12. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/12/11/megszuletett-a-vilag-elso-atfogo-mi-szabalyozasa/>
- RAGONNAUD, Guillaume (2023): *Critical Raw Materials Act*. Online: [https://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747898/EPRS_BRI\(2023\)747898_EN.pdf](https://europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747898/EPRS_BRI(2023)747898_EN.pdf)
- TÁRNOK Balázs (2024): Mit várhatunk a belga soros elnökségtől? *Ludovika.hu*, 2024. január 8. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/01/08/mit-varhatunk-a-belga-soros-elnoksegtol/>

Tóth Bettina

Mennyire lesz zöld a belga soros elnökség?

Belgium 2024. január 1-jén ambiciózus zöldátállási mandátummal vette át az EU Tanácsának soros elnöki pozícióját, ugyanakkor 2023 májusában a belga miniszterelnök fokozatosságra intett a különböző új szabályozások alkalmazásában, jobbra szüneteltetést javasolva a területen.

Belgium miniszterelnöke, Alexander De Croo 2023 májusában csatlakozott Emmanuel Macron francia elnök azon kijelentéséhez, miszerint az új európai klímavédelmi szabályozások bevezetését addig kellene szüneteltetni, míg zajlik a már érvényben lévő jogszabályok igazságos végrehajtása.¹ Macron mindezt a „zöldipar”-terv bemutatása kapcsán közölte, hangsúlyozva az újrapiarosítás, a munkahelyek védelme, a folyamatosan és dinamikusan változó klímapolitika, valamint a bizonytalan gazdasági helyzet együttes jelenlétét.² Amellett, hogy az EU több platformján ellenvetésüket fejezték ki Emmanuel Macron beszédével szemben a tisztségviselők, a mértékletesség eszméjével több nyugat-európai állam politikai vezetése is azonosulni tudott: Németország szintén megkérdőjelezte az európai éghajlatvédelmi törekvéseket, a belga miniszterelnök pedig teljes egyetértését nyilvánította ki a francia elnök nézeteit illetően.³

Alexander De Croo az úgynevezett természet-helyreállítási törvény, vagyis a biológiai sokféleség megőrzésére vonatkozó jogszabály tekintetében szólalt fel Macron elnökhöz hasonlóan, egyfajta „szabályozási szünet” mellett való állásfoglalással.⁴ Érveiben hasonló meglátások kaptak szerepet: az új szabályozások fokozottan terhelik a gazdaság, az ipar „zöldátállását”, amelylyel párhuzamosan a kibocsátáscsökkentési célok elérése még távolabbra kerülhet, „elveszítve a zöldátállás társadalmi támogatottságát”. Állítását továbbá erősítette az úgynevezett nemnövekedés elméletének cáfolatával, miszerint a „kevesebb növekedés, kevesebb beruházás, kevesebb fogyasztás, és ebből fakadóan a kevesebb munkahelyteremtés” nem működő modell, ezért az európai zöld megállapodás mellett egy európai ipari megállapodás

¹ TONNELIER–CONESA–MALINGRE 2023.

² Accélérer notre réindustrialisation: le Président présente sa stratégie 2023.

³ LEALI 2023.

⁴ The Brussels Time with Belga 2023.

életre hívását szorgalmazta egy májusi konferencián.⁵ Ezt támasztja alá egy korábbi, az északi-tengeri államokat tömörítő csúcstalálkozón való kijelentése is, amikor a fosszilis tüzelőanyagok fokozatos elhagyására szólított fel a megújuló energiába és a hidrogén-infrastruktúrába történő beruházás, valamint a nemzeti hálózatok összekapcsolása révén.⁶ Koalíciós partnerei kritizálták De Croo májusi álláspontját, ami jól tükrözi az ország bizonyos régiói, az enyhébb mezőgazdasági szabályozásokat támogató Flandria és a témában markánsabb fellépést kívánó Vallónia között fennálló ellentétet is.⁷

A belga miniszterelnök 2023 decemberében, a belga soros elnökségi program bemutatását követően a korábbiakkal hasonló véleményt formált az EU zöldtevékenységeit illetően, vagyis a hangsúlyt szerinte továbbra is az éghajlatváltozás mérséklésére kell helyezni. Ugyanakkor kiemelte, hogy nem kételkedik az európai zöld megállapodás hitelességét illetően, és továbbra is megfelelő eszköznek tartja a célok eléréséhez.⁸ Ezt támasztja alá a belga uniós elnökségi program is, amelynek harmadik pontja ismerteti a prioritásokat a zöld- és igazságos átállás tekintetében.⁹

Belgium elnöksége alatt fog lezáródni a 2019-ben hivatalba lépett, ambiciózus és igazságos zöldátmenetet hirdető Európai Bizottság munkássága, ezért a belga elnökség elsőként az európai zöld megállapodás eddigi céljainak megvalósítását tűzte napirendjére. Ezek között említhető a szén-dioxid-eltávolításra vonatkozó tanúsítási keretről szóló javaslat, a nehéz tehergépjárművek szén-dioxid-kibocsátási normáinak felülvizsgálata, a csomagolás és a csomagolási hulladék tervezett szabályozása, a levegőminőségi irányelv, továbbá a települési szennyvízkezelési irányelv felülvizsgálata is. Brüsszel emellett folytatja a munkát többek között a hulladékokról szóló keretirányelv felülvizsgálatával az élelmiszerhulladék-csökkentési célkitűzések és a textilipari szabályok tekintetében, valamint az elhasználdott járművekről szóló rendelet folyamatban lévő felülvizsgálatával.

Az európai zöldmenetrend kontinuitását szolgálva a belga elnökség prioritásként kezeli az EU éghajlat- és környezetvédelmi politikáinak jövőjéről szóló gondolkodást, például a 2040-re vonatkozó klímacélokat, kiemelt hangsúlyt fektetve az adaptációs megoldásokra. A Tanács várhatóan június végén dönt ezen célokról, egy időben Európa 2024–2029-es stratégiai céljainak elfogadásával,

⁵ GAYET–PACKROFF 2023.

⁶ TAYLOR 2023.

⁷ GIJS–GUILLLOT–MOENS 2023.

⁸ HODGSON 2023.

⁹ Belgian Presidency of the Council of the European Union 2024.

Mennyire lesz zöld a belga soros elnökség?

amit akár a klímaaktivizmus katalizátoraként használhat a belga elnökség.¹⁰ Emellett egy irányítási és nyomonkövetési rendszer kidolgozása is cél, ami kifejezetten pozitív célkitűzésként üdvözölhető, hiszen az Európai Unió nem rendelkezik megfelelő képességekkel ezen a területen az Európai Éghajlat-szemlegességi Megfigyelőközpont legújabb tanulmánya szerint.¹¹

Mindezen célokhoz átfogóan az igazságos és méltányos átmenet alapeszméjével járulnak hozzá, ami a belga miniszterelnök korábbi nyilatkozataira is visszautalhat. Ezenkívül De Croo azon állásfoglalását, miszerint inkább a meglévő szabályozások végrehajtására kell fókuszálni új jogszabályok megalkotása helyett, a soros elnökségi program szintén teljes mértékben visszautkrözi, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ehhez az intézményi ciklusváltás is jelentősen hozzájárul.

2024. január 19.

Felhasznált irodalom

- Accéléreur notre réindustrialisation : le Président présente sa stratégie (2023). *Élysée*, 2023. május 11. Online: <https://elysee.fr/emmanuel-macron/2023/05/11/accelerer-notre-reindustrialisation-le-president-presente-sa-strategie>
- Belgian Presidency of the Council of the European Union (2024): *Programme. Protect, Strengthen, Prepare*. Online: https://belgian-presidency.consilium.europa.eu/media/3kajw1io/programme_en.pdf
- GAYET, Anne-Sophie – PACKROFF, Jonathan (2023): Belgium's De Croo Slams Degrowth, Joins Call for a Regulatory Break. *Euractiv*, 2023. május 23. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/belgiums-de-croo-slams-degrowth-joins-call-for-a-regulatory-break/>
- GIJS, Camille – GUILLOT, Louise – MOENS, Barbara (2023): Belgian PM Wants to Hit 'Pause' on Nature Restoration Rules. *Politico*, 2023. május 24. Online: <https://politico.eu/article/belgium-alexander-de-croo-pm-wants-to-hit-pause-on-nature-restoration-rules/>
- HODGSON, Robert (2023): Belgian PM Downplays Talk of Environment Policy Pause. *Euronews*, 2023. december 8. Online: <https://euronews.com/green/2023/12/08/belgian-pm-downplays-talk-of-environment-policy-pause>
- LEALI, Giorgio (2023): Macron Pitches Non-Punitive Green Transition with New Package. *Politico*, 2023. szeptember 25. Online: <https://politico.eu/article/france-emmanuel-macron-pitches-non-punitive-green-transition-with-new-package/>
- MAKAROFF, Neil – WILLEMS, Thomas (2024): Belgian EU Presidency: Time to Accelerate the EU's Green Deal Transition. *Strategic Perspectives*, 2024. január 2. Online: <https://strategic-perspectives.eu/belgian-eu-presidency-time-to-accelerate-the-eus-green-deal-transition/>

¹⁰ MAKAROFF–WILLEMS 2024.

¹¹ VELTEN et al. 2024.

- TAYLOR, Kira (2023): North Sea Countries Aim for 300 GW of Offshore Wind Energy by 2050. *Euractiv*, 2023. április 25. Online: <https://euractiv.com/section/energy-environment/news/north-sea-countries-aim-for-300-gw-of-offshore-wind-energy-by-2050/>
- The Brussels Time with Belga (2023): Prime Minister De Croo Wants EU Environmental Standards Put on Pause. *The Brussels Times*, 2023. május 23. Online: <https://brusselstimes.com/518636/prime-minister-de-croo-wants-eu-environmental-standards-put-on-pause>
- TONNELIER, Audrey – CONESA, Elsa – MALINGRE, Virginie (2023): Macron's Call for 'Pause' of EU Environmental Regulation Causes Controversy. *Le Monde*, 2023. május 12. Online: https://lemonde.fr/en/politics/article/2023/05/12/macron-calls-for-pause-of-european-environmental-regulation-confusion-ensues_6026448_5.html
- VELTEN, Eike Carola et al. (2024): Briefing: Towards an EU Net Zero Monitoring Framework. A Review of the European Commission's Assessment of Progress. *European Climate Neutrality Observatory*, 2024. január. Online: <https://climateobservatory.eu/briefing-towards-eu-net-zero-monitoring-framework-review-european-commissions-assessment-progress>

Pató Viktória Lilla

Honest brokers: a magyar EU-elnökség prioritásai

A június 18-án bemutatott magyar elnökségi program elemzése

Bevezetés

Magyarország veszi át 2024. július 1-jén az Európai Unió Tanácsának elnökségét egy különösen nehéz időszakban, amikor az újonnan megválasztott Európai Parlament, majd ősszel az újraalakuló Európai Bizottság is megkezdí működését. Az elnökségi időszak kihívásokkal teli, hiszen a háborús helyzet és az európai politikai átmenet közepette kell irányítani az unió ügyeit. Magyarország elnökségi mottója, amelyet a nemzetközi sajtó kritikusan vizsgál, a „Make Europe Great Again”, amely csodákat nem ígér, de közös munkát és előrelépést igen.¹

Prioritások

Az elnökségi időszak alatt Magyarország hét prioritásra fókuszál, amelyek az Európai Unió gazdasági, biztonsági és társadalmi kihívásaira kívánnak válaszolni. A program célja, hogy Magyarország tisztességes közvetítőként és a tagállamok közötti együttműködés előmozdítójaként járuljon hozzá az EU békéjéhez, biztonságához és jólétéhez.²

Az új európai versenyképességi megállapodás elfogadását kiemelt célként fogalmazta meg a magyar elnökség, hiszen az EU termelékenységének és versenyképességének javítása kulcsfontosságú a globális versenytársakkal szembeni lemaradás megállításához. A program célja a gazdasági növekedés

¹ WAX-GAVIN 2024.

² Az Európai Unió Tanácsa 2024. második félévi magyar elnökségének programja 2024.

újraindítása, a belső piac elmélyítése, a kkv-k támogatása, valamint a zöld- és digitális átmenet elősegítése.

A második prioritás az európai védelempolitika megerősítése a kontinens biztonsági helyzetének javítása érdekében. A stratégiai iránytű végrehajtása mellett a védelemipar technológiai bázisának megerősítése, a védelmi innováció és a tagállami védelmi beszerzési együttműködés fokozása is prioritás, hiszen az EU-nak növelnie kell védelmi képességeit és válságkezelési kapacitását.

Harmadikként a következetes és érdemeken alapuló bővítéspolitikát foglalmazták meg, amelynek célja az EU bővítési folyamatának fenntartása és a Nyugat-Balkán integrációja.

Negyedikként az illegális migráció megfékezése áll célkitűzésként, amely érdekében az EU-nak szorosabban kell együttműködnie a határ menti, kulcsfontosságú kibocsátó- és tranzitországokkal.

Ötödikként a kohéziós politika jövőjének kialakítása kerül előtérbe, hiszen az EU régiói közötti fejlődési különbségek csökkentése és a gazdasági, társadalmi és területi kohézió biztosítása alapvető fontosságú. A magyar elnökség célja, hogy stratégiai vitát folytasson a kohéziós politika jövőjéről, és meghatározza annak szerepét a versenyképesség és a foglalkoztatás előmozdításában.

A gazdalközpontú uniós agrárpolitika a hatodik prioritás. Az európai mezőgazdaság versenyképességének növelése érdekében elengedhetetlen a fenntartható termelési gyakorlatok alkalmazása és az élelmiszer-biztonság garantálása. A magyar elnökség támogatni kívánja a gazdákat és a mezőgazdaság fenntarthatóságának elősegítését.

Végül a demográfiai kihívások kezelése áll a középpontban, mert az európai társadalmak fokozott idősödése és a munkaerőhiány hosszú távú megoldást igényel. A magyar elnökség célja, hogy a tagállami hatáskörök tiszteletben tartása mellett irányítsa a figyelmet a demográfiai kihívásokra és azok hatékony kezelésére.

Az elnökségi trió programja és a magyar elnökség programja

A rotálódó elnökségi intézmény zavartalan működését biztosítandó az egymást követő három ország elnökségi triót alkot, amelynek programja jó esetben átfogja azokat a területeket, amelyekkel az egyes elnökségek alatt foglalkozni fognak a tagállamok. A 2023 júliusa és 2024 decembere között végrehajtandó,

spanyol–belga–magyar elnökségi trió programját most összevetjük a magyar elnökség hivatalos programjával.³

A trió elnökségi programjának középpontjában a gazdasági bázis fejlesztése áll. Az EU belső piacának elmélyítése és az akadályok felszámolása kulcsfontosságú a hosszú távú gazdasági versenyképesség és fenntartható növekedés biztosításához. Ez magában foglalja a zöld- és digitális átállás elősegítését, a kis- és középvállalkozások szerepének erősítését, valamint az uniós költségvetési szabályok felülvizsgálatát és a bankunió kiteljesítését. A magyar elnökség programja kiemelten kezeli az új európai versenyképességi megállapodás elfogadását, a versenyképesség erősítését.

A biztonsági és védelmi kérdések szintén jelentős szerepet kapnak mindkét programban. Az elnökségi trió a polgárok és a szabadságok védelmét helyezi előtérbe, ideértve a közös európai menekültügyi rendszer reformját, a schengeni térség működésének javítását, valamint a határokon átnyúló szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelmet. Ezzel párhuzamosan a trió célja az EU védelmi képességeinek megerősítése és a hibrid fenyegetésekkel szembeni reziliencia fokozása. A magyar elnökség programja különösen az európai védelempolitika megerősítésére összpontosít, beleértve a stratégiai irányítú végrehajtását, a védelemipar technológiai bázisának megerősítését és a védelmi innováció fokozását. Emellett az illegális migráció megfékezése is fontos célkitűzés, amely szorosabb együttműködést igényel a határ menti és a tranzitországokkal.

A környezeti és klímapolitikai prioritások terén az elnökségi trió programja a klímasemleges, zöld, méltányos és szociális Európa megteremtésére törekszik. Ez magában foglalja az Irány az 55%! intézkedéscsomag végrehajtását, a fenntartható fogyasztás és termelés támogatását, valamint a körforgásos gazdaság előmozdítását. A magyar elnökség hét prioritása között hangsúlyosan nem jelenik meg a klímapolitika, viszont figyelmet fordít a gazdaközpontú uniós agrárpolitikára, amely a fenntartható termelési gyakorlatok alkalmazásával és az élelmiszer-biztonság garantálásával kívánja növelni az európai mezőgazdaság versenyképességét, különös tekintettel a klímaváltozás okozta kihívásokra.

A nemzetközi kapcsolatok és a bővítéspolitika terén az elnökségi trió célja az európai érdekek és értékek előmozdítása a világban, különös figyelmet fordítva az Ukrajnának nyújtott támogatásra és az EU bővítési folyamatára. Az elnökségi trió elkötelezett az EU globális szerepének erősítése mellett,

³ TÁRNOK 2023.

és az EU-nak határozottan kell fellépnie a nemzetközi fórumokon az ENSZ Alapokmányának érvényesítése érdekében. A magyar elnökség programja a következetes és érdemeken alapuló bővítéspolitikát helyezi előtérbe, amely az EU bővítési folyamatának fenntartását és a Nyugat-Balkán integrációját célozza, amelynek részeként Nyugat-Balkán-csúcsot is tervez. A 2024. június 18-ai brüsszeli sajtótájékoztatón Bóka János miniszter úgy vélekedett, hogy nem számít újabb fejezet megnyitására a csatlakozási tárgyalások során a magyar elnökség ideje alatt.⁴

A demográfiai és szociális prioritások terén az elnökségi trió a polgárok és a szabadságok védelmére, a gyűlöletbeszéd és a rasszizmus elleni harcra, valamint a nők elleni erőszak elleni küzdelemre koncentrált. Ezzel szemben a magyar elnökség programja a demográfiai kihívások kezelésére helyezi a hangsúlyt, beleértve az előregedő európai társadalmak problémáját és a munkaerőhiány megoldását.

A stratégiai prioritások közül az elnökségi trió célja az EU következő stratégiai menetrendjének kidolgozásához való hozzájárulás. A magyar elnökség programja kiemeli a kohéziós politika jövője kialakításának fontosságát, amely a régiók közötti fejlődési különbségek csökkentéséhez és a gazdasági, társadalmi és területi kohézió biztosításához járul hozzá.

A 2011-es és a 2024-es magyar elnökség

A 2011-es magyar elnökség programja négy fő témakörre összpontosított: növekedés és foglalkoztatás az európai szociális modell megőrzéséért, erősebb Európa, polgárbarát unió, valamint bővítés és szomszédságpolitika.⁵ A 2024-es elnökség a fentiek szerint több prioritást határoz meg, a következőben megvizsgáljuk az átfedéseket.

A 2011-es elnökség a gazdasági konszolidációt, a munkahelyteremtést és a versenyképesség előmozdítását tartotta szem előtt, a 2024-es csatlakozik ehhez, és kiegészül a zöld- és digitális átmenet hangsúlyozásával.

2011-ben kiemelten fontos volt az Európa 2020 stratégia végrehajtása, az euró stabilitását biztosító állandó stabilitási mechanizmus létrehozása és a gazdaságpolitikai koordináció megerősítése. A kkv-k helyzetének javítása, a demográfiai és családpolitikai kérdések kezelése, valamint a gyermekszegénység

⁴ Sajtótájékoztató a magyar EU elnökségről 2024.

⁵ *A magyar EU-elnökség prioritásai* [é. n.].

és a romaintegráció elleni küzdelem is hangsúlyos volt a növekedés és foglalkoztatás prioritásában. A demográfiai kihívások kezelése a gyakran hangoztatott hármas átmenet (*triple transition*) részeként a 2024-es elnökségnek is fontos eleme. Végül a demográfiai kihívások kezelése a 2024-es program hetedik prioritása, amely az európai társadalmak idősödésének és a munkaerőhiánynak a hosszú távú kezelésére irányul.

A 2024-es elnökség második prioritása az európai védelempolitika megerősítése, amely a kontinens biztonsági helyzetének javítására és a védelmi képességek növelésére összpontosít, részben összecseng a 2011-es elnökség erősebb Európa prioritásával, amely szintén az uniós kohézió és biztonság megerősítésére törekedett.

A kohéziós politika jövőjének kialakítása szintén fontos elem, amely az EU régiói közötti fejlődési különbségek csökkentésére és a gazdasági, társadalmi és területi kohézió biztosítására összpontosít. Ez részben kapcsolódik a 2011-es erősebb Európa prioritásához, de sokkal specifikusabb és részletesebb megközelítést alkalmaz.

A gazdaközpontú uniós agrárpolitika a 2024-es program hatodik prioritása, amely az európai mezőgazdaság versenyképességének növelését és a fenntartható termelési gyakorlatok alkalmazását célozza, összhangban van a 2011-es program élelmiszer-biztonságra és a KAP reformjára helyezett hangsúlyával.

A következetes és érdemeken alapuló bővítéspolitika célja az EU bővítési folyamatának fenntartása és a Nyugat-Balkán integrációja, amely szoros párhuzamot mutat a 2011-es bővítési és szomszédságpolitika prioritásával.

A 2011-es programban a polgárbarát unió keretében szerepelt a bel- és igazságügyi együttműködés erősítése, a schengeni övezet kibővítése Romániával és Bulgáriával. Cél volt az is, hogy a Horvátországgal folyamatban lévő tárgyalások 2011 első felében lezáruljanak, valamint a szomszédságpolitika keleti dimenziójának megerősítése, amelynek részeként 2011 májusában került sor a keleti partnerség második csúcstalálkozójára.

Az illegális migráció megfékezése kiemelt célkitűzés a 2024-es programban, amely az illegális migráció és embercsempészet elleni küzdelemre, valamint a határ menti együttműködés erősítésére irányul. Ez a prioritás új elemet képvisel a 2024-es elnökségben, amely nem szerepelt a 2011-es programban.

Látható, hogy a 2011-es és a 2024-es magyar elnökségi program számos hasonlóságot mutat, különösen a gazdasági növekedés, a versenyképesség, a bővítéspolitika és a biztonság terén. Azonban a 2024-es program új elemekkel és specifikusabb megközelítésekkel bővült, mint például az illegális migráció megfékezése és a demográfiai kihívások kezelése, amelyek reflektálnak a jelenlegi globális

és regionális kihívásokra. Mindez nem csoda, hiszen 2011-ben még az uniós tagságának elején álló tagállamként látta el Magyarország az EU Tanácsának elnöki tisztségét, idén viszont már 20 éves tapasztalattal és egy korábbi sikeresen lebonyolított elnökséggel néz a kihívások elé 2024. július 1-jén.

Az elnökség hivatalos honlapja június 18. óta elérhető, ahol részletes információkat találhatunk a magyar prioritásokról és az elnökség tevékenységeiről.

2024. június 19.

Felhasznált irodalom

- A magyar EU-elnökség prioritásai* [é. n.]. Online: <https://2010-2014.kormany.hu/download/a/d1/10000/A%20magyar%20EU-eln%C3%B6ks%C3%A9g%20priorit%C3%A1sai.pdf>
- Az Európai Unió Tanácsa 2024. második félévi magyar elnökségének programja* (2024). Online: <https://hungarian-presidency.consilium.europa.eu/media/stnfdmbv/2024-masodik-fele-vi-magyar-elnokseg-programja.pdf>
- Hungarian Presidency of the Council of the EU 2024 [@HU24EU] (2024): Join our Live Presentation on Introducing the Priorities, the Motto and the Official Logo of the Hungarian Presidency #HU24EU of the Council of the European Union. X, 2024. június 18. Online: <https://x.com/HU24EU/status/1803034424524546288>
- TÁRNOK Balázs (2023): A spanyol–belga–magyar EU elnökségi trió programja. *Ludovika.hu*, 2023. június 28. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/06/28/a-spanyol-belga-magyar-eu-elnoksegi-trio-programja/>
- WAX, Eddy – GAVIN, Gabriel (2024): Make Europe Great Again: Hungary Channels Trump in EU Presidency Slogan. *Politico*, 2024. június 18. Online: <https://politico.eu/article/make-europe-great-again-hungary-channels-donald-trump-eu-presidency-slogan-viktor-orban/>

Választás 2024

Navracsics Tibor

A választás éve az európai belpolitikában

Nincs olyan év az Európai Unió belpolitikai életében, amikor szűkölködnénk választásokban. Idén is csak az Európai Unió tagállamait figyelembe véve elnök- vagy parlamenti választásra készülnek Ausztriában, Belgiumban, Finnországban, Horvátországban, Litvániában, Portugáliában, Romániában és Szlovákiában. Amennyiben a helyhatósági választásokat vagy éppen a különböző típusú népszavazásokat is számon tartjuk, akkor még bővebb a kör. A fenti lista alapján is nyugodtan elmondhatjuk tehát, hogy az idei év a választások éve lesz Európában.

A nemzeti belpolitikai kereteket meghatározó választások mellett azonban azért is különleges lesz az idei év, mert június 6. és 9. között az Európai Unió tagállamaiban sor kerül az unió egyetlen közvetlenül választott képviselői intézménye, az Európai Parlament megválasztására. Tíz évvel ezelőtt erre a hírre az európai polgárok csupán egykedvűen megvonták a vállukat.

Az 1979 óta ötévente megrendezett európai parlamenti választások sem túl nagy politikai vihart nem kavartak, sem különösebb érdeklődést nem ébresztettek az európai választópolgárokból. Sőt, a tények azt mutatták, hogy az amúgy is lanyha érdeklődés 1979 után fokozatosan teljes érdektelenségbe csapott át, és a 2014-es európai parlamenti választáson már minden érdektelenségi rekordot megdöntött a részvételi – pontosabban fogalmazva: távolmaradási – arány.

Nagyon hamar meg is született az elemzői szakma lesújtó értékelése az alacsony érdeklődés mellett megrendezett választásokról. Másodrangú nemzeti választásoknak bélyegezték azokat, ami nem csak azt fejezte ki, hogy a választók részvételi listáján lényegesen alacsonyabb helyet foglal el az európai parlamenti választásokon való részvétel, mint a nemzeti parlament megválasztásán való aktivitás. Arra is utalt az elnevezés, hogy az európai parlamenti választás tulajdonképpen mindenből hiányt szenved, ami a nemzeti választásokat érdekessé teszi.

Mindenekelőtt, az európai parlamenti választás nem vezet kormányalakításhoz, sőt az eredmény semmilyen formában nem befolyásolja az Európai Bizottság összetételét. Másrészt, az európai parlamenti választásokon nem jelennek meg európai belpolitikai témák, hanem az egyes tagállamokban zajló

kampányok valójában csak saját hazájuk belpolitikai életének tét nélkül megvívott csatáit melegítik fel.

Az európai parlamenti választások történelmének első négy évtizede ennek megfelelően az egyhangú eljelentéktelenedés jegyében telt. Nem voltak közös választási kampánytémák, ami nem okozott gondot, mert nem is volt tétje a választásoknak, ezért aztán az sem volt csoda, hogy választásról választásra egyre kevesebb választópolgár tüntette ki figyelmével a voksolást. A 2014-es választásokon feljegyzett 13,04%-os szlovákiai részvételi arány már olyan negatív rekordot jelentett, amelyről a szkeptikusok is joggal gondolhatták, hogy ennél rosszabb eredményt már az európai választóközönség nem tud produkálni.

Valóban, a 2019-es európai parlamenti választás mintha fordulópontot hozott volna a választások történetében. Sokak számára a legreménykeltőbb és legjelentősebb újdonságot a részvételi arány növekedése jelentette. Ezzel az európai parlamenti választások immáron negyvenöt éves történelme során először nem csökkent az érdeklődés az előző választáshoz képest. Természetesen a megnövekedett figyelem okozat volt, nem ok: már a választási kampányban megfigyelhető volt két olyan téma kiemelkedése, amely az egész Európai Unió közvéleményét foglalkoztatta.

A migráció és a klímapolitika kérdése, függetlenül az egymástól eltérő egyéb nemzeti belpolitikai témáktól, minden kampányban központi elemként jelent meg. Sőt, a nagy európai pártcsaládok egymás álláspontjára is reflektálva próbáltak uniós szinten is egységes politikai pozíciót kiépíteni a kérdésekre adandó válaszokkal kapcsolatban. Vagyis a polgárok előtt öt évvel ezelőtt megjelentek a valóban uniós szintű európai kampány kontúrjai.

Mindemellett a 2019-es kampány fontosságát és láthatóságát az is növelte, hogy az Európai Parlament, bár jogköreit tekintve nem erősödött, politikai súlyát mégis növelni tudta, így a választók számára jelentősebb intézménynek tűnt, mint korábban. Részben a csúcsjelölti rendszer, részben az egyes tagállamok belpolitikai fejleményeivel – magyar és lengyel jogállamisági kérdések, máltai és szlovákiai újságíró-gyilkosságok – kapcsolatos harsány és látványos állásfoglalásai is növelték az intézmény politikai súlyát a közvélemény szemében. Így 2019-ben úgy tűnhetett, hogy a választók a korábbiaknál sokkal fajsúlyosabb Európai Parlamentet választanak.

A 2024-es választás az öt évvel ezelőtt kezdődött trendek folytatódását ígéri. A migráció és a klímapolitika mellett most már az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos vélemények, illetve az Oroszországhoz és Kínához fűződő viszony is olyan kérdésként jelentkezik, amely az egyes nemzeti belpolitikai

témák mellett az európai belpolitika meghatározó és közös problémáját jelenti. Mindez nagyobb érdeklődést, nagyobb részvételt hozhat. A magasabb szintű aktivitás magasabb fordulatszámra állíthatja a kampány szereplőit, a politikusokat is.

Összességében tehát a 2024. júniusi európai parlamenti választás saját jogán is érdekes és meghatározó eleme lehet az év választási naptárának. Bár döntéshozói jogköre továbbra is csak korlátozott mértékben van, az Európai Parlament mégis jó példát mutat arra, hogy egy politikai intézmény úgy is növelheti súlyát és láthatóságát, hogy közben a működését meghatározó működési keretek változatlanok maradnak.

Az érdekesebbé váló Európai Parlament magasabb részvételt vonz a választásokon, a magasabb részvétel pedig erősebb legitimációt jelent az intézménynek, amire hivatkozással politikai súlyának további növelését érheti el. Jó eséllyel tehát a 2024-es európai parlamenti választások már nem másodrangú nemzeti, hanem születőben lévő európai választások lesznek.

2024. január 11.

Petri Bernadett

Sztárokra is épít az EU idei választási kampánya

Bevezetés

Az Európai Bizottság néhány nappal ezelőtt sajtótájékoztatót tartott a 2024-re és az azt követő évekre tervezett ifjúságpolitikai intézkedésekről. Rendhagyó szakpolitikai fordulat volt, amikor a Bizottság alelnöke egy ismert amerikai popsztárt is felkért a sajtóesemény során, hogy segítse az EU intézményeit a közelgő európai választásokra való mozgósításban.

Új ifjúságpolitikai intézkedések a részvételi demokrácia jegyében

Az Európai Bizottságnak az európai életforma népszerűsítéséért felelős alelnöke, Margarítisz Szhinász és az Európai Bizottság innovációért, kutatásért, kultúráért, oktatásért és ifjúságért felelős biztosa, Iliana Ivanova néhány nappal ezelőtt sajtótájékoztatót tartott az ifjúság európai évéről, annak eredményeiről és a tervezett lépésekről.¹ A 2022-ben sorra került tematikus év eredményeire építve a Bizottság számos olyan intézkedést jelentett be, amelynek a célja, hogy nagyobb beleszólást biztosítson a fiataloknak az őket érintő döntésekbe, és az ifjúsági dimenzió elmélyítését segítse elő az uniós szakpolitikák területén.

A Bizottság állítása szerint az ifjúság igényeinek előtérbe helyezésével ezek az intézkedések érdemi szerephez juttatják a fiatalokat a 2024-es európai választásokra való felkészülés során és az azt követő években. Az intézkedéscsomag olyan elképzeléseket tartalmaz, mint a fiatalokkal folytatandó rendszeres párbeszéd, az egységes európai diploma bevezetésének irányába tett lépések, a szakmai gyakorlatokra bevezetni kívánt minőségi keret és méltányos díjazás, az iránymutatások kidolgozása az iskolai jóllét feltételeiről, illetve a fiatalok megszólítása a Bizottság közelgő, éghajlatváltozással

¹ What Was the European Year of Youth? [é. n.].

és demokráciával kapcsolatos kampánya során, amely a fiatalok választási részvételének növelését is célozza.²

Ezenfelül a Bizottság arra irányuló erőfeszítéseinek részeként, hogy az EU-t közelebb hozza a fiatalokhoz, 2024. április 12. és 19. között megrendezik az Európai Ifjúsági Hetet, amely két hónappal az európai parlamenti választások előtt a demokratikus részvételt állítja fókuszba annak érdekében, hogy Európa-szerte hangsúlyozza és támogassa a fiatalok közösségi szerepvállalását és aktív polgári részvételét.

A fentiek bejelentésén túl Szhinász alelnök megragadta az alkalmat, és felszólította az amerikai popikont, Taylor Swiftet, hogy segítse az Európai Uniót a fiatal szavazók közömbösségével szembeni fellépésben, és sarkallja őket arra, hogy minél többen az urnák elé járuljanak a 2024. júniusi európai választásokon. „A fiatalok jobban tudják mozgósítani a fiatalokat a részvételre, mint a biztosok” – fogalmazott a Bizottság alelnöke.

A zenei értelemben listavezető amerikai énekesnő ugyanis május 9-én, egy hónappal az európai parlamenti választások előtt Párizsban tart koncertet, Szhinász szerint pedig ez remek alkalmat kínál arra, hogy az énekesnő az európai választásokon való részvétel érdekében mozgósítson. „Taylor Swift tavaly szeptemberben felhívást intézett a közösségi médiában az amerikai fiatalokhoz, hogy regisztráljanak a szavazásra, a bejegyzését követő napon pedig 35 000 fiatal amerikai regisztrált” – idézte vissza a tengerentúli példát az európai életmód népszerűsítéséért felelős alelnök.³

Hírességek az EU kampánystratégiájában

A sztárok bevonására építő uniós kommunikációs kampányról intézményi stratégia is rendelkezik. 2023 szeptemberében az Európai Parlament Elnöksége határozatot fogadott el azzal kapcsolatban, hogy miként tudná népszerűsíteni az idén sorra kerülő európai választásokon való részvételt az állampolgárok körében.⁴ A jóváhagyott dokumentum szerint 2024-ben az uniós intézmény új alapokra helyezi az európai választásokkal kapcsolatos kommunikációs stratégiáját, és többek között a celebipar szereplőit is mozgósítani fogja annak

² Az ifjúság európai évének örökségként a Bizottság nagyobb beleszólást kíván biztosítani a fiataloknak az uniós szakpolitikai döntéshozatalba 2024.

³ CHIAPPA 2024.

⁴ FOX-VASQUES 2023.

érdekében, hogy az idén júniusban sorra kerülő választásokon magasabb részvételi arányt érjen el.

A Parlament összesen 37 millió eurót különített el annak érdekében, hogy hatékonyabb elérést biztosítson az európai állampolgárok felé, elsősorban azért, mert az uniós intézmények és az európai pártok kampányüzeneteit az állampolgárok nehezen értelmezhetőnek találják. A Parlament kilátásba helyezte egy *online* platform létrehozását is annak érdekében, hogy az európai polgárokat hatékonyabban tájékoztassa az uniós választásokról, valamint YouTube-videókkal is készül a dezinformáció és az álhírek elleni küzdelem érdekében. Az Európai Parlament által terjesztetni kívánt fő üzenetek közé tartozik annak bemutatása, hogy az intézmény milyen hatással van a polgárok mindennapi életére, miért jelent a parlamenti demokrácia hozzáadott értéket a társadalom számára, és miért fontos elmenni szavazni.

A kampánykeret összegéből, amellyel kapcsolatban Jaume Duch, az Európai Parlament szóvivője korábban hangsúlyozta, hogy az állampolgáronként mindösszesen 0,08 eurót tesz ki, 8 millió eurót fordítanak a médiavállalatok finanszírozására, és további 3,9 millió eurót bocsátanak a civil szervezetek rendelkezésére olyan tevékenységek támogatására, amelyek „az európai polgárok és szervezetek pártoktól mentes civil szerepvállalását növelik a szavazás fontosságának felismerése érdekében”.⁵

A legutóbbi, 2019-es európai parlamenti választásokon a választásra jogosult 25 év alattiak 42%-a, a 25–39 év közöttiek 47%-a szavazott. A szavazáson való részvétel összességében véve is alig haladta meg az 50%-ot. Duch, az EP szóvivője korábban kijelentette, hogy a Katargate és az egyéb uniós korrupciós ügyek nem befolyásolták hátrányosan a választói érdeklődést, azzal érvelt, hogy a legutóbbi Eurobarométer-eredmények szerint a szavazási részvétel akár a 67%-ot is elérheti. Ugyanezen felmérés során azonban az európai állampolgárok egyértelmű kritikájuknak is hangot adtak: mindösszesen 54%-uk fejezte ki elégedettségét a demokrácia működésével kapcsolatban az Európai Unió intézményeiben.⁶ A megkérdezettek 57%-a nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem elégedett az EU szakpolitikai és válságkezelési intézkedéseivel.

Néhány hónap múlva kiderül, javult-e az állampolgárok részvétele az európai választásokon, és ha valóban így történt, talán azt is megtudhatjuk, hogy a hírségek mozgósítása vagy az állampolgárok változás iránti igénye volt-e a valódi ok.

2024. január 12.

⁵ GRIERA 2023.

⁶ Fox 2023.

Felhasznált irodalom

- Az ifjúság európai évének örökségeként a Bizottság nagyobb beleszólást kíván biztosítani a fiataloknak az uniós szakpolitikai döntéshozatalba (2024). *Európai Bizottság*, 2024. január 10. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_24_86
- CHIAPPA, Claudia (2024): EU Begg Taylor Swift to Get Out the Youth Vote. *Politico*, 2024. január 10. Online: <https://politico.eu/article/taylor-swift-eu-parliament-election-youth-vote/>
- FOX, Benjamin (2023): Turnout Set to Rise at 2024 EU Polls, as Voters Praise Ukraine Stance. *Euractiv*, 2023. június 6. Online: <https://euractiv.com/section/elections/news/turnout-set-to-rise-at-2024-eu-polls-as-voters-praise-ukraine-stance/>
- FOX, Benjamin – VASQUES, Eleonora (2023): LEAK: European Parliament Wants ‘Celebrities’ to Promote June EU Elections. *Euractiv*, 2023. szeptember 6. Online: <https://euractiv.com/section/elections/news/leak-european-parliament-wants-celebrities-to-promote-june-eu-elections/>
- GRIERA, Max (2023): EU Parliament Elections Campaign Will Cost €0.08 per Citizen. *Euractiv*, 2023. június 20. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/eu-parliament-elections-campaign-will-cost-e0-08-per-citizen/>
- What Was the European Year of Youth? [é. n.]. *European Youth Portal*. Online: https://youth.europa.eu/year-of-youth_en

Petri Bernadett

Választási reményfutam – 180 fokos fordulatban az európai zöldek

Bevezetés

Az elmúlt napokban vitatta meg, február elején sorra kerülő választási kongresszusán fogadja el az Európai Zöldek pártcsaládja idei választási programját. A hírek szerint az európai zöldpártok szövetsége ambiciózus jövőképet kínál a választók számára, amely magába foglal egy bővített „*Green Deal*”, vagyis egy új „zöld- és szociális megállapodást”, új adónemek bevezetését, és ami a legfontosabb újdonság: az európai fegyverkezési képességek fokozását. A felmérések szerint azonban az európai választók meglehetősen szkeptikusak a zöldek által kínált perspektívával kapcsolatban.

Az európai zöldpártok tündöklése és bukása

Öt esztendővel ezelőtt az Európai Zöldek a választások relatív győztesének számítottak, hiszen a 2014-es eredményükhöz képest több mint másfélszer annyi mandátumot szereztek meg.¹ A 2019-es európai parlamenti választás csúcsteljesítményei, a német Ska Keller és a holland Bas Eickhout a klímavédelemért, a szociális és békepárti Európáért, a több demokráciáért és az erősebb jogállamiságért kampányoltak.² A zöldek választási eredménye, amely az európai parlamenti helyek több mint egytizedének megszerzéséhez volt elég, megbontotta az Európai Parlamentben addig uralkodó hatalmi dinamikát, lehetetlenné téve, hogy az Európai Néppárt akár a szociáldemokratákkal, akár a liberálisokkal többséget alkosson.³

¹ Európai Parlament 2019.

² PEARSON–RÜDIG 2019.

³ 2024 European Election Results 2024a.

Az idei előrejelzések egészen más eredményt prognosztizálnak.⁴ A kalkulációk szerint a zöldpártok a 2024-es európai választások legnagyobb vesztesei lehetnek, olyannyira, hogy akár jelenlegi európai parlamenti mandátumaik felét is elveszíthetik. A jelenség könnyen magyarázható reálpolitikai oldalról, hiszen az európai zöldpártok, amelyek 1984 óta képviseltetik magukat az Európai Parlamentben, öt esztendő alatt szemmel láthatólag feladták addigi önazonosságuk jelentős részét.⁵ A zöldek politikai identitása ugyanis a béke-mozgalomban gyökerezik, ezek a pártok mind ez idáig erősen elkötelezettek voltak a pacifizmus, a semlegesség, a nemzetközi szintű leszerelések és a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozása mellett.

A zöldpártok feladták a békepárti álláspontot

„Az Európai Unió középpontjában a békeprojekt állt – Európa természetes szerepe a világban a béke fenntartása. [...] Európának sokkal aktívabbnak kell lennie abban, hogy békés megoldásokat találjon a fegyveres konfliktusokra mind a szomszédságunkban, mind azon kívül. [...] Ellenezzük az európai források katonai célokra történő átcsoportosítását. Tartós biztonságot és stabilitást nem lehet fegyverekkel biztosítani. [...] Le kell állítani a fegyverszállítást a fegyveres konfliktusok résztvevői számára!” – fogalmaztak az európai zöldek 2019-es európai választási kampánykiáltványukban.⁶ „Az európai zöldek felszólítják az uniós intézményeket és a tagállamokat, valamint az EU partnereit, hogy gyorsan és folyamatosan nyújtsanak pénzügyi és katonai támogatást Ukrajnának, beleértve a szükséges fegyverek szállítását is, mivel az ukránoknak joguk van hazájuk védelméhez és az elcsatolt vagy megszállt területek visszafoglalásához” – hangzik új álláspontjuk öt évvel később, a 2024-es európai választásokra készülve.⁷ A zöldek egy csapásra, különösebb magyarázat nélkül szakítottak a párt korábbi politikai identitásával, és az orosz–ukrán konfliktussal kapcsolatos elkötelezett állásfoglalásaik fontossága szemmel láthatóan a klímavédelmi prioritásokkal vetekedett az elmúlt másfél évben. A felmérések szerint azonban ez az elköteleződés nem járt a szavazóbázis növekedésével,

⁴ 2024 European Election Results 2024b.

⁵ Our History [é. n.].

⁶ PETRI 2024.

⁷ PETRI 2023.

sőt éppen ellenkezőleg, a legtöbb szavazó éppen az elmúlt 2-3 évben pártolt el a zöldpártoktól.⁸

Annak idején, az 1980-as évek elején Nyugat-Németországban hatalmas tiltakozások követték az Egyesült Államok rövid hatótávolságú nukleáris rakétáinak bevetését az országban. Ezek a tüntetések segítették a Zöld Pártot először a német parlamentbe. Ennek megfelelően a zöldpártok általában az egyoldalú nukleáris leszerelést, a NATO-tagság ellenzését, valamint a demokrácia és az emberi jogok előmozdításával kombinált pacifista politikát támogatták.⁹ A reálpolitikai fordulat eredményeként azonban nemcsak az orosz–ukrán háború tekintetében vált elkötelezetté a fegyverkezés mellett az európai zöldpárti szövetség, hanem általában sürgeti a katonai együttműködések elmélyítését. Új választási programjukban az EU „kölcsonös segítségnyújtási záradékára” hivatkozva hangsúlyozzák, hogy az uniónak fokoznia kell a „katonai képességekkel kapcsolatos együttműködést és szinergiák létrehozását, például az interoperabilitás előmozdítása, valamint a beszerzési, karbantartási és ellátási rendszerek koordinálása révén”. Felkarolják a NATO-val való mélyebb együttműködést, valamint olyan „feltételek megteremtését, amelyek lehetővé teszik az EU számára, hogy aktív szerepet vállalhasson a gyorsan változó geopolitikai környezetben”. „Az EU számára a többoldalú megközelítés magában foglalja a NATO-val való együttműködés megerősítését és elmélyítését is, a hatáskörök egyértelmű megosztásának tiszteletben tartása mellett, elsőbbségadás nélkül” – áll a néhány héten belül végleges elfogadásra szánt tervezetben.

Zöldátállás maximális sebességen

A fentiekén túl a zöldek választási programja lényegében több pénzt javasol a zöldátállás kulcsfontosságú problémáinak megoldására, ideértve az energiahatékony lakások felújítását, a zöldátállás végrehajtásának gördülékenyebbé tételét a mezőgazdaságban és az iparban, a megfizethető lakhatást, valamint a fenntartható mobilitási kapcsolatok kiterjesztését.¹⁰ Ezek a feladatok a program szerint többletkiadásokkal járnak majd az Európai Unió számára, akár több százmilliárd euró összegben. Éppen ezért a Zöldek azt tervezik, hogy a „fiskális politika, állami beruházások és magánkezdemenyvezés keverékével”

⁸ DE LA BAUME – OROCHAKOFF 2021.

⁹ JERAJ 2022.

¹⁰ GRIERA–ALIPOUR 2024.

finanszírozzák javaslatukat, miközben az EU egészére kiterjedő adóharmonizációt is szorgalmaznak. „Az egész EU-ra kiterjedő vagyoadó bevezetését tartjuk szükségesnek az egyenlőtlenségek leküzdése és a zöldátmenet finanszírozása érdekében [...] szorgalmazzuk az európai pénzügyi tranzakciós adót, bevezetjük az energiavállalatok rendkívüli uniós adóját annak érdekében, hogy felszámoljuk az energiavállalatok haszonszerzését” – áll a programtervezetben.

A zöldátmenet társadalmi dimenziója növelésének gondolata az európai szocialisták kiáltványának is központi eleme, e téren tehát a két párt azonos szavazóbázison lesz kénytelen osztozni.¹¹

Ez a szavazóbázis azonban egészen biztosan kevés vállalkozót foglal majd magában, hiszen egyre több európai cég követel zöldpolitikai „szabályozási szünetet”, hiszen még a jelenlegi ciklusban futott zöldmegállapodás hatásait sem voltak képesek feldolgozni. A Zöldek azonban tovább pörgetnék a jogalkotási folyamatokat: „Üdvözljük az előrehaladást, de továbbra is törekszünk az ambíciók növelésére és a már megkezdett tervek maradéktalan megvalósítására” – áll a tervezetben. Szigorúbb határidőket szeretnének a fosszilis tüzelőanyagok fokozatos kivonására, 2040-ig a teljes éghajlat-semlegességet, valamint a „szén 2030-ra, a fosszilis gáz 2035-re és az olaj használatának megszüntetését 2040-re”. A 2019-es zöldpárti kiállítás a bioüzemanyag mellett pedig mára már a múlté.

Idén sorban a tizedik alkalommal kerül sor az Európai Parlament képviselőinek közvetlen választására. A 2019-es választások 50% körüli részvételi aránya a 90-es évek időszakának szintjére hozta vissza a választói érdeklődést, az idei évre pedig rekordmagas, 68% körüli részvételt prognosztizált az Európai Parlament által fémjelzett felmérés.¹² Mivel azonban a felmérések szerint az európai választópolgárok éppen az energiaválsághoz, a zöldátáláshoz és a háborúhoz kapcsolódó uniós szakpolitikai döntésekkel a leginkább elégedetlenek, a februárban elfogadandó új választási program nem hoz érdemi változást az európai zöldek támogatottságában.¹³ A pártcsalád ennek következtében várhatóan a hatodik, tehát az utolsó előtti helyre süllyed majd az európai parlamenti frakciók sorában.

2024. január 26.

¹¹ GRIERA 2024.

¹² Voter Turnout in the European Parliament Elections in the European Union (EU) from 1979 to 2024 2024.

¹³ EP Autumn 2023 Survey: Six Months Before the 2024 European Elections 2023.

Felhasznált irodalom

- 2024 European Election Results (2024a). *European Parliament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/en>
- 2024 European Election Results (2024b). *Politico*. Online: <https://politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>
- DE LA BAUME, Maïa – OROSCHAKOFF, Kalina (2021): Green Parties Struggle to Convert Climate Concern Into Votes. *Politico*, 2021. március 31. Online: <https://politico.eu/article/green-parties-struggle-gain-electoral-climate-traction/>
- EP Autumn 2023 Survey: Six Months Before the 2024 European Elections (2023). *Eurobarometer*, 2023. december. Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3152>
- Európai Parlament (2019): *At Your Service – European Elections*. 2019. május 26–29. Online: <https://archive.ph/20190225193126/http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/elections>
- GRIERA, Max (2024): LEAK: EU Socialists Eye Boosted Ties with US, China – Reject Green Deal ‘Pause’. *Euractiv*, 2024. január 24. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/leak-eu-socialists-eye-boosted-ties-with-us-china-reject-green-deal-pause/>
- GRIERA, Max – ALIPOUR, Nick (2024): EU Greens’ Manifesto: A ‘Social’ Green Deal and Embrace of NATO. *Euractiv*, 2024. január 25. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/eu-greens-manifesto-a-social-green-deal-and-embrace-of-nato/>
- JERAJ, Samir (2022): Are Green Parties Still Pacifist? *Green European Journal*, 2022. december 13. Online: <https://greeneuropeanjournal.eu/are-green-parties-still-pacifists/>
- Our History [é. n.]. *The Greens/EFA in the European Parliament*. Online: <https://greens-efa.eu/en/who-we-are/our-history>
- PEARSON, Mitya – RÜDIG, Wolfgang (2019): *The Greens in the 2019 European Elections*. Online: https://strathprints.strath.ac.uk/72237/1/Pearson_Rudig_EP_2020_The_Greens_in_the_2019_European_elections.pdf
- PETRI Bernadett (2023): Felkészülés a 2024-es európai választásokra: főszerepben a háború. *XXI. Század Intézet*, 2023. augusztus 9. Online: <https://xxiszaszadintezet.hu/felkeszules-a-2024-es-europai-valasztasokra-foszerepben-a-haboru/>
- PETRI Bernadett (2024): 2024 az elszámoltatás éve az európai politikában. *XXI. Század Intézet*, 2024. január 17. Online: <https://xxiszaszadintezet.hu/2024-az-elszamoltatas-eve-az-europai-politikaban/>
- Voter Turnout in the European Parliament Elections in the European Union (EU) from 1979 to 2024 (2024). *Statista*. Online: <https://statista.com/statistics/300427/eu-parliament-turnout-for-the-european-elections/>

Kalas Vivien

Európai parlamenti választás 2024 – átalakuló erőviszonyok Európában

A 2024-es európai parlamenti választás a szuverenista, euroszkeptikus képviselőcsoportok megerősödését hozhatja. A jelenlegi közvélemény-kutatások szerint ennek inkább politikai, semmint gyakorlati jelentősége lesz, a tendenciák alapján azonban korántsem zárható még ki, hogy ezen frakcióknak érdemi beleszólásuk lesz majd az uniós folyamatokba.

Az Európai Parlament (EP) intézménye az európai integráció kezdete óta létezik. Az 1952-ben hatályba lépő, az Európai Szén- és Acélközösséget megteremtő párizsi szerződés sorolta első ízben a közösségi intézmények sorába. A testület akkor még jelentősen más szerepet töltött be az európai belpolitikában, mint napjainkban.¹ Hatásköreinek bővülése, nevének változása az immáron több mint hét évtizedes kooperáció eredménye. 1952 és 1958 között Közgyűlésnek nevezték, majd 1962-ig Európai Parlamenti Közgyűlésnek. Mai nevén 1962 óta létezik. Kezdetben mindössze konzultációs jogkörei voltak, tagjait a nemzetek delegálták. Az első közvetlen európai parlamenti választásokat huszonhét évvel a létrehozása után, 1979-ben rendezték meg. A képviselők mandátuma öt esztendőre szólt, és ebben változás később sem történt. Az Európai Parlament saját hatásköreit is folyamatosan tudta bővíteni, mára a legtöbb szakpolitikai területen társjogalkotó intézmény a Tanács mellett.

A 2024. június 6. és 9. között tartott európai parlamenti választások a tizedik olyan alkalmat jelentik majd az integráció történetében, amikor a polgárok az urnákhoz járulhatnak. Noha a választók saját nemzeti pártlistáik közül szavaznak az egyikre – ritkábban, például Málta és Írország esetében az egyes jelölteket rangsorolják –, a legtöbb politikai szervezet egy európai pártcsalád tagja, és az EP-ben egy frakcióhoz tartozik. 1979-től kezdődően a választási eredményeket megvizsgálva az állapítható meg,² hogy a két legnagyobb frakciója valamennyi alkalommal a baloldali, balközép pártoknak – mai nevén: Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége képviselőcsoportja –, illetve a konzervatív, kereszténydemokrata jobbközép politikai erőknél – mai nevén:

¹ *Treaty Establishing the European Coal and Steel Community* 1951.

² 2019 Outgoing Parliament 2024.

Európai Néppárt Képviselőcsoport – volt. Az, hogy mely frakciónak sikerült a harmadik legnagyobb tömörüléssé válnia, már változó volt az elmúlt voksolások során. 1989-ig a jobboldali, euroszkeptikus, a „nemzetek Európáját” támogató Európai Demokraták képviselőcsoportjának sikerült ezt elérnie. A pártcsalád – és frakció – szétesése után egykori tagjainak egy része hívta életre 2009-ben a mai Európai Konzervatívok és Reformerek pártját, illetve képviselőcsoportját.³ 1989 és 2014 között a liberális elveket valló pártok frakciója – ma: a Renew Europe képviselőcsoportja – tudott a harmadik legnagyobbá válni az EP-ben, majd 2019-ben ismét visszanyerte pozícióját. A kimaradó időszakban, 2014 és 2019 között, egy választási ciklus erejéig az Európai Konzervatívok és Reformerek bizonyultak a harmadik legerősebb tömörülésnek.

A 2024-es választásra vonatkozó közvélemény-kutatások alapján az első két helyen várhatóan a megszokott módon a balközép és a jobbközép pártok végeznek, a harmadik legnagyobb frakció viszont ismét jobboldali, euroszkeptikus politikai erőkből állhat.⁴ A felmérések szerint az Identitás és Demokrácia képviselőcsoportja több mandátummal rendelkezhet majd, mint a liberális Renew Europe. A jelenlegi politikai környezetben ráadásaképpen a voksolás utáni folyamatok is alakíthatják még az EP-ben az erőviszonyokat. 2021 márciusától a nagyobbik magyar kormánypárt nem tagja az Európai Néppártnak, így jelenleg képviselői függetlenként tevékenykednek az Európai Parlamentben.⁵ A júniusi választást követően azonban ez nagy valószínűséggel változni fog, és a Fidesz újra részévé válik egy frakciónak. Az egyik lehetséges út az Identitás és Demokráciához való csatlakozás, amely magában foglalja például a francia Nemzeti Tömörülést, az olasz Ligát, valamint a német Alternatíva Németországért (AfD) nevű szervezetet, és ahonnan már jelezték, hogy üdvözlőnék a magyar kormánypárt érkezését.⁶ A másik eshetőség, hogy a Fidesz ahhoz az Európai Konzervatívok és Reformerekhez csatlakozik,⁷ amelynek tagjai között szerepel egyebek mellett a kormányzó Olaszország Fivérei párt, a lengyel Jog és Igazságosság, továbbá a spanyol Vox. Utóbbi esetben, a Fidesszel kiegészülve, a harmadik és negyedik legnagyobb frakció is euroszkeptikus nézeteket vallana az Európai Parlamentben a friss mandátumbecslések alapján, a liberálisok pedig az ötödik helyre szorulnának vissza. Ez még akkor is előfordulhat, ha a Svéd Demokraták ígéretükhöz híven kilépnek az Európai

³ European Conservatives and Reformists: Who We Are?

⁴ 2024 European Election Results 2024.

⁵ Portfolio 2021.

⁶ NEUBERT 2024.

⁷ Portfolio 2024.

Konzervatívok és Reformerek képviselőcsoportjából,⁸ hiszen míg ők két képviselővel rendelkeznek most, addig a magyar párt tizenkettővel.⁹

Az európai parlamenti választási eredményeknek és az abból fakadó erőviszonyoknak gyakorlati és szimbolikus jelentőségük is van. Az egyik legelső megnyilvánulása ennek az Európai Bizottság (EB) elnökének megválasztása. Az Európai Unióról szóló szerződés 17. cikkelyének 7. bekezdése értelmében az Európai Parlament választja meg – abszolút – többséggel az EB első emberét.¹⁰ 2024-ben ehhez a 720 fős testületben 361 képviselő támogatása lesz majd szükséges. A most prognosztizált mandátumok alapján nem kell aggódnia a legnagyobb esélyesnek, az újabb megbízásra vágyó Ursula von der Leyennek,¹¹ hiszen a balközép, a jobbközép és a liberális frakció együttesen ennél jóval több főt tehet majd ki.¹² Az euroszeptikus frakciók tovább erősödésével azonban júniusig még megváltozhat ez a helyzet, és a támogatásért cserébe valamilyenfajta alkura lesz szükség a felek között.

Ugyanez igaz az EP-választásoknak az unió működésére gyakorolt hatására. Akár érdemi hatásuk lesz a jogszabályjavaslatok elfogadására a megerősödő jobboldali képviselőcsoportoknak, akár nem, szavuknak, érdekeiknek az eddiginél nagyobb súlyuk lesz, és így a közvéleményt és rajta keresztül akár a Bizottság javaslatait is alakíthatják. Az ezen frakciókban lévő pártok megnövekedett támogatottsága mindenféleképpen jelzésértékű kell hogy legyen az uniós döntéshozók számára az eddigi gyakorlatot illetően.

2024. február 28.

Felhasznált irodalom

2019 Outgoing Parliament (2024). *European Parliament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2019-2024/outgoing-parliament/>

2024 European Election Results (2024). *Politico*. Online: <https://politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>

⁸ Fenyegetnek a Svéd Demokraták: kiléphetnek az Európai Konzervatívok és Reformerek pártcsaládjából, ha belép a Fidesz 2024.

⁹ Members of the European Parliament 2024.

¹⁰ Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata 2012.

¹¹ TÁRNOK 2024.

¹² 2024 European Election Results 2024.

Európai parlamenti választás 2024 – átalakuló erőviszonyok Európában

- Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2012). *HL*, C 326, 13–390. 2012. október 26. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>
- European Conservatives and Reformists: Who We Are?* Online: <https://ecrgroup.eu/ecr>
- Fenyegetnek a Svéd Demokraták: kiléphetnek az Európai Konzervatívok és Reformerek pártcsaládjából, ha belép a Fidesz (2024). *Mandiner*, 2024. február 11. Online: <https://mandiner.hu/belfold/2024/02/fenyegetnek-a-sved-demokratak-kilephetnek-az-europai-konzervativok-es-reformerek-partcsaladjabol-ha-belep-a-fidesz>
- Members of the European Parliament (2024). *European Parliament*. Online: <https://europarl.europa.eu/meps/en/home>
- NEUBERT, Kjeld (2024): Far-Right ID Group Invites Orbán's Fidesz to Join Their Ranks. *Euractiv*, 2024. február 1. Online: <https://euractiv.com/section/elections/news/far-right-id-group-invites-hungarys-fidesz-to-join-their-ranks/>
- Portfolio (2021): A Fidesz kilépett az Európai Néppártból. *Portfolio.hu*, 2021. március 18. Online: <https://portfolio.hu/gazdasag/20210318/a-fidesz-kilepett-az-europai-neppartbol-474778>
- Portfolio (2024): Új európai szövetséget talált magának a Fidesz. *Portfolio.hu*, 2024. február 2. Online: <https://portfolio.hu/unios-forrasok/20240202/uj-europai-szovetseget-talalt-maganak-a-fidesz-666863>
- TÁRNOK Balázs (2024): Ursula von der Leyen folytathatja? *Ludovika.hu*, 2024. február 21. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/02/21/ursula-von-der-leyen-folytathatja/>
- Treaty Establishing the European Coal and Steel Community* (1951). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11951K/TXT>

Csepeli Réka

A 2024-es európai parlamenti választások mint a francia demokráciamodell megmérettetése

Az európai parlamenti választások mindig is egyfajta politikai népszerűségi mérceként működtek Franciaországban, a két esedékes elnökválasztás között. Ez a jelenség idén fokozott mértéket látszik ölteni. Olyannyira, hogy a közelgő, június 9-ére kiírt EP-választásokat számos politikai elemző, illetve egyes pártok maguk is a 2027-es elnökválasztás első fordulójaként értelmezik. A francia választópolgároknek a megszokottnál nagyobb része ragadhatja meg ezt az alkalmat arra, hogy voksát adott esetben az Emmanuel Macron által képviselt irányvonal ellen fellépő pártokra adja le. Rövid elemzésünk ennek a jelenségnek a legfőbb okaira keresi a választ.

Első látásra valóban logikusnak tűnhet egy, az európai parlamenti választásokat a 2027-es elnökválasztás tükrében elemző álláspont, mind a politikusok, mind a választópolgárok, és persze a médiumok részéről is. Hiszen Emmanuel Macron második, a francia alkotmány szerint tehát az utolsó elnöki mandátumának (*quinquennat*)¹ lassan a záró periódusához közeledünk (ugyan még három év választ el bennünket a következő elnökválasztástól, de az ötödik köztársaság elnöki szisztémája és az ezzel járó, az egész politikai rendszert alapjaiban meghatározó hatalmi pozíció mindenek fölé emeli ezt az ötévenként esedékes választást). A 2027-es voksolás annál is inkább kerül már most a figyelem középpontjába, mert eddig a dátumig már ilyen átfogó, az egész országot érintő választásokra nem kerül sor (a 2026-os önkormányzati választások tétje ugyan szintén nagy, ugyanakkor más típusú). A három év múlva esedékes „demokratikus trónöröklés” kérdése tehát – tegyük hozzá, érthető módon – már most igen komolyan foglalkoztatja a francia közéletet.

Az eddigi európai parlamenti választásokhoz képest idén nagyobb részvételre lehet számítani a francia választópolgárok részéről (2014-ben a szavazati joggal rendelkezők 42,61%-a, míg 2019-ben 50,66%-a járult az urnákhoz).² Ez a valamelyest növekedő tendenciát mutató részvételi arány annál is inkább érdekes, mert a szavazati jogukkal nem élő francia állampolgárok

¹ BRÉCHON 2022.

² Részvételi arány 2024.

száma a nemzeti szintű választások alkalmával viszont fokozatosan növekszik: a 2022-es elnök- és nemzetgyűlési választásokon a szavazati joggal rendelkező francia állampolgároknak csupán az egyharmada járult mindkét fordulóban az urnákhoz.³

Ennek az európai parlamenti választások alkalmakor megfigyelhető, valamelyest növekedő részvételi aránynak a legkézenfekvőbb, mintegy logikus magyarázata valóban lehet az, hogy ezt a demokratikus önkifejezési lehetőséget sokan a Franciaországban jelentőségében mindent felülmúló elnökválasztás „előjátékaként” értelmezik. Ezt a hozzáállást erősíti az is, hogy a franciák jó része bizony felkapta a fejét Macron elnök a közelmúltban az orosz–ukrán konfliktus kapcsán tanúsított harcias magatartására, amely többekből jogilag ugyan megalapozatlannak tűnő, ugyanakkor érthető ingerültséget váltott ki, sőt a félelmet keltő háborús konfliktus lehetőségével fenyegetett.⁴

Emmanuel Macron EU-s „taktikázása” a németek befolyásának csökkenése, illetve az európai stratégiai autonómia növelése érdekében az idei év eleje óta új színezetet vett. Ezt az egyre demonstratívabb attitűdöt Vlagyimir Putyinnal szemben tanúsított harcias magatartása illusztrálja a legjobban. Ezt a franciák közül többen a 2023 júliusában, sokak szerint „feltűnően csöndben” megszavazott hadfelkészültségi törvény (*loi de programmation militaire*) logikus folyományaként, illetve konkrét alkalmazásaként értelmezik.⁵

Továbbá, a spektrumot kicsit kitágítva, érdemes általánosságban véve a demokrácia és különösképpen a francia demokratikus modell válságának tükrében is megvizsgálnunk ezt a kérdést. A politikai elit és a „nép” fokozatos eltávolodása egymástól, a nagytőke abszolutizmusa, az *État Providence* megkérdőjelezése, az érték- és identitásvesztés, a demokrácia mint államrendezési és értékrend erőzítője (a fiatalok depolitizálódása) mind ennek az egyre erősödő tendenciának a része, illetve egyben mutatója is.

Mindezek mellett a hagyományos jobb- és baloldali pártelosztás (PS – szocialista és LR – les Républicains) mára már nem releváns (ennek mintegy illusztrációjaként szolgálnak a legutóbbi, 2022-es elnökválasztás adatai: a szocialista párt színeiben indult Anne Hidalgo a szavazatok kevesebb mint 2, a republikánusok oldalán kampányoló Valérie Pécresse pedig alig több mint 4%-át kapta).

³ BLOCH 2023.

⁴ LOI n° 2023-703 du 1er août 2023 relative à la programmation militaire pour les années 2024 à 2030 et portant diverses dispositions intéressant la défense 2023.

⁵ ASMOUN 2024.

Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a politikai pártok, illetve az állampolgárok választásainak radikalizálódása (egyreszről az RN – *Rassemblement National*, azaz Nemzeti Tömörülés, másrészről, bár egyre kisebb mértékben, az LFI – *La France Insoumise* – irányában), illetve a hatalmon lévő, Emmanuel Macron által vezetett koalíció (*Renaissance*) a hagyományos jobboldal-baloldal modellel nehezen értelmezhető, hibrid karaktere (Emmanuel Macron már 2016-tól egy, a balról is, jobbról is toborzó, progresszista, konzervativizmus-sal szemben álló politikai irányvonalat hirdetett meg). Az ötödik köztársaság Franciaországának demokráciáját az első, a François Mitterand által vezetett baloldal által 1981-ben megnyert elnökválasztás óta a szocialista (PS), illetve a republikánus (UMP, majd LR) párt váltógazdasága jellemzi. Ehhez képest jelentős elmozdulás figyelhető meg ebben a már mintegy hagyományosnak titulált ritmusban Emmanuel Macron első ötéves elnöki ciklusa óta, amely voltaképpen felrúgja az évtizedek óta uralkodó *status quót*. Ezt a tendenciát ugyan némileg árnyalja a szocialista párt visszatérése a ringbe, Raphaël Glucksmann vezetésével, az európai parlamenti választások keretében.

A közelmúltban több pártnál is lezajlott „újrakeresztelések” is ezt a hagyományos jobb- és baloldali leosztást mintegy felülíró tendenciát tükrözik: a *Front National*-ból még Marine Le Pen elnöklete alatt, 2018-ban *Rassemblement National* (RN) lett, Macron második elnökségének alkalmából (2022) a *La République en Marche*-ből (LREM) pedig az elnöki többségbe tömörülő pártokból már a 2019-es EP-választásokra alakult *Renaissance*. Egyébként ez a névváltoztatási folyamat már 2015-ben elindult, amikor az UMP (*Union pour un Mouvement Populaire*) felvette az LR (*Les Républicains*) nevet.

Más szempontból vizsgálva azonban az a logika, miszerint az európai parlamenti választások a francia elnökválasztás első fordulóját jelentenék, több szempontból is hibásan értelmezhető lehet.

Egyrészt azért, mert a francia elnökválasztás kétfordulós, kifejezetten a leendő elnök személyére koncentráló, továbbá – különösen az elmúlt időkben (pontosabban Jacques Chirac és Jean-Marie Le Pen 2002-es második fordulóssal összecsapását követően) – a „hasznos voksrá” koncentráló választás. Az ezredforduló óta ugyanis a francia választópolgárok igen jelentős része nem az általa választott és az ő álláspontjával azonosulni tudó jelöltre, hanem a vele szemben álló, általa elfogadhatatlannak tartott jelölt ellen voksol (ez volt a helyzet a két legutóbbi elnökválasztás esetében is, 2017-ben, illetve 2022-ben, amikor Emmanuel Macron Marine Le Penel küzdött meg az elnöki posztért, mindkét esetben győztesen kikerülve a harcból).

Érdekes azt is megfigyelnünk, többek között az egyre látványosabb „szélsőbb irányba tolódás” tükrében, hogy a két érintett párt, az immáron Jordan Bardella elnöklete alatt működő, Marine Le Pen névvel fémjelzett *Rassemblement National* (RN), illetve a politikai paletta ellenkező, baloldali pólusán a Jean-Luc Mélenchon személyéhez és nevéhez szorosan kötődő *La France Insoumise* (LFI) esélyei között is egyre növekszik a távolság. A közelgő EP-választások alkalmával a potenciálisan a Nemzeti Tömörülésre szavazók száma ugyanis napról napra nő (a mai állás szerint a potenciális szavazók mintegy 31%-a voksolna rájuk), míg az LFI tábora egyre csökken (az előrejelzések szerint alig 5%-os eredménnyel).

Ez az egyre erősödő tendencia azzal is magyarázható, hogy a Nemzeti Tömörülés (*Rassemblement National*) fokozatosan „beáll a sorba”, és mint republikánus, azaz a köztársasági eszme játékszabályait immáron nyíltan elfogadó párt áll a szavazók elé (mindezzel szakítva a megkérdőjelezhető múlttal, különösen Jean-Marie Le Pen szélsőséges attitűdjével, antiszemita kirohanásaival: új név, új arcok – folyamatos „toborzás”). Innentől kezdve a párt mint demokratikus alternatíva lép fel az Emmanuel Macron által diktált politikai irányvonallal (*la macronie*) szemben.

A közelgő európai parlamenti választások előtti átmeneti konklúzióként és egyben a két álláspont közti kompromisszumként annyit biztosan leszögezhetünk, hogy a francia választópolgárok június 9-i szavazatai mintegy iránymutatásként szolgálhatnak a 2027-ben esedékes elnökválasztás tekintetében.

2024. április 9.

Felhasznált irodalom

- ASMOUN, Faouzi (2024): VRAI OU FAUX. Guerre en Ukraine: les Français peuvent-ils vraiment être envoyés en Ukraine grâce à la nouvelle loi de programmation militaire? *La Dépêche*, 2024. március 5. Online: <https://ladepeche.fr/2024/03/05/vrai-ou-faux-guerre-en-ukraine-les-francais-peuvent-ils-vraiment-etre-envoyes-en-ukraine-grace-a-la-nouvelle-loi-de-programmation-militaire-11804174.php#>
- BLOCH, Kilian (2023). Élections présidentielle et législatives de 2022 : seul un tiers des électeurs a voté à tous les tours. *Institut national de la statistique et des études économiques*, 2022. november 17. Online: <https://insee.fr/fr/statistiques/6658145>
- BRÉCHON, Pierre (2022): *Les élections présidentielles françaises*. [H. n.]: Presses Universitaires de Grenoble.
- CHASTAND, Jean-Baptiste et al. (2024): Emmanuel Macron persiste sur l’envoi éventuel de militaires en Ukraine, la plupart des alliés occidentaux prennent leurs distances. *Le Monde*,

Csepeli Réka

2024. február 28. Online: https://lemonde.fr/international/article/2024/02/28/guerre-en-ukraine-emmanuel-macron-provoque-un-tolle-mais-persiste-sur-l-envoi-eventuel-de-militaires-occidentaux_6218963_3210.html

LOI n° 2023-703 du 1er août 2023 relative à la programmation militaire pour les années 2024 à 2030 et portant diverses dispositions intéressant la défense (2023). *Légifrance*, 2023. július 28. Online: <https://legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000047914986/2024-02-03/>

Résztvételi arány (2024). *Európai Parlament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/hu/reszveteli-arany/>

Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur (2024). *Conseil Constitutionnel*, 2024. március 8. Online: <https://conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

Csepeli Réka

Kibillenő status quo

Alig több mint két héttel az európai parlamenti választások előtt az előzetes felmérések több tagállamban is igazolni látszanak a radikális, konzervatív vagy nemzeti jobboldali pártok erőteljes előretörését. Ez az igen erőteljes jobbratolódás többek között a hat, az unió kemény magjaként emlegetett alapító tagállamban (Franciaország, Belgium, Hollandia, Németország, Olaszország, Luxemburg) igencsak figyelemreméltó.¹ A választópolgárok elsősorban bevándorlással kapcsolatos aggodalmaiknak kívánnak hangot adni az említett pártokra letett voksukkal.

Már az Ipsos által az *Euronews*-nak készített, március 19-én közreadott felmérés előrevetíti a szélsőjobboldal győzelmét számos országban, valamint a Zöldek és a Liberálisok valóságos összeomlását (az előrejelzések szerint mindkét párt 17 képviselőt veszíthet a választások kimeneteleként).² A 26 000 ember megkérdezésével készült közvélemény-kutatás hangsúlyozza ugyanakkor azt is, hogy ezek az igen nagy valószínűséggel várható eredmények és arányok nem változtatják meg radikálisan a júniusi választások után az alapvető európai parlamenti erőviszonyokat. Azaz ezen felmérés szerint a parlament gravitációs középpontja aligha fog elmozdulni. Eszerint az Európai Néppárt és a Szocialisták és Demokraták pártja közötti kompromisszumos egyensúly jelenti majd továbbra is a parlament tengelyét. Az előrejelzések tehát azt hangsúlyozzák, hogy a centristák ismét meg fogják szerezni az EU-s vezetők megerősítéséhez és a jogszabályok elfogadásához szükséges többséget.

Az immáron hagyományosnak mondható leosztás a mérsékelt jobb-, illetve baloldal között fennmaradna, azaz az Európai Unió két meghatározó politikai pártszövetségének jövőjében, legalábbis az Ipsos kutatása szerint, igen kevés változás várható.

Az erős jobboldal által provokált „cunami” ugyan az unió jobbratolódását hozza, ugyanakkor a radikális és euroszeptikus jobboldali pártok jelentős növekedésének, legalábbis intézményi szinten, nem lesz (illetve lenne) átütő következménye (mármint a felmérések és az elemzők elsőprő többsége szerint).

¹ FORTUNA 2024.

² SCHICKLER–Euronews 2024.

Csupán politikai sikert könyvelhetnek majd el maguknak az érintett pártok. Márpedig mindez minden valószínűség szerint valamelyest kibillenti azért egyensúlyából a fentebb említett *status quó*t. A két többségi párt megőrizheti ugyan első, illetve második helyét (kisebb-nagyobb veszteségekkel: a konzervatívok talán egy, míg a szociáldemokraták akár négy-öt képviselőt is veszthetnek), a választások tétje igazából abban keresendő, hogy melyik pártcsalád kerülhet a harmadik pozícióba? Mindenképpen szem előtt kell tartanunk azt a versengést, amely a harmadik helyért folyik. Az Ipsos fentebb említett felmérése szerint, legalábbis egyelőre, a harmadik helyre a meggyengült Renew Europe, Emmanuel Macron liberális koalíciója kerül – míg a megerősödő radikális jobboldali ID- és az euroszeptikus ECR-frakciók a hatodik helyre szorítják a Zöldek pártját. A mai állás szerint 85 képviselői helyre számíthat a Renew, azonban az Identitás és Demokrácia csupán négy hellyel van lemaradva. A Marine Le Pen névvel fémjelzett, Jordan Bardella vezette francia Nemzeti Tömörülés párt az előrejelzések szerint tíz képviselői hellyel gyarapodna, és a német CDU/CSU mellett a legnagyobb párttá válhat az Európai Parlamentben.

Az ID és az ECR várhatóan valóban 30 plusz mandátummal rendelkezhet majd, azonban ne felejtjük el, hogy két külön pártra oszlik le ez az amúgy igen jelentős növekedés. A radikális jobboldal jelentős előretörése ugyan valamelyest meggyengítheti a konzervatív jobb-, illetve a szociáldemokrata baloldal immáron hagyományosnak mondható koalícióját, ugyanakkor a radikális jobboldali pártok (ID és ECR) összefogására valójában nincs esély. Már csak azért sem, mert Marine Le Pen és Giorgia Meloni, illetve az általuk vezetett pártok álláspontja több ponton is eltér egymástól. Az Olaszország Fivérei (Fratelli d'Italia) Európa-barát, míg a Nemzeti Tömörülés (Rassemblement National) euroszeptikus politikát hirdet. Meloni nyíltan kiáll a NATO és Ukrajna mellett, míg a francia szélsőjobboldali párt kritikusabb (illetve, vezetőit idézve, „árnyaltabb”) pozíciót képvisel ezekben a kérdésekben.

A globális radikális jobboldali összefogásra tehát igen kevés az esély. Egyes francia politikai elemzők, így például Pascal Perrineau szerint az ilyesfajta „internacionálé” csak képzelgés, hiszen „erre még az internacionalista baloldali pártok sem voltak képesek, hát még a nacionalista radikális jobb” – írja a francia politikai elemző.³

Ugyanakkor ha megvizsgáljuk pusztán matematikai szempontból a radikális jobboldali pártokat, megállapíthatjuk, hogy – legalábbis az előrejelzések

³ PERINNEAU 2019; ROBUCHON 2024.

szerint – képviselőik száma (az ECR-en és az ID-n kívül ideértve az egyelőre a Függetlenek csoportjába tartozó Fideszt is) meghaladhatja a Szocialisták és Demokraták pártja képviselőinek számát – írja cikkében Nicolas-Jean Brehon.⁴

Egy másik, az elmúlt években egyre erőteljesebben jelentkező tendenciára is érdemes néhány szóban kitérni, és ez a dediolizáció jelensége. Marine Le Pen és Giorgia Meloni politikai habitusa fokozatosan szelídülni látszik. Az empátia, a határozottság, a személyes hangvétel hozzájárul ahhoz, hogy *persona non grata*ból tárgyalópartnerre váljanak, akár vezetői pozícióban. Ezt látjuk Giorgia Meloni és Ursula von der Leyen fokozatos közeledésében is.

Ez a jelentős radikális jobboldali áttörés semmiképpen sem maradhat következmények nélkül az Európai Parlamenten belül: szintén érdemes feltennünk magunknak a kérdést, hogy melyik ily módon megerősödő, szélsőjobboldali párt miként tudja majd befolyásolni elveivel a mintegy 25%-ot képviselő Néppárt álláspontját. Ursula von der Leyen már több ízben konkrétan célzott az esetleges együttműködésre az ECR-rel, arra hivatkozva, hogy a Giorgia Meloni és a Fratelli d'Italia nevével fémjelzett Európai Konzervatívok és Reformerek pártja több sarkalatos kérdésben is (EU-, NATO-, illetve Ukrajna-párti álláspont) az EP-vel egyező elveket képvisel.⁵

A közvélemény-kutatások és az egyes politikai elemzők által előrevetített *status quo* helyzetet a fentebb említett tények figyelembevételével tehát valamelyest árnyalnunk kell.

Nem beszélve arról, hogy az egyelőre a Függetlenek csoportjába tartozó Fidesz februári bejelentése szerint a júniusi választásokat követően csatlakozni kíván az ECR-hez.⁶ Az EP-listavezető Marion Maréchal és a pártelnök Éric Zemmour nevével fémjelzett Reconquête! (Visszahódítás!) szintén ehhez a pártcsaládhoz csatlakozott a közelmúltban.⁷ Mindezek a tendenciák ugyancsak befolyásolhatják, sőt, adott esetben ki is billenthetik egyensúlyából ezt az előre beharangozott, a Néppárt és a Szociáldemokraták uralta európai parlamenti *status quo*t.

2024. május 23.

⁴ BREHON 2024.

⁵ TAYLOR–GRIERA–MICHALOPOULOS 2024.

⁶ Infostart 2024.

⁷ PALACIN 2024.

Felhasznált irodalom

- BREHON, Nicolas-Jean (2024): Les défis de l'extrême droite au Parlement européen. *Slate*, 2024. február 12. Online: <https://slate.fr/story/265771/tribune-elections-europeennes-juin-2024-defis-extreme-droite-parlement-europeen-rassemblement-national>
- FORTUNA, Gerardo (2024): L'extrême-droite semble inarrêtable dans les six pays fondateurs de l'UE. *Euronews*, 2024. március 25. Online: <https://fr.euronews.com/my-europe/2024/03/25/lextreme-droite-semble-inarretable-dans-les-six-pays-fondateurs-de-lue>
- Infostart (2024): Kiderült, melyik pártcsaládhoz csatlakozik a Fidesz az EP-választások után. *Infostart*, 2024. február 2. Online: <https://infostart.hu/belfold/2024/02/02/kiderult-melyik-partcsaladhoz-csatlakozik-a-fidesz-az-ep-valasztasok-utan>
- PALACIN, Hugo (2024): Reconquête, le parti d'Eric Zemmour, annonce rejoindre le groupe ECR au Parlement européen. *Touteleurope.eu*, 2024. február 7. Online: <https://touteleurope.eu/vie-politique-des-etats-membres/reconquete-le-parti-d-eric-zemmour-annonce-rejoindre-le-groupe-ecr-au-parlement-europeen/>
- PERRINEAU, Pascal (2019): *Le grand écart. Chronique d'une démocratie fragmentée*. Paris: Plon.
- ROBUCHON, Elisa (2024): « Le RN est l'une des extrêmes droites les plus fortes en Europe », explique le chercheur Pascal Perrineau. *Sud Ouest*, 2024. március 13. Online: <https://sudouest.fr/elections/europeennes/le-rn-est-l-une-des-extremes-droites-les-plus-fortes-en-europe-explique-le-chercheur-pascal-perrineau-18945047.php>
- SCHICKLER, Jack – Euronews (2024): Euronews exkluzív közvélemény-kutatás: nyomás alatt, de továbbra is életképes az EU-párti nagykoalíció. *Euronews*, 2024. március 19. Online: <https://hu.euronews.com/2024/03/19/ep-valasztas-kozvelemenykutatas-nagykoalicio-tobbseg-szelsojobb-eloretore>
- TAYLOR, Alice – GRIERA, Max – MICHALOPOULOS, Sarantis (2024): Ursula von der Leyen laisse la porte ouverte à l'extrême droite, les Socialistes s'insurgent. *Euractiv*, 2024. április 30. Online: <https://euractiv.fr/section/elections/news/ursula-von-der-leyen-laisse-la-porte-ouverte-a-lextreme-droite-les-socialistes-sinsurgent/>

Pató Viktória Lilla

Csúcsjelölti vita: Európáért, Ukrajnáért, a jogállamiságért

A Lisszaboni Szerződéssel, az EU történetében először, a 2014-es EP-választások lehetőséget adtak a polgároknak, hogy befolyásolják a Bizottság elnökének jelölését azáltal, hogy szavaztak a fő európai pártok „csúcsjelöltjeire”. A Bizottság elnökének pozícióját nyílt politikai versengés tárgyává téve sok szakértő azt várta, hogy a fokozott politikai verseny erősíteni fogja az EU polgárai és az EU jogalkotói közötti gyenge választási kapcsolatot, amelyet egyesek az EU közéleti támogatásának hiányának egyik fő okaként tartanak számon. Az uniós alapszerződések szerint ma az Európai Bizottsági elnök kiválasztásánál figyelembe kell venni az EP-választások eredményét. Ebből kifolyólag a győztes pártcsalád jelöltje lenne a befutó az elnöki székért vívott politikai csatákban, viszont a jelölést a tagállami vezetők végzik, és a jelöltekre voksolnak majd a parlamenti képviselők. A csúcsjelölti rendszer bevezetésekor sikeres volt, a legtöbb parlamenti helyet szerző néppárti csúcsjelölt lett a bizottsági elnök, 2019-ben viszont nem, a néppártiak nem Ursula von der Leyent jelölték. A pártok által állított csúcsjelölteknek 2014 óta élőben közvetített televíziós vitát (eurovíziós vita) szerveznek.

„A vita releváns, de korlátozott hatása van a választók jelöltekről és kiemelt kérdésekről alkotott véleményére.” Palacios és Arnold tanulmányában megállapította, hogy a csúcsjelöltek közötti viták milyen hatással voltak a választók jelöltekről és politikai kérdésekről alkotott véleményére. A különbség a különbségekben megközelítése alapján mérték, hogy azon válaszadók, akik követték a vitát, mennyi többletinformációval rendelkeztek a jelöltekről azt követően, és hogyan változott a szereplők politikai álláspontjairól alkotott véleményük.¹ Az eredmények azt mutatják, hogy a vitát követők jelentősen tájékozottabbnak érezték magukat, továbbá a vita kissé javította véleményüket azon jelöltek politikai álláspontjairól, akikre szavazni szándékoztak. Egy másik tanulmányban Maier és Faas arra a következtetésre jutott, hogy a 2014-es vita növelte a fiatalok kognitív és politikai részvételét, valamint az EU támogatását, azonban

¹ PALACIOS-ARNOLD 2021.

csak nagyon kis közönséget ért el.² Utóbbi megállapítással Palacios és Arnold is egyetértett, mert a kutatás azt mutatta, hogy az EU teljes népességének csak töredéke részesült a jelöltek közötti viták előnyeiből, ezért sokkal szélesebb körű erőfeszítésre van szükség a média részéről az esemény lefedésére, hogy annak politikai kognícióra és attitűdváltozásra gyakorolt hatása több európai polgárhoz jusson el.

A *Spitzenkandidat*-elv szerint a Parlament felkéri a politikai pártokat, hogy állítsanak csúcsjelölteket. Az idei versenyben öt csúcsjelölt szerepel, mindegyik politikai párt egy-egy jelöltet küldhetett. A vitán részt vett Ursula von der Leyen, a jelenlegi bizottsági elnök, a jobbközép Európai Néppárt képviselőjében (Magyarországon a KDNP által támogatott), vele szemben állt négy baloldali politikus: Nicolas Schmit, a szocialista jelölt, a DK és az MSZP pártcsaládja támogatásával, Sandro Gozi, a liberális Európa Megújulás pártjának képviselője, amelynek a Momentum is tagja, Terry Reintke, a zöldek jelöltje, akiknél az LMP teljes jogú tag, a Párbeszéd pedig társult tag. Végül, a vitán jelen volt Walter Baier, a szélsőbaloldali jelölt is.³

Néhány párt nem állított csúcsjelöltet, így azok szószólói csak az április 29-én megrendezett maastrichti vitán fejtették ki véleményüket az EU jövőjével kapcsolatban. A maastrichti és a csúcsjelölti vita két pontban megegyezett:⁴ a témakörcsoportokban és a résztvevők életkorában. Utóbbi felvetheti azt a kérdést, hogy a demokratikus legitimitációt csak a fiatalabb választóktól várja-e az Európai Parlament, és hogy a demográfiai problémáktól zajos, elöregedő társadalmú Európa miért csak a fiatalok megszólítását tartja szem előtt. Utóbbi megfejtésére most nem törekszünk, azonban a hat tématerület megvizsgálására és azokon belül a csúcsjelöltek álláspontjának felvázolására annál inkább.

A *Spitzenkandidaten*-vitát cseh és belga újságírók moderálták, az első témakört a szegénység elleni küzdelem és a munkahelyek jelentették. Nicolas Schmit a munkaerőpiaci igények gyors változására hívta fel a figyelmet, így hangsúlyozva a készségfejlesztés fontosságát. Terry Reintke az európai zöld megállapodás végrehajtásába való befektetést, a cégek zöldátmenetének támogatását sürgette, amely nemcsak a gazdaságot építi, hanem a munkahelyeken is egyenlőséget teremt szerinte. A Zöldek kapták most is és a maastrichti vitán is a leghangosabb támogatást a fiatalokból álló közönség részéről. Walter Baier úgy véli, hogy a lakásárak jelentik a legnagyobb problémát, és bérleti díjplafon

² MAIER et al. 2017.

³ European Parliament 2024.

⁴ Politico Europe 2024.

bevezetését javasolta. Von der Leyen, a regnáló bizottsági elnök kiemelte, hogy a Next Generation EU program keretében a lakhatási kérdéseket is igyekeztek kezelni, és szükség van a készségfejlesztésre is. A francia közönségtől érkező kérdésre a bővítés EU-gazdaságra gyakorolt hatásával kapcsolatban Sandro Gozi új reformok bevezetésére és a kohéziós politika erősítésére, míg Walter Baier a demokratikus jogok és az emberi jogok tiszteletben tartására hívta fel a figyelmet.

A csúcsjelölti vita második témája a védelem és biztonság volt, amely különösen időszerű a jelenlegi geopolitikai helyzetben. A Vilniusból érkező kérdés azt firtatta, mit tehet az EU a védelmi piac erősítése érdekében.

Sandro Gozi valódi európai hatalom kialakítását sürgette, hangsúlyozva, hogy Ukrajnában nyerni kell, különben Európa sorsa Washington és Peking kezébe kerül. Javasolta, hogy 100 milliárd eurót fordítsanak közös védelemre, oktatásra és kultúrára. Terry Reintke kijelentette, hogy fordulóponthoz érkezünk, és a szélsőjobboldali erők térnyerését nevezte meg Európa legnagyobb biztonsági kihívásának. Nicolas Schmit szerint a szociális kohézióba is be kell fektetni, mivel belső kohézió nélkül nem működhet a biztonság. Ursula von der Leyen a légvédelmi pajzs mellett érvelt, Walter Baier pedig az ökológiai katasztrófát nevezte a legnagyobb fenyegetésnek, és azt mondta, hogy politikai megoldásra és stabilitásra van szükség, túl sokat költöttünk védelemre. Von der Leyen a védelmi finanszírozás kapcsán úgy vélekedett, hogy nem lehet mindent európai szintről biztosítani, hanem a tagállamokkal együtt kell támogatni az európai védelmet. Az európai narratívában egyébként egyre inkább teret nyer, hogy a versenyszféra tőkéjét is be kell vonni a védelmi intézkedésekbe. Reintke a tudományra és az innovációra is utalt a védelem erősítése kapcsán, Schmit szerint a háborús gazdaságból nem lesz béke, Baier pedig Gáza és Izrael viszonyát is felhozta, sérelmezve, hogy erről kevés szó esik, ha fegyveres konfliktusokról beszélünk, mindenki Ukrajnára gondol.

A harmadik körben a klíma- és környezetvédelem kérdései voltak terítéken. A kérdésre, hogy az Európai Unió hogyan érheti el a klímacélokot anélkül, hogy sérülne a gazdasági növekedés, Von der Leyen válaszolt először, miszerint már megvan az ütemterv, az iparral és a gazdákkal meglévő párbeszédet szükséges folytatni a klímasemlegesség elérése érdekében. Schmit szerint nagy befektetések kellenek az ipar, a mezőgazdaság és a mindennapi élet dekarbonizálására, és társadalmi párbeszéd szükséges ahhoz, hogy mindenki a klímapolitika nyertesének érezze magát. Terry Reintke hangsúlyozta, hogy ipari megállapodások és agrárpolitikai reformok szükségesek a fenntarthatóság érdekében, és javasolta a klímajegyek bevezetését. Sandro Gozi konkrét politikai lépéseket

javasolt a versenyképes Európa érdekében, és a megújulóenergia-projektek egyszerűsítését sürgette. Walter Baier a zöld- és hatékony gazdaság mellett állt ki, amely szociális biztonságra és igazságosságra épül, a transzformáció együtt jár az ökológiai átmenettel.

A demokrácia és vezetés témakörben különös figyelmet fordítottak a populizmus növekedésére és az EU alkalmazkodóképességére. Walter Baier hangsúlyozta a szolidaritás fontosságát, és kijelentette, hogy nem köt kompromisszumot a szélsőjobboddallal. Sandro Gozi szerint transznacionális listákra van szükség 2029-re. Terry Reintke erősebb Európai Parlamentet szorgalmazott, a kompromisszum számára elképzelhetetlen. Nicolas Schmit szerint az EU-nak világos elveket kell követnie, és erőteljesebben kell fellépnie a jogállamiság megsértése ellen, szigorítani kell a hetes cikken. Ursula von der Leyen ismét általánosan fogalmazva a közös európai elvek egyértelműsítését szorgalmazta, különösen a Putyin-barát országokkal szemben, itt nem, viszont a maastrichti vitán kilátásba helyezte az ECR-rel való együttműködést.

Az ötödik téma a migráció és a határok kérdése volt, amely különösen időszerű az európai migrációs válság közepén. Terry Reintke szerint reziliens menekültügyi rendszerre van szükség szem előtt tartva az előregedő európai társadalmat, és toxikusnak titulálta a populista véleményt. Sandro Gozi a legális migrációs útvonalak és európai gazdasági kvóták bevezetését sürgette, kiemelve, hogy Európának kézből kell tartania a gazdasági migrációt. Walter Baier szerint nem szabad lezárni a határokat a menedékkérők előtt, és személyes érintettségéből fakadó történelmi példákat hozott fel az emberiség védelmében. Ursula von der Leyen szerint az EU-nak kell eldöntenie, ki léphet be, és nem az embercsempészeknek, kiemelte, hogy a legális munkavállalási lehetőségekre és a készségfejlesztésre kell koncentrálni. Felhívta a figyelmet arra, hogy 3,7 millió menekült jelent meg legálisan az EU munkaerőpiacán, azonban csak 1 millió ember folyamodott menedékkérelemért.

A hatodik, egyben utolsó téma a technológia és innováció volt, amely vita során felmerült az amerikai szoftverek és a kínai hardverek dominanciája, valamint az orosz dezinformáció problémája, amely rávilágít arra, hogy az igazi irányítás, profit és hatalom Európán kívül összpontosul. A Romániából érkező kérdés azt firtatta, hogy a mesterségesintelligencia-szektor további szabályozása segítené vagy akadályozná a fejlődést. Nicolas Schmit szerint több befektetésre van szükség, megfelelő finanszírozással és a tőkepiaci unió létrehozásával, mivel a technológiai fejlődés csak ezen keresztül valósulhat meg. Ursula von der Leyen az AI Act és a Data Act fontosságát hangsúlyozta, megjegyezve, hogy Európa az első régió, amely ezeket szabályozza. Hozzátette,

hogy a TikTokot is vizsgálják annak megállapítására, hogy káros-e a mentális egészségre. Egy Belgiumból érkező kérdés azt boncolgatta, milyen intézkedéseket lehetne hozni a TikTok ártalmainak csökkentésére, miközben tiszteletben tartják a szólásszabadságot. Walter rámutatott, hogy a nagy cégek hatalmas profitot realizálnak, míg Sandro Gozi a mentális egészség védelmét emelte ki Von der Leyenhez hasonlóan, de figyelmeztetett, hogy a véleményvezérek szólásszabadságát nem szabad korlátozni, ugyanakkor teljes átláthatóságra van szükség a kampányok és a hirdetések tekintetében.

Terry Reintke a nagyobb átláthatóságot sürgette a *deepfake*-ek miatt, bár konkrét választ nem adott a kérdésre. Schmit hangsúlyozta, hogy a világ gyorsan és alapjaiban változik, és a digitális és technológiai irányelvek fontos lépést jelentenek, hiszen emberközpontú mesterséges intelligenciára van szükség.

Összességében elmondható, hogy az első kör vitája során világossá vált, hogy bár a jelöltek különböző megközelítéseket javasoltak a gazdaság és a munkahelyteremtés problémáira, a konkrét megoldási javaslatok részletei gyakran homályban maradtak.

A bővítés kérdésében Gozi és Baier különböző megközelítése érdekes ellentétet mutatott: míg Gozi a strukturális reformokat hangsúlyozta, Baier az alapvető jogok tiszteletben tartását emelte ki. Mindkét szempont lényeges, de a vitában nem derült ki, hogy hogyan lehetne ezeket az elveket egyensúlyban tartani a gyakorlati megvalósítás során.

A jelöltek védelmi és biztonsági kérdésekkel kapcsolatos álláspontjai jelentős eltéréseket mutattak. Gozi és Von der Leyen hangsúlyozta a közös védelem és a légvédelmi pajzs szükségességét, míg Baier inkább a politikai megoldásokra és az ökológiai katasztrófák elhárítására helyezte a hangsúlyt. Ez utóbbi fontos, de a jelenlegi geopolitikai helyzetben a katonai védelemnek is nagy szerepet kell adni.

A klíma- és környezetvédelem kérdésében a jelöltek többsége egyetértett abban, hogy nagyobb befektetések és reformok szükségesek. Von der Leyen és Schmidt hangsúlyozta a már meglévő tervek végrehajtásának fontosságát, míg Reintke és Gozi új reformokat és konkrét politikai lépéseket sürgetett.

A migráció és a határok kérdésében a jelöltek különböző megközelítéseket emeltek ki, míg Reintke és Gozi a legális migrációs útvonalak szükségességét, addig Von der Leyen a legális munkavállalási lehetőségekre összpontosított. Baier a humanitárius megközelítés mellett érvelt, de a gyakorlati megvalósítás részletei hiányoztak. A vita során a jelöltek nem tértek ki kellő mélységben arra, hogyan lehetne a migrációt hatékonyan és az emberi jogok védelmével kezelni az EU-ban. Az utolsó kérdéskörben leginkább mindenki igyekezett előre

eltervezett politikai üzeneteit eljuttatni a közönségnek a kérdéstől függetlenül, így a technológia és innováció témakörét nem boncolgatták részletesen.

A csúcsteljesítményű vita az európai fősodornak megfelelő kérdéseket vetett fel, de számos területen hiányzott a konkrét megoldási javaslatok részletezése. A fiatalok kérdéseinek középpontba helyezése fontos, de az EU nem csupán a fiatalok problémáiról szól. A különböző korosztályok és társadalmi csoportok igényeit is figyelembe kell venni, hogy valóban átfogó és inkluzív politikákat lehessen kialakítani. A vita moderálása kiegyensúlyozott volt, bár több interakciót és vitát is elbírt volna az esemény egyazon kérdésre különböző jelöltektől.

2024. május 27.

Felhasznált irodalom

- European Parliament [@europeanparliament] (2024): Eurovision Debate Between Lead Candidates for the Commission Presidency. *YouTube*, 2024. május 23. Online: <https://youtube.com/watch?v=FvRBST7PiRw>
- MAIER, Jürgen et al. (2017): This Time it's Different? Effects of the Eurovision Debate On young Citizens' and its Consequence for EU Democracy – Evidence from a Quasi-Experiment in 24 Countries. *Journal of European Public Policy*, 25(4), 606–629. Online: <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1268643>
- PALACIOS, Irene – ARNOLD, Christine (2021): Do Spitzenkandidaten Debates Matter? Effects on Voters' Cognitions and Evaluations of Candidates and Issues. *Politics*, 41(4), 486–503. Online: <https://doi.org/10.1177/02633957211015231>
- Politico Europe [@politicoeur] (2024): Maastricht Debate 2024 | POLITICO & Studio Europa Maastricht. *YouTube*, 2024. április 29. Online: <https://youtube.com/watch?v=9lXgbp48gHI>

Máthé Réka Zsuzsánna

Hogyan kapcsolódnak a gazdasági tényezők és az európai parlamenti választások egymáshoz?

Kedvezőtlen gazdasági körülmények között a szavazók hajlamosak lehetnek megvonni korábbi támogatásukat, ám ez nem minden esetben igaz. Hosszú évtizedeken át az európai parlamenti választások arányaiban kevés uniós állampolgár figyelmét kötötték le: átlagban az uniós állampolgárok kevesebb mint fele ment el szavazni.¹ Természetesen ez az arány eltérő az egyes országok között, így például Luxemburgban a választók több mint 80%-a járul az urnák elé. Ezzel szemben, ha a szlovák polgárok részvételének többéves átlagát számoljuk, még 17%-uk sem fáradt el az urnákhoz. Kivételt képezett a 2019-es év, amikor is az uniós szavazók korábbi szokásaikhoz képest rekordmértékben szavaztak, vagyis több mint felük elsétált az urnákhoz.

A 2019. évi EP-választások során tapasztalt relatív magas részvételi arány arra enged következtetni, hogy az uniós állampolgárok egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az Európai Uniónak, valamint azoknak a közpolitikai döntéseknek, amelyeket szupranacionális szinten hoznak meg. Ilyen például a 2015-ös migrációs válság, amely miatt az Európai Unió és egyes intézkedései rendkívül közel kerültek az uniós polgárokhoz.

A politikai okokon túlmenően azonban gyakran a gazdasági tényezők is befolyásolják a szavazók döntéshozatalát. Az elmúlt öt év ilyen szempontból rendkívül eseménydús volt. Röviddel az új választások következtében megalkult intézményi struktúrák kiépítése után a Covid-19 Európában is terjedni kezdett. Az uniós intézmények hamarosan a járvány kezelésével és a közös uniós vakcinabeszerzéssel voltak elfoglalva, illetve a járvány miatt kialakult gazdasági károkat igyekeztek különböző eszközökkel enyhíteni, mint például a Stabilitási és Növekedési Paktum szabályainak időszakos felfüggesztése vagy a SURE csomag bevezetése, amelynek célja a rövid távú munkavállalási programok kiadásainak finanszírozása volt. Mindezek az intézkedések számos uniós vállalkozást és azok alkalmazottjait érintették már rövid távon is. Ám a minden eddigi uniós makrogazdasági döntésnél fontosabb lépés a közös

¹ Részvételi arány 2024.

adósságvállalás elfogadása volt, amelyet sokak az európai hamiltoni pillanatnak neveztek. A döntés valóban hosszú évtizedekre meghatározza majd a tagállamok egymáshoz, valamint az EU-hoz való viszonyát.

A pandémia okozta gazdasági nehézségek viszonylagos leküzdése után, 2022-ben az EU újabb gazdasági sokkhatást ért meg, amikor az orosz–ukrán háború következtében hirtelen levált az olcsó orosz energiahordozókról. Ennek következtében az EU-ban rekordmagasságú, 8%-ot meghaladó inflációs ráta alakult ki.² Ugyancsak az orosz–ukrán háború egyik következménye, hogy az EU és legfontosabb kereskedelmi partnere, Kína között egyre feszültebb a kapcsolat, és egyre több kereskedelmi korlátozást vetnek ki egymás ellen. Egyelőre kevésbé lehet érezni a feszültségből származó gazdasági hatásokat, ám várható, hogy az EU számára kritikus fontosságú nyersanyagok ára rendkívül megemelkedik, ami viszont az EU versenyképességét még inkább csökkenti.

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy az elmúlt évek gazdasági nehézségei milyen mértékben és hogyan befolyásolhatják az uniós választópolgárok preferenciáit, valamint szavazati hajlandóságát.

Figyelembe véve, hogy az EP-választást gyakran másodrendű választásnak tekintik, egy tanulmány azt tesztelte, hogy a 2005-ös és a 2009-es választások során mennyire volt lényeges tényező a gazdasági megfontolású szavazás.³ Az eredmények arra utalnak, hogy az EP-választások legalább részben „gazdasági népszavazások”, vagyis a tagállamok gazdasági helyzetéről és a kormányok felelősségvállalásáról szóló visszajelzések. Ugyanakkor a gazdasági szavazatok leadása kontextusfüggő. 2004-ben a gazdasági szavazatok nagyobb arányban voltak jelen, mint a pénzügyi világválságot követő 2009-es európai parlamenti választáson. Ez utóbbi esetében a választópolgárok nem közvetlenül és személyesen tették felelőssé kormányukat a pénzügyi és gazdasági világválságért. A gazdasági visszaesést többnyire külső hatásnak tekintették, és tartózkodtak a visszamenőleges gazdasági szavazástól. Mindez azt hangsúlyozza, hogy a választók képesek valódi jelzéseket kivonni a valós gazdasági fejleményekből.

Ehhez hasonló eredményre jutott egy másik kutatás is, amely a 2009-es és a 2014-es európai parlamenti választásokat vizsgálta.⁴ Összességében a gazdaságról alkotott választói értékelések befolyásolták a szavazatválasztást: a gazdasági helyzetet jónak ítézők a hivatalban lévő adminisztrációra szavaztak,

² Statista 2024.

³ BARTKOWSKA-TIEMANN 2011.

⁴ OKOLIKJ-QUINLAN 2016.

míg akik ezt rosszabbnak minősítették, ellene. A gazdaság megítélése számított 2014-ben, ám a szavazásra gyakorolt hatása attól függött, hogy a választók mekkora felelősséget tulajdonítottak a kormánynak azért a gazdasági teljesítményért, amelyet tapasztaltak. Továbbá minél nagyobb felelősséget ruháztak a kormányra, és minél jobbak voltak a gazdasági körülmények, annál valószínűbb volt, hogy a választók a kormány pártjára szavaztak.

Összegezve: a gazdasági helyzet számít a választók számára, ám csak abban az esetben befolyásolja a szavazati preferenciát, ha a negatív hatást a kormánynak tulajdonítják. Bár az elmúlt öt év gazdasági szempontból számos kihívás elé állította az uniós polgárokat, a fentiek alapján nem várható, hogy a választópolgárok a tapasztalt nehézségeket lényegesen kormányuknak tulajdonítanák, és büntetnék azt.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az EP-választások tétje jelenleg magasabb, mint az előző években volt. Az egyre növekedő geopolitikai és kereskedelmi feszültségek miatt rendkívül fontos, hogy a megalakuló intézmények, így az újonnan megalakuló Bizottság is milyen prioritásokat fogalmaz meg a jelenlegi Bizottság politikáihoz képest. A széttagoltabb Európai Parlament esetében bonyolultabb döntéshozatali mechanizmusokra számíthatunk, amelyek várhatóan lassítják a jogalkotási folyamatokat. Mi több, az uniós választási ciklusok során több tagállamban is átalakulhatnak nemzeti politikai döntéshozatali mechanizmusok. Végül, de nem utolsósorban az EP-választások egy esetleges újabb közös adósságfelvételi döntés kialakításában is lényeges szerepet játszhatnak, valamint a lassan napirendre kerülő új, többéves költségvetési ciklus kialakításában fognak dönteni. Mindezek a tényezők évtizedekre meghatározhatják az Európai Unió gazdasági, társadalmi és szociális képét.

2024. június 6.

Felhasznált irodalom

- BARTKOWSKA, Monika – TIEMANN, Guido (2011): *The Economy and the Vote in EP Elections. A Comparative and Dynamic Perspective*. 2011. március 2. Online: <https://aei.pitt.edu/52093/1/BARTKOWSKA.pdf>
- Inflation Rate in the European Union and the Euro Area from 2019 to 2029 (2024). *Statista*, 2024. április. Online: <https://statista.com/statistics/267908/inflation-rate-in-eu-and-euro-area/>

OKOLIKJ, Martin – QUINLAN, Stephen (2016): Context Matters: Economic Voting in the 2009 and 2014 European Parliament Elections. *Politics and Governance*, 4(1), 145–166. Online: www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/458

Részvételi arány (2024). *Európai Parlament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/hu/reszveteli-arany/>

Tárnok Balázs

Az EP-választások eredménye – magyar szemmel

Megerősödött a jobboldal az európai parlamenti választásokon, azonban még kérdéses, hogy ez mire lesz elég az új Európai Parlamentben. A legtöbb mandátumot az Európai Néppárt szerezte, azonban Marine Le Pen és Giorgia Meloni is nagyot nyert. Magyarországon a Fidesz-KDNP nyerte az EP-választást, de kevesebb képviselőt küldhet Strasbourgba, mint öt éve.

Az európai parlamenti választásokat 2024. június 6–9-e között tartották az EU 27 tagállamában. A legtöbb tagállamban vasárnap került sor a voksolásra. Hollandiában csütörtökön, Írországban pénteken, Csehországban pénteken és szombaton, Lettországban, Szlovákiában és Máltán szombaton bonyolították le az EP-választást. Az uniós polgárok 720 képviselői hely szétosztásáról döntöttek.

A közvélemény-kutatások az *Európai Néppárt* (EPP) győzelmét jósolták,¹ és a papírforma érvényesült is; a 2024. június 10-én elérhető adatok alapján az EPP szerezte a legtöbb, 186 mandátumot. A *Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége* (S&D) 134, a *Renew Europe* 79, az *Európai Konzervatívok és Reformerek* (ECR) 73, az *Identitás és Demokrácia* (ID) 58, a *Zöldek/Európai Szabad Szövetség* 53, a *Baloldal* (GUE/NGL) 36, képviselőcsoportokhoz egyelőre nem tartozó pártok 46, az EP-be újonnan bejutott pártok pedig 55 mandátumot szereztek.²

Ezek az adatok több szempontból is meglepetést okoztak. Egyrészt, ahogy a fentiekből is kitűnik, 46 olyan képviselő szerzett mandátumot, aki jelenleg olyan párt tagja, amely az előző ciklusban nem volt tagja egyetlen pártcsaládnak sem (így például a Fidesz), illetve 55 mandátuma van azon új pártok képviselőinek, amelyek eddig nem voltak jelen az EP-ben, és még nem csatlakoztak egyetlen szövetséghez sem, azonban erre várhatóan ők is kísérletet tesznek majd. Másrészt a pártcsaládhoz tartozás szempontjából az eddigi állapotból indulunk ki, azonban egyáltalán nem biztos, hogy ezek a szövetségek a választást követően is ekképpen fognak felállni. A pártszövetségek összetétele éppen a mostani

¹ 2024 European Election Results 2024b.

² 2024 European Election Results 2024a.

választásokat követően alakulhat át, és a jelentősebb átalakulási potenciál éppen a jobboldalon van. Az Európai Néppárt győzelme mellett az is látszik, hogy európai viszonylatban súlyos vereséget könyvelhetett el a liberális Renew és a Zöldek/Európai Szabad Szövetség.³

Magyarországon a Fidesz-KDNP nyerte az EP-választást a szavazatok 44,7%-ával, ami 11 mandátumot ér majd a kormánypártoknak. A második helyet a Tisza Párt szerezte 29,7%-kal és 7 mandátummal. Képviselőt küldhet még az EP-be a Demokratikus Koalíció, a Magyar Szocialista Párt és a Párbeszéd szövetsége (8,1%, 2 mandátum), valamint a Mi Hazánk Mozgalom (6,7%, 1 mandátum).

A magyarországi EP-választás nagy vesztese a DK-MSZP-P, amely pártoknak korábban 5 képviselőjük volt, most azonban kénytelenek lesznek beérni 2 képviselővel. A legnagyobb vesztes a Momentum, amely EP-képviselői hely nélkül maradt. Magyar Péter néhány héttel ezelőtt létrejött pártja jelentős sikert könyvelhetett el, hiszen hét képviselővel kezdheti meg európai parlamenti tevékenységét. A Fidesz-KDNP az előző ciklusban 13 képviselőt küldött az EP-be, tehát a kormánypárt is veszített képviselői helyeket, azonban az EP-képviselők több mint fele továbbra is kormánypárti lesz.

A Fidesz 10 képviselőjének egyelőre nincs pártcsaládja, a KDNP-s Hölvényi György továbbra is az EPP-ben folytatja. A következő hetek kulcsfontosságú kérdése lesz, hogy a magyar kormánypárt melyik pártszövetségben tud elhelyezkedni. Egyelőre szintén nyitott kérdés, hogy az új pártként megjelenő Tisza Párt hol folytatja. Manfred Weber, az EPP frakcióvezetője jelezte, hogy szívesen látnák a pártot soraikban, és erről Magyar Péter listavezető is hasonlóan nyilatkozott.⁴ Érdekesség, hogy mivel az EPP-nek és a frakciónak továbbra is tagja a KDNP, elvben meg is akadályozhatja a Tisza Párt felvételét a kereszténydemokratákhoz. Ez nem feltétlenül lesz azonban így, hiszen a német CDU is szeretné a Tisza befogadását, amely ráadásul több képviselővel érkezik.⁵

A legtöbb elemző a választást megelőzően a szélsőjobboldali pártok előretörését vetítette előre,⁶ azonban kérdéses volt, hogy ebből számszerűleg mi fog megvalósulni, és ez mit hozhat az új EP erőegyensúlyában. Ezek a jóslatok beváltak, több tagállamban jelentős sikert tudtak elérni a (radikális) jobboldali erők.

³ Az adatok a 2024. június 10-én az Európai Parlament által közzétett eredményeket tükrözik.

⁴ WHEATON 2024.

⁵ ABLONCZY 2024.

⁶ CSEPELI 2024.

Így különösen *Franciaországban*, ahol a Marine Le Pen vezette Nemzeti Tömörülés (Rassemblement National) lett a választás toronymagas győztese. A Jordan Bardella vezette választási lista több mint 31,4%-ot szerzett a választáson, míg a második helyen Emmanuel Macron francia elnök pártja (RE) csupán 14,6%-ot. A győzelem európai viszonylatban kiemelkedő, hiszen Marine Le Pen pártjának az új ciklusban várhatóan 30 képviselője lesz, ezzel az EP egyik legnagyobb nemzeti pártcsoportját alkothatja majd.

A választás belpolitikai értelemben is földcsuszamlásszerűnek tekinthető, ugyanis Emmanuel Macron francia elnök még a hivatalos eredmények ismertetése előtt – eleget téve a Nemzeti Tömörülés felszólításának – bejelentette a francia nemzetgyűlés feloszlátását, miután pártja óriási vereséget könyvelhetett el.⁷ Az új választás első fordulójára június 30-án, a második fordulóra július 7-én kerülhet sor.

A választás másik nagy európai győztese Giorgia Meloni, *Olaszország* miniszterelnöke. Meloni pártja, az Olaszország Fivérei (Fratelli d'Italia, az ECR tagja) 28,8%-kal nyerte az olaszországi EP-választást, 24 mandátumot szerezve, a második Demokrata Párt előtt (24,1%, 20 mandátum). Az Olaszország Fivérei korábban 10 mandátumot birtokolt az EP-ben, így ehhez képest Meloni mostani győzelme kimagasló. Nagyot bukott a Matteo Salvini vezette Lega (az ID tagja), amely az eddigi 23 mandátum helyett kénytelen lesz beérni 8 EP-képviselővel.

Kalas Vivien arról írt a választások előtt, hogy bár az EPP szerezheti a legtöbb mandátumot, a voksolás valódi győztese az Európai Konzervatívok és Reformerek frakció lehet.⁸ Az ECR jelentősen erősödött, és még tovább erősödhet, az új parlamenti ciklus kiemelten fontos pártcsaládja lehet, elsősorban a jobboldalon betöltött, politikai szövetségeket formálni képes szerepe miatt. Ennek központi szereplője Giorgia Meloni olasz miniszterelnök lehet. Ez abból is láthatóvá vált, hogy Meloni kegyeit a választás előtt Ursula von der Leyen és Marine Le Pen is kereste a későbbi potenciális együttműködés lehetőségével.

Giorgia Meloni egyértelműen a választás egyik legfontosabb európai szereplőjévé vált, azonban a Le Pen vezette Nemzeti Tömörülés még Meloninál is nagyobbat nyert. Az azonban még bizonytalan, hogy a két szereplő közti hatalmi egyensúly miként fog alakulni a következő hetekben, mennyire tudják kölcsönösen kamatoztatni sikereiket a pártcsaládok formálása szempontjából, képesek lesznek-e adott esetben a választást követően az erős jobboldali szövetség létrehozására.

⁷ LEALI-CAMUT-WAX 2024.

⁸ KALAS 2024.

Jelentős radikális jobboldali előretörés valósult meg *Ausztriában* is. Az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ), az ID csoport tagja nyerte a választást az EPP-ben helyet foglaló Osztrák Néppárt (ÖVP) és az Osztrák Szociáldemokrata Párt (SPÖ) előtt, így előbbinek 6, utóbbi kettőnek 5–5 képviselője lesz az EP-ben.

Németországban a kereszténydemokrata CDU/CSU nyerte a választást (30,3%, 30 mandátum), a második helyen pedig az Alternatív Németországiért (AfD) szélsőjobboldali párt végzett (15,9%, 17 mandátum) a német kormányzó Szociáldemokrata Párt (SPD) előtt (13,9%, 14 mandátum). Olaf Scholz német kancellár pártja súlyos vereséget szenvedett, aminek szintén lehetnek belpolitikai következményei. Az AfD jelentősen erősödött, hiszen az előző ciklusban csupán 8 képviselője volt, most ezt a számot meg tudta duplázni. A párt pozíciója azonban éppen a választás előtt változott meg jelentősen, hiszen az Identitás és Demokrácia két héttel az EP-választások előtt – többek között Marine Le Pen kezdeményezésére – kizárta soraiból listavezetője SS-katonákra vonatkozó megjegyzése miatt.⁹ Kérdéses tehát, hogy erősödése ellenére mennyire fognak a német szélsőjobbosokra partnerként tekinteni az olasz és francia választás győztesei, különösen, hogy az AfD egy eddig nem létező radikális szövetség létrehozását tervezi.

A környező országok közül érdemes kiemelni *Lengyelországot*, ahol a kormányzó Polgári Koalíció (KO) nyerte a választást 37,1%-kal a 36,2%-ot szerző Jog és Igazságosság (PiS) előtt – előbbi az EPP, utóbbi az ECR sorait erősíti, várhatóan 20–20 képviselővel. *Csehországban* az ellenzéki ANO, a korábbi miniszterelnök, Andrej Babiš pártja nyerte a választást, hét mandátumot szerezve, míg a kormánypártok alkotta Spolu koalíció csak a második helyen végzett hat mandátummal. A kormánypárti liberálisok tömörülése, a STAN viszont jelentős veszteségeket könyvelhetett el. *Szlovákiában* az ellenzéki Progresszív Szlovákia nyerte a választást. A Robert Fico szlovák miniszterelnök ellen végrehajtott május 15-i merénylet tehát nem csupán az áldozat szerepében megjelenő – a merényletért az ellenzéki pártokat és sajtót okoló – kormányoldalt, de az ellenzéket is mobilizálta. A progresszívak (akiknek a listáját a korábbi magyar származású szakértői miniszterelnök, Ódor Lajos vezette) hat, a Robert Fico vezette Smer öt mandátumot szerzett az EP-ben.

Határon túli magyar szempontból a választás egyelőre felemásnak tűnik. Romániában az RMDSZ 6,63%-ot szerzett, így meg tudta őrizni két képviselői helyét az EP-ben. Az erdélyi magyarokat ebben a ciklusban is Winkler Gyula és Vincze Loránt képviseli majd. Szlovákiában azonban a Magyar Szövetség nem

⁹ NAVRACSICS 2024.

jutott mandátumhoz; a szavazatoknak csupán a 3,9%-át tudta megszerezni. Ez a kudarc nem csupán azt jelenti, hogy sorozatban második alkalommal nem tud képviselőt küldeni a felvidéki magyarság az EP-be, de azt is, hogy sokadig vereségét könyvelheti el az etnikai alapon szervezett országos szintű politizálás Felvidéken, és ez várhatóan jelentős, történelmi léptékű átalakulásokat hozhat a felvidéki magyar politikában.

2024. június 10.

Felhasznált irodalom

- 2024 European Election Results (2024a). *European Parliament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/en>
- 2024 European Election Results (2024b). *Politico*. Online: <https://politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>
- ABLONCZY Bálint (2024): Bevenni Brüsszelt aligha fogják – meddig jut az Orbán-féle „lázadók internacionáléja”? *Válasz Online*, 2024. június 4. Online: <https://valaszonline.hu/2024/06/04/valasztas-orban-viktor-magyar-peter-europai-parlament-giorgia-meloni-marine-lepen/>
- CSEPELI Réka (2024): Kibillenő status quo. *Ludovika.hu*, 2024. május 23. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/05/23/kibilleno-status-quo/>
- KALAS Vivien (2024): Ki lesz az európai parlamenti választás nyertese? *Ludovika.hu*, 2024. június 5. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/06/05/ki-lesz-az-europai-parlamenti-valasztas-nyertese/>
- LEALI, Giorgio – CAMUT, Nicolas – WAX, Eddy (2024): Macron Gambles on Snap Election to Fight Far-Right Surge. *Politico*, 2024. június 9. Online: <https://politico.eu/article/eu-european-election-results-2024-emmanuel-macron-dissolve-parliament-france/>
- NAVRACSICS Tibor (2024): Ki zár ki kit? *Ludovika.hu*, 2024. május 30. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/05/30/ki-zar-ki-kit/>
- WHEATON, Sarah (2024): Election 2024, as Told in Lovers' Quarrels. *Politico*, 2024. június 6. Online: <https://politico.eu/newsletter/brussels-playbook/election-2024-as-told-in-lovers-quarrels/>

Tóth Bettina

Az európaiak mégsem aggódnak eléggé a klímaváltozás miatt?

Egy tavaszi uniós közvélemény-kutatás szerint az európai polgárok jelentős része aggódik a klímaváltozás miatt, hiszen az nagymértékben hatást gyakorol a mindennapjaikra. Ugyanakkor az európai parlamenti választások eredménye és az azt megelőző politikai diskurzus nem tükrözi ezt az álláspontot – ellenében a 2019-es választással.

A 2019-es európai parlamenti választást követően készítettek egy, az Európai Unió minden országát lefedő közvélemény-kutatást (Eurobarometer) a polgárok klímaváltozást érintő aggodalmairól, cselekvési igényeiről. Ebből akkor kiderült, hogy a mintegy 27 ezer válaszadó jelentős többségének kifejezetten fontos ez a kérdéskör.¹ 2024 tavaszán, ezúttal a választásokat megelőzően, közel 26 ezer uniós polgár válaszolta meg részben ugyanazt a kérdéssort, amiből hasonló eredmények születtek.²

Az európaiak továbbra is nagy fokú aggodalmukat fejezték ki a környezet és klímavédelemmel kapcsolatban, hiszen több mint háromnegyedük (78%) szerint a környezeti kérdések közvetlen hatással vannak mindennapi életükre és egészségükre.³ Ebben a kérdésben Spanyolország, Görögország, Málta, Ciprus, Portugália és Olaszország szavazói 88–98%-ban értettek egyet. A felmérésből az is kiderült, hogy a 27 ország válaszadóinak 92%-a szerint a vállalatoknak kellene állniuk a szennyezésük költségeit, 84%-uk pedig egyetértett azzal, hogy az EU környezetvédelmi jogszabályai szükségesek a környezet védelméhez. Ezek az eredmények szinte megegyeznek a legutóbbi felmérés eredményeivel, ami rávilágít az uniós szakpolitika változatlanul nagy jelentőségére.

A vízzel kapcsolatos témákban, úgymint a nem megfelelő vízgazdálkodás – vagyis a pazarlás vagy a szennyezés –, a válaszadók több szigorítást részesítenének előnyben, és többségük szerint a legfontosabb ágazatok – például az ipar, az energiatermelők, az idegenforgalom vagy a mezőgazdaság – jelenleg

¹ European Commission 2020.

² European Commission 2024.

³ Europeans Continue to Feel Directly Affected by Environmental Issues and Policy 2024.

nem tesznek eleget a víz hatékony felhasználása érdekében. Ebben a megkérdezettek 78%-a várna nagyobb fellépést európai uniós szinten.

A környezeti problémák tekintetében a válaszadók a körforgásos gazdaságban és a természet helyreállításában látják leginkább a megoldást; kifejezetten a görög, portugál, spanyol, észt, ciprusi és bolgár megkérdezettek. Tízből majdnem hat válaszadó hajlandó lenne többet fizetni is a fenntartható, könnyebben javítható, újrahasznosítható és/vagy környezeti szempontból fenntartható módon előállított termékekért. Ehhez kapcsolódik szorosan, hogy ötből több mint négy válaszadó (84%) aggódik a mindennapi termékekben található káros vegyi anyagok egészségre gyakorolt hatása miatt, és ugyanennyien aggódnak az ilyen vegyi anyagok környezetre gyakorolt hatása miatt. A 2019-es felmérés óta ezek az aggodalmak szinte változatlanok maradtak.

A társadalmi – és széles körű szakértői – hozzáállás a felmérés(ek) szerint nem változott;⁴ mégis akkor miért jutott a zöld pártcsalád 74 helyett csak 53 mandátumhoz a június 6–9. között zajló európai parlamenti választásokon? A projekciók 55 zöld képviselői hellyel számoltak, a jelenlegi állás szerint még ennyi pozíciót sem sikerült betölteni.⁵

Ugyanakkor az elsődleges nyers adatok még több ízben változhatnak: egyrészt számos olyan képviselő szerzett mandátumot, aki a korábbi ciklusban függetlenként volt jelen az Európai Parlamentben, valamint az is előfordul, hogy most először szereztek mandátumot, vagyis még nem tartoznak egyetlen pártcsaládhoz sem.

Másrészt az sem biztos, hogy kizárólag a Zöldeknél ül minden egyes képviselő, aki markáns klímavédelmi agendával rendelkezik, hiszen lehet, hogy egyéb szakpolitikákban más nézettel tud azonosulni. Mindebből kiderül, hogy egyelőre nem lehet végső következtetést levonni az európai parlamenti választások eredményéből a zölderek alakulásának tekintetében.

Érdekes összehasonlítási alapot nyújt az egyes országokban végzett közvélemény-kutatásokban mutatkozott preferenciák és a tagállamokban megválasztott zöldképviselek egymás mellé állítása.⁶ A Magyarországhoz hasonlóan 21 képviselői székkal rendelkező országok közül Csehország 1, Svédország pedig 3 zöldképviselet küld az Európai Parlamentbe, viszont a társadalmi attitűd az uniós szintű környezetvédelmi jogalkotással kapcsolatban a korábbi felmérésekben alacsonyabb egyetértési rátával jelent meg (32% és 48%), mint

⁴ TÓTH 2024.

⁵ 2024 European Election Results 2024a.

⁶ 2024 European Election Results 2024b.

hazánk esetében (50%). További érdekesség még Románia esete: a románok mindössze 29%-a értett egyet az uniós szintű környezetvédelmi szabályozások fontosságával, ugyanakkor egy zöldképviselőt (a 33 rendelkezésre álló helyre) delegáltak a 2024-es választáson. A németek ezzel szemben 16 zöldképviselőt választottak meg, pedig a közvélemény-kutatás résztvevőinek csupán a 46%-a vallott úgy, hogy teljes mértékben egyetért az uniós szintű környezetvédelem kérdéskörével. Viszont tekintve, hogy Németország a legnépesebb tagállam, ezáltal a legtöbb, összesen 96 képviselőt delegálhat a Parlamentbe, ez az arány elenyésző. Esetükben továbbá szükséges még megemlíteni, hogy az előző ciklushoz képest 5 helyet veszítettek a német zöldek. Természetesen ezeket a következtetéseket is a korábban kifejtett (függetlenek és eddig nem EP-képviselők) bizonytalanságok mentén kell kezelni.

Mindazonáltal a 2024-es európai parlamenti választás szembetűnő eredménye, vagyis a jobboldal megerősödése, illetve a liberális és a zöldpártcsalád jelentős vesztesége szakértők szerint megnehezíti majd az uniós éghajlatpolitika ambiciózus előrehaladását.⁷ Fontos kérdésekben már az előző ciklusban is látható volt erre példa, említhető itt például – a már zajló, csak a napirendről éppen levett kezdeményezés – a Parlament által már elfogadott természet-helyreállítási törvény. Ugyan a következő öt év uniós klímavédelmi intézkedései az újonnan megválasztott Európai Bizottságtól fognak többségben függeni a testület jogszabály-kezdeményező mivolta végett, az Európai Parlament is megkerülhetetlen e tekintetben.

2024. június 11.

Felhasznált irodalom

2024 European Election Results (2024a). *European Parliament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/en/>

2024 European Election Results (2024b). *Politico*. Online: <https://politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>

ABNETT, Kate (2024): EU Climate Policies Could be Slowed in Future After Rightward Shift in Election. *Reuters*, 2024. június 10. Online: <https://reuters.com/world/europe/uphill-road-europes-climate-plan-after-eu-election-2024-06-10/>

European Commission (2020): Attitudes of Europeans Towards the Environment. *Eurobarometer*, 2020. március. Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>

⁷ ABNETT 2024.

Az európaiak mégsem aggódnak eléggé a klímaváltozás miatt?

European Commission (2024): Attitudes of Europeans Towards the Environment. *Eurobarometer*, 2024. május. Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3173>

Europeans Continue to Feel Directly Affected by Environmental Issues and Policy (2024). *European Commission*, 2024. május 29. Online: https://environment.ec.europa.eu/news/europeans-continue-feel-directly-affected-environmental-issues-and-policy-2024-05-29_en?prefLang=hu

Nature Restoration: Parliament Adopts Law to Restore 20% of EU's Land and Sea (2024). *European Parliament*, 2024. február 27. Online: <https://europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240223IPR18078/nature-restoration-parliament-adopts-law-to-restore-20-of-eu-s-land-and-sea>

TóTH Bettina (2024): A Green Deal sorsa a szakértők szerint. *Ludovika.hu*, 2024. május 31. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/05/31/a-green-deal-sorsa-a-szakertok-szerint/>

Navracsics Tibor

Töredezetebb és intenzívebb

Noha négy nap eltelt már az európai parlamenti választások óta, politikusok, elemzők és újságírók egyaránt azt próbálják feltérképezni, hogy mit jelent az új összetételű Európai Parlament a jövő európai belpolitikája számára. Bizonyos körülmények és adatok már most lehetőséget adnak az előrejelzésre, vannak azonban tényezők, amelyek igazi hatása csak később bontakozik ki.

Amennyiben az új Európai Parlamenten belüli tényezőket vesszük először számba, akkor rögtön szembetűnik, hogy az új testület töredezetebb lesz elődeinél. A fragmentáció jelentkezik szerkezeti és ideológiai értelemben is. Úgy tűnik, hogy 2024 valóban a nagy, a második világháború utáni évtizedeket meghatározó centrista koalíció, a kereszténydemokrata, a liberális és a szociáldemokrata pártok közötti együttműködésen alapuló időszak hanyatlását jelenti.

Első pillantásra a sorrend a megszokott: az Európai Néppárt megnyerte¹ a választást 186 mandátummal, mögöttük a szocialisták futottak be 135 képviselővel, míg a Renew Europe liberálisai 79 helyet szereztek. Tekintettel arra, hogy a Bizottság elnökének megválasztásához legalább 361 igen szavazatra van szükség, azt is mondhatjuk, hogy semmi látványos változás nem történt. A centrista koalíció tudja hozni a minimális szavazatmennyiséget, így politikailag biztosítva van egyrészt a Bizottság zavarmentes megalakulása, másrészt pedig annak jövőbeni működése.

Politikai értelemben fontos különbség lehet ugyanakkor a jövőre nézve, hogy míg a 2019–2024 közötti időszakban a centrista koalíción kívüli legfontosabb politikai erő a Zöldek frakciója volt, így folyamatosan erős baloldali nyomás alatt kellett preferenciáikat kialakítani, most ez a külső erős ellenzék jobbról jön majd. A Zöldek összeomlása, amelynek eredményeként az Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR), valamint az Identitás és Demokrácia képviselőcsoportja futott be a negyedik és az ötödik helyen, potenciálisan megváltoztathatja az európai belpolitika karakterét.

A jobboldali frakciók valószínűleg sokkal nagyobb hangsúlyt helyeznek majd a nemzeti szuverenitás és identitás kérdéseire, szakítva az eddig domináns

¹ Részvételi arány 2024.

emberi jogi és klímapolitikai tematikával. Amennyiben nyomásgyakorlásuk sikerrel jár, az európai belpolitika még inkább hasonlít majd a tagállamok belpolitikájára, ahol a szakpolitikai kérdések mellett fontos szerepet játszanak a politikai önazonosságok érzelmileg fűtött vitái.

Ebben az értelemben válik kevésbé érthetővé az európai belpolitika a jövőben. Amennyiben a szakpolitikák sokszor túlságosan technikai, de racionális vitáinak helyét a jövőben identitásviták veszik át, akkor az érzelmek által vezérelt viták a kívülállók számára kevésbé érthetővé válnak. Kétségtelenül ez is hozzájárulhat egyfajta további fragmentálódáshoz.

További bizonytalansági tényezőt jelentenek az egyes tagállamok belpolitikai fejleményei. Az új holland kormány megalakulása, az előrehozott francia nemzetgyűlési választások és azok eredménye, az új belga parlament és kormány létrejötte és karaktere, valamint a német kormányzati elbizonytalanodás időben mind az új Európai Parlament és Európai Bizottság megalakulásával párhuzamosan zajló, azt esetleg befolyásoló folyamat. A Benelux államok új kormányai – igazodva az európai parlamenti választáson is megfigyelhető trendhez – sokkal inkább jobboldali orientációjúak, mint elődeik voltak. A francia nemzetgyűlési választás nagy valószínűséggel szintén jobboldali többségű törvényhozást eredményez majd.

Végül, az elkövetkező időszak európai belpolitikájának megbecslésénél érdemes figyelembe venni a külső tényezőket is. Az orosz–ukrán háború most is, a jövőben is alapvetően határozza meg az Európai Parlament tematikáját, de a parlamenten belüli pártok egymáshoz való viszonyát is. A háború elsősorban a jobboldalon okoz törésvonalat, hiszen a mostani választáson sikeresen szereplő jobboldali pártok között találhatunk engesztelhetetlenül oroszellenest és kitartóan oroszbarátsággal vádoltat is.

További belső törésvonalat jelent az Európai Parlamentben most megerősödött jobboldalon belül a Kínához fűződő viszony. Míg egyes országok már nem is Oroszországban, hanem Kínában látják az európai integráció fő geopolitikai ellenségét, addig mások stratégiai kedvezményekkel próbálják magukat Kína kitüntetett jelentőségű partnerévé tenni.

Hasonlóképpen a töredezettséget erősítő külső tényező a novemberben sorra kerülő amerikai elnökválasztás. Trump Oroszországgal szembeni megengedőbb, Kínával szemben engesztelhetlenebb politikája nemcsak újabb törésvonalat jelenthet, de össze is kuszálhatja a jobboldalon a különböző témákban kialakult frontvonalakat. Biden esetleges győzelme ebből a szempontból nem jelent töredezettséget erősítő tényezőt.

Bár sok minden bizonytalan még, egyvalami nagyon valószínű: a jövő európai belpolitikája sokkal bonyolultabb, összetettebb és kiszámíthatatlanabb lesz az Európai Parlamentben, mint eddig volt. Sokasodnak a jelei annak, hogy az Európai Unió maga mögött hagyta a politikai bizonyosságok korszakát, és elindult a bizonytalanság birodalma felé.

2024. június 13.

Felhasznált irodalom

Részvételi arány (2024). *Európai Parlament*. Online: <https://results.elections.europa.eu/hu/>

Navracsics Tibor

Miért csomag?

A június 27-én összeülő Európai Tanács az elmúlt két tisztújításnál könnyebben és gyorsabban pontot tehet az uniós intézmények jövőbeni vezetőinek személyét illető tárgyalások végére. Nem egy, hanem egyszerre négy vezetői pozíció is elkelhet az elkövetkező két napban. A most kirajzolódó alku újabb öt évre határozhatja meg az európai belpolitika jövőjét. De miért csomagban, és miért nem egyesével döntenek a tagállamok vezetői a csúcstisztviselőkről? A megoldás a nemzeti és pártérdekek összehangolásának nehézségében rejlik.

Az Európai Tanács mai és holnapi ülésének feladata, hogy megállapodást érjen el azokban a személyzeti kérdésekben, amelyek közvetlenül vagy közvetve az intézmény hatáskörébe tartoznak. Idetartozik magának a testületnek az elnöke, hiszen az Európai Tanács elnökét a tagállamok vezetői választják meg két és fél évre, minősített többséggel. Az Európai Tanács választja meg – azonban itt már az Európai Bizottság elnökének egyetértésével – öt éves időtartamra ugyancsak minősített többséggel az Európai Unió Kül- és Biztonságpolitikai Főképviseletét. Emellett javaslatot tesz – szintén minősített többséggel – az Európai Parlamentnek az Európai Bizottság következő elnöke személyére, akiről aztán majd az Európai Parlament szavaz. Végül, a negyedik pozíció, az Európai Parlament elnöke tekintetében az Európai Tanács nem bír formális szereppel, azonban a kollektív bölcsesség a politikai csomag összeállításánál ezt az elemet is figyelembe veszi és mérlegeli.

A két legutóbbi – már a lisszaboni szerződés hatálya alatt megtartott – tisztújítás egyike sem kezdődött könnyen. Mind a két esetben az Európai Bizottság elnökének személye állt a viták középpontjában, és az összes többi jelölés ehhez képest történt. A 2014-es és a 2019-es jelölési folyamatot is beárnyékolta a csúcsteljesítmény rendszerrel kapcsolatos vita, amely legutóbb oda vezetett, hogy az európai pártok listavezetői helyett a német szövetségi kormány egyik tagját, Ursula von der Leyent jelölték a tagállami vezetők az Európai Bizottság élére.

Ehhez képest jóval kevesebb figyelem vetült a másik három pozícióra. Az Európai Tanács elnöki pozíciójával kapcsolatban ugyan volt némi vita, a bizonytalanságot azonban nem a kiválasztási rendszer, hanem a jelölt alkalmasságával kapcsolatos kérdések okozták. Az akkor leköszönő lengyel miniszterelnök, aki első közép-európaiként az Európai Tanács elnökjelöltje

volt, ugyanis gyakorlatilag nem beszélt idegen nyelvet, így komoly aggályok merültek fel azzal kapcsolatban, hogy ilyen képességek hiányában tud-e egy multilaterális intézményt ténylegesen is vezetni. Jelölésekor tett ígérete,¹ miszerint meg fog tanulni angolul, azonban megnyugtatta a kételkedő tagállamokat, és végül egyhangúlag választották meg az Európai Tanács elnökének, hogy aztán a két és fél éves mandátum lejárta után a szokásoknak megfelelően meg is hosszabbítsák megbízatását újabb két és fél évvél.

A korábbiakhoz képest a mostani tisztújítás kezdeti lépései egyszerűbbnek tűnnek. Az Európai Tanács ülést előkészítő tíz nappal ezelőtti informális vacsora gyakorlatilag már lefektette² a megegyezés alapjait, így ma és holnap a vezetők már jó eséllyel csak a hivatalosság pecsétjét ütik rá a megállapodásra. A tagállamok konszenzusra látszanak jutni az általános megállapodás legsérülékenyebb pontja, az Európai Bizottság elnöke tekintetében, és Ursula von der Leyen minden jel szerint megalapozottan készülhet az újrázásra.

Az Európai Tanács ilyen döntése tulajdonképpen megegyezik a csúcsteljesítmény rendszer logikájával is, hiszen Von der Leyen az európai parlamenti választásokon legjobb eredményt elérő Európai Néppárt listavezetőjeként maga is részt vett a választásokon. Érdekes, hogy ezzel újabb öt évvel folytatódik az Európai Néppárt dominanciája a pozíció vonatkozásában: a lisszaboni szerződés 2009-es hatálybalépése óta ugyanis még nem fordult elő, hogy ne néppárti politikus lett volna a Bizottság élén.

A mandátum időtartamának kérdését kisebb vita övezi ugyan, ám lényegében konszenzus alakult ki az Európai Tanács elnöke személyével kapcsolatban. A volt portugál miniszterelnök, a szocialista António Costa a jelenlegi egyetlen szóban forgó jelölt. Amennyiben a konszenzus fennmarad, úgy első alkalommal fordul elő az integráció történetében, hogy szocialista politikus áll majd a testület élén.

Több bizonytalanság merül fel a külügyi főképviselővel kapcsolatban. Itt két közép-európai is emlegetnek esélyesként, Radek Sikorski lengyel külügyminisztert és Kaja Kallas észt miniszterelnököt. Sajátos módon mind a két politikusnak éppen pártháttere jelenthet hátrányt. A néppárti Sikorskinak azzal kell szembenéznie, hogy pártjából már a Bizottság és az Európai Parlament elnöke – Roberta Metsola – is kikerülhet, így az ő jelölése esetén a négy csúcspozícióból három már az Európai Néppártnak jutna. Kallas pedig liberális politikusként annak veszélyével kell hogy számoljon, hogy a választáson súlyos

¹ ROBINSON 2014.

² KALAS 2024.

Miért csomag?

veszteséget elszenvedő pártszövetsége esetleg már nem annyira erős, hogy egy csúcspozíciót ki tudjon harcolni magának.

Ugyanakkor Kallas jelölése megfelelne az eddigi koalíciós mintázatnak, amely szerint a négy csúcspozícióból kettőt az Európai Néppárt politikusai töltenek be, a másik kettő pedig a szocialistáké, vagy a szocialisták és a liberálisok között oszlik meg. Ráadásul Kallas pozícióba kerülésével újra megjelenne a földrajzi egyensúly is a tisztségek elosztása során. 2009-ben Jerzy Buzek európai parlamenti elnöksége, 2014-ben Donald Tusk európai tanácsi elnöksége jelezte a közép-európai térség iránti figyelmet. Ez a sorozat szakadt meg 2019-ben, amikor a tisztségek elosztásánál nem jutott semmi Közép-Európának. Most újra megnyílik a régió legfelső szintű képviselésének lehetősége.

A bonyolult, a különböző – sokszor egymással szemben álló – érdekek mentén játszott kirakós játék tehát ismét a végéhez közeledik. Az intézményi megújulás folyamata azonban még csak a kezdeti lépéseknél tart. Az Európai Parlament július közepén szavazhat az Európai Bizottság elnökéről, hogy aztán megkezdődjön a biztosok kiválasztásának folyamata. Mindez már a magyar elnökség napirendjét is érinti.

2024. június 27.

Felhasznált irodalom

- KALAS Vivien (2024): Kik vezethetik az Uniót a következő öt évben? *Ludovika.hu*, 2024. június 18. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/06/18/kik-vezethetik-az-uniot-a-kovetkezo-ot-evben/>
- ROBINSON, Frances (2014): Donald (Tusk) Ducks Language Issue, Promises Enhanced English. *The Wall Street Journal*, 2014. szeptember 1. Online: <https://wsj.com/articles/BL-RTBB-4501>

Versenyképesség

Máthé Réka Zsuzsánna

Pozitív kilátások: jobban fogunk élni

Az Európai Bizottság gazdasági előrejelzése szerint a németországi lassulás ellenére Magyarország gazdasága várhatóan dinamikusabban növekedik. Múlt héten az Európai Bizottság közzétette az unió 2024-es téli gazdasági előrejelzését:¹ a jó hír, hogy úgy tűnik, az infláció alacsonyabb lesz, mint a korábbi előrejelzésében számított érték.² A rossz hír az, hogy uniós szinten a gazdasági növekedés üteme is várhatóan alacsonyabb lesz.

A korábbi előrejelzések 2024-ben az uniós fogyasztóiár-infláció értékét 3,5%-kal számolták, amely most 3%-ra csökkent. Az őszi előrejelzés az euróövezetben 3,2%-os inflációt jelzett 2024-re, amely 2,2%-ra csökkenne 2025-re. Ezzel szemben az újabb számítások szerint 2024-ben az uniós infláció 3% lesz, majd jövőre várhatóan 2,5%-ra mérséklődik. Az euróövezetben valamivel alacsonyabb inflációs értékkel számoltak, így a szakemberek idénre 2,7%-ot becsültek, míg jövőre 2,2%-os inflációs rátával számolnak.

A dokumentum a 2024-re vonatkozó növekedési kilátásokat az EU-ban 0,9%-ra, míg az euróövezetben 0,8%-ra becsülte a korábbi 1,3%, illetve 1,2% értékhez képest. 2025-ben a gazdasági növekedés várhatóan továbbra is 1,7%-kal bővül az EU-ban és 1,5%-kal az euróövezetben.

A jelentés szerint az energiaárak világszerte széles körű mérséklődése miatt várható az infláció csökkenése. Különösen a gázárakat figyelembe véve a szerzők szerint ebből adódóan az EU visszaszerezheti az energiaválság során elvesztett versenyképesség egy részét. Úgy vélik, hogy a gazdasági tevékenység idején fokozatos gyorsulásához minden feltétel adott. Egyrészt, az infláció csökkenésével a bérek reálértéke növekedni fog, ami várhatóan fellendíti a fogyasztást. Másrészt, a csökkenő haszonkulcsok és alapkamatok óvatos, de folyamatos csökkentése is hozzájárul a hitelfelvételek fokozatos emelkedéséhez, így a beruházások növekedéséhez is.

Az elemzés számol ugyan a vörös-tengeri kereskedelmi zavarokkal, de úgy véli, hogy a konfliktusok miatt megemelkedő szállítási költségek nem fogják lényegesen emelni az inflációt. Hasonlóan, egyelőre nem számolnak az ellátási

¹ European Commission 2024.

² European Commission 2023.

láncok komoly sérülésével sem, ám arra számítanak, hogy az eszkaláció felújíthatja az ellátási láncok töredezését, illetve növelheti az árakat. Ugyanakkor a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy az orosz–ukrán háború meghatározó bizonytalansági forrás maradhat az EU gazdasága számára. Hasonlóan, magas kockázati tényezőként tekintenek a közel-keleti konfliktusnak a Vörös-tengerre való kiterjesztésére. Továbbá kiemelik az energiahordozók sérülékenységét: egyrészt a folyamatban lévő konfliktusokhoz való földrajzi közelség miatt, másrészt a globális értékláncokban való mély integráltsága miatt, hiszen az energiahordozókkal való kereskedelem jelentős része a Vörös-tengeren keresztül bonyolódik.

A nem túl biztató gazdasági kilátások okai széles körűek: a világjárvány okozta gazdasági megtorpanást az orosz–ukrán háború követte, és az azzal járó energiaválság, majd a rekordmagas infláció, valamint az EU gazdasági húzóerejének, Németországnak a gazdasági lassulása. Mivel Magyarország legfontosabb kereskedelmi partnere Németország, érdemes az elemzés idevonatkozó részét áttekinteni.

Először is, a német reál-GDP az előrejelzések szerint 0,3%-kal növekszik az idén, ami az őszi előrejelzésben szereplő 0,8%-hoz képest lényeges csökkenés. Ehhez képest 2025-re már 1,2%-os növekedésben bíznak a Bizottság elemzői. A 2022 októberében mért csúcértékű 11,6%-os infláció 2023-ban 6%-ra csökkent, ez év januárjában már 3,1%-ra lassult. Ez elsősorban a nagykereskedelmi energiaárak csökkenésének és a 2023 novemberében megszűnő energiatámogatási intézkedések bevezetésének köszönhető. Az előrejelzések szerint az inflációs ráta 2024-ben 2,8%, 2025-ben pedig 2,4% lesz.

Az elmúlt évben a magas infláció miatt a vásárlóerő lényegesen csökkent, de emellett a német gazdaság lassulásának más okait is kiemelik: a megemelkedett hitelfelvételi költségek, a magas építési árak, a munkaerőhiány, valamint a megemelkedett energiaárak az építőipart, illetve az energiaigényes beruházásokat lenyomták. A német szigorú költségvetési politikák várhatóan visszafogják a rövid távú növekedési kilátásokat. A Bizottság előrejelzése szerint 2024-ben és 2025-ben az export és az import nagyjából azonos ütemben fog növekedni, így a kereskedelem sem fogja segíteni a fellendülést. Biztató, hogy a piaci finanszírozási feltételek némileg enyhültek, és további enyhülés várható a következő időszakban.

Összesítve a Bizottság lassú német gazdasági növekedést vár 2024-re, számos gazdasági mutató elmaradt a járvány előtti értékektől – vagyis a német gazdaság egyelőre nem képes az unió gazdaságát felfelé húzni, mint ahogy azt évtizedeken át tette.

A német gazdasági visszaesés azonban várhatóan nem rántja magával Magyarország gazdaságát. A Bizottság előrejelzése szerint 2024-ben 2,4%, 2025-ben pedig 3,6% lehet a gazdasági növekedés, ami meghaladja a német növekedés ütemét. Ezzel párhuzamosan az infláció is várhatóan tovább fog mérséklődni. A 2023-ban mért évi 17%-os infláció decemberre 5,5%-ra csökkent. Az infláció 2024-ben várhatóan 4,5%-ra csökken, majd 4,1%-ra 2025-ben. Ezentúl a kamatlábak csökkenése is várható, így a beruházások fokozatos fellendülése is.

A Bizottság úgy véli, hogy a 2023. decemberi 15%-os minimálbér-emelés megnövelte a háztartások jövedelmét, és a foglalkoztatottság sem csökkent, így a reáljövedelem növekedése várhatóan ösztönzi a háztartási fogyasztásokat.

A jelentés kiemeli az új, közvetlen külföldi tőkebefektetéssel megvalósuló (FDI) projektek szerepét is, amelyek várhatóan növelni fogják az exportot. Ugyanakkor úgy vélik, hogy az ország gazdasági növekedésének leginkább két fontos kockázati tényezője van: egyrészt az energiaiimporttól való nagymértékű függés, másrészt a globális befektetői hangulat esetleges ingadozásai.

Vagyis a Bizottság úgy értékeli, hogy Magyarország gazdasági növekedése várhatóan dinamikusabb pályán áll, mint az európai gazdaság motorjának számító Németországé, sőt amennyiben sikerül az energiahordozók importját diverzifikálni, és megtartani a külföldi tőkebefektetéseket, ez akár fenntartható fejlődés is lehet.

A Magyarországra irányuló külföldi tőkebefektetések jövőjét illetően azonban némi bizonytalanság alakulhat ki – leginkább a Bizottság egyik legújabb kezdeményezése miatt.³ Az EU gazdasági biztonságának megerősítése érdekében 2024 januárjában a Bizottság olyan kezdeményezést fogadott el, amelynek többek között az a célja, hogy a külföldi tőkebefektetések átvilágításának javítására irányuló javaslatot tegyen.

A jogszabályjavaslat célja, hogy az EU-ba irányuló külföldi befektetések átvilágítását a tagállamokban megerősítse, illetve összehangolja, meghatározza azokat a minimális ágazati hatályokat, amelyekben belül valamennyi tagállamnak át kell világítania a külföldi tőkebefektetéseket, illetve kiterjessze az uniós átvilágítást olyan uniós befektetők befektetéseire, amelyek nem uniós országbeli magánszemélyek vagy vállalkozások ellenőrzése alatt állnak. A jogszabályjavaslat egyelőre nagyon kezdeti fázisban van, de komoly kérdéseket vethet fel a jövőbeli befektetéseket illetően.

³ A Bizottság új kezdeményezéseket javasol a gazdasági biztonság megerősítésére 2024.

Mindezekkel együtt reménykedhetünk, hogy a következő néhány év könyebb lesz, mint amelyeken túljutottunk, valamint abban is bízunk, hogy a hazánkba irányuló külföldi tőkebefektetések továbbra is problémamentesen járulhatnak hozzá a gazdasági növekedéshez.

2024. február 19.

Felhasznált irodalom

- A Bizottság új kezdeményezéseket javasol a gazdasági biztonság megerősítésére (2024). *Európai Bizottság*, 2024. január 24. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_24_363
- European Commission (2023): *European Economic Forecast Autumn 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/4139ef72-9eb3-4fad-a116-ee87979f4d35_en?filename=ip258_en.pdf
- European Commission (2024): *European Economic Forecast Winter 2024*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/2b7b7fae-0844-4dd1-bedd-619c3544aaed_en?filename=ip268_en_0.pdf

Máthé Réka Zsuzsánna

Veszélyben a közös piac?

Az ipari és versenyképességi miniszterek brüsszeli találkozásán március 7-én több tagállam is aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy az EU több országa egyre nagyobb mértékben él azzal az ideiglenesen jóváhagyott lehetőséggel, amely révén a kormányok állami támogatásokat nyújthatnak gazdaságuk versenyképességének növelése érdekében.

Nem meglepő, hogy sokan leginkább a német ipar állami támogatásait tartják túlzónak, ugyanis a német kormány tavaly novemberben akár 28 milliárdos új adótámogatási csomagról állapodott meg, hogy 2028-ig támogassa a magas energiaköltségek miatt meggyengült gyártóit.¹ Korábban az óriási német ipar energiaszükségleteinek legnagyobb részét az Oroszországból érkező nyersanyagok biztosították, amelyek azonban az orosz–ukrán háború után bevezetett intézkedések óta nem állnak a német állam – és így az ipar – rendelkezésére. Mindezek mellett, a zöldítés érdekében Németország nukleáris atomerőműveit is leállította. Ezek után nem meglepő, hogy a termelés igencsak költségessé vált, valamint a német gazdaság gyengélkedik.

Ezekkel párhuzamosan idén januárban Németország volt az első ország, amely élt azzal a lehetőséggel, hogy külföldi befektetéseket ösztönözzön állami támogatásokkal. Összesen 902 millió euró állami támogatásról döntöttek, amelyből 700 millió eurót közvetlen támogatásként nyújtottak a svéd Northvolt akkumulátorgyártónak egy új akkumulátorgyár építéséhez.² A svéd vállalat 850 millió eurós támogatási ajánlatot kapott az Egyesült Államok Nebraska államától – ezzel igyekezett Németország felvenni a versenyt.

Fontos, hogy az Egyesült Államok által ajánlott befektetést ösztönző összeget is állami támogatásból fedezték volna – az úgynevezett inflációcsökkentési törvény keretein belül.³ A Biden-kormány által bevezetett intézkedés célzott adókedvezményeket, támogatásokat, hiteleket nyújt az ipar szereplőinek, amennyiben igyekeznek az USA klímaváltozással kapcsolatos céljának eléréséhez hozzájárulni, mindezt összesen 783 milliárd dollár értékben a következő

¹ JONES–NILSSON 2023.

² PACKROFF 2024.

³ Inflation Reduction Act of 2022 [é. n.].

tíz évre. Egy ekkora összegű állami támogatás alapjaiban torzítja a világpiacokat. Csakhogy a világgazdaság második legnagyobb szereplője, Kína ugyancsak felhasználja az állami támogatások által nyújtott előnyöket, így téve szert lényeges versenyelőnyre.⁴

Vagyis, a globalizált világgazdaság két legnagyobb szereplője gyakorlatilag torzított piacokat hozott létre – bár nagyon eltérő eszközökkel. Míg az USA tiszteletben tartja a WTO által elfogadott szabályokat, addig Kína és kereskedelmi partnerei, valamint a WTO között egyre élesebb viták alakultak ki a kínai állami támogatások miatt. Ezen a világpiacon kellene valahogy versenyképessé válnia az európai gazdaságnak is, amely épp megvált a viszonylagos előnyét biztosító olcsó orosz energiahordozóktól – mindezt anélkül, hogy új források rendelkezésre állnának.

Az Európai Bizottság pont emiatt vezette be a legújabb állami támogatásokra vonatkozó, a gazdaság támogatását célzó ideiglenes válság- és átállási keretet.⁵ A jogszabály alapjául szolgáló ideiglenes válságkeretet 2022. március 23-án fogadta el az EU.⁶ Ennek elsődleges célja az volt, hogy az uniós tagállamok korlátozott összegekben támogatást nyújtsanak a jelenlegi válság vagy az ahhoz kapcsolódó szankciók és ellenszankciók által érintett vállalkozásoknak. Másodszor, a vállalatok részére biztosíthattak kellő likviditást, harmadszor pedig ellentételezést nyújthattak a vállalatoknak azon többletköltségeik tekintetében, amelyek a rendkívül magas gáz- és villamosenergia-árak miatt merültek fel. Az ideiglenes válságkeretet előbb 2022. július 20-án, majd 2022. október 28-án is módosították. A 2022-es júliusi módosítás lehetővé tette, hogy az állami támogatások a fosszilis tüzelőanyagoktól való függőséget csökkentsék, és elősegítsék az egyes iparágak dekarbonizációját és a megújuló energiaforrásokra való átállást, összhangban a REPowerEU célkitűzéseivel. Ennek érdekében lehetővé tették, hogy a megújuló energiaforrásokra való átállást felgyorsító intézkedéseket, illetve az ipari folyamatok dekarbonizációját elősegítő intézkedéseket állami támogatásban részesítsék. A felső keret a mezőgazdasági, halászati és akvakultúra-ágazatban a 62 ezer eurós, illetve a 75 ezer eurós

⁴ MÁTHÉ 2023.

⁵ A Bizottság közleménye. Az állami támogatásokra vonatkozó, az Ukrajna elleni orosz agresszióval összefüggésben a gazdaság támogatását célzó ideiglenes válság- és átállási keret 2023/C 101/03 2023.

⁶ A Bizottság közleménye. Állami támogatási intézkedésekre vonatkozó ideiglenes válságkezelési keret a gazdaságnak Oroszország Ukrajna elleni agresszióját követő támogatása céljából 2022/C 131 I/01 2022.

összeg, az összes többi ágazatban pedig 500 ezer euró.⁷ Az októberi módosítás lényegesen megemelte a támogatási összegeket: a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó vállalkozások esetében 250 ezer euróra, a halászati és az akvakultúra-ágazatban működő vállalkozások esetében 300 ezer euróra, az összes többi ágazatban működő vállalat esetében pedig legfeljebb 2 milliós euróra.⁸

A 2023 márciusában elfogadott módosítás már lényegesen bővíti az állami támogatások lehetőségeit. A törvény egyik legfontosabb eleme, hogy figyelembe veszi a világgazdasági versenyhelyzetet, és lehetővé teszi, hogy a tagállamok úgynevezett „kiegyenlítő támogatást” adhassanak olyan vállalkozásoknak, amelyek esetében fennáll annak a valós veszélye, hogy a nulla nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátású gazdaságra való átállás szempontjából kulcsfontosságú ágazatokban a beruházásokat Európán kívülre telepítik át. Ebben az esetben a tagállamok támogatásának értéke elérheti vagy azt az összeget, amelyet a vállalat az alternatív helyszínen kaphat, vagy egy olyan összeget, amely arra ösztönzi a vállalkozást, hogy a beruházást az Európai Gazdasági Térségen belül valósítsa meg – attól függően, hogy melyik az alacsonyabb.

Ez utóbbi jogszabály eddigi legnagyobb nyertese Németország, Franciaország, illetve Magyarország, amennyiben az állami támogatások bruttó hazai termékhez viszonyított arányát nézzük.⁹ A pénteki találkozó alkalmával aggodalmait kifejező Svédország, Finnország, Csehország, Dánia, Írország és Lengyelország érvei érthetőek, hiszen a belső uniós piac lényegesen torzulhat egyes országok állami támogatásai miatt. Továbbá az is igaz, hogy ha egy iparágat vagy egy vállalatot túlzott mértékben vagy túl hosszú ideig támogat az állam, fennáll a veszély, hogy ez a termék vagy szolgáltatás kárára történik, vagyis idővel még kevésbé lesz versenyképes a támogatott cég. Csakhogy azok az európai országok vállalatai, amelyek kevesebb állami támogatást kapnak, úgy tűnik, egyelőre hátrányos helyzetbe kerülnek.

Ezek a strukturális ellentétek éles feszültségek forrásai lesznek úgy a világgazdaságban, mint az Európai Unión belül. Az uniós belső feszültségek viszont az EU-n belüli széttagozottsághoz vezethetnek. Úgy tűnik, hogy Európa újabb krízis előtt áll, amely elsősorban a tagállamok nézetkülönbségei miatt következhet be. Eddig az EU arra használta a legkülönbözőbb válságokat, hogy az integrációt felgyorsíthassa. Kulcsfontosságú lenne, hogy az olcsó

⁷ Állami támogatás: a Bizottság módosítja az ideiglenes válságkeretet 2022.

⁸ Állami támogatás: A Bizottság meghosszabbítja és módosítja az ideiglenes válságkeretet 2022.

⁹ European Commission 2024.

energiahordozók korszaka után az EU képes legyen közös megoldást találni. Ennek lényeges eleme kellene hogy legyen az egységes, lehetőleg torzításmentes piac megőrzése, miközben a globális piacokon is versenyképes termékeket és szolgáltatásokat tud nyújtani. A jelenlegi körülmények között úgy tűnik, hogy mindkettőt az EU nem tudja egy időben biztosítani.

2024. március 12.

Felhasznált irodalom

- A Bizottság közleménye: Az állami támogatásokra vonatkozó, az Ukrajna elleni orosz agresszióval összefüggésben a gazdaság támogatását célzó ideiglenes válság- és átállási keret 2023/C 101/03 (2023). C/2023/1711. HL, C 101, 3–46. 2023. március 17. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52023XC0317\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52023XC0317(01))
- A Bizottság közleménye: Állami támogatási intézkedésekre vonatkozó ideiglenes válságkezelési keret a gazdaságnak Oroszország Ukrajna elleni agresszióját követő támogatása céljából 2022/C 131 I/01 (2022). C/2022/1890. HL, C 131I., 1–17. 2022. március 24. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.CI.2022.131.01.0001.01.HUN>
- Állami támogatás: A Bizottság meghosszabbítja és módosítja az ideiglenes válságkeretet (2022). *Európai Bizottság*, 2022. október 28. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_22_6468
- Állami támogatás: a Bizottság módosítja az ideiglenes válságkeretet (2022). *Európai Bizottság*, 2022 július 20. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_22_4622
- European Commission (2024): *State aid Scoreboard 2023*. Online: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/0b2037c5-c43f-4917-b654-f48f74444015_en?file-name=state_aid_scoreboard_note_2023.pdf
- Inflation Reduction Act of 2022 [é. n.]. *Department of Energy*. Online: <https://energy.gov/lpo/inflation-reduction-act-2022#:~:text=The%20President's%20Inflation%20Reduction%20Act,energy%20manufacturing%2C%20and%20putting%20the>
- JONES, Sam – NILSSON, Patricia (2023): Germany Agrees Tax Subsidies for Industry Worth Up to €28bn by 2028. *Financial Times*, 2023. november 9. Online: <https://ft.com/content/5471a272-11d9-4907-8319-2e191eca7b4c>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023): Fogat fogért? *Ludovika.hu*, 2023. július 17. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/17/fogat-fogert/>
- PACKROFF, Jonathan (2024): Smaller EU Countries Revolt Against State Aid Spree. *Euractiv*, 2024. március 8. Online: <https://euractiv.com/section/economy-jobs/news/smaller-eu-countries-revolt-against-state-aid-spree/>

Máthé Réka Zsuzsánna

Érvénybe lép az új költségvetési szabály

A Tanács tegnapi ülésén elfogadta a költségvetési szabályok reformját – az új keret nagyobb rugalmasságot biztosít az egyes hosszú távú befektetéseket eszközölni kívánó kormányok számára.

Az európai minisztereket tömörítő Európai Unió Tanácsa 2024. április 29-én elfogadta a költségvetési szabályok reformját, amelyek az EU gazdasági és költségvetési irányítási keretének reformját szolgálják. Az új szabályrendszer már másnap érvénybe lépett. A reform fő célja a rendezett és fenntartható államháztartás biztosítása, miközben különböző reformok és beruházások révén segíti a tagállamok fenntartható és inkluzív növekedését.

A szabály szerint első lépésként a Bizottság a nettó kiadások alakulására vonatkozó úgynevezett „referenciapályát” nyújt be azoknak a tagállamoknak, ahol az államadósság meghaladja a bruttó hazai termék (GDP) 60%-át, vagy ahol az államháztartási hiány meghaladja a GDP 3%-át – összhangban a maastrichti konvergenciakritériumokkal. Az így összeálló referenciapálya figyelembe veszi az egyes országok sajátos fenntarthatósági kihívásait, és jelzi, hogy a tagállamok hogyan tudják biztosítani, hogy a négyéves költségvetési kiigazítási időszak végére az államadósságot középtávon csökkenő pályára állítsák, vagy azon maradjanak.

Az új szabályok két biztosítékot tartalmaznak, amelyeknek a referenciapályának meg kell felelnie. Egyrészt beépítenek majd egy, az adósság fenntarthatóságára vonatkozó biztosítékot, amely biztosítja az államadósság szintjének minimális csökkenését. Másodszor az államháztartási hiány ellenálló képességére vonatkozó biztosítékot is beépítenek. Ennek célja, hogy biztonsági tartalékot alakítson ki a maastrichti szerződésben meghatározott, a GDP 3%-át kitevő államháztartási hiány referenciaértéke alatt.

Második lépésként ezek alapján minden tagállam nemzeti középtávú költségvetési strukturális tervet fog készíteni, összhangban az adott tagállam nemzeti törvényhozási hosszával, négy vagy öt évre szólóan. Amennyiben indokolt, a tagállamok kérhetik majd a terv legfeljebb hét évre történő meghosszabbítását, ha olyan reformok és beruházások mellett kötelezik el magukat, amelyek javítják a rugalmasságot és a növekedési potenciált, támogatják a költségvetési fenntarthatóságot és az EU közös prioritásait. Ilyen például

a méltányos, zöld- és digitális átmenet megvalósítása, az energiabiztonság garantálása, a társadalmi és gazdasági ellenálló képesség megerősítése, mi több a védelmi képességek kiépítése is ideszámítható.

Terveikben a tagállamok kötelezettséget vállalnak a többéves nettó közkiadások irányára, valamint bemutatják azokat a beruházásokat és reformokat, amelyekkel választ adnak az Európai Bizottság által összeállított országspecifikus európai szemeszterben azonosított legfontosabb kihívásokra. Az európai szemeszter ajánlásai úgy szakmai, mint akadémiai körökben több vita tárgyai. Egyrészt a szemesztert a politikai és gazdasági koordináció eszközeként használja az Európai Unió, amelyen összehangolja az európai gazdasági és szociális területeket, egyetlen éves program keretében. Az országspecifikus ajánlások hasznosak lehetnek, ám nem minden esetben vették figyelembe egy-egy tagállam többéves gazdasági fejlődési terveit, így gyakran figyelmeztető jellegű visszajelzést kaptak a tagállamok olyan esetben is, amikor közép-, illetve hosszú távú fejlődést ösztönző hitelek felvétele miatt alakult ki egyensúlyhiány.

Igencsak éles vita tárgyát képezi az is, hogy a Bizottság politikai döntéseket hoz-e bizonyos szakmai kérdésekben. Így az egyik tanulmány a 2017-es országspecifikus ajánlásokat vizsgálva arra világít rá, hogy bár a Bizottság Olaszországot, Franciaországot és Németországot érintő specifikus elemzései pontosak és összhangban vannak más nemzetközi intézetek értékelésével, olyan technikai kérdésekkel kapcsolatban, hogy mely tagállam makrogazdasági egyensúlyhiányát ítéli túlzottnak, és melyét nem, túl egyértelműen politikai döntést hozott.¹

Ezen túlmenően több tanulmány is arra a következtetésre jutott, hogy az európai szemeszter során az EU növelte a szociál- és foglalkoztatáspolitikában vállalt szerepét. A különböző társadalmi szereplők, mint például a szakszervezetek szerepe idővel jelentősen megerősödött, és kihasználták azokat az intézményi struktúrákat, amelyek révén érdekeiket eredményesebben tudták képviselni.² Mindezek révén a Bizottság szerepe viszont tovább erősödött,³ miközben a tagállamok vezetőinek szerepe némileg csökkent.

A gazdasági kormányzás keretének reformjáról az európai szemeszterhez hasonlóan már több éve hasonló vita folyt. A tagállamok gyakran kifogásolták, hogy a keretet biztosító Stabilitási és Növekedési Paktum nem vette figyelembe a tagállamok közép- és hosszú távú fejlődési terveit, és így túlzottan szigorúan

¹ EFSTATHIOU–WOLFF 2018.

² BOKHORST 2022.

³ VANHERCKE–VERDUN 2022.

bírálta el az egyes országok makrogazdasági döntéseit, valamint nem vette figyelembe adott nemzetállam gazdaságának anticiklikus kiadási szükségleteit. Bár a viták már több évtizede folytak, az Európai Bizottság 2020-ban kezdett el érdemben dolgozni a reformon. Ennek háttérében a pandémia okozta gazdasági válság áll, amely miatt a Bizottság átmenetileg felfüggesztette a Stabilitási és Növekedési Paktum szabályait, megengedve, hogy a tagállamok túllépjék a 3%-os államháztartási hiányt, valamint a 60%-os GDP-arányos államadósságot. Ezt követően az orosz–ukrán háború után következő energiaválság miatt maradtak a szabályok továbbra is felfüggesztve, a magasabb adósságsszintek és a kamatlábak miatt az EU úgy döntött, hogy a hatékonyság további javítása érdekében megreformálja a Stabilitási és Növekedési Paktumot. A reform egyik leglényegesebb eleme, hogy a nemzeti terveket és a nettó kiadási pályát is jóvá kell hagynia a Tanácsnak is, nem lesz elegendő a Bizottság döntése. Ebből kifolyólag a nemzetállamok és a Bizottság, valamint a társadalmi szereplők közötti hatalmi egyensúly ismét középre tolódik el, valamivel távolodva a Bizottságtól és több erőt hagyva a tagállamok számára.

2024. április 30.

Felhasznált irodalom

- BOKHORST, David (2022): The Influence of the European Semester: Case Study Analysis and Lessons for its Post-Pandemic Transformation. *Journal of Common Market Studies*, 60(1), 101–117. Online: <https://doi.org/10.1111/jcms.13266>
- EFSTATHIOU, Konstantinos – WOLFF, Guntram B. (2018): *Is the European Semester Effective and Useful?* Bruegel Policy Contribution, No. 2018/09. Online: <https://econstor.eu/bitstream/10419/208014/1/1028805942.pdf>
- VANHERCKE, Bart – VERDUN, Amy (2022): The European Semester as Goldilocks: Macroeconomic Policy Coordination and the Recovery and Resilience Facility. *Journal of Common Market Studies*, 60(1), 204–223. Online: <https://doi.org/10.1111/jcms.13267>

Mernyei Ákos Péter

A tőkepiaci unió és ami mögötte van

Az Európai Unió legfőbb stratégiai iránymutató szerve, az Európai Tanács áprilisi rendkívüli ülésén úgy határozott, hogy az EU versenyképességét meg kell erősíteni. A tárgyalást lezáró tanácsi következtetések rögzítik, hogy olyan új európai versenyképességi megállapodásra van szükség, amely a teljes mértékben integrált egységes piacra épül. Ennek az integrált egységes piacnak az egyik fő alkotóelemeként a tőkepiaci uniót jelöli meg a dokumentum.

A tőke szabad mozgására vonatkozó elgondolások az Európai Gazdasági Közösség létrehozásától kezdve az uniós projekt részét képezik. A Római Szerződés közismert célkitűzése volt a „négy szabadság” – nevezetesen az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad áramlásának – biztosítása. Míg az első három elemnek sok könyvtárnyi szakirodalma van, és az unióval kapcsolatos közbeszédben is rendszeresen megjelennek, az „utolsó” szabadságról, a tőke szabad mozgásáról kevesebb szó esik. Tekintettel arra azonban, hogy az Európai Tanács az unió versenyképességének felfrissítését most részben ettől várja, célszerűnek tűnik áttekinteni, hogy miről is van szó.

A kérdés megközelíthető jogi és (gazdaság)politikai oldalról is. A jogi oldal – bár a tőkepiacok összetettsége miatt technikailag rendkívül bonyolult – mégis, mivel a gazdaságpolitikai célkitűzések eszközét képezi, úgymond „végrehajtási jellegű”. A tempót – ha szabad így fogalmazni – a (gazdaság)politika diktálja.

Akárcsak a többi szabadság esetében, a kiindulópont a tőke szabad áramlásánál is az, hogy a mesterséges akadályok elhárításával az egymáshoz kapcsolódó tagállami gazdaságok hatékonysága javul. Ez a hatékonyságjavulás az áruk és a szolgáltatások tekintetében elsősorban azáltal jelentkezik, hogy a vásárlók nagyobb kínálatból válogathatnak, ennek következtében az egymással helyettesítő viszonyban lévő termékek piacán intenzívebb verseny alakul ki, amely az árakra leszorító, az áruk minőségére pedig jobbító hatást gyakorol. A személyek és a tőke szabad mozgásából elérhető gazdasági előny (részben) más természetű. Arról van szó ugyanis, hogy a személyek és a tőke olyan úgynevezett „termelési tényezők”, amelyek rendelkezésre állása – többek között – éppen a minél hatékonyabb és eredményesebb termeléshez szükséges: a személyek (szaktudás és munkaképesség), valamint a (pénz)tőke oda tudjon

áramolni, ahol a legjobban hasznosul. Ez nem lehet más, mint ahol a legnagyobb szükség van rá – azaz szabadpiaci körülmények között: ahol a legtöbbet fizetik érte, munkabéreként vagy megtérülésként. A tőke szabad mozgása ezen a szinten tehát azt jelenti, hogy sem a pénztőke szabad befektetése, sem a megtérülés szabad realizálása elé nem gördíthetnek a tagállamok semmilyen akadályt. A szabadság ennyiben tehát „negatív” jellegű.

A tőkepiaci unió azonban ennél lényegesen többet jelent, s tevételes lépéseket kíván meg. Lehetővé teszi, hogy bármely uniós bank szabadon nyújtson szolgáltatást – leegyszerűsítve, hogy hitelt adjon, illetve betétgyűjtési tevékenységet végezzen bármely EU-s ügyfél számára. Következésképpen a tőkepiaci unió jelenti a banki (pénzügyi) termékek és szolgáltatások nyújtásának szabadságát is. A pénzügyi szolgáltatások összetettsége miatt ugyanakkor felmerülnek olyan járulékos, ám rendkívül fontos kérdések, mint a bankok feletti prudenciális felügyelet (tagállami nemzeti bankok vagy az Európai Központi Bank), valamint például az összehangolt betétbiztosítás-rendszer problémája is. S ez még csak a bankokkal kapcsolatos tevékenységek szabályozása. Ugyanilyen jelentőségű gazdasági kérdés az értékpapírpiacon és a fizetéseképtelenségi (csőd- és felszámolási) eljárások harmonizált rendezése.

A vonatkozó uniós szakpolitika-alkotás a 2010-es évek derekán intenzíven megindult. A Bizottság 2015-ben¹ és 2020-ban² is bemutatott egy-egy cselekvési tervet, amelyek széles körben (kezdvé az induló vállalkozásoktól a nyilvános piacra lépésen keresztül a lakossági és intézményi befektetőkre vonatkozó szabályokig) igyekeztek reformálni a tőkepiaci szabályokat. A 2015-ös bizottsági közlemény célként tűzte ki egyrészt a finanszírozási eszköztárnak és lehetőségeknek, másrészt a befektetések körének és választékának, harmadrészt a hitelezési lehetőségeknek a bővítését. Végül, feladatként jelölte meg a fizetéseképtelenségre, adózásra és értékpapírokra vonatkozó még fennálló akadályok lebontását is. A 2020-as cselekvési terv alapján előterjesztett 2021-es jogalkotási kezdeményezések további, a befektetések megkönnyítését szolgáló hivatott szabályokat hoztak – többek között – a vállalati információkhoz való hozzáférés (egységes európai hozzáférési pont, ESAP), a hosszú távú befektetésekkel kapcsolatos szabályozás terén, valamint az úgynevezett „alternatív befektetési alapok” (ABA) jobb szabályozása érdekében. A Bizottság kezdeményezte továbbá a pénzügyi eszközök piacainak átláthatóságára vonatkozó szabályozás (MiFIR és MiFID II) felülvizsgálatát is. A vonatkozó előterjesztések

¹ Európai Bizottság 2015.

² Tőkepiaci unió: A Bizottság az európai tőkepiacok élénkítésén dolgozik 2020.

jelentős részét idén február végén fogadta el a Tanács. A tőkepiaci unióval kapcsolatos jogalkotás eddigi utolsó etapját a 2022-es jogszabályjavaslatok képezik, amelyek kitérnek többek között az európai piaci infrastruktúra-rendelet reformjára és a társaságok tőzsdei jegyzésére vonatkozó szabályokra is. Ezekkel a kezdeményezésekkel kapcsolatban a Tanács és a Parlament idén februárban egyelőre csak úgynevezett „ideiglenes politikai megállapodásra” jutott, de tételes szabályokat még nem fogadtak el.

Az Európai Tanács mostani következtetései alapján azonban még további előrelépés szükséges – többek között – az alábbi pontokon: a nemzeti fizetésképtelenségi eljárások további harmonizálása, a befektetések előmozdítása, az európai értékpapírosítási piac újraindítása, a tőkepiac-felügyelet konvergenciájának javítása, illetve az „egyszerű és hatékony, határokon átnyúló befektetési/megtakarítási termék kialakítása és bevezetése a lakossági befektetők számára”.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy ha mindez a rengeteg jogi szabályozás eszközt jelent, akkor mi a cél, amelynek érdekében minderre szükség van. E tekintetben hangsúlyos irányváltáshoz érkezett az Európai Unió. Míg a korábbiakban ugyanis az európai versenyképesség volt az, aminek érdekében a tőkét minél jobban mozgósítani kívánta, a mostani EiT-következtetésekből kitűnik, hogy többé nem pusztán a hatékonyságjavítás és az anyagi jólét fokozása az, aminek az érdekében cselekedni kell.

A tanácsi következtetések egyértelműen rögzítik, hogy az Európai Tanács álláspontja szerint a világ „új geopolitikai valóságba” érkezett, amelyben a „kihívások egyre összetettebbek”, és Európának nem egyszerűen versenyképességét, hanem „stratégiai szuverenitását” is meg kell erősítenie (lásd Következtetések 11. pont). Ennek egyik eleme, hogy meghatározott, „érzékeny ágazatokban” (például energia, nyersanyagok, félvezetők, kritikus technológiák stb.) Európának csökkentenie kell „stratégiai függőségeit”. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az uniónak a megjelölt iparágakban alternatív beszerzési források, illetve saját ipari előállítási lehetőségek után kell néznie. Ez Európa újraiparosítását, vagy ahogy a következtetések fogalmaznak, „a kulcsfontosságú stratégiai ágazatokba és infrastruktúrába történő beruházások” felpörgetését jelenti. Nem nehéz észrevenni, hogy mindez a politikai szinten már korábban megjelent úgynevezett „de-risking” megközelítés szakpolitikai leképeződése. A versenyképességi szempontokhoz felzárkózott a nemzetközi függőségek csökkentése olyan célként, amelyhez a minél nagyobb mértékű köz- és a magántőke felszabadítása szükséges, s amelynek egyik meghatározó eszköze a tőkepiaci unió elmélyítése.

Összefoglalva: a tőkepiaci unió olyan eszköz, amely jobb hasznosulást ígér az európai magántőke számára, és egyúttal szélesebb körű és kedvezőbb finanszírozási lehetőségeket az európai iparnak. A tőkepiacok jobb integrálásával való EU-s foglalatосkodás előremutató és hasznos szakpolitikai irány, ugyanis Európa versenyképessége gyengélkedik, s legfőbb ideje lenne ezt a negatív folyamat megállítani, és visszafordítani. Arra ugyanis, hogy az EU gazdasága napjainkban erőt tudjon mutatni, nagyobb szükség van, mint valaha. A tét nem egyszerűen a hatékonyságmaximalizálás, hanem Európa világgazdasági (és ezen keresztül világpolitikai) súlyának megőrzése.

Más, hasonlóan fontos kérdés, hogy a tőkepiaci unió által felszabadított magántőkét milyen projektekbe és milyen stratégiai irányvonalak mentén szeretné beforgatni az unió. A versenyképesség fokozásához társuló új, stratégiai szuverenitási, illetve függetlenségi elképzelés megvalósítása igen sok tőkét igényel, s egy ponton túl kontraproduktív is lehet, amennyiben szükségtelessly redundáns kapacitások kiépítésével jár. A stratégiai függőségek észszerű mértékű csökkentésének megtalálása a következő időszak egyik legfontosabb, meg nem kerülhető és a jövő szempontjából döntő jelentőségű feladata lesz. Fontos lenne, hogy Európa ezzel kapcsolatos elképzeléseit önmaga, saját értékei és érdekei mentén tudja kialakítani, képviselni és végigvinni.

2024. május 7.

Felhasznált irodalom

Európai Bizottság (2015): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Cselekvési terv a tőkepiaci unió megteremtésére.* COM(2015) 468 final. 2015. szeptember 30. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0468&from=EN>

Tőkepiaci unió: A Bizottság az európai tőkepiacok élénkítésén dolgozik (2020). *Európai Bizottság*, 2020. szeptember 24. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_20_1677

Máthé Réka Zsuzsánna

Újabb szankciókat terveztek az EP-választások előtt

Az európai tagállamok nagykövetei május 8-án megegyeztek az Oroszország elleni korlátozó intézkedések 14. csomagja tartalmának legfontosabb elemeiben.¹ A döntést várhatóan az Európai Tanács június végén tartandó ülésén fogják hivatalosan elfogadni. A legújabb korlátozások néhány fontos területet érintenek, így a cseppfolyósított földgáz (LNG) részleges, valamint a hélium teljes importjának tilalmát, illetve megtiltanák a mangánérc és egyéb ritka földfém-vegyületek Oroszországba irányuló exportját. Egy másik fontos lépés, hogy megtiltanák az orosz pénzek elfogadását az európai politikai élet (pártok, agytrösztök) szereplői számára.

Az Európai Unió hivatalos adatai szerint az EU a világ legnagyobb LNG-importőre: 2023-ban több mint 120 milliárd köbméter cseppfolyósított földgázt importált.² Ugyancsak a tavalyi év első évharmadának adatait nézve az EU cseppfolyósított földgáz-szükségleteinek megközelítőleg a 13%-a származott Oroszországból, ezzel az orosz LNG-export legfontosabb piaca volt.³ Ugyanakkor az EU szükségleteinek legnagyobb részét, mintegy 40%-át az Amerikai Egyesült Államokból származó LNG fedezi. A legnagyobb LNG-importőr Spanyolország, Belgium, Franciaország, Hollandia és Olaszország.

A legújabb javaslat nem tiltaná meg az orosz LNG uniós piacra irányuló importját, hanem csak a harmadik országokba irányuló kereskedelmet. Pontosabban az orosz Novatek által vezetett Jamal LNG-projektből származó gáz újraértékesítését akadályozná meg a legújabb tervezet. A legtöbb orosz LNG a belga zeebruggei terminálba, a francia Montoir-de-Bretagne létesítményébe és a spanyolországi bilbaói kikötőbe érkezik.⁴ Az orosz sarkvidékről származó LNG-t ezekbe a kikötőkbe hozzák különböző jégosztályú hajókkal, majd a rakományt hagyományos tartályhajókra rakodják át. A zeebruggei terminál 2023 januárja és szeptembere között majdnem kétszer annyi LNG-t kezelt a Jamalból, mint

¹ Reuters 2024.

² A cseppfolyósított földgáz infrastruktúrája az EU-ban [é. n.].

³ ARMSTRONG 2023.

⁴ ARIS 2024.

amennyit közvetlenül importáltak (2,73 milliárd köbméter) – nagyrészt a folyamatos átrakodások miatt. Az átrakodott LNG-nek mintegy a 90%-a az EU-n kívüli piacokra irányult, amelyek összértéke megközelítőleg kétmilliárd euró évente.⁵ A tilalom értelmében ez többé nem lesz lehetséges.

Az európai piacon ez elsősorban azokat a belga, francia és spanyol cégeket érinti, amelyek az orosz LNG kezelésével, szállításával és biztosításával foglalkoznak. Mivel az orosz LNG-export második legnagyobb piaca Kína, a lépés érzékenyen érintheti az ázsiai hatalom gazdaságát is.⁶ Végül, de nem utolsósorban elég súlyos csapást mérne az orosz gazdaságra. Az európai megállók és kereskedelmi pontok hiányában Oroszország át kell hogy irányítsa az LNG szállítását. Egyrészt a rakományt a Jeges-tengeren keresztül lehetne Ázsiába szállítani, amihez viszont speciálisan felszerelt jégtörőkre lenne szükség, ám ez különösen télen rendkívül megnehezítené az üzemanyag szállítását.

Egy másik lehetőség az lenne, ha Oroszország egy orosz kikötőben saját hajóira rakodná át az LNG-t, és ezek a hajók kerülnék meg Európát, majd a Vörös-tengeren keresztül juttatnák a rakományt Ázsiába. Csakhogy a Szuezi-csatornát már így is több szállítási cég elkerüli a lázadó hűtik miatt, így valószínű, az orosz árnyékflotta is hasonlóan kellene hogy cselekedjen. Ez viszont jelentős többletköltséggel és hosszabb szállítási idővel jár. Ez viszont az amúgy sem túlságosan versenyképes orosz LNG árát lényegesen megemelné.⁷

Összesítve: a legújabb szankciók következtében az orosz LNG harmadik országokba irányuló exportja lényegesen csökkenne, és ez valóban súlyosan érintheti az orosz gazdaságot. Mindeközben az EU biztosítaná a saját szükségleteit fedező energiahordozót – úgy tűnik, az EU mégiscsak tanulhatott a hibájából, és nem óhajtja saját energiabiztonságát kockára tenni vagy extrém magas inflációval küzdeni, mint amivel a 2022-es döntése után kénytelen volt szembesülni.

Csakhogy a döntésnek mégiscsak lehet visszaütője – mivel a szankciók az orosz LNG elsősorban Kínába irányuló exportját nehezítenék meg, nem kizárt, hogy az ázsiai ország ellenlépéseket vezetne be az EU ellen. Könnyen elképzelhető, hogy az unió számára kulcsfontosságú Kínából származó ritkaföldfémek vagy kritikus nyersanyagok exportját korlátozná, esetleg lényegesen megemelné az árakat. Ez viszont az amúgy is gyengélkedő gazdaságú Európai Uniónak legalább annyira fájna, mint az oroszoknak az újonnan kivetett szankció miatt kieső bevétel.

⁵ JACK-GIJS-BARIGAZZI 2024.

⁶ RAGHUNANDAN 2024.

⁷ LANCETTI 2016.

Ezzel szemben a hélium importjának korlátozása már inkább szimbolikus, illetve stratégiai jelentőségű. Oroszország az unió héliumimportjának mindössze 1%-át adja, amelynek értéke megközelítőleg 1 milliárd euró, vagyis a kieső keresletet könnyedén át lehetne irányítani más piacokra.⁸ A hélium importjának tilalma azonban azért is lényeges, mert az orosz állami tulajdonú cégek új héliumgyárakat építenek Szibériában azzal a céllal, hogy Oroszország 2025-re a világ harmadik legnagyobb héliumgyártójává váljon.⁹ Vagyis az orosz héliumra vonatkozó szankciókkal a blokk jelzi, hogy hosszú távon nem szeretne az orosz piacoktól függeni. Hasonlóan szimbolikus jellegű a mangánérc exportjának tilalma is, hiszen a legnagyobb exportőr egyike az Oroszországgal szoros gazdasági és politikai kapcsolatot ápoló Dél-Afrikai Köztársaság.¹⁰

Az orosz pénzek elfogadásának tilalma kényes politikai kérdéseket vet fel. Egyrészt egyetlen állam sem örülhet a külföldi befolyásolásnak, így érthető, hogy az EU tagállamai és intézményei aggódva figyelik az orosz tevékenységet. Másrészt viszont a szankciók az egyes források által szélsőjobboldalinak nevezett pártokat helyezik a vizsgálódás középpontjába, mint például a németországi AfD pártot. A párt két fontos szereplőjét nemrégiben azzal vádolták meg, hogy az orosz nézetek európai szintű népszerűsítéséért kaptak volna oroszországi támogatást.¹¹ A botrány kirobbanásának időpontja nyilván nem véletlenszerű, hiszen az európai parlamenti választások időpontja közeledik – hasonló botrányok kirobbanása miatt az érintett pártok akár fontos szavazatokat is veszíthetnek.

Még ha a (szélső)jobboldal el is fogadna pénzt Oroszországból, úgy tűnik, hogy a legújabb szankció ezt nem tudná az EP-választások előtt megakadályozni, hiszen legjobb esetben is csak június végén tudnának az uniós kormány- és államfők soros ülésén erről egyhangúan dönteni.

Összességében az Európai Unió legújabb korlátozó intézkedései a korábbiaknál megfontoltabbak: előtérbe helyezik az uniós energiabiztonságot és biztonságpolitikát, miközben más, szimbolikus jelzéseket is küldenek Oroszországnak. A valamivel bölcsebb döntések viszont Kína ellenlépéseit indíthatják be, amelyek tovább mélyítik a felek közötti feszültséget.

2024. május 14.

⁸ KORNBLUTH 2024.

⁹ NORDRUM 2024.

¹⁰ Manganese ore [é. n.].

¹¹ NGENDAKUMANA 2024.

Felhasznált irodalom

- A cseppfolyósított földgáz infrastruktúrája az EU-ban [é. n.]. *Consilium*. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/infographics/lng-infrastructure-in-the-eu/>
- ARIS, Ben (2024): EU Turning a Blind Eye to Russian LNG Flowing Through its Terminals. *Bne IntelliNews*, 2024. május 10. Online: <https://intellinews.com/eu-turning-a-blind-eye-to-russian-lng-flowing-through-its-terminals-324617/>
- ARMSTRONG, Martin (2023): Where Does the EU's Gas Come From? *Statista*, 2023. október 11. Online: <https://statista.com/chart/31017/eu-lng-and-pipeline-natural-gas-imports-by-country>
- JACK, Victor – GIJS, Camille – BARIGAZZI, Jacopo (2024): EU Proposes First Sanctions on Russia's LNG Sector. *Politico*, 2024. május 6. Online: <https://politico.eu/article/eu-proposes-first-sanctions-on-russias-lng-sector/>
- KORNBLUTH, Phil (2024): EU Sanctions Likely to Ban Imports of Russian Helium. *Gasworld*, 2024. május 8. Online: <https://gasworld.com/story/eu-sanctions-likely-to-ban-imports-of-russian-helium/2138529.article/>
- LANSETTI, Sandi (2016): The "Keep in the Ground Future" of Arctic Fossil Fuel Resources. *Arktika I Sever*, 25(4), 5–22. Online: <https://doi.org/10.17238/issn2221-2698.2016.25.5>
- Manganese Ore [é. n.]. *The Observatory of Economic Complexity*. Online: <https://oec.world/en/profile/hs/manganese-ore>
- NGENDAKUMANA, Pierre Emmanuel (2024): Von der Leyen Castigates Far-Right AfD Over Russia-gate Scandal. *Politico*, 2024. április 13. Online: <https://politico.eu/article/ursula-von-der-leyen-germany-afd-russia-scandal-voice-of-europe/>
- NORDRUM, Amy (2024): The Era of Cheap Helium is Over – and That's Already Causing Problems. *MIT Technology Review*, 2024. február 25. Online: <https://technologyreview.com/2024/02/25/1088930/global-helium-market-semiconductors/>
- RAGHUNANDAN, Vaibhav (2024): February 2024 – Monthly Analysis of Russian Fossil Fuel Exports and Sanctions. *Centre for Research on Energy and Clean Air*, 2024. március 14. Online: [https://energyandcleanair.org/february-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/#:~:text=Pipeline%20gas%3A%20The%20EU%20was,%25\)%20and%20China%20\(26%25\)](https://energyandcleanair.org/february-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/#:~:text=Pipeline%20gas%3A%20The%20EU%20was,%25)%20and%20China%20(26%25))
- Reuters (2024): EU Targets LNG and Shipping in 14th Russia Sanctions Package. *Reuters*, 2024. június 24. Online: <https://reuters.com/markets/europe/eu-target-lng-ships-violations-new-russia-sanctions-package-2024-05-09/>

Pató Viktória Lilla

Kritikus nyersanyag mint az új olaj?

Hatályba lépett az EU kritikus nyersanyagokról szóló rendelete. Hogyan érvényesül Európa a digitális és zöldátállítás alapvető nyersanyagai terén a globális versenyben, és miért befolyásolhatja ez a bővítéspolitikát?

Csakúgy, mint az Egyesült Államok és más nyugati országok, az EU-országok is felismerték sebezhetőségüket Kínával és más harmadik fél országokkal szemben a kritikus nyersanyagok tekintetében. Az orosz–ukrán háború, a Covid-19-világjárvány és a jelenlegi Kína–USA geopolitikai feszültség fokozta ezeket a sebezhetőségeket.

A *Green Deal* ipari terv részeként a Bizottság 2023. március 16-án javaslatot tett a kritikus nyersanyagokról szóló jogszabályra (Critical Raw Materials Act, CRMA), egy stratégiai dokumentumra annak érdekében, hogy garantálja az EU hozzáférését a kritikus nyersanyagok biztonságos, diverzifikált, megfizethető és fenntartható ellátásához. A rendeletet március 18-án fogadta el a Tanács, és 2024. május 23-án lépett hatályba.¹

Az új jogszabály 34 „kritikus” elemet határoz meg, a könnyű és nehéz ritkaföldfémek mindegyike egynek számít. A listából tizenhét abszolút „stratégiai” jelentőségűnek minősül, köztük az elektromos hálózat tervezett bővítéséhez szükséges réz, a lítium és az akkumulátorokban használt egyéb elemek, valamint az állandó mágnesekben használt ritkaföldfémek egy csoportja.

A jogszabály, amelynek célja a kritikusnyersanyag-ellátási láncok diverzifikációja, a körforgásosság és a kutatás-fejlesztés ösztönzése, listázza azokat a kritikus, illetve stratégiai jelentőségű nyersanyagokat, amelyek létfontosságúak a zöld- és digitális átálláshoz, valamint a védelmi és az űripár szempontjából. Ezenfelül a rendelet referenciaértékeket határoz meg azt illetően, milyen uniós kapacitásokat kell kiépíteni a stratégiai nyersanyagellátási lánc mentén 2030-ig: a bányászat esetében ez a célérték az éves uniós felhasználás 10%-a, a feldolgozásra vonatkozóan az éves uniós felhasználás 40%-a, az újrafeldolgozás tekintetében pedig az éves uniós felhasználás 15%-a. Ami az egyes stratégiai fontosságú nyersanyagokat illeti, a feldolgozás bármely releváns

¹ Az Európai Unió Tanácsa 2024.

szakaszában az éves uniós szükségletnek legfeljebb 65%-a származhat egyetlen nem uniós országból.

Noha 2030-ra az EU célja, hogy megerősítse saját hazai kritikusnyersanyag-ellátási láncát bányászati, finomítási és újrahasznosítási kapacitásainak növelésével, az EU Bizottság azt is elismeri,² hogy a tagállamok nem képesek önellátók lenni a nyersanyagok tekintetében, és így az EU piacának nagy része továbbra is importra támaszkodik, ezért globális szerepvállalásának megerősítése érdekében partnerségi megállapodásokra törekszik a termelő országokkal, úgymint: Grönland,³ Argentína,⁴ Zambia és Kongó,⁵ Ausztrália,⁶ Kanada,⁷ Üzbegisztán,⁸ Ukrajna,⁹ valamint az EU–USA Kereskedelmi és Technológiai Tanács együttműködési célkitűzései és a legutóbbi ülés megállapításai¹⁰ között is szerepelnek a kritikus nyersanyagok ellátási láncával kapcsolatos intézkedések.

Amint az az Európai Unió gazdaságbiztonsági stratégiájában is szerepel, iparának és nyersanyag-kitermelésének előmozdítását tervezi kereskedelemvédelmi eszközeinek frissítése és olyan iparpolitikai kezdeményezések előterjesztése révén, mint a kritikus nyersanyagokról szóló törvény, a nettó nulla iparról szóló törvény vagy a chiptörvény.¹¹ Mivel azonban az EU nyersanyagkészletei korlátozottabbak, stratégiai ellátási láncai pedig szétszórtabbak, mint az Egyesült Államoké és Kínáé, gazdasági biztonsági stratégiájában a nyersanyag- és ipari partnerségekre is támaszkodnia kell.¹²

Mivel az energetikai átalakulás globális egzisztenciális kihívás, a világnak depolitizálnia kell a sikeréhez szükséges erőforrásokhoz való hozzáférés kérdését. Ezek a megállapodások az EU-stratégia azon nemzetközi kötelezettségvállalásának részét képezik, amely a rugalmasabb, diverzifikáltabb és kevésbé egy országtól függő kritikusásványianyag-ellátási lánc kialakítására irányul. A kínai kitettséget erősíti, hogy a stratégiaalkotás terén is előrébb jár az ázsiai

² Critical Raw Materials: Ensuring Secure and Sustainable Supply Chains for EU's Green and Digital Future 2023.

³ EU and Greenland Sign Strategic Partnership on Sustainable Raw Materials Value Chains 2023.

⁴ Global Gateway: EU and Argentina Step Up Cooperation on Raw Materials 2023.

⁵ NEEMA 2024.

⁶ EU and Australia Sign Partnership on Sustainable Critical and Strategic Minerals 2024.

⁷ EU and Canada Set Up a Strategic Partnership on Raw Materials 2021.

⁸ EU Establishes Strategic Partnership with Uzbekistan on Critical Raw Materials 2024.

⁹ EU and Ukraine Kick-Start Strategic Partnership on Raw Materials 2021.

¹⁰ Joint Statement EU-US Trade and Technology Council of 4-5 April 2024 in Leuven, Belgium 2024.

¹¹ European Commission 2023.

¹² LECOQ 2023.

állam, hiszen már több mint tizenöt éve fejleszti értéklánc-stratégiáját. Az európai integráció és Kína kapcsolata nem nullaösszegű játszma, noha az EU mint politikai entitás szeretne függetlenedni, a belső piacán található kis- és középvállalatok a kínai importtól erősen függenek, így a jelenleg fennálló viszonyrendszer teljes átalakítására van szükség a célkitűzések teljesítéséhez. Valójában azt a kérdést kell feltennünk, hogy kinek van szüksége a nyersanyagra, hiszen fontos tényező az is, hol van a gyártás, ezért a nyersanyagkihívásnál ez sokkal szélesebb körű problémára mutat rá: az ipari kihívásokra és a jövő technológiai szuperhatalmainak stabilizálódására.¹³

A kritikus fontosságú nyersanyagok többnyire az EU-n kívülről származnak. Az EU soha nem lesz önellátó, de az ellátás diverzifikálására törekszik.¹⁴ Jelenleg egyes kritikus fontosságú nyersanyagok esetében az EU kizárólag egyetlen országtól függ: Kínából érkezik a nehéz ritkaföldfémek 100%-a, Törökország biztosítja az EU bórellátásának 98%-át, Dél-Afrika pedig a platinaszükséglet 71%-át. Az elkövetkező években – remélhetőleg inkább diplomáciával, mint háborúval – nyújtják be kritikusnyersanyag-igényeiket az államok egymásnak. Az Egyesült Államok főként Vietnámmal fűzné szorosabbra a kapcsolatot, amely Kína után a második legnagyobb ritkaföldfém-tartalékkal rendelkező ország. Grönland jelentős tartalékkal bíró uniós partner, bár az Egyesült Államok Geológiai Szolgálatával által becsült 1,5 millió tonnás lelőhely egy gyorsan olvadó jéghegy csúcsa lehet.¹⁵

A címben megjelenő kérdésre, miszerint a kritikus nyersanyagok és a ritkaföldfémek „új olajnak” tekinthetők-e, több szempontból igen lenne a válasz, azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy eltérnek az újrahasznosítási lehetőségeik. Míg tüzelőanyagként használva a kőolajat csak egyszer égetik el, mielőtt üvegházhatású szén-dioxiddá válna, addig a kritikus nyersanyagok, különösen a fémek újrahasznosíthatók.

Az Európai Tanács 2023. december 14-én hivatalosan megnyitotta a csatlakozási tárgyalásokat Ukrajnával. Ekkor és azóta is a bővítés felé tett lépések az orosz–ukrán háború miatt kialakult európai biztonsági fenyegetettségek és az európai értékek védelmének égisze alatt történnek, és sokkal kevesebb figyelmet kap az az érv, hogy a csatlakozástól milyen gazdasági biztonságot remélnek Európában. Az EU-bővítés stratégiai geogazdasági dimenziója egyre fontosabb eszközzé válhat a szétagoltabb és konfrontatívabb globális

¹³ HODGSON 2024.

¹⁴ GROHOL–VEEH 2023.

¹⁵ CORDIER 2024.

gazdaság új korszakában, ahol a biztonsági megfontolások világszerte alakítják a nemzeti gazdaságpolitikákat.¹⁶

A Covid-19-válságot és a háború kitörését követő ellátásilánc-megszakadások és az energiaárak emelkedése bebizonyította, hogy az EU gazdasága sebezhető a külső függőségekkel szemben, miközben Kína és az USA tömegesen fektet be a stratégiai értékláncokba.

Már 2021-ben megszülettek az első lépések az ukrán együttműködésre, hiszen Ukrajna területén 117-féle ásvány található, az EU által kritikusnak minősített 34 nyersanyagból 22 található meg az országban.¹⁷ Az Ukrajnával kötött stratégiai partnerség a kritikus elsődleges és másodlagos nyersanyagok és akkumulátorok teljes értékláncára kiterjedő tevékenységeket fog magában foglalni, és az EU kritikus nyersanyagokra vonatkozó cselekvési tervének célkitűzéseivel összhangban elősegíti mindkét fél diverzifikálását, megerősítését és biztonságát.¹⁸ A partnerség meghatározó lesz a globális versenyképesség megőrzésében és az EU és Ukrajna ipara ellenálló képességének fejlesztésében is.¹⁹

A stratégiai partnerség célja három kulcsfontosságú terület kialakítása. Először is, a nyersanyag-kitermelés szakpolitikai és szabályozási kereteire összpontosít, különös figyelmet fordítva a környezeti és társadalmi hatások vizsgálatára. Másodszor, a partnerség célja az EU és Ukrajna közötti kritikus nyersanyagok és az akkumulátor-értékláncok integrálása. Ennek érdekében bevonja az Európai Kritikusnyersanyag-szövetséget és az Európai Akkumulátor Szövetséget a befektetések ösztönzésére. Végezetül, a partnerség a kutatás és az innováció szorosabb együttműködését is célozza mind a nyersanyag-, mind az akkumulátor-értékláncok mentén a Horizon Europe segítségével.

Mindezek alapján látszik, hogy Ukrajna csatlakozása növelheti az európai ipari rugalmassághoz és a zöldátálláshoz szükséges kritikus fémek és nyersanyagok európai beszerzését is. Az európai vállalatok már most is jelentős mennyiségű vasat és acélt importálnak Ukrajnából, és több beruházással az ország modernizálhatná és továbbfejleszthetné termelését.²⁰ Sőt, amellet, hogy Ukrajna számos kritikus nyersanyag – például titán és grafit – jelentős gyártója, meg akarja kezdeni gazdag réz- és lítiumlelőhelyeinek kiaknázását,²¹

¹⁶ ZULEEG 2023.

¹⁷ MOROZ [é. n.].

¹⁸ EU and Ukraine Kick-Start Strategic Partnership on Raw Materials 2021.

¹⁹ Commission Announces Actions to Make Europe's Raw Materials Supply More Secure and Sustainable 2020.

²⁰ UNGURU et al. 2022.

²¹ BARICH 2023.

amelyeket például be lehetne építeni az EU akkumulátor-értékláncaiba, továbbá jelentős nikkel-, kobalt- és mangántartalékokkal is rendelkezik, amelyek nagymértékű kiaknázása esetén Ukrajna vezető szerepet tölthet be a kritikus nyersanyagok kitermelésében.

A diplomáciai eszközök mellett jogalkotás útján is sürgeti az Európai Unió a potenciálisan megbízhatatlan kritikusnyersanyag-beszállítóktól való függőségek csökkentését. Noha a stratégiaalkotásban járhatna előrébb, az ellátási láncok diverzifikálására tett partnerségi kísérletek az elmúlt egy évben jelentősen megnövekedtek több kontinens irányába is. A digitális és zöldjövőhöz elengedhetetlen alapanyagokért élénkülő globális verseny Ukrajna EU-csatlakozása melletti fontos érvként jelenhet meg, az ország értékes nyersanyag-lelőhelyei miatt.

2024. június 3.

Felhasznált irodalom

- Az Európai Unió Tanácsa (2024): Stratégiai autonómia: a Tanács véglegesen jóváhagyta a kritikus fontosságú nyersanyagokról szóló jogszabályt. *Consilium*, 2024. március 18. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/03/18/strategic-autonomy-council-gives-its-final-approval-on-the-critical-raw-materials-act/>
- BARICH, Anthony (2023): Metals and the Invasion: Ukraine Aims for Critical Minerals After the War. *S&P Global Market Intelligence*, 2023. február 21. Online: <https://spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/metals-and-the-invasion-ukraine-aims-for-critical-minerals-after-the-war-74205684>
- Commission Announces Actions to Make Europe's Raw Materials Supply More Secure and Sustainable (2020). *European Commission*, 2020. szeptember 3. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1542
- CORDIER, J. Daniel (2024): Rare Earths. *Mineral Commodity Summaries*, 2024. január. Online: <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2024/mcs2024-rare-earths.pdf>
- Critical Raw Materials: Ensuring Secure and Sustainable Supply Chains for EU's Green and Digital Future (2023). *European Commission*, 2023. március 16. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1661
- EU and Australia Sign Partnership on Sustainable Critical and Strategic Minerals (2024). *European Commission*, 2024. május 28. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_2904
- EU and Canada Set Up a Strategic Partnership on Raw Materials (2021). *European Commission*, 2021. június 21. Online: https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/eu-and-canada-set-strategic-partnership-raw-materials-2021-06-21_en
- EU and Greenland Sign Strategic Partnership on Sustainable Raw Materials Value Chains (2023). *European Commission*, 2023. november 30. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6166

Kritikus nyersanyag mint az új olaj?

- EU and Ukraine Kick-Start Strategic Partnership on Raw Materials (2021). *European Commission*, 2021. július 13. Online: https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/eu-and-ukraine-kick-start-strategic-partnership-raw-materials-2021-07-13_en
- EU Establishes Strategic Partnership with Uzbekistan on Critical Raw Materials (2024). *European Commission*, 2024. április 5. Online: https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/ip_24_1806
- European Commission (2023): *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on "European Economic Security Strategy"*. JOIN/2023/20 final. 2023. június 20. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023JC0020>
- Global Gateway: EU and Argentina Step Up Cooperation on Raw Materials (2023). *European Commission*, 2023. június 13. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3217
- GROHOL, Milan – VEEH, Constanze (2023): *Study on the Critical Raw Materials for the EU 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- HODGSON, Robert (2024): Critical Raw Materials: How the EU Hopes to Secure a Key Element of the Energy Transition – Focus. *Euronews*, 2024. április 17. Online: <https://euronews.com/green/2024/04/17/critical-raw-materials-how-the-eu-hopes-to-secure-a-key-element-of-the-energy-transition-f>
- Joint Statement EU-US Trade and Technology Council of 4-5 April 2024 in Leuven, Belgium (2024). *European Commission*, 2024. április 5. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_24_1828
- LECOQ, Marie (2023): Explainer: Where are the Critical Raw Materials the EU Needs for Its Green Transition? *Euronews*, 2023. március 10. Online: <https://euronews.com/business/2023/03/10/explainer-where-are-the-critical-raw-materials-the-eu-needs-for-its-green-transition>
- MOROZ, Yevgeny [é. n.]: Graphite Deposits in Ukraine: Availability and Prospects. *Geological Investment Group*. Online: <https://geogroup.com.ua/en/blog-en/graphite-deposits-in-ukraine-availability-and-prospects/>
- NEEMA, Christian Géraud (2024): Navigating Critical Mineral Supply Chains: the EU's Partnerships with the DRC and Zambia. *Africa Policy Research Institute*, 2024. március 6. Online: <https://afripoli.org/navigating-critical-mineral-supply-chains-the-eus-partnerships-with-the-drc-and-zambia>
- UNGURU, Manuela et al. (2022): Ukraine's Trade in Non-Food Raw Materials. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130392>
- ZULEEG, Fabian (2023): *Economic Security: A New EU Paradigm?* Brussels: European Policy Centre. Online: https://epc.eu/content/PDF/2023/Economic_security_DP_v5.pdf

Máthé Réka Zsuzsánna

A G7-ek csoportja és az üzleti szféra szereplőinek legújabb döntései

Bevezetés

Június 13–15. között szervezték meg a G7-országok éves gyűlését, amelyet most Olaszországban rendeztek. A világ egykor vitathatatlanul legerősebb politikai és gazdasági hatalmait összesítő szervezet tagja az USA, Kanada, az Egyesült Királyság, Japán, Németország, Franciaország, Olaszország. Az Európai Unió is képviseltette magát az Európai Tanács, illetve a Bizottság elnökének személyében. Jellemzően nemzetközi szervezetek is részt vesznek a hasonló tanácskozásokon, így most is jelen volt a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank, az Afrikai Fejlesztési Bank, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) vezetője, valamint az ENSZ főtitkára.¹

A külső vendégek között Ukrajna elnöke, Jordánia királya, India, Brazília, Argentína, Törökország, az Egyesült Arab Emírségek, Kenya, Algéria, Tunézia és Mauritánia (az Afrikai Unió soros elnöke) vezetője szerepelt. Újdonság, hogy Olaszország megnyitotta az eseményt a Vatikán felé, így Ferenc pápa is részt vett a fórumon. Ezen túlmenően, az üzleti világ képviselői is jelen voltak a megbeszélésen, egyes források szerint a Microsoft és a BlackRock vállalat, valamint az olasz ENI és Enel energiavállalat képviseltette magát.²

A kétnapos tanácskozás során hét kulcsfontosságú területen igyekeztek egyezsége jutni a vezetők: Afrika helyzete, különös tekintettel az éghajlatváltozásra és a fejlődésre, a közel-keleti jelenlegi helyzet, az orosz–ukrán háború, a migráció kérdése, az indo-csendes-óceáni térség, valamint az ehhez kapcsolható gazdasági biztonság kérdése, végezetül pedig a mesterséges intelligencia és az energia, valamint Afrika és a Földközi-tenger térségének kérdései.³

¹ Reuters 2024.

² HORDERN–MANCINI–ALBANESE 2024.

³ European Council 2024.

Politikai helyzetkép a G7-en belül

A tanácskozásra összegyűlt G7-es vezetők között különös dinamika lehetett: a házigazda szerepét betöltő Giorgia Meloni kívül egyikükről sem mondható, hogy a lehető legnagyobb politikai felhatalmazással rendelkezik. Az európai parlamenti választások során a német kancellár pártja rendkívül alacsony támogatást kapott, és a választók fele szeretne előrehozott választásokat, ám úgy tűnik, a kancellár kitart a koalíció munkája mellett.⁴ Nem így a francia elnök, aki szintén a csúfos vereség miatt előrehozott választásokat írt ki.⁵ Az Egyesült Királyság miniszterelnöke május végén jelentette be, hogy július elején előrehozott választásokat tartanak, amelyeket a miniszterelnök Konzervatív Pártja nagy valószínűséggel el fog veszíteni.⁶ Az Európai Unió képviselői között ádáz harc alakult ki, akik jelenleg a megújulandó uniós tisztségekért gyakorlatilag kampányolnak – Von der Leyen jelenlegi pozícióját szeretné megőrizni, míg Charles Michel vélhetően külügyi főképviselő szeretne lenni.⁷

Az észak-amerikai kontinensen is nagy politikai feszültségek vannak. Az USA jelenlegi elnöke nem különösebben büszkélkedhet: egyrészt, egy különleges ügyész szerint titkos dokumentumok helytelen kezelése miatt nem lehet „rokonszenves, jó szándékú, rossz emlékezetű idős emberként” elítélni.⁸ Ezt akár úgy is lehet értelmezni, hogy elméje nincs megfelelő állapotban ahhoz, hogy nemzetbiztonsági kérdéseket tartalmazó dokumentumok kezeléséért felelni tudjon. Másrészt, a G7-csúcstalálkozó előtt pár nappal találták bűnösnek fiát, aki drogfüggőségét letagadva vásárolt fegyvert korábban.⁹ Harmadszor, novemberben neki is meg kell mérettetnie magát egy választáson. Igaz, jelenlegi ellenfelét, Trump elnököt is bűnösnek ítélték üzleti iratok meghamisítása miatt – az ítéletet néhány nappal a Republikánus Párt júliusi elnökjelölése előtt hirdetik ki.¹⁰ Kanada liberális miniszterelnökének népszerűsége rekordalacsony, és várható, hogy a 2025 októberében tartandó szövetségi választásokat elveszíti.¹¹ A G7-ek egyetlen ázsiai tagja, Japán vezetője sincsen különösebben jó helyzetben: a liberális miniszterelnök népszerűsége is rekordalacsony.¹²

⁴ Nach Europawahl. Zunehmend SPD-interne Kritik an Kanzler Scholz 2024.

⁵ Tanács 2024.

⁶ PIPER–MACASKILL–JAMES 2024.

⁷ D. Gy. 2024.

⁸ GOUDSWARD–MASON 2024.

⁹ DOMJÁN 2024.

¹⁰ MTI 2024.

¹¹ LUM 2024.

¹² JIJI 2024.

Vagyis a tanácskozás során született döntéseket nagyrészt olyan politikusok hozták, akik nem biztos, hogy jövőre is összegyűlhetnek, és megvitathatják most hozott döntéseik eredményeit, vagy hogy a következő választási ciklusok során számot adhatnak ezekről. Ezzel szemben a nemzetközi szervezetek, valamint az üzleti világ jelen lévő szereplői sokkal stabilabb bázissal rendelkeznek, és valóban képesek hosszú távra tervezni.

Ezért is érdemes a világ legnagyobb alapkezelőjét és bizalmi vagyongazdálkodóját, a BlackRock globális vállalatot röviden áttekinteni. A céget 1988-ban alapították, jelenleg 35 országban van jelen, és 70 irodát tart fenn, valamint 18 ezer munkatársa van. Küldetése, hogy egyre több embernek segítsen a pénzügyi jólét megtapasztalásában.¹³ A *Statista* forrásai szerint az alapkezelő idén júniusban 10,47 billió dollár értékben irányított eszközöket.¹⁴ Viszonyításként, ez Magyarország éves bruttó hazai termékének nagyjából az ötvenhatszorosa. A BlackRock által kezelt eszközök túlnyomó része részvényalapú, és az elmúlt három év alatt átlagban 17,8 milliárd bevételt hoztak. Mindez akár el is törpülhet a Microsoft 236,58 milliárdos éves bevétele mellett,¹⁵ igaz, ebből mindössze 72 milliárd nettó profitja maradt a vállalatnak, ugyancsak a *Statista* forrásai szerint. Vagyis, a két globális vállalat megkerülhetetlen a pénzügyi és a technológiai vezető cégek területén, így nem annyira meglepő, hogy részt vettek a G7-ek ülésén.¹⁶

A tárgyalások eredményeképpen az alábbi kulcsfontosságú területeken született egyezség.¹⁷

Ukrajna támogatása

A felek megegyeztek, hogy támogatják Ukrajna „szabadságharcát és újjáépítését, ameddig csak szükséges”. Ennek érdekében a lefoglalt orosz állami vagyontól származó bevételeket felhasználva 50 milliárd dollárt bocsátanak Ukrajna rendelkezésére még idén. Az anyagi források hitel formájában állnak majd Ukrajna rendelkezésére, amelyet az Egyesült Államokon keresztül pénzügyi intézetektől vehet fel. A befagyasztott orosz pénzeszközök hozamát a hitel törlesztésére használják majd fel.

¹³ A magyarországi BlackRockról. Valójában Önről van szó [é. n.].

¹⁴ Statista Research Department 2024.

¹⁵ Microsoft Revenue 2010-2024 [é. n.].

¹⁶ VAILSHERY 2024.

¹⁷ *Apulia G7 Leaders' Communiqué* 2024.

A G7-ek csoportja és az üzleti szféra szereplőinek legújabb döntései

A felek megerősítették azon szándékukat, hogy különböző korlátozó intézkedéseket hozzanak Oroszországgal, valamint kínai és harmadik országbeli szereplőkkel szemben, amelyek anyagilag támogatják Oroszországot, beleértve a pénzügyi intézményeket és más szervezeteket. A már bevezetett intézkedéseket, mint például az olajárplafon-politika hatékonyságát kívánják javítani további lépésekkel, miközben a piaci stabilitás fenntartására törekednének. Akadályozni tervezik Oroszország jövőbeni energiaprojektjeinek fejlesztését, illetve megszakítani az olyan árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, amelyekre ezek a projektek épülnek.

A támogatás másik fontos területe az Ukrajnából származó gabona, élelmiszerek és műtrágya akadálytalan szállítása a Fekete-tengeren keresztül, valamint az EU szolidaritási sávjain keresztül. Más szavakkal, a G7-ek nem különösebben tervezik az ukrán gabona uniós piacokon okozott nehézségeit megoldani.¹⁸

Az afrikai országokkal való partnerségek előmozdítása

A felek növelni szeretnék az afrikai országoknak nyújtott támogatásokat a fenntartható fejlődés és a helyi értékteremtés megvalósítására, a demokratikus kormányzás megerősítésére, a globális stabilitáshoz és jóléthez való hozzájárulásra, valamint a szabályokon alapuló nemzetközi rend védelmére irányuló erőfeszítéseikben. Mindezekben – nyilatkozatuk szerint – figyelembe vennék a helyi és regionális élelmezésbiztonság, az infrastruktúra, a kereskedelem és a mezőgazdasági termelékenység javítására irányuló integrált afrikai kontinentális terveket. Támogatni kívánják az afrikai kontinentális szabadkereskedelmi övezet megvalósítását. Ezek érdekében fokozni tervezik a G7-ek együttműködési forrásainak koordinációját és hatékonyságát; valamint támogatni fogják a helyi hazai források jobb mobilizálását és kezelését; és előmozdítják a magánbefektetések növelését.

Vagyis úgy tűnik, hogy a G7-ek igyekeznek átfogó befektetési tervet kialakítani, amely segítségével képesek lennének Kína rendkívül erőteljes befolyását csökkenteni a térségben.¹⁹ Ennek egyik példája, hogy 2019–2021 között az afrikai kontinens legfontosabb kereskedelmi partnerei között szerepelt úgy az EU, mint Kína – a két aktorral folytatott kereskedelmi tevékenység aránya közötti

¹⁸ MÁTHÉ 2024.

¹⁹ Africa-China Relations 2022.

különbség egyre kisebb. Hasonlóan, az Afrikába irányuló közvetlen külföldi befektetések vezető forrása 2014 és 2018 között Kína volt. Messze elmaradva követte az USA és Franciaország, valamint az Egyesült Arab Emírségek. Az Afrikának adott kölcsönök tekintetében is jeleskedik Kína: a legfontosabb forrást ugyan a különböző piaci kötvénytulajdonos vállalatok jelentik (0,27%-ban), de Kína a következő, igaz, alig 0,13%-kal. Feltűnő, hogy fontosabb szerepet vállalt, mint a Világbank, amely csak a harmadik helyen szerepel, bár alig elmaradva Kína mögött, a maga 0,12%-ával. Ezekhez képest az Afrikai Fejlesztési Bank a hiteleknek alig a 0,07%-át biztosította.

A G7-ek kiemelték az USA által szorgalmazott globális infrastrukturális és beruházási partnerséget (PGII), valamint az EU Global Gateway programjait, amelyek igyekeznek olyan keretet kínálni, amely az afrikai partnerek számára elfogadható lehet.²⁰ Továbbá, a résztvevők üdvözlötték az Olaszország kezdeményezésére létrehozott Mattei-tervet, amelynek céljai között szerepel a migrációs nyomás enyhítése és egy gázipari együttműködés az afrikai kontinenssel.²¹

A közel-keleti térség konfliktusai

A résztvevők kifejezték elkötelezettségüket a kétállami megoldás mellett, amely szerint két demokratikus állam, Izrael és Palesztina békében élne egymás mellett. Elképzeléseik szerint a Gázai övezet Ciszjordániával együtt a Palesztin Hatóság alá tartozna. Ezen túlmenően szorgalmazták a tűzszünetet, valamint a túsok szabadon bocsátását.

Megerősítették azon elhatározásukat, amely szerint Irán nem fejleszthet ki vagy szerezhet nukleáris fegyvert. Ezért felszólították Teheránt, hogy hagyjon fel a nukleáris eszkalációval, és vonja vissza azt, valamint állítsa le a folyamatos urándúsítási tevékenységet. Hasonlóan, elvárják, hogy Irán felhagyjon Oroszország ukrajnai háborújának támogatásával, és ne adjon át ballisztikus rakétákat és kapcsolódó technológiát.

²⁰ Fact Sheet: Partnership for Global Infrastructure and Investment at the G7 Summit 2024.

²¹ Szabad Európa, Budapest 2024.

Kína-kapcsolatok

A résztvevők több helyen is kifejezték aggodalmukat Kína gazdasági lépései miatt, amelyek nem tartják tiszteletben a versenypiac szabályait. Kifejezték, hogy ezek az intézkedések piaci torzulásokhoz és káros túlkapacitáshoz vezetnek egyre több ágazatban, ami aláássa a munkavállalók helyzetét, az ipart és a nyugati világ gazdasági ellenálló képességét és biztonságát.

Elítélték az Oroszországnak nyújtott támogatásokat, és várhatóan igencsak mérsékelt eredménnyel, de felszólították az ázsiai óriást, hogy gyakoroljon nyomást Oroszországra, hogy hagyjon fel katonai agressziójával, és azonnal, teljes mértékben és feltétel nélkül vonja ki csapatait Ukrajnából.

Bár a nyilatkozat ezen része nem említi név szerint Kínát, de egyértelmű, hogy melyik országra utalnak, amikor felszólítják „az érintett országokat”, hogy tartózkodjanak a WTO-ban a gazdasági súlyuknak és a globális kereskedelmi rendszerben betöltött szerepüknek megfelelő különleges és megkülönböztetett bánásmód igénylésétől.²²

Összegzés

Összegezve, a múlt heti csúcstalálkozó alkalmával nem jöttek létre különösebben meglepő megállapodások, mindössze a már régóta vitatott kérdéseket, mint például az Ukrajnának adott támogatás mikéntjét sikerült jobban körvonalazni. Nem mellékes, hogy olyan megoldás született, amely tiszteletben tartja az Európai Központi Bank véleményét, és nem ássa alá sem az EU, sem az euróövezet hitelességét.

Ehhez hasonlóan az afrikai kontinensért folytatott versengés következtében sikerült néhány lépést összehangolni, amelyek következtében Afrika számára remélhetőleg vonzóbb lesz a Nyugat, mint Kína. Kérdéses azonban, hogy a rendkívül gyenge politikai támogatással rendelkező vezetők által hozott döntésekből melyek fognak megvalósulni a jövőben. Nem lenne különösebben meglepő, ha úgy az Ukrajnát, mint az Afrikát érintő kérdésekben az üzleti világ szereplői, mint a BlackRock vagy a Microsoft, jóval nagyobb befolyással bírnának, mint azt várhatnánk.

2024. június 17.

²² MÁTHÉ 2023.

Felhasznált irodalom

- A magyarországi BlackRockról. Valójában Önről van szó [é. n.]. *BlackRock*. Online: <https://blackrock.com/hu/bankok-es-kozvetitok/a-blackrockrol/a-blackrockrol-magyarorszagon>
- Africa-China Relations (2022). *Statista*. Online: <https://statista.com/study/102562/africa-china-relations/>
- Apulia G7 Leaders' Communiqué (2024). Online: <https://consilium.europa.eu/media/fttjqncg/apulia-g7-leaders-communication.pdf>
- D. Gy. (2024): Charles Michel bosszút forral Ursula von der Leyen ellen. *Világgazdaság*, 2024. június 5. Online: https://vg.hu/kozelet/2024/06/charles-michel-von-der-leyen-google_vignette
- DOMJÁN Anikó (2024): Bűnösnek találták Hunter Biden, akár huszonöt év börtönre is számíthat. *Index*, 2024. június 11. Online: <https://index.hu/kulfold/2024/06/11/hunter-biden-bunos-fegyver-bortonbuntetes-kegyelem/>
- European Council (2024): *G7 Summit. Borgo Egnazia, 13-15 June 2024*. Online: <https://consilium.europa.eu/media/0t2heayx/g7-background-brief-final.pdf>
- Fact Sheet: Partnership for Global Infrastructure and Investment at the G7 Summit (2024). *The White House*, 2024. június 13. Online: <https://whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2024/06/13/fact-sheet-partnership-for-global-infrastructure-and-investment-at-the-g7-summit-2/>
- GOUDSWARD, Andrew – MASON, Jeff (2024): Biden Will not Face Charges Over Classified Papers, Says 'Memory is Fine'. *Reuters*, 2024 február 9. Online: <https://reuters.com/world/us/us-congress-receives-report-bidens-handling-classified-documents-source-2024-02-08/>
- HORDERN, Annmarie – MANCINI, Donato Paolo – ALBANESE, Chiara (2024): BlackRock, Microsoft CEOs to Gather at G-7 Summit in Italy. *Bloomberg*, 2024. június 11. Online: <https://bloomberg.com/news/articles/2024-06-11/blackrock-s-fink-microsoft-s-nadella-to-gather-at-meloni-s-g-7>
- IJI (2024): Kishida Cabinet Approval Hits New Low of 16.4%: Jiji poll. *The Japan Times*, 2024. június 13. Online: <https://japantimes.co.jp/news/2024/06/13/japan/kishida-cabinet-approval-hits-new-low/>
- LUM, Zi-Ann (2024): How Justin Trudeau Lost His Grip. *Politico*, 2024. január 10. Online: <https://politico.com/news/2024/01/10/justin-trudeau-election-politics-00134525>
- Microsoft Revenue 2010-2024 [é. n.]. *MacroTrends*. Online: <https://macrotrends.net/stocks/charts/MSFT/microsoft/revenue#:~:text=Microsoft%20revenue%20for%20the%20twelve,a%2017.96%25%20increase%20from%202021>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023): Fogat fogért? *Ludovika.hu*, 2023. július 17. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/17/fogat-fogert/>
- MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2024): Az európai mezőgazdaság a háborús és a klímavédelem között. *Ludovika.hu*, 2024. március 25. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/03/25/az-europai-mezogazdasag-a-haboru-es-a-klimavedelem-kozott/>
- MTI (2024): Elmondta Donald Trump, mi lesz, ha börtönbe kerül. *Portfolio.hu*, 2024. június 3. Online: <https://portfolio.hu/global/20240603/elmondta-donald-trump-mi-lesz-ha-bortonbe-kerul-689731>
- Nach Europawahl. Zunehmend SPD-interne Kritik an Kanzler Scholz (2024). *Deutschlandfunk*, 2024. június 14. Online: <https://deutschlandfunk.de/zunehmend-spd-interne-kritik-an-kanzler-scholz-100.html>

A G7-ek csoportja és az üzleti szféra szereplőinek legújabb döntései

- PIPER, Elizabeth – MACASKILL, Andrew – JAMES, William (2024): Rishi Sunak Calls UK National Election for July 4. *Reuters*, 2024. május 23. Online: <https://reuters.com/world/uk/rishi-sunak-calls-uk-national-election-july-4-2024-05-22/>
- Reuters (2024): G7 Puglia Summit: Participants, Agenda and Key Issues Explained. *Reuters*, 2024. június 13. Online: <https://reuters.com/world/europe/whats-agenda-italys-g7-summit-2024-06-11/>
- SMITH, Geoffrey (2024): ECB's Lagarde Digs in as US Pushes Europe on Using Russian Assets for Ukraine Aid. *Politico*, 2024. április 18. Online: <https://politico.eu/article/ecbs-lagarde-digs-in-as-us-pushes-europe-on-using-russian-assets-for-ukraine-aid/>
- Statista Research Department (2024): Largest Asset Managers Worldwide as of September 2024, by Value of Managed Assets. *Statista*, 2024. szeptember. Online: <https://statista.com/statistics/322452/largest-asset-managers-worldwide-by-value-of-assets/>
- Szabad Európa, Budapest (2024): Meloni bemutatja: terv a migráció megfékezésére az Olaszország–Afrika-csúcson. *Szabad Európa*, 2024. január 29. Online: <https://szabadeuropa.hu/a/meloni-bemutatja-terv-a-migracio-megfekezesere-az-olaszorszag-afrika-csucscon/32796432.html>
- TANÁCS Gábor (2024): Macron előrehozott választása: mesterterv vagy oroszrulett? *Euronews*, 2024. június 12. Online: <https://hu.euronews.com/2024/06/12/macron-elorehozott-valasztasa-mesterterv-vagy-oroszulett>
- VAILSHERY, Lionel Sujay (2024): Net Income of Microsoft from 2002 to 2024. *Statista*, 2024. július. Online: <https://statista.com/statistics/267808/net-income-of-microsoft-since-2002/>

Mernyei Ákos Péter

Mire jut jövőre az uniós költségvetésből?

Az Európai Bizottság a tegnapi napon megjelentette a 2025-ös évre vonatkozó éves költségvetési tervezetét.¹ Az EU-s költségvetés, csakúgy, mint tagállami társai, igen fontos dokumentum, hiszen a szakpolitikai elképzelések megvalósíthatóságát nagymértékben meghatározza, hogy jut-e, és ha igen, milyen feltételekkel és milyen programokból azokra forrás.

A hosszú távú tervezhetőség érdekében az Európai Unió többéves költségvetési ciklusokkal működik. A jelenlegi többéves költségvetést 2020-ban fogadták el, amelyet azonban, részben az orosz-ukrán háború miatt, felülvizsgáltak, és 2024 februárjában módosítottak. Az unió tényleges költségvetési gazdálkodása azonban ezen belül éves ütemezéssel zajlik, amelyhez – úgynevezett „különleges jogalkotási eljárásban” – éves költségvetési tervek meghatározására van szükség.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés szerint² a Bizottság feladata, hogy az unió éves költségvetésének tervezetét szeptember 1-jéig a Tanács és az Európai Parlament elé terjessze. Ezt követően először a Tanács, majd – a tanácsi vélemény fényében – a Parlament véleményezi az elképzeléseket. Az alapító szerződések szerint ugyan ezen utóbbi két szerv az, amelynek megállapodásra kell jutnia a költségvetésről, azonban a tervezet előkészítésével a Bizottság jelentősen meghatározza, illetve ha úgy tetszik, „pályára tudja állítani” a költségvetést. Következésképpen alapvető jelentősége van annak, hogy a Bizottság milyen szakpolitikai területekre milyen forrásallokációt javasol.

A 2025-ös tervben közel 200 milliárd eurós főösszeg szerepel, amelyet kiegészítenek a NextGenerationEU kiadásai nagyságrendileg 72 milliárd euróval. Johannes Hahn költségvetési biztos az alábbi szavakkal mutatta be a tervezetet: „The EU budget continues to provide Europe with the means to tackle current and future challenges, notably by supporting the green and digital transitions and increasing the Union’s overall resilience. We have also been able to strengthen our position externally: the mid-term revision of the MFF

¹ EU Budget 2025 Aims to Reinforce Funding for Europe’s Priorities 2024.

² Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata 2012.

was essential to enable our Union to respond to the consequences of Russia's war of aggression in Ukraine on a stable footing, reinforce our capacity to respond to natural disasters and deliver answers to the global competition on key critical technologies."

A biztos nyilatkozata tükrözi egyrészt a technológiai (zöld- és digitális) átállással kapcsolatos uniós elképzelések, az Ukrajna támogatása iránti tervek és valahogy, bár kissé homályosan, de a „*de-risking*”-koncepció megvalósításának fontosságát is.

Nézzük, milyen bontásban képzei a Bizottság a jövő évi uniós költségvetést!

A teljes uniós költségvetés több mint felét – közel egyenlő arányban (53,8 milliárd euró és 49,2 milliárd euró) – a Közös Agrárpolitika (KAP), illetve a regionális fejlesztések és a kohézió támogatása tenné ki. Utóbbiba beletartozna a zöldátállás és az uniós prioritást élvező projektek támogatása is.

Az ezt sorban követő legnagyobb tételecsoportot (összesen 16,3 milliárd euró) az unió „partnereinek és érdekeinek” támogatására fordítaná a Bizottság. Ez felöleli az EU nemzetközi tevékenységének jelentős részét, beleértve a csatlakozási tárgyalásokat folytató országok támogatását, továbbá külön is nevesítve a Nyugat-Balkán támogatását, illetve a humanitárius kiadásokra tervezett összeget (1,9 milliárd euró).

Ukrajna támogatására a Bizottság 4,3 milliárd eurót szánna, amelyet kiegészítene egy majdnem 11 milliárd euró (10,9 milliárd) összegű kölcsönnel.

Ehhez nagyságrendileg hasonló keret jutna a kutatási-fejlesztési célokra (13,5 milliárd euró), amelynek jelentős része a Horizon Europe program, illetve az uniós reziliencia (ellenálló képesség) és az európai értékekkel kapcsolatos programok finanszírozására (11,8 milliárd euró). Utóbbiak javarészt a NextGenEU, illetve az Erasmus+-t jelentik. Ezen a címen belül az európai értékekkel kapcsolatos kiadásokra (a Bizottság megfogalmazásában: „az igazság, jogok és értékek népszerűsítésére”) dedikáltan 235 millió eurót allokálna a Bizottság.

Az európai stratégiai beruházások, így többek között a Connecting Europe Facility (CEF) eszköz, amelynek feladata a határon átnyúló infrastruktúra-projektek finanszírozása, a Digital Europe és az InvestEU program, 4,6 milliárd euróból gazdálkodhatnak.

Egyenként 2 milliárd körüli összeggel számolhatnak a következő témacsoportok: 1. űrkutatás és európai űrprogram; 2. környezet- és klímavédelem, amely magában foglalja a LIFE programot és a Just Transition Fundot; 3. a külső határok védelme; 4. a migrációval kapcsolatos kiadások finanszírozása, amelynél a Bizottság kiemeli, hogy annak jelentős részét, 1,9 milliárd

eurót a migránsok és menekültek támogatása tenne ki; végül 5. 1,8 milliárd eurót szán a tervezet a hadászati-védelmi kihívások finanszírozására.

Lényegesen kevesebb, 1 milliárd euró alatti összeg szerepel a Bizottság tervei között a belső piac működésével és működtetésével kapcsolatos feladatokra (977 millió euró), illetve a belső biztonságra (784 millió euró). Ez utóbbi hivatott finanszírozni a terrorizmussal, radikalizációval, szervezett bűnözéssel és kiberbűnözéssel szembeni uniós fellépést és cselekvést.

A labda most a Tanácsnál pattog: az alapító szerződések értelmében ugyanis szeptember végéig a tagállami képviselőket tömörítő testületnek kell állást foglalnia a Bizottság tervezetével kapcsolatban. Figyelemmel a jelenleg zajló intézményi-személyi tárgyalásokra s a várható augusztusi uniós „leállásra”, a magyar EU-elnökség egyik első érdemi feladata lesz szeptemberben, hogy az éves költségvetéssel kapcsolatos tanácsi egyeztetéseket megszervezze, és minél egyértelműbb, az Európai Parlament előtt védhető tanácsi véleményt hozzon tető alá.

2024. június 20.

Felhasznált irodalom

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2012).

Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>
EU Budget 2025 Aims to Reinforce Funding for Europe's Priorities (2024). *European Commission*, 2024. június 19. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3247

Bővítéspolitiká

Zsivity Tímea

Koszovói szkander a pénzforgalomban

A Koszovói Központi Bank január 17-i bejelentése,¹ amely szerint február 1-jétől a készpénzes és a fizetési tranzakciók egyetlen pénzneme az euró lesz, felborzolta a szerb közvéleményt. A döntést Koszovó alkotmányának 11. §-ára hivatkozva hozták meg,² amely előírja, hogy egységes valutát kell alkalmazni.

A Koszovói Központi Bank (KKB) rendelete kimondja, hogy az euró-bankjegyek és -érmék, valamint más valuták importja és exportja Koszovóba kizárólag a KKB-n keresztül történhet. Eddig a dinár a Szerb Nemzeti Bankon keresztül a „Henderson” pénzz szállító cég által került a leposavići – észak-koszovói, szerb többségű település – páncélterembe.

„A valutaváltás csak a KKB által engedélyezett szolgáltatókon keresztül végezhető” – olvasható az utasításban.³ A dinár továbbra is bankszámlán tartható vagy euróra váltható, viszont februártól Koszovó területén fizetőeszközként már nem lesz használható. Emiatt az Észak-Koszovó területén működő NLB bank ügyfelei múlt év decemberében értesítést kaptak arról, hogy a számlájukon lévő pénzösszegeket a szerbiai Raškán található pénzintézetbe utalják át. Azok, akik a Pristina melletti Gračanicában lévő bankban rendelkeztek folyószámlával, értesítést kaptak, hogy 2024. január 31-től számlájuk Kuršumlijába kerül, a szolgáltatási szerződések, számla- és fizetési kártyaszámok változatlanok maradnak.

A szerb valuta betiltását többek között azzal indokolták,⁴ hogy így kívánják csökkenteni a pénzhamisítás, az adócsalás és az illegális tranzakciók okozta negatív következményeket. Becslések szerint a szerb dinár Koszovó területén való használata több millió dolláros kárt okozott a költségvetésben, mivel a szerb valután keresztül történő értékesítést nem jelentik be a koszovói adóhatóságnak.⁵ Példaként felhozták az észak-koszovói, szerbek lakta településeket, ahol az 1998–1999-es koszovói háború és Koszovó 2008-as egyoldalúan kikiáltott függetlensége után is a dinár maradt a fő fizetőeszköz. A Koszovó

¹ CVETKOVIĆ–AHMETI 2024a.

² Ustav Republike Kosova 2008.

³ CVETKOVIĆ–AHMETI 2024a.

⁴ CVETKOVIĆ–AHMETI 2024b.

⁵ Kosovo Loses Millions of Euros from the Use of the Serbian Dinar 2024.

északi részén élő nagyszámú polgár sorsa a szerb valutától függ, ugyanis a fizetések és a nyugdíjakat, a szociális jellegű juttatásokat dinárban kapják. A szerb valutát a térségben széles körben használják élelmiszerboltokban, kávézókban, ruhaboltokban, gyógyszertárakban és más kereskedelmi egységekben. Az árakat dinárban tüntetik fel, ahogyan a nyugtán is. Itt szükséges megemlíteni, hogy a szerb vállalkozásokon túl az északon működő albán cégek-nél is van lehetőség szerb valutával való fizetésre.⁶ Egy ilyen döntés végrehajtásához több időre van szükség. Ez a döntés félreérthetetlen jele a koszovói türelmetlenségnek a szerb hajthatatlansággal szemben, miközben a Belgrád és Pristina közötti párbeszéd stagnál. Albin Kurti koszovói miniszterelnök közben már a következő évi választásokra is készül, ami csak tovább fokozza az EU és az USA félelmeit, hogy a Nyugat-Balkánon ismét erőteljes konfliktusokra lehet majd számítani.

Az EU, az USA és a Kvinta-országok képviselői is arra kérték a koszovói hatóságokat, hogy halasszák el a szerb dinár Koszovó területén történő használatát tiltó határozat végrehajtását. Peter Stano, az EU kül- és biztonságpolitikáért felelős szóvivője kijelentette, hogy a szabályozás aggodalmakat vet fel azzal kapcsolatban, hogy milyen hatással lesz a szerb többségű közösségre, különös tekintettel az iskolákra és a kórházakra, amelyekre jelenleg semmilyen alternatív eljárás nem tűnik életképesnek.⁷

Január 26-án a Kvinta-országok képviselői találkoztak Koszovó miniszterelnökével, Albin Kurtival, hogy megvitassák a dinár használatának Koszovó területén való beszüntetését. Kurti arra kérte a Kvinta nagyköveteit, hogy tartsák tiszteltben a KKB mint független intézmény döntését.⁸

Az ügy kapcsán megszólalt Christopher Hill, az Egyesült Államok szerbiai nagykövete. Kijelentette, hogy a Belgrád és Pristina közötti párbeszéd ezen szakaszában kerülni kell az ilyen egyoldalú cselekedeteket.⁹ Véleménye szerint a legfontosabb a szerb önkormányzatok közösségének létrehozása és az, hogy Koszovó csatlakozhasson a nemzetközi intézményekhez. „Kerülnünk kell azokat a témákat, amelyek nem a közös érdekeket szolgálják” – mondta.¹⁰

Közben Jeffrey Hovenier, az USA pristinai nagykövete a Koszovói Központi Bank kormányzójával, Ahmet Ismailjivel folytatott megbeszélésen

⁶ In Kosovo, the Serbian Dinar is Freely Traded 2023.

⁷ EU traži odlaganje zabrane dinara na Kosovu kako bi se rešenje našlo u okviru dijaloga 2024.

⁸ Beta 2024.

⁹ Kosovo Online 2024.

¹⁰ Kosovo Online 2024.

megismételte az Egyesült Államok felszólítását,¹¹ hogy halasszák el a rendelet végrehajtását, és hagyjanak elegendő időt a hatékonyabb átálláshoz.

A német kormány is felszólította Koszovót, hogy halassza el az euró bevezetését az északi területeken mindaddig, amíg nem születik fenntartható megoldás.¹² Christiane Hoffmann, a szövetségi kormány szóvivőjének helyettese kiemelte, hogy egy ilyen döntéssel kapcsolatosan átlátható és alapos előkészületekre van szükség, valamint mindent átfogó tájékoztatásra.¹³ Rámutatott, hogy ebbe a folyamatba az európai és nemzetközi partnereket is időben be kell kapcsolni. Továbbá Koszovó mellett Szerbiát is arra szólította fel, hogy tegyen további lépéseket a kapcsolatok rendezése érdekében.

„Itt a koszovói és szerbiai polgárok közös, békés jövője a tét. Mindkét ország szeretne csatlakozni az Európai Unióhoz, és a német kormánynak is érdeke, hogy ez megtörténjen” – húzta alá Hoffmann.¹⁴

2024. január 31.

Felhasznált irodalom

- Beta (2024): Kurti ambasadorima Kvinte i EU rekao da je evro jedina valuta na Kosovu. *Danas*, 2024. január 26. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/kurti-ambasadorima-kvin-te-i-eu-rekao-da-je-evro-jedina-valuta-na-kosovu/>
- CVETKOVIĆ, Sandra – AHMETI, Nadije (2024a): Neizvesno sa računima, platama i penzijama nakon ukidanja dinara na Kosovu. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. január 18. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/kosovo-ukidanje-dinari-dolazak-evro-euro-novac-moneta-tran-sakcije/32782234.html>
- CVETKOVIĆ, Sandra – AHMETI, Nadije (2024b.): Banning The Dinar, Kosovo Tries To Sever Life-line Between Serbs In North And Belgrade. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 2024. január 24. Online: <https://rferl.org/a/kosovo-serbia-dinar-ban-sever-lifeline/32790027.html?fbclid=IwAR3-6P7N-n-nGc-QBErY8rBEazwcG4mIVQCrf-dlUtF3EuvmhshSLIx05U>
- EU traži odlaganje zabrane dinara na Kosovu kako bi se rešenje našlo u okviru dijaloga (2024). *Radio Slobodna Evropa*, 2024. január 29. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/eu-kosovo-dinar/32796457.html>
- In Kosovo, the Serbian Dinar is Freely Traded (2023). *KOHA.net*, 2023. október 21. Online: <https://koha.net/en/arberi/396353/ne-kosove-lirshem-tregtohet-me-dinarin-e-serbise>
- Kosovo Loses Millions of Euros from the Use of the Serbian Dinar (2024). *KosovaPress*, 2024. január 11. Online: <https://kosovapress.com/eng/kosovo-loses-millions-of-euros-from-the-use-of-the-serbian-dinar-2>

¹¹ Kosovo Online 2024.

¹² SZMSZ 2024.

¹³ SZMSZ 2024.

¹⁴ SZMSZ 2024.

Koszovói szkander a pénzforgalomban

- Kosovo Online (2024): Šta kaŹe ambasador Hil o ukidanju dinara na Kosovu? *Danas*, 2024. január 22. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/sta-kaze-ambasador-hil-o-ukidanju-dinara-na-kosovu/>
- Kosovo Online (2024): Hovenijer guverneru Centralne banke Kosova: OdloŹiti primenu uredbe o platnom prometu. *Danas*, 2024. január 29. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/hovenijer-platni-promet-na-kosovu/>
- SZMSZ (2024): Németország felszólította Koszovót, hogy halassza el az euró bevezetését észa-
kon. *Szabad Magyar Szó*, 2024. január 27. Online: <https://szmsz.press/2024/01/27/nemet-oroszag-felszolitotta-koszovot-hogy-halassza-el-az-euro-bevezeteset-eszakon/>
- Ustav Republike Kosovo* (2008). Online: <https://kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/Ustav-Republike-Kosova.pdf>

Miszlivetz Áron James

A Nyugat-Balkán bővítése mint európai uniós stratégiai cél

Az Európai Unió kritikus fordulóponthoz érkezett négy hónappal az európai parlamenti választások előtt. Az európai politikusok számára saját kampányuk elindítása mellett fontos, hogy valós és az emberek számára fontos célokat tűzzenek ki, erősítve a gazdasági versenyt, a társadalmi jólétet és a kontinens biztonságát, amihez a Nyugat-Balkán bővítése megfelelő kiindulópont lehet.

Az Európai Unió leginkább válságkövető és nem válságmegelőző hozzáállása megmutatkozott mind a 2019-es Covid-19-világjárvány,¹ mind a 2014-ben elkezdődött, majd 2022-ben kiszélesedett orosz–ukrán háború kapcsán. Az EU emellett olyan területeken szerzett jelentős versenyhátrányt, mint például az autóipar,² az energetika, amely gazdasági visszaesés nyíltan megmutatkozott a mezőgazdaság és a klímapolitika közötti ellentétekben.³ A kérdés, hogy milyen új lehetőségeket és irányokat tudnak bevonni az EU-s tagállamok annak érdekében, hogy megerősítsék saját gazdaságukat, új piacok felé tudjanak nyitni, és új technológiákat tudjanak kifejleszteni, amelyek akár az Atlanti-óceán túloldalán vagy Kínában is fizetőképes keresletre találhatnak.

Az EU egyik vonzereje, hogy olyan gazdasági régiókat tud integrálni a közvetlen szomszédságában, amelyekkel kölcsönös előnyökre tud szert tenni. Ez szintén igaz a nyugat-balkáni tagjelölt országokra is, amelyek jövőbeni tagsága a gazdasági előnyök mellett geopolitikai és biztonságpolitikai előnyökkel is bír. Az Európai Bizottság által 2023 novemberében lefektetett nyugat-balkáni növekedési terv⁴ négy pilléren alapul, amely segítheti a célok elérését közvetett pénzügyi támogatásokkal. Az első pillér az EU közös piacával való harmonizáció jogi, pénzügyi és infrastrukturális tekintetben. Ennek előnyei a minőségibb befektetésekben és piacfejlesztésben mutakozhatnak meg, így létrehozva az európai kis- és középvállalkozások egységes rendszerét. Ennek előfeltétele a második pillér, amely a közös regionális piac (a nyugat-balkáni

¹ DELHOMME–HERVEY 2022.

² Energy Crisis: Impact on Competitiveness of EU Auto Sector 2022.

³ CANAS 2024.

⁴ Growth Plan for the Western Balkans [é. n.].

hatok között) fejlesztését szolgálja, amely potenciálisan 10%-kal növelheti⁵ a gazdasági teljesítményt. Természetesen a megfelelő, érdemeken alapuló bővítéspolitika elengedhetetlen eszköze az intézményi-politikai-társadalmi reformok véghezvitele, amely elősegítője, és nem gátja kell hogy legyen a térség integrációjának a harmadik pillérben. Egyben utolsó és negyedik pillérként a reform- és gazdasági eszköz 4 éves ciklusa (2024–2027) közel 6 milliárd euró (amelyből 2 millió euró vissza nem térítendő támogatás) összeget biztosít a gazdasági reformok megvalósításához a régióban.

Európa térképét megnézve a délkelet-európai régió kulcspozícióban van a lehetőségeket és a kihívásokat tekintve, amelyet délről a Földközi-tenger (fő migrációs útvonal), délkeletről az Égei-tenger (fő kereskedelmi útvonal) és keletről a Fekete-tenger (fő energetikai útvonal, geopolitikai törésvonalak mentén) határol. Közvetlen szomszédságában Törökország mint NATO-szövetséges és regionális nagyhatalom helyezkedik el. Az arab tavasszal, majd az egyre romló biztonsági-politikai-klimatikus viszonyokkal szembesülő tömegek nagy súlyt helyeznek Európa szociális és gazdasági megtartóképességére, így megfelelő biztonsági garanciákat kell megkötni a Nyugat-Balkán tagjelöltjeivel a külső határok megfelelő védelme érdekében, amibe szükséges a Frontex kapacitásait is bevonni.

Az Európai Unió geopolitikai szempontból megerősödne, hiszen új befektetési lehetőségeket, energetikai kapcsolatokat (zöldfolyosók) – beleértve a technológia-intenzív ágazatokat és a stratégiai jelentőségű ellátási láncokat – tudna magához vonzani. A cseppfolyós földgáz (LNG) és az alacsonyabb bekerülési költségek rendkívül vonzóvá teszik a régiót a közlekedési és logisztikai szektor számára. Ennek okán nem csupán az energiaiparban, hanem a védelmi iparban is fontos szerepet kaphat a régió. Globálisan nézve a folyamatokat az USA és Kína közötti nagyhatalmi gazdasági versengésből Európa saját érdekeit kell hogy érvényesítse a bővítés által. A szakértők⁶ szerint Európa most fordulópont előtt áll a társadalmi és technológiai változások terén. A pandémia és a háború átalakította az Európai Unió ellátási láncait és gazdasági-energetikai partnereit, sőt sokkal inkább autonómmá tette ezeken a területeken. Hosszú távon a stratégiai autonómia lehet a kilábalás és a fenntartható fejlődés kulcsa, ahol az Európai Unió saját maga elégfítheti ki energiaszükségletét, tarthatja fenn védelmi iparát és technológiai versenyképességét.

⁵ Commission Presents a New Growth Plan for the Western Balkans Including €6 Billion in Grants and Loans to Accelerate Economic Convergence with the EU 2023.

⁶ European Department Press Briefing: Economic Outlook in Europe 2023.

A regionális integráció mint gazdasági és technológiai motor sok új lehetőséget biztosíthat a kevésbé fejlett kelet- és közép-európai régióknak, és összekapcsolva Délkelet-Európával szuperrégió jöhet létre a V4-ek és a nyugat-balkáni hatok által. Ezzel kihasználhatóvá válik a földrajzi és gazdasági nyitottság, mint Magyarország esetében, ahol technológiaintenzív és exportorientált beruházások jönnek létre. Emellett az új technológiák, mint a mesterséges intelligencia, az adattudomány vagy a bioinformatika, a társadalmak részére új perspektívákat nyújthatnak. Remélhetőleg a 2024-es magyar és az azt követő EU-s elnökségek alatt a tagjelöltek európai integrációjával párhuzamosan inter-regionális irányú fejlődés jön létre, amely a kontinens új gazdasági motorja lehet. Ehhez a közvetlen uniós források és a célzott kohéziós támogatások jól kiegészíthetik a határokon átívelő gazdasági fejlesztéseket is. Ennek kapcsán az EU-s, regionális és helyi fejlesztések összehangolására és harmonizációjára van szükség, ami nem kis feladat elé állítja a döntéshozókat. Számos externália lassíthatja a folyamatot, mint például a háborús gazdaság, a politikai bizonytalanság vagy a klímaváltozás. Ennek megoldására az EU-nak egyszerre kell kezelnie az új és ismeretlen kihívásokat és biztosítani, hogy a szakpolitikai célok összhangban állnak a társadalmi elvárásokkal.

A déli irányú bővítés tehát méretében, kivitelezhetőségében és lehetőségeit tekintve is történelmi alkalom az EU-nak, hogy a kontinens első számú *soft power*-je legyen. Ennek érdekében eszköz- és intézményrendszerében kell megújulnia az „európai projektnek”, amely kihívások teljesen másfajta Európai Uniót szükségeltetnek.

2024. február 23.

Felhasznált irodalom

- CANAS, Nathan (2024): European Commission Backtracks on Water Resilience Initiative. *Euractiv*, 2024. február 16. Online: <https://euractiv.com/section/energy-environment/news/european-commission-backtracks-on-water-resilience-initiative/>
- Commission Presents a New Growth Plan for the Western Balkans Including €6 Billion in Grants and Loans to Accelerate Economic Convergence with the EU (2023). *European Commission*, 2023. november 8. Online: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/commission-presents-new-growth-plan-western-balkans-including-eu6-billion-grants-and-loans-2023-11-08_en
- DELHOMME, Vincent – HERVEY, Tamara (2022): The European Union's Response to the Covid-19 Crisis and (the Legitimacy of) the Union's Legal Order. *Yearbook of European Law*, 41, 48–82. Online: <https://academic.oup.com/yel/article/doi/10.1093/yel/yeac011/7008320>

A Nyugat-Balkán bővítése mint európai uniós stratégiai cél

- Energy Crisis: Impact on Competitiveness of EU Auto Sector (2022). *European Automobile Manufacturer's Association*, 2022. október 21. Online: <https://acea.auto/news/energy-crisis-impact-on-competitiveness-of-eu-auto-sector/>
- European Department Press Briefing: Economic Outlook in Europe (2023). *International Monetary Fund*, 2023. október 13. Online: <https://imf.org/en/News/Articles/2023/10/13/tr-101323-european-department-press-briefing-economic-outlook-in-europe>
- Growth Plan for the Western Balkans [é. n.]. *European Commission*. Online: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/new-growth-plan-western-balkans_en

Zsivity Tímea

Európai támogatások: kockázatokkal és mellékhatásokkal

Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának és Költségvetési Bizottságának közös ülésén, február 13-án megvitatták a Nyugat-balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz létrehozásáról szóló javaslatot, amelyet az Európai Bizottság tavaly novemberben fogadott el.¹

Az eszköz keretében a 2024–2027-es időszakra 6 milliárd euró támogatást irányoztak elő.² Ebből 2 milliárd eurót vissza nem térítendő támogatás és további 4 milliárdot kölcsön formájában. A javaslat szerint erre azért van szükség, mert a nyugat-balkáni országok EU-hoz való elégtelen társadalmi-gazdasági konvergenciája régóta fennálló probléma, amelyet tovább súlyosbított az orosz–ukrán háború és azt megelőzően a Covid-19-világjárvány.³ A régió országainak GDP/fő rátája ugyanis 30–50%-a az uniós átlagnak, és nem mutat javuló tendenciát.⁴ Az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat szempontjából kulcsfontosságú volna, hogy a felzárkózás üteme felgyorsuljon. A konvergencia magasabb szintje nagyban könnyítené a térség uniós integrációját.

Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának alelnöke, Željana Zovko az Európai Néppárt képviselőcsoportjának tagjaként bemutatta a növekedéstámogató eszközt.⁵ A Bizottság által javasolt eszköz nem váltja fel a régió korábbi támogatási formáit, sokkal inkább kiegészíti azokat. Az eszköz fontos aspektusa az is, hogy az IPA III-mal ellentétben ebből a forrásból Törökország nem részesülne támogatásban, ami tovább növeli jelentőségét a térség számára. Zovko szerint a javaslat fő hiányossága, hogy nincsenek pontosan meghatározva a kifizetés feltételei. Véleménye szerint ez politikai zsaroláshoz vezethet – hangsúlyozva,⁶ hogy a béke és a stabilitás megőrzése a legfontosabb

¹ Európai Bizottság 2023.

² Szűcs 2024.

³ Európai Bizottság 2023.

⁴ Európai Bizottság 2023.

⁵ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁶ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

a régióban: „Minden politikai játszma a Nyugat-Balkán destabilizációjához vezethet.”⁷ Arra az esetre, ha valamelyik ország nem teljesíti a reformtervben vállaltakat, szükségessé válik egyértelmű mechanizmusok létrehozása a pénzeszközök újraelosztását illetően.⁸ Ebből következik, hogy az új eszköz egyfajta versenyhelyzetet is teremt a térség államai között. A javaslat szerint a Bizottság a pénzeszközöknek a kedvezményezettek részére történő felszabadítása előtt és az eszköz keretében nyújtott támogatás teljes időtartama alatt nyomon követi a meghatározott előfeltételek teljesülését.⁹ A Bizottság határozatot fogadhat el, amelyben megállapítja, hogy az előfeltételek némelyike nem teljesül. Ennek következményeként visszatárhathatja a pénzeszközök folyósítását, és az összeget a későbbiekben újraoszthatja a térség más államai között. A dokumentum szerint visszatérítési eszköz is létezik, amely szerint az Európai Bizottságnak jogában áll előírni a pénzeszközök visszatérítését, ha bebizonyosodik, hogy azokat jogellenesen használták fel. A régió országai így motiváltabbá válhatnak a reformok megvalósításában. Az uniós támogatás előfeltételei között szerepel a jogállamiság, az emberi jogok és az alapvető demokratikus értékek tiszteletben tartása. Az Európai Parlament Külügyi Bizottságának vitáján elhangzott, hogy az EU kül- és biztonságpolitikájához való igazodás, beleértve az Oroszország elleni szankciók bevezetését, valamint az unió harmadik országokkal szembeni vízumkötelezettségeinek implementálása lesz az egyik alapfeltétele annak, hogy a térség országai pénzügyi forrásokat kapjanak.¹⁰ Az Európai Parlament javaslata szerint egyértelmű, mérhető és konkrét eredményekre van szükség. David McAllister, az Európai Parlament Külügyi Bizottságának elnöke kijelentette: „világossá kell tenni, hogy azok az országok, amelyek nem igazodnak megfelelően az EU alapértékeihez, külpolitikájuk nincs összehangolva az unióéval, nem lehetnek a többletforrásra jogosultak.”¹¹

Ez a módosító javaslat elsősorban Szerbia esetében éreztetheti hatását. A nyugat-balkáni térségben ez az egyetlen ország, amely nem támogatta az Oroszország elleni szankciók bevezetését. A fent említett alapfeltételek

⁷ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁸ Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan 2024.

⁹ Európai Bizottság 2023.

¹⁰ RSE 2024.

¹¹ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

mellett Szerbiával és Koszovóval szemben további elvárásokat fogalmaztak meg.¹² Esetükben teljesítendő kritériumként szerepel még: a kapcsolatuk normalizálásának igénye, a konstruktív párbeszéd folytatása és az eddigi megállapodásokba foglaltak maradéktalan végrehajtása. Gert Koopman, az Európai Bizottság magas rangú tisztségviselője szerint, ha „a két ország közül az egyik nem halad előre, a másik nem lesz akadályoztatva a fejlődésben, feltéve, hogy teljesíti a saját reformtervébe foglaltakat”.¹³

A javaslatban megfogalmazták azt is, hogy a Bizottság szolgálatai az eszköz végrehajtása keretében együtt fognak működni az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) annak érdekében, hogy biztosítsák az unió külső tevékenységének következetességét.¹⁴ Szerbiával és Koszovóval kapcsolatban az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője/a Bizottság alelnöke a Szerbia és Koszovó közötti kapcsolatok normalizálásáról szóló párbeszéd elősegítőjeként értékelést készít.

A források egy részének alapját a régió országainak reformtervei és az abban foglaltak szerinti előrehaladás határozza meg. Koopman szerint ezekre a kölcsönökre azért van szükség, mert a térség államainak nincs lehetősége a nemzetközi piacon kedvező feltételekkel hitelt felvenni. „Jelentős gazdasági növekedés nélkül a nyugat-balkáni térség nem tud előrelépni az európai integrációs célok elérésében” – hangsúlyozta.¹⁵ A növekedési tervvel az európai intézmények a régió országainak gazdaságát kívánják megkétszerezni a következő tíz évben. A Bizottság úgy véli, hogy ez a terv jelentős gazdasági növekedést eredményezhet a régióban, és ezzel elősegíti a Nyugat-Balkán országai uniós integrációjának előrehaladását.

A térség sajátosságaira való tekintettel az egységes piacba történő fokozatos integráció már a csatlakozást megelőzően is lehetővé teheti az előnyök egy részének korábbi kiaknázását. Ezt a fokozatos integrációt gondosan elő kell készíteni. A javaslat szerint kulcsfontosságú a szoros regionális együttműködés kialakítása. Ennek alapján a Bizottság kidolgozta a Nyugat-Balkánra vonatkozó növekedési tervet. E terv négy pilléren alapul: az Európai Unióba való fokozott gazdasági integráción, illetve a gazdasági integráción

¹² Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

¹³ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

¹⁴ Európai Bizottság 2023.

¹⁵ Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU 2024.

a Nyugat-Balkánon – a közös regionális piac kialakításán, az alapvető reformok végrehajtásán, a növekvő pénzügyi támogatáson.¹⁶

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Európai Bizottság javaslatát az Európai Parlamentnek és az Európai Unió Tanácsának is el kell fogadnia, a támogatások lehívásához pedig a kedvezményezett országoknak el kell készíteniük és be kell nyújtaniuk saját reformprogramjukat. A javaslat politikai sürgőssége miatt nem került sor hatásvizsgálat elvégzésére. Az eszköz rövid végrehajtási időszakkal ambiciózus általános célkitűzéseket fogalmazott meg. A Bizottság célja az, hogy 2024 második negyedévének végéig az első folyósítások megtörténjenek. A dokumentum véleményezése során erre az Európai Számvevőszék is felhívta a figyelmet. Hatásvizsgálat vagy elemző dokumentum hiányában nem tudja felmérni: a támogatás várhatóan milyen mértékben járul hozzá az eszköz fő célkitűzéseinek eléréséhez. A Számvevőszék külön kiemelte: míg a jelenlegi EU-s költségvetés már így is több mint 14 milliárd eurót bocsát az előcsatlakozási támogatásban részesülő országok (köztük Törökország) rendelkezésére, az új eszköz révén nyújtandó összegek jelentős mértékben, több mint 40%-kal megnövelik a nyugat-balkáni országok számára 2027-ig előirányzott finanszírozást.

A Számvevőszék szerint fennáll annak a kockázata, hogy a folyósítási feltételek nem elég ambiciózusak, illetve hogy a mutatók nem kellően egyértelműek és mérhetők.¹⁷ Nehéz biztosítani azt is, hogy a reformok hatása tartósan fennmaradjon, elsősorban a régió közigazgatási kapacitásának elégtelensége miatt. Emellett az Európai Bizottságnak nemcsak észrevételeket kell tennie, hanem meg kell tudnia követelni a nyugat-balkáni kormányoktól, hogy azok megfelelően vizsgálják felül és módosítsák reformprogramjukat.

Tekintettel a júniusban sorra kerülő európai parlamenti választásokra, az EP jelenlegi összetételében utolsó április 25-i plenáris ülésre,¹⁸ valamint a Bizottság képviselői mandátumának lejártára: a javaslat elfogadására, az első kifizetések jóváhagyására és a technikai részletek végrehajtására a jelenlegi EP mandátuma alatt kevés esély mutatkozik.

2024. február 27.

¹⁶ Európai Bizottság 2023.

¹⁷ European Court of Auditors 2024.

¹⁸ Calendar 2024 2024.

Felhasznált irodalom

- Bez reformi i usklađivanja sa spoljnom politikom EU, Zapadni Balkan neće moći da koristi novac EU (2024). *Radio Slobodna Evropa*, 2024. január 24. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/eu-zapadni-balkan-fond-rasta-finansijska-sredstva-novac/32790000.html>
- Calendar 2024 (2024). *European Parliament*. Online: https://europarl.europa.eu/sedcms/documents/PRIORITY_INFO/1065/Calendar%202024_EN.pdf?fbclid=IwAR22ZHA-WPLd-B27Yd181S4g-jGmuvipG7xWIN12FFKXUs-yUyp51f1QcHbg
- Európai Bizottság (2023): *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a Nyugat-balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz létrehozásáról*. COM/2023/692 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52023P-C0692&qid=1702304371485>
- European Court of Auditors (2024): Opinion 01/2024 (Pursuant to Article 322(1), TFEU). Online: https://eca.europa.eu/ECAPublications/OP-2024-01/OP-2024-01_EN.pdf
- RSE (2024): EP od Zapadnog Balkana traži usklađivanje spoljne politike sa EU za pristup sredstvima. *Danas*, 2024. február 14. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/evropski-parlament-sukladjivanje-spoljne-politike-sa-eu/>
- Szűcs András (2024): Kap egy csomó pénzt a Nyugat-Balkán az EU-tól – jó lenne tudni, mire megy. *Világgazdaság*, 2024. február 7. Online: <https://vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2024/02/kap-egy-csomo-penzt-a-nyugat-balkan-az-eu-tol-jo-lenne-tudni-mire-megy>
- Zovko u ime EPP grupe ispred Odbora za vanjske poslove predstavila Instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan (2024). *Željana Zovko*, 2024. február 13. Online: <https://zeljanazovko.eu/2024/02/13/zovko-u-ime-epp-grupe-ispred-odbora-za-vanjske-poslove-predstavila-instrumenta-za-reforme-rast-za-zapadni-balkan/>

Zsivity Tímea

Szerb–horvát „jószomszédi” viszony a választási szuperév viharában

Gordan Grlić-Radman horvát kül- és Európa-ügyi miniszter az orosz–ukrán háború kitörésének második évfordulója alkalmából tett nyilatkozata,¹ miszerint „Vučić lehet Oroszország Trabantja vagy szatellitje, de az USA szövetségeseiként és partnereiként nem engedünk meg semmilyen orosz és más rosszindulatú befolyást, amely aláásná a Nyugat-Balkán stabilitását”, heves reakciókat váltott ki Szerbiában.

A horvát miniszter kijelentette,² hogy Szerbia kettős politikát folytat: egyszerre próbál közelebb kerülni az Európai Unióhoz és Oroszországhoz, de végül el kell döntenie, hogy kinek az oldalán áll. „Vučićnak ne legyen nagy dilemmája, tudja, honnan kap támogatást, ahogyan azt is, honnan finanszírozzák a Nyugat-Balkánt” – mondta Grlić-Radman.³

Aleksandar Vučić szerb elnök ezt követően azzal vádolta meg a horvát minisztert, hogy beavatkozott Szerbia belügyeibe, sértegeti és fenyegeti a szerb népet.⁴ „Grlić-Radmannak egy dologban igaza van, lehet, hogy én valakinek a Trabantja, talán a Wartburgja vagy netalán a Ficója vagyok, de soha nem voltam senkinek sem a csicskája és a szolgája, ami róla mondható el” – írta Vučić az Instagramon.⁵

Ivica Dačić szerb külügyminiszter is határozottan elítélte a horvát diplomácia vezetőjének a kijelentését, miszerint a szerb államfő „orosz Trabant”, és tiltakozó jegyzéket nyújtott be Horvátországnak.⁶ Ebben azt írták, arra számítanak, hogy a jövőben a magas horvát képviselők tartózkodni fognak azoktól a kijelentésektől, amelyek a Szerbia belügyeibe való beavatkozást jelentik, és a „megbékélés és jószomszédi kapcsolatok politikáját” fogják követni.

Ebben a hónapban ez volt a második tiltakozó jegyzék, amelyet a szerb külügyminisztérium Zágrábnak intézett. Ezt megelőzően Aleksandar Vučić szerb

¹ N1 Hrvatska 2024.

² Hina – Index Vijesti 2024.

³ Hina – Index Vijesti 2024.

⁴ Danas Online 2024.

⁵ Danas Online 2024.

⁶ A. P. J. 2024.

és Vlagyimir Putyin orosz elnököt ábrázoló bábukat égettek a horvátországi Split-Dalmácia megyében található Kaštel Stari településen rendezett karneválon.⁷ A bábuégetés a kašteliek hagyományos rituáléja. A figurák mindazt a rosszat jelképezik, ami a lakosokat érte az előző évben. A szerb külügyminiszeri közlemény szerint: „Ez a botrányos gyűlöletkeltés olyan üzenetet közvetít, amely semmilyen módon nem járul hozzá a jószomszédi kapcsolatok, a béke és a stabilitás erősítéséhez a térségben, valamint közvetlenül és súlyosan rontja a két ország közötti kapcsolatot.”⁸

A horvát külügyminisztérium visszautasította a Szerbia belügyeibe való beavatkozással kapcsolatos vádakat.⁹ A minisztérium közleménye szerint Gordan Grlić-Radman miniszter csak tényeket közölt, amikor kijelentette, hogy Szerbia nem igazodik az EU kül- és biztonságpolitikájához.¹⁰ Ismételt felszólították Belgrádot, hogy politikáját hozza összhangba az unióéval, valamint álljon a történelem jó oldalára. A dokumentumban megfogalmazták továbbá: nem lehet egyszerre EU-tagjelölt országnak lenni, ennek minden előnyét élvezni, közben pedig nem elítélni az orosz agressziót.¹¹

Ivica Dačić kijelentette: „Szerbia nem viszonyulhat negatívan Oroszországhoz és Kínához, nem alkalmazhat szankciókat Oroszországgal vagy Kínával szemben, és nem várhatja el, hogy helyette más megvédje területi integritását és szuverenitását.”¹²

„A Nyugat azt fogja kérni tőlünk, hogy fogadjuk el Koszovó nemzetközi intézményekhez való csatlakozását, ezért nagyon körültekintő külpolitikát kell folytatni, amely lehetővé teszi számunkra, hogy a lehető legkevesebb kompromisszum megtételével védjük meg nemzeti érdekeinket” – mondta Dačić.¹³

Fontos megjegyezni, hogy a kialakult szerb–horvát viszály egyrészt az EU és más nyugati szereplők szerb vezetésre gyakorolt erőteljes nyomásának, másrészt a Horvátországban hónapok óta zajló belpolitikai harcról való figyelemelterelésnek tudható be. Az elmúlt időszakban kiéleződött a harc a kormányon lévő Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) és az ellenzéki pártok között. Minderre akkor került sor, amikor Horvátország választási szuperév elé néz.¹⁴

⁷ Nova.rs 2024.

⁸ Beta 2024c.

⁹ Beta 2024b.

¹⁰ Beta 2024b.

¹¹ Beta 2024b.

¹² Beta 2024a.

¹³ Beta 2024a.

¹⁴ Izbori 2024.

Júniusban várhatók az európai parlamenti, ősszel a horvát parlamenti és az év végén a köztársasági elnöki választások. Hogyan hat ez ki a szerb–horvát viszonyra? Horvátország két legnagyobb és ádáz viszályban lévő pártja, a Horvát Demokratikus Közösség és a Horvát Szociáldemokrata Párt már a választási kampányra készül. Retorikájuk egyik fő elemét az EU-hoz és az orosz–ukrán háborúhoz fűződő viszonyuk határozza meg. A horvát belpolitikát az ezen törésvonalak mentén kialakult fejlemények borzolják. Számos társadalmi csoport elégedetlenségét fejezte ki a horvát társadalomban, s az ellenzéki politikai pártok is folyamatosan demonstrációkat szerveznek.

Január végén a Horvát Újságírók Egyesülete (HND) tiltakozást szervezett a büntető törvénykönyv módosítása miatt, amely – a többi között – bűncselekményként kezeli a nyomozati vagy bizonyítási cselekmények tartalmának jogosulatlan nyilvánosságra hozatalát, a büntetőeljárás nem nyilvános szakaszában a kiszivárogtatását.¹⁵ A HND úgy értékelte, hogy ez az újságírói szabadságjogok elleni támadás és az oknyomozó újságírás felszámolására tett kísérlet Horvátországban, valamint a kormány azon szándéka, hogy a hátsó ajtón keresztül bevezessék a cenzúrát.¹⁶ Ha megszületik egy ilyen törvény, a polgárok évekig nem kapnak információt közérdekű büntetőeljárásokról, például bizonyítékokat arról, hogy állami tisztviselők, magas politikai pozíciót betöltő személyek, például miniszterek korrupcióval vagy hivatali visszaéléssel kapcsolatos bűncselekményt követtek el.

Az újságírók mellett a fizetésükkel és munkahelyi körülményeikkel elégedetlen bírák, orvosok, tudósok és tanárok fejezték ki elégedetlenségüket.¹⁷ A horvát gazdák az EU agrárpolitikájával szembeni nemtetszésüknek adtak hangot.¹⁸ Különösen zavarja őket az Ukrajnából érkező búza tömeges és ellenőrizetlen behozatala, valamint a MERCOSUR tagjaival (Brazília, Argentína, Uruguay és Paraguay) folytatott kereskedelem liberalizálása. A gazdák továbbá elégedetlenségüket fejezték ki az EU-s támogatások csökkentése, valamint vállalkozásaik jelentős bürokratizálása miatt.

Február közepén a balliberális ellenzéki pártok tiltakoztak Turudić államügyészi kinevezése ellen. Az ellenzéki Horvát Szociáldemokrata Pártból érkező Zoran Milanović elnök állítása szerint Turudić kompromittálódott a korrupció miatt büntetőeljárás alá vont személlyel való kapcsolata okán.¹⁹ Andrej

¹⁵ Vecernji.hr 2024.

¹⁶ Vecernji.hr 2024.

¹⁷ MILOVAN 2024b.

¹⁸ MILOVAN 2024a.

¹⁹ Beta 2024e.

Plenković horvát miniszterelnök, a HDZ elnöke kijelentette, hogy nem vonja kétségbe Turudić ártatlanságát és függetlenségét.²⁰ Az ilyen jellegű támadásokat a „kormány elleni politikai puccskísérleteként értékeli”. A zágrábi kormányellenes tüntetést pedig a radikális baloldal összejövételének nevezte.²¹

Plenković bírálta a baloldal pártjait, amiért a horvát nyelvről és az Ukrajnának nyújtott katonai segítségről szóló törvény ellen szavaztak, így Vlagyimir Putyin orosz elnök mellé álltak.²² Zoran Milanović horvát elnök ezzel szemben azt nyilatkozta, hogy „egyetlen horvát katona sem megy Ukrajnába, amíg ő az ország elnöke és a fegyveres erők legfőbb parancsnoka”.²³ Úgy véli, hogy „az ukrajnai válság egyetlen megoldása a békemegállapodás, amely nem fog további emberáldozatot követelni, és ezzel ezrek életét menti meg”. A köztársasági elnök a háború kezdete óta ezt mondja, és ez lesz a politikája a jövőben is” – tette hozzá.²⁴

A szerb–horvát és a horvát–horvát viszály kialakulása arra is rávilágít, hogy az 1990-es évek szelleme mindkét társadalomban élénken jelen van, s a nemzeti-nacionalista retorikával a szavazóbázis jelentős részét egyszerre lehet riogatni és tömöríteni egy csoportba.

2024. március 1.

Felhasznált irodalom

- A. P. J. (2024): Zagreb vztraja pri izjavi Grlića Radmana, da je Vučić „ruski satelit, ki vodi dvojno politiko”. *RTV SLO*, 2024. február 26. Online: <https://rtvslo.si/svet/evropa/zagreb-vztraja-pri-izjavi-grlica-radmana-da-je-vucic-ruski-satelit-ki-vodi-dvojno-politiko/699533>
- Beta (2024a): Dačić: Srbija ne može imati negativan odnos prema Rusiji i Kini i očekivati zaštitu svojih interesa. *Danas*, 2024. február 27. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/dacic-srbija-ne-moze-imati-negativan-odnos-prema-rusiji-i-kini-i-ocekivati-zastitu-svojih-interesa/>
- Beta (2024b): Hrvatska odbacila optužbe Srbije, poziva je da uskladi politiku s EU. *Danas*, 2024. február 25. Online: <https://danas.rs/svet/region/hrvatska-odbacila-optuzbe-srbije-poziva-je-da-uskladi-politiku-s-eu/>
- Beta (2024c): Hrvatski ministar: Ignorisi protestnu notu Srbije, problematična je samo Vučićeva reakcija. *Danas*, 2024. február 15. Online: <https://danas.rs/svet/region/hrvatski-ministar-ignorisi-protestnu-notu-srbije-problematicna-je-samo-vuciceva-reakcija/>

²⁰ Beta 2024e.

²¹ Beta 2024f.

²² Beta 2024f.

²³ Beta 2024d.

²⁴ Beta 2024d.

Szerb–horvát „jósomszédi” viszony a választási szuperév viharában

- Beta (2024d): Milanović: Dok sam ja predsjednik, nijedan hrvatski vojnik neće ići u Ukrajinu. *Danas*, 2024. február 27. Online: <https://danas.rs/svet/region/milanovic-dok-sam-ja-predsednik-nijedan-hrvatski-vojn timer-nece-ici-u-ukrajinu/>
- Beta (2024e): Nastavljen verbalni sukob hrvatskog predsjednika i premijera zbog izbora novog državnog tužioca. *Danas*, 2024. február 8. Online: <https://danas.rs/svet/region/nastavljen-verbalni-sukob-hrvatskog-predsednika-i-premijera-zbog-izbora-novog-drzavnog-tuzioca/>
- Beta (2024f): Plenković: Današnji antivladin protest je bio skup radikalne levice, „poruke primitivne”. *Danas*, 2024. február 17. Online: <https://danas.rs/svet/region/plenkovic-danasnji-antivladin-protest-je-bio-skup-radikalne-levice-poruke-primitivne/>
- Danas Online (2024): Vučić: Hrvatski ministar se brutalno meša u unutrašnje stvari Srbije. *Danas.rs*, 2024. február 24. Online: <https://danas.rs/vesti/politika/vucic-hrvatski-ministar-se-brutalno-mesa-u-unutrasnje-stvari-srbije/>
- Hina – Index Vijesti (2024): Dačić i Brnabić bijesni, odgovorili Grliću: Bili ste veći nacisti od nacisti. *Index.hr*, 2024. február 25. Online: <https://index.hr/vijesti/clanak/dacic-i-brnabic-bijesni-odgovorili-grlicu-bili-ste-veci-nacisti-od-nacista/2541685.aspx>
- Izbori 2024 (2024): Koji će se sve izbori održati u Hrvatskoj u 2024. godini? *Izbori 2024*. Online: <https://xpress.hr/2024/02/25/koji-ce-se-sve-izbori-odrzati-u-hrvatskoj-u-2024-godini/>
- MILOVAN, Adriano (2024a): GODINA PROSVJEDA: Hrvatsku u „superizbornoj” 2024. trese lavina prosvjeda, ali nitko ne očekuje reprizu „stojedinice”. *Euractiv*, 2024. február 13. Online: <https://euractiv.hr/politika/a6436/Hrvatsku-u-superizbornoj-godini-trese-lavina-prosvjeda.html>
- MILOVAN, Adriano (2024b): NOVI SUKOB: Plenković se hvali odlukom Europske komisije o BiH, Milanović kaže da Vlada ne štiti Hrvate u BiH. *Euractiv*, 2024. március 13. Online: <https://euractiv.hr/politika/a6838/1-polozaj-Hrvata-u-BiH-u-kontekstu-ocjene-EK-posvadjaio-Milanovica-i-Plenkovica.html>
- N1 Hrvatska (2024): Grlić Radman za N1: Ovo je Putinov labuđi pjev, dobro uvijek pobjeđuje zlo. *N1*, 2024. február 24. Online: <https://n1info.hr/svijet/grlic-radman-uputio-apel-putinu-mi-smo-nestrpljivi-ovo-su-dvije-godine/>
- Nova.rs (2024): Lutke sa likom Vučića i Putina spaljene u Hrvatskoj. *Danas*, 2024. február 14. Online: <https://danas.rs/svet/region/lutke-sa-likom-vucica-i-putina-spaljene-u-hrvatskoj/>
- Vecernji.hr (2024): Održan veliki prosvjed na Markovom trgu: „Uvođenje lex AP-a znači kraj istraživačkog novinarstva, apokalipsa”. *Večernji.hr*, 2024. január 31. Online: <https://vecernji.hr/vijesti/novinari-danas-prosvjeduju-protiv-izmjena-kaznenog-zakona-1742736>

Zsivity Tímea

Montenegrói belső játszmák – geopolitikai tétekkel

Jakov Milatović, Montenegró elnöke, az Európa Most Mozgalom (PES) társ-alapítója február végén lemondott minden párttagságáról. Bejelentését azzal indokolta, hogy elégedetlen a PES „munkamódjával és értékeivel”.¹ Az alapító távozását követő napon a kormány felmentette tisztségéből Andrej Milović igazságügyi minisztert,² s két parlamenti képviselő, Jevrosima Pejović és Radinka Čincur is kilépett a pártból.³ A PES nyilatkozata szerint Milatović lépése a kormány stabilitásának aláásására tett kísérlet.⁴

Az államfő 2022-ben Milojko Spajićcsal, Montenegró jelenlegi miniszterelnökével közösen alapította meg a Mozgalmat, amely kevesebb mint egy év alatt a legnagyobb politikai erővé vált az országban. Spajić és Milatović vezetésével a párt először győzelmet aratott a podgoricai és danilovgradi önkormányzati választáson, majd a 2023-as elnökválasztáson a párt alelnökeként Jakov Milatović távozásra kényszerítette Milo Đukanović államfőt. A 2023. júniusi parlamenti választásokon a szavazatok 25,6%-át szerezték meg, így maguk mögé utasították a DPS vezette koalíciót. Népszerűsége 2021-ben a Krivokapić vezette szakértői kormányban tettek szert.⁵ Spajić pénzügyminiszterként, Milatović gazdaságfejlesztési miniszterként hajtott végre sikeres gazdasági reformokat. Spajić a választások előtt úgy nyilatkozott, ha nyernek, akkor a stabil kormány létrehozása érdekében minden parlamenti küszöböt elérő párttal hajlandó tárgyalni, kivéve a DPS-t és az URA-t. Ezt a döntését arra alapozta, hogy szakítani igyekezett a bizalmatlansági indítványokban érintett pártokkal, illetve külpolitikai elképzeléseik is eltérők.⁶ Milatović és Spajić más álláspon-tot képviselt a kormányalakítással kapcsolatban is. Ez leginkább a koalíciós partnerek kiválasztása során volt megfigyelhető. Az államfő az oroszbarát Új Szerb Demokrácia (NSD) pártot javasolta, amit kezdetben Spajić elutasított.

¹ JANKOVIĆ 2024.

² KAJOSEVIC 2024.

³ KAJOSEVIC 2024.

⁴ JANKOVIĆ 2024.

⁵ JANKOVIĆ 2024.

⁶ ZSIVITY 2023.

A miniszterelnök a tárgyalások elején ellenállt annak, hogy a nyugati partnerek, elsősorban az Egyesült Államok számára nemkívánatos oroszbarát párttal lépjen koalícióra.

Spajić elsődleges célja a stabil kormány létrehozása volt, amellyel képes véghez vinni a EU-csatlakozáshoz szükséges reformokat, és teljesíteni tudja a választási kampányban ígértéket. Ezért a kormányalakításra végül négy és fél hónappal a választások után került sor. Milojko Spajić leszögezte, kormánya Európa-barát politikát kíván folytatni, és annak ellenére, hogy szerb- és oroszbarát politikusokkal is szövetségre lépett, Belgrádnak nem lesz beleszólása a montenegrói politikába.⁷ Az új kormányt a legtöbb kritika Andrija Mandić, az NSD párt elnöke miatt érte, aki szoros kapcsolatban áll Aleksandar Vučić szerb, Milorad Dodik boszniai szerb és Vlagyimir Putyin orosz elnökkel. Mandić pártjának külpolitikai prioritásai közé tartozik az Oroszországgal szembeni szankciók feloldása, Koszovó függetlensége elismerésének visszavonása, valamint ellenzi Montenegró NATO-tagságát. Mandić inkább Oroszországgal, és nem az EU-val szorgalmaz szoros kapcsolatokat, továbbá ellenezte a Szerbiából való kiválást. Azonban amikor házelnökké választották, kijelentette, hogy kész „új üzenetek küldésére”.⁸

Azt, hogy ez pontosan mit takar, nem tudni, mert február 27-én vendégül látta Milorad Dodikot, a Boszniai Szerb Köztársaság elnökét, aki Montenegróba tartó útját megelőzően Vlagyimir Putyin orosz és Aljakszandr Lukasenka fehér-orosz elnökkel találkozott. A látogatás kapcsán Jakov Milatović elnök kabinetje és Milojko Spajić kormánya egyhangúan kijelentette, hogy az eseményről nem tájékoztatták hivatalosan.⁹ Dodik látogatása miatt több száz ellenzéki tiltakozó gyűlt össze a Parlament előtt, olyan üzenetekkel, hogy: „Nemet kell mondanunk Mandićnak és Dodiknak!” „Putyin követőit nem látjuk szívesen.”¹⁰ Az esettől elhatárolódott a montenegrói külügyminisztérium is, az esemény kapcsán kijelentette, hogy az Andrija Mandić, a parlament elnökének szervezésében zajlott.¹¹ A bosznia-hercegovinai külügyminisztérium tiltakozó jegyzékére, miszerint Milorad Dodik látogatása során nem volt kihelyezve Bosznia-Hercegovina zászlója, csak a Boszniai Szerb Köztársaságé, a montenegrói külügyminisztérium a következőt válaszolta: „Montenegró kormánya támogatja Bosznia-Hercegovina egységét, szuverenitását és területi integritását, valamint szimbólumait,

⁷ ZSIVITY 2023.

⁸ Szabad Európa, Budapest 2023.

⁹ DUROVIĆ 2024a.

¹⁰ DUROVIĆ 2024a.

¹¹ Beta 2024a.

zászlóját, történelmi folytonosságát, kifejezve annak reményét, hogy ez az esemény nem fogja befolyásolni a két ország baráti és jószomszédi kapcsolatát.”¹²

Mindeközben Vlagyiszlav Maszlennyikov montenegrói orosz nagykövet kijelentése borzolta az EU és az USA vezető politikusainak kedélyét, miszerint az „Európai Unió nyugat-balkáni terjeszkedése azt jelenti, hogy konfrontációba vonják ezeket az országokat Oroszországgal”.¹³ „A korábbi bővítési hullámokat nem elleneztük. Most más a helyzet, az EU a NATO támogatása mellett mutálódott, agresszív oroszellenes irányvonalat valósít meg, és aktívan részt vesz a hazánkkal való hibrid konfrontációban. Ennek megfelelően az EU balkáni terjeszkedése a térség országainak bevonását jelenti az Oroszországgal való konfrontációba” – jelentette ki.¹⁴ Dragan Krapović, Montenegró védelmi minisztere erre a következőképp reagált: „Oroszország különféle befolyásokkal folyamatosan igyekszik aláásni a térség európai útját az EU felé. A kormány számára ennek megvitatása nem döntő jelentőségű.”¹⁵

Az amerikai külügyminisztérium az eset kapcsán kijelentette, hogy Oroszország rosszindulatú befolyása a Nyugat-Balkánon jelzi a térség államai EU-hoz csatlakozásának sürgősségét és fontosságát.¹⁶ James O’Brien, az USA európai és eurázsiai ügyekért felelős külügyminiszter-helyettese Podgoricában azt mondta, hogy az új montenegrói kormánnyal van esély a mélyebb uniós integrációra.¹⁷ Miloško Spajić miniszterelnök nagyobb amerikai befektetésekre számít, megjegyezve, hogy Montenegró e támogatás nélkül nem tud előrelépni.¹⁸

Peter Stano, az Európai Unió külügyi szolgálatának szóvivője szerint Maszlennyikov a Kreml szokásos politikájának megfelelően kiforgatja a tényeket, és összefüggéseket talál egymással nem összefüggő kérdések között.¹⁹ „Az EU-bővítés olyan politika, amely csak az EU-t és a hozzá csatlakozni kívánó országokat érinti, semmi köze Oroszországhoz. Ezért Oroszországnak nincs sem joga, sem oka kommentálni a szuverén államok politikai döntéseit” – mondta.²⁰

Annalena Baerbock német külügyminiszter múlt heti podgoricai látogatása során kiemelte, hogy az EU-bővítés elengedhetetlen, különösen Oroszország

¹² Beta 2024a.

¹³ DUROVIĆ 2024b.

¹⁴ DUROVIĆ 2024b.

¹⁵ DUROVIĆ 2024b.

¹⁶ DUROVIĆ 2024b.

¹⁷ BOROZAN–LJUMOVIĆ 2024.

¹⁸ BOROZAN–LJUMOVIĆ 2024.

¹⁹ DUROVIĆ 2024b.

²⁰ DUROVIĆ 2024b.

Ukrajna elleni agressziója óta.²¹ „Nem szabad többé megengednünk olyan szürke zónák kialakulását, amelyek csak Oroszországnak kedveznek” – jelentette ki.²² „Montenegró kormánya egyértelműen megmutatta, hogy elkötelezett azon reformok irányában, amelyek elvezetik az Európai Unióhoz” – mondta.²³

Spajić, Montenegró miniszterelnöke kijelentette, hogy országa a többi nyugat-balkáni államhoz képest jobban felkészült a tagságra, amelyek még a csatlakozási folyamat különböző szakaszaiban vannak.²⁴ „A stratégiánk az, hogy 2028-ban a huszonnyolcadikak legyünk” – mondta Spajić.²⁵ „Egy 626 ezer lakosú balkáni kis ország egyáltalán nem lesz teher, tekintettel arra, hogy Podgorica gazdaságilag előrelépett, és harmonizálta szabályozását az Európai Unióéval” – nyilatkozta.²⁶

Spajić és Baerbock kiemelte a német segítségnyújtás fontosságát a reformok végrehajtása területén.²⁷ Hangsúlyozták a zéró tolerancia szükségességét a korrupcióval szemben. A találkozón szó esett a jelenlegi montenegrói belpolitikai helyzetről is, megjegyezve, hogy az ország teljes mértékben igazodik az EU közös kül- és biztonságpolitikájához.

Az EU és az USA félelme, hogy az EU nyugat-balkáni terjeszkedésének megállítása érdekében Oroszország információs műveleteket alkalmaz etnikai feszültségek és befagyott konfliktusok szítására. Ez a stratégia jól látható a Szerbia és Koszovó közötti kapcsolat rendezésének kérdésében, valamint Milorad Dodik elszakadási törekvéseiben. Oroszország célja a régió országai EU-hoz csatlakozásának késleltetése, a lakosság polarizálása, többek között az információs technológia nyújtotta lehetőségek segítségével. A nyugat-balkáni államok EU-taggá válása egyértelműen csökkentené az orosz befolyást a térségben.

2024. március 11.

²¹ Beta 2024b.

²² WEILAND 2024.

²³ Beta 2024b.

²⁴ Beta 2024c.

²⁵ Beta 2024c.

²⁶ Beta 2024c.

²⁷ Office of the Prime Minister of Montenegro 2024.

Felhasznált irodalom

- Beta (2024a): Ministarstvo spoljnih poslova Crne Gore se ogradiło od Mandićevih poteza tokom sastanka sa Dodikom. *Danas*, 2024. március 4. Online: <https://danas.rs/svet/region/ministarstvo-spoljnih-poslova-crne-gore-se-ogradio-od-mandicevih-poteza-tokom-sastanka-sa-dodikom/>
- Beta (2024b): Nemačka ministarka: Vlada Crne Gore posvećena reformama koje će je dovesti do EU. *Danas*, 2024. március 4. Online: <https://danas.rs/svet/region/nemacka-ministarka-vlada-crne-gore-posvecena-reformama-koje-ce-je-dovesti-do-eu/>
- Beta (2024c): Spajić: Nastojaćemo da se Crna Gora pridruži EU 2028. godine. *Danas*, 2024. február 28. Online: <https://danas.rs/svet/region/spajic-nastojacemo-da-se-crna-gora-pridruzi-eu-2028-godine/>
- BOROŽAN, Nikola – LJUMVIĆ, Aleksandar (2024): O’Brajen u Podgorici: Postoji šansa za dublje evropske integracije. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. február 19. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/obrajen-podgorica-spaji%20c4%2087-eu-sad-integracije-posjeta/32826150.html>
- DUROVIĆ, Aneta (2024a): Dodika u Crnoj Gori dočekali Andrija Mandić i protesti ispred Skupštine. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. február 27. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/bih-republika-srpska-dodik-mandic/32837315.html>
- DUROVIĆ, Aneta (2024b): Rusija prijeti konfrontacijom državama Zapadnog Balkana koje teže EU. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. február 23. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/rusija-zapadni-balkan-ambasador-maslenikov/32832673.html>
- JANKOVIĆ, Srđan (2024): Politički rastanak predsjednika i premijera Crne Gore. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. február 26. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/predsjednik-crna-gora-premijer-raskol/32836088.html>
- KAJOSEVIC, Samir (2024): High-Level Turmoil Jeopardises Montenegrin Government’s Stability. *Balkan Insight*, 2024. február 26. Online: <https://balkaninsight.com/2024/02/26/high-level-turmoil-jeopardises-montenegrin-governments-stability/>
- Office of the Prime Minister (2024): Spajić Meets with Scholz in Berlin on 29 April. *Government of Montenegro*, 2024. március 4. Online: <https://gov.me/en/article/spajic-meets-with-scholz-in-berlin-on-29-april>
- Szabad Európa, Budapest (2023): A csatlakozás előmozdítására kérte az új kormányt Montenegróban az Európai Bizottság elnöke. *Szabad Európa*, 2023. október 31. Online: <https://szabadeuropa.hu/a/a-csatlakozas-elomozditasara-kerte-az-uj-kormanyt-montenegroban-az-europai-bizottsag-elnoke/32662142.html>
- WEILAND, Severin (2024): Baerbocks Balkan-Signal an Putin. *Der Spiegel*, 2024. március 6. Online: <https://spiegel.de/politik/deutschland/annalena-baerbock-deutsche-aussenministerin-staerkt-eu-aspiranten-auf-dem-balkan-a-c321f344-5deb-451c-8d7f-7728aee3df6b>
- ZSIVITY Tímea (2023): Montenegrói hatalmi játszma a nagyhatalmak kereszttüzében. *Ludovika.hu*, 2023. november 3. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/11/03/montenegroi-hatalmi-jatszma-a-nagyhatalmak-kereszttuzeben/>

Zsivity Tímea

Észak-macedón irányváltás

A konzervatív Belső Macedón Forradalmi Szervezet – Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja (VMRO–DPMNE) nyerte meg a május 8-i észak-macedóniai parlamenti választást.¹ Ezzel párhuzamosan tartották az elnökválasztás második fordulóját, amelyen a VMRO–DPMNE jelöltje, Gordana Sziljanovszka-Davkova elsőprő győzelmet aratott Sztevo Pendarovszki hivatalban lévő észak-macedóniai elnökkel szemben.²

Sziljanovszka-Davkova az első női elnök az Észak-Macedón Köztársaság történetében.³ Május 12-i eskütétele során az ország nevében szereplő „észak” jelzőt elhagyta. Davkova megfogadta, hogy „megvédi a Macedón Köztársaság szuverenitását, területi integritását és függetlenségét”, miközben elkerülte az ország hivatalos nevének említését.⁴ A ceremónián részt vevő szkopjei görög nagykövet, Szofia Filippídu tiltakozása jeléül távozott a rendezvényről. Az esemény élénk visszhangot váltott ki a nemzetközi színtéren. Az Európai Unió diplomáciai szolgálata weboldalán közleményt tettek közzé, amely szerint: „Az EU sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy Észak-Macedónia új elnöke, Sziljanovszka-Davkova az eskütétele során nem használta az ország alkotmányos megnevezését. Az EU emlékeztet a meglévő, jogilag kötelező erejű megállapodások tiszteletben tartása fontosságára, beleértve a Görögországgal kötött preszpai megállapodást.”⁵ A 2018. júniusban megkötött úgynevezett „preszpai megállapodás”⁶ célja az évtizedek óta húzódó görög–macedón névvita rendezése volt. A macedón politikai vezetés végül 2018. szeptember 30-ára referendumot írt ki az ország alkotmányos nevének Észak-Macedóniára történő megváltoztatásáról. Az alacsony részvételi arány miatt a népszavazás érvénytelen lett, de mivel nem volt üggyöntő, ezért a 120 tagú parlament szavazhatott

¹ SAMARDŽISKI 2024.

² Szabad Európa (Balkán) 2024.

³ Szabad Európa (Balkán) 2024.

⁴ EU žali što predsednica Severne Makedonije nije upotrebila ustavno ime zemlje tokom polaganja zakletve 2024.

⁵ EEAS Press Team 2024.

⁶ Final Agreement for the Settlement of the Differences as Described in the United Nations Security Council Resolutions 817 (1993) and 845 (1993), the Termination of the Interim Accord of 1995, and the Establishment of a Strategic Partnership Between the Parties 2018.

az alkotmány módosításáról. 2018. október 19-én a törvényhozás kétharmados többséggel megszavazta a névváltoztatást annak reményében, hogy ez majd új lendületet ad az ország uniós és euroatlanti integrációjának. A „preszpai megállapodást” 2019. januárban mindkét ország ratifikálta, ezzel megnyílt az út Észak-Macedónia EU- és NATO-csatlakozása előtt.⁷ Itt szükséges megjegyezni, hogy Észak-Macedónia 2004 márciusában kérelmezte az EU-tagságot, és 2005 decemberében EU-tagjelölti státuszt kapott.⁸ A várakozásokkal szemben az EU csak 2022 júliusában tartotta meg első kormányközi konferenciáját Észak-Macedóniával, és így kezdhették meg a csatlakozási tárgyalásokat.⁹

Sziljanovszka-Davkova kampányát a „Macedónia újra büszke lesz” mottóval folytatta le, többször is leszögezte, hogy nem szeretné használni az ország nevében az „észak” jelzőt.¹⁰ Véleménye szerint nem lett volna szabad ilyen engedményt tenni, így azt sem szeretné, ha a Bulgáriával fennálló vita a Szófia által elvárt módon oldódna meg, s így az ország alkotmányába államalkotó népcsoportként kerülne be a bolgár. Kijelentette: ha a parlament úgy dönt, hogy mégis ilyen módon kell módosítani az alkotmányt, akkor azt el fogja fogadni.¹¹

A fent leírtakból kikövetkeztethető, hogy Davkova és a VMRO–DPMNE elsöprő győzelme egyrészt az EU a Nyugat-Balkánt érintő világos elképzelések nélküli integrációs politikájának, másrészt az országban uralkodó belpolitikai harcoknak köszönhető. Az EU-csatlakozáshoz szükséges reformok elmaradása, a magas szintű korrupció, a rossz gazdasági helyzet, a növekvő munkanélküliség és az ezzel együtt járó elvándorlás nagymértékű elégedetlenséget váltott ki a választópolgárok körében.

A VMRO–DPMNE vezetője, Hrisztijan Mickoszki úgy nyilatkozott, hogy a következő konzervatív vezetésű kormány a korrupció elleni küzdelmet prioritásként fogja kezelni, és „minden egyes személyt felelősségre vonnak, akik korrupciós cselekményt követtek el”.¹²

Az új elnök kijelentette, hogy felkeresi ugyan Brüsszelt, de első útjai a Balkán más országaiba vezetnek, mert szeretné meggyőzni a szomszédos államokat, hogy támogató magatartással, és nem vétóval érhetők el a célok.¹³ Davkova beszédében nem tért ki az ország európai integrációs folyamatával kapcsolatos

⁷ SZILVÁGYI 2019.

⁸ North Macedonia [é. n.].

⁹ Council of the EU 2022.

¹⁰ MTI 2024.

¹¹ MTI 2024.

¹² VARGA 2024.

¹³ VARGA 2024.

kérdésekre, viszont hangsúlyozta: „a többi balkáni országgal közösen az ország európaivá tételén” kíván dolgozni.¹⁴

Az ilyen jellegű kijelentések az EU számára is jelzésértékűek. Amennyiben Görögország beváltja fenyegetését, miszerint ismételten élni fog vétőjoggal – ha az Észak-Macedón Köztársaság nem tartja be a „preszpai megállapodásban” foglaltakat –,¹⁵ akkor a másik fél válaszreakciói sem maradnak el. Jelen geo- és biztonságpolitikai helyzetben nagyon körültekintően kell eljárni, mert a Nyugat-Balkán országainak EU-n kívül maradása számos kockázati tényezőt rejt magában. Ilyen kockázati tényező például a migrációval szorosan összefüggő emberkereskedelem. Az Európai Bizottság 2023. évi országjelentéséből is kiderül, hogy Észak-Macedónia a migrációs mozgások egyik fő tranzitútvonala.¹⁶ Az ország továbbra is aktív szerepet játszik a vegyes migrációs áramlások kezelésében. 2023. április 1-jén lépett hatályba a Frontex, valamint Észak-Macedónia határigazgatási együttműködésről szóló megállapodása, amely lehetővé teszi a Frontex számára, hogy közös műveleteket hajtson végre a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelem és az irreguláris migráció ellenőrzése érdekében, a nemzetközi normákkal összhangban és az emberi jogok maradéktalan tiszteletben tartása mellett.¹⁷

A Bizottság jelentésében azt is hangsúlyozta, hogy a meglévő kétoldalú megállapodásokat minden félnek jóhiszeműen végre kell hajtania, ideértve az Észak-Macedónia és Görögország közötti „preszpai megállapodást”, valamint a Bulgáriával kötött barátsági, jószomszédsági és együttműködési szerződést, beleértve annak jegyzőkönyveit is.¹⁸ Az elmúlt időszakban a kétoldalú kapcsolatokat negatívan befolyásolták egyes politikusok nemzeti kisebbségek ellen irányuló és euroszkeptikus nyilatkozatai. E téren éppenséggel további erőfeszítésekre lenne szükség a párbeszéd és a kölcsönös tisztelet légkörének előmozdítása érdekében.

2024. május 17.

¹⁴ EU žali što predsednica Severne Makedonije nije upotrebila ustavno ime zemlje tokom polaganja zakletve 2024.

¹⁵ ALVAREZ 2024.

¹⁶ European Commission 2023.

¹⁷ European Commission 2023.

¹⁸ European Commission 2023.

Felhasznált irodalom

- ALVAREZ, Péter (2024): Görögország Észak-Macedónia uniós csatlakozásának blokádjával fenyegetőzik. *Index*, 2024. május 13. Online: <https://index.hu/kulfold/2024/05/13/gorog-oroszag-blokad-nevvita-eszak-macedonia-europai-unio-csatlakozas/>
- Council of the EU (2022): Intergovernmental Conference at Ministerial Level on the Accession of North Macedonia. *Consilium*, 2022. július 19. Online: <https://consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/19/intergovernmental-conference-at-ministerial-level-on-the-accession-of-north-macedonia/>
- EEAS Press Team (2024): North Macedonia: Statement by the Spokesperson on the Use of the Constitutional Name by the New President in Her Address at the Swearing-In Ceremony. *European External Action Service*, 2024. május 12. Online: https://eeas.europa.eu/eeas/north-macedonia-statement-spokesperson-use-constitutional-name-new-president-her-address-swearing_en
- European Commission (2023): *Commission Staff Working Document. North Macedonia 2023 Report Accompanying the Document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement Policy*. SWD/2023/693 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023SC0693>
- EU žali što predsednica Severne Makedonije nije upotrebila ustavno ime zemlje tokom polaganja zakletve (2024). *Radio Slobodna Evropa*, 2024. május 12. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/evropska-unija-severna-makedonija-predsednica-zakletva/32943250.html>
- Final Agreement for the Settlement of the Differences as Described in the United Nations Security Council Resolutions 817 (1993) and 845 (1993), the Termination of the Interim Accord of 1995, and the Establishment of a Strategic Partnership Between the Parties* (2018). Online: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280544ac1>
- MTI (2024): Letette esküjét az új északmacedón elnök. *Vajdaság MA*, 2024. május 12. Online: <https://m.vajma.info/cikk/kulfold/75221/Letette-eskujet-az-uj-eszakmacedon-elnok.html>
- North Macedonia [é. n.]. *Consilium*. Online: <https://consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/republic-north-macedonia/>
- SAMARDŽISKI, Aleksandar (2024): Nakon sedam godina VMRO-DPMNE se vraća na vlast u Sjevernoj Makedoniji. *Radio Slobodna Evropa*, 2024. május 9. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/sjeverna-makedonija-izbori-vmro-dpmne-mickoski-vlada/32938714.html>
- Szabad Európa (Balkán) (2024): Észak-Macedónia új elnöke az ország régi nevét kéri vissza. *Szabad Európa*, 2024. május 10. Online: <https://szabadeuropa.hu/a/eszak-macedonia-uj-el-noke-az-orszag-regi-nevet-keri-vissza/32940781.html>
- SZILVÁGYI Tibor (2019): A nyugat-balkáni államok európai integrációja és biztonsági helyzete. *Biztonságtudományi Szemle*, 1(4), 53–82. Online: https://epa.oszk.hu/04100/04186/00003/pdf/EPA04186_biztud_szemle_2019_04_053-082.pdf
- VARGA Szilveszter (2024): Erőteljes jobboldali győzelem, az európai jövőnek végképp befellegzett. *BALK Magazin*, 2024. május 9. Online: <https://balk.hu/2024/05/09/europai-jovo-macedonia-valasztasok/>

Kohéziós politika

Navracsics Tibor

Erősödő kohézió – kihívásokkal

A leköszönő Európai Bizottság némi késéssel ugyan, de eleget tett kötelezettségének, és március 27-én nyilvánosságra hozta a kilencedik kohéziós jelentést.¹ A háromévente megjelenő kiadvány jó alkalmat ad arra, hogy az Európai Unió kohéziós politikája eredményeinek és kihívásainak számbavételével átfogó képet kapjunk arról, az egységes belső piac kialakításának ezen komponense hogyan alakult az elmúlt időszakban.

A 2017 februárjában megjelent hetedik kohéziós jelentést jóval a megszokott hároméves szünet után, csak 2022 februárjában követte a nyolcadik. Önmagában a megjelenés késlekedésére érthető magyarázatot szolgáltatott a koronavírus-járvány, amely nemcsak az egyének és a családok, hanem az egész Európai Unió számára rendkívüli próbatételt jelentett. Az előző jelentés eredményei tükrözték is ezt a megtorpanást: noha mind területi, mind szociális szempontból erősödött az Európai Unió belső szerkezetének kohéziója, a fejlettségi olló szűkülése akkoriban elsősorban a közép-európai országok fővárosi és nagyvárosi régiói által mutatott dinamikának volt köszönhető. Ebben az időszakban Nyugat- és Dél-Európa régiói nem tudtak érdemben hozzájárulni a különbségek csökkentéséhez.

A mostani, kilencedik kohéziós jelentés elődjénél több optimizmust sugároz. Az egyértelmű sikertörténetet ismét Közép-Európa szolgáltatja. Megemlékezve a húsz évvel ezelőtt kezdődött úgynevezett keleti bővítésről a jelentés egyértelmű eredményként mutathatja fel, hogy míg 2004-ben a közép-európai országok egy főre eső nemzeti összterméke az Európai Unió átlagának 52%-át jelentette, addig ez az adat mára közel 80%-ra javult. Ugyanezen időszak alatt a munkanélküliségi ráta 13%-ról 4%-ra csökkent.

Ennek a dinamikus felzárkózási folyamatnak a térbeli kiterjedése jól egészíti ki az Európai Unió közép-nyugati régióval leírható fejlettségi pólusát, alátámasztva azt a tézist, hogy a területi felzárkózás az Európai Unió földrajzilag középső tartományainak egyre szélesebb területeire terjed ki. Így a hagyományosan legfejlettebb régiók mellett – a nyugat- és délnémet, északolasz, kelet-franciaországi, északkelet-spanyolországi területek – egyre

¹ European Commission 2024.

határozottabban jelenik meg mintegy kiegészítésként a dinamikus felzárkózó keletnémet, nyugat-csehországi, közép-lengyelországi, szlovén és nyugat-ausztriai régió. Magyarországon a felzárkózás tekintetében az észak-magyarországi és az észak-alföldi régió emelkedik ki. Mindkettő gyorsabban növekedett az elmúlt időszakban nemcsak a saját országuk növekedési átlagánál, hanem az Európai Unió egésze növekedési átlagánál is.

Ha Közép-Európa jelenti az Európai Unió kohéziós politikájának siker-történetét, akkor Dél-Európa a legnagyobb kihívás a jövőre nézve. A dél-európai régiók túlnyomó többsége nem tud érdemi felzárkózást felmutatni a vizsgált időszakban, sőt, közülük nem egy immáron két évtizede a stagnálással kell hogy szembenézzon. Akad köztük olyan is, amelyik nem csupán egy helyben topog, de relatíve veszít is mind életszínvonalából, mind felzárkózási képességéből.

Úgy tűnik, hogy a déli tagállamok relatív sikertelensége a felzárkózásban pontosan tükrözi azokat a szélesebb területi felzárkózási folyamatokat is, amelyek egyre határozottabb észak/közép-dél fejlettségi választóvonalat rajzolnak ki. A közép-európai országok – miközben számos tennivalójuk akad még a felzárkózás tekintetében – az utóbbi két év dinamikáját figyelembe véve sikeres felzárkózási folyamatot hajtanak végre. Ez nem csupán a területi különbségek csökkenését vagy az ország egésze fejlettségi szintjének javulását jelenti, hanem olyan, a gazdaság területén megjelenő biztató jeleket is, mint például a munkanélküliség drasztikus csökkenése, az oktatásban és képzésben részt vevők számának jelentős növekedése, a termelékenység dinamikus javulása.

Ezzel szemben a déli és délkeleti tagállamok nem tudnak érdemben javítani pozícióikon sem a területi felzárkózás, sem a szociális kohézió erősítésének területén. Így a kilencedik kohéziós jelentés tanulsága szerint húsz évvel a csatlakozás után eljutottunk oda, hogy az Európai Unió kohéziós politikájában ma már nem a közép-, hanem a dél-európai országok felzárkóztatása és versenyképességük javítása a legnagyobb kihívás.

2024. április 4.

Felhasznált irodalom

European Commission (2024): *Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion*. Online: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion9/9CR_Report_FINAL.pdf

Petri Bernadett

A belső piac és az európai jólét kohéziós politikai kérdés

Bevezetés

Miközben az idén ősszel leköszönő Európai Bizottság néhány nappal ezelőtt, március 27-én nyilvánosságra hozta kilencedik kohéziós jelentését, Enrico Letta korábbi olasz kormányfő az EU tagállamaiban tett látogatások alkalmával méri fel a területi kohézió állapotát és hatását a belső piac működésére.¹ Orbán Viktor miniszterelnök ezen a héten fogadta az olasz politikust, akivel a belső piaci kihívásokon túl a közelgő magyar EU-elnökségi tervekről is tárgyalt.

Jelentés a belső piacról és a versenyképességről

Enrico Letta belső piaci következtetései az EU egységes belső piacának átvilágításáról és továbbfejlesztéséről szóló stratégiai jelentésének részét képezik majd, amelyet áprilisban az Európai Tanács előtt mutat be. Enrico Letta Orbán Viktorral folytatott megbeszélésén ezért a legfontosabb téma az európai gazdaság versenyképességének helyreállítása volt, valamint a belső piac kiteljesítése újabb területekkel, például a védelmi politikával. Az április 17-én bemutatni tervezett jelentés a helyzetkép vázolásán túl várhatóan konkrét javaslatokat tartalmaz majd arra nézve, hogy a területi kohézió miként erősítheti az egységes belső piac működését.²

Az időközben napvilágot látott kilencedik kohéziós jelentés szerint a nyugat-keleti regionális fejlettségi megosztottsági tengely egyre inkább észak-déli pólusúvá válik.³ Ha Közép-Európa jelenti az Európai Unió kohéziós politikájának sikertörténetét, akkor Dél-Európa a legnagyobb kihívás a jövőre nézve, mivel a régiók túlnyomó többsége nem tud érdemi felzárkózást felmutatni – fogalmaz a jelentés

¹ European Commission 2024.

² PACKROFF 2024.

³ NAVRACSICS 2024.

a kohéziós politika jövőbeli területi kihívásaival kapcsolatban. Ezt a jelentés részben azzal is magyarázza, hogy a klímaváltozás hatásai jelentősebb mértékben sújtják a déli, délkeleti tagországokat, e következményeket pedig a kohéziós politika mind ez idáig nem volt képes felszámolni.⁴

A kohéziós jelentésben szereplő, Dél-Európát érintő kihívások miatt talán még érdekesebb, hogy Enrico Letta korábbi olasz kormányfő kapta az Európai Tanácstól az annak 2023. június 30-i következtetésében foglalt feladatot, hogy független, magas szintű jelentést készítsen az Európai Unió belső piacának állapotáról.⁵ A jelentéstervezet elkészítése során az olasz politikus feladata, hogy a regionális különbségeket és a kohéziós célok megvalósulásának mértékét is felmérje, továbbá új irányokat fogalmazzon meg az egységes piac jövőjét illetően.

A belső piac egységesebbé tételére vonatkozó ütemterv lépései között szerepelnek majd olyan, Letta által is tabunak nevezett törekvések, mint a pénzügyi unió és az adóharmonizáció, amelyek teljes körű bevezetését szorgalmazza az EU teljes területén.⁶ A fentiek indoklásaként – nem egészen helytálló párhuzamba állítással – az Egyesült Államokat hozza fel példának, amely Letta álláspontja szerint sokkal jobban kihasználja az egységes belső piacon rejlő lehetőségeket.

Letta több alkalommal egyeztetett a különböző érdekcsoportokkal és bizottságokkal a tervezetről, így 2023 szeptemberében az Európai Parlament Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottságának (IMCO) tagjaival vitatta meg a tervezett főbb megállapításokat és előzetes ajánlásokat.⁷ 2024. februárban, a második találkozó során Letta elmondta, hogy úgy gondolja, új megközelítést kell keresni az egységes piac jobb működése érdekében, és a geopolitikai dimenziót új szempontok szerint kell értelmezni.⁸ Az egységes piac általa korábban nemzeti hatáskörben érvényesített négy új pillért azonosította: a védelem, a távközlés, az energia és a pénzügyi szolgáltatások területét. Kiemelte, hogy Európa erőfeszítéseit ezen a négy területen szükséges fokozni, megfelelő sebességgel, léptékekkel és arányos finanszírozással kombinálva. Enrico Letta a bővítéspolitikát és a kohéziós politikát fontosságát is hangsúlyozta, előbbi a következő évtized legösszetettebb feladatának tartja. A *Green Deal* célkitűzései kapcsán

⁴ A 9. kohéziós jelentés rávilágít, hogy a kohéziós politikának köszönhetően tovább csökkentek az EU régiói és tagállamai közötti egyenlőtlenségek 2024.

⁵ Európai Tanács 2023.

⁶ GyÉVAI 2024.

⁷ Exchange of Views on the High Level Report on the Future of the Single Market 2024.

⁸ Redazione 2024.

viSSzaesést prognosztizált Letta, amennyiben a kellő finanszírozás nem áll rendelkezésre.

Kohéziós célkitűzésekre van szükség az uniós szakpolitikák terén

A belső piac jövőjéről szóló konzultációk és előzetes állásfoglalások során első-sorban tehát arról esett szó, hogy a kohéziós politika mennyiben képes támogatni az Európai Unió egyes szakpolitikáinak célkitűzéseit, az a megközelítés azonban mind ez idáig nem került be a stratégia szempontrendszerébe, hogy az Európai Unió egyes szakpolitikái mennyiben képesek hozzájárulni a kohézió célrendszeréhez. A lisszaboni szerződés a területi kohéziót hivatalosan is az Európai Unió szerződéseinek rendelkezései közé integrálta 2007-ben. Ennek megfelelően az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz) 174. cikke hangsúlyozza a gazdasági, társadalmi és szociális kohézió fontosságát, a területi kohézió fontosságát, kiemelve az egyes országok közötti egyenlőtlenségek kezelésének szükségességét.

A területi kohézió kiemelten fontos a Magyarországon belüli és az Európai Unió régiói közötti innovációs szakadékok szűkítése érdekében, amely együtt jár a közvetlen finanszírozású uniós források lehívása régiók közötti aránytalanságainak felszámolásával. Az Európai Bizottság új európai innovációs menetrendje elismeri ezt az innovációs szakadékot és a közvetlen uniós források tagállamok közötti elosztásának egyenlőtlenségeit, és hangsúlyozza, hogy stratégiai megközelítésre van szükség ahhoz, hogy ezeket a forrásokat a növekedés és az innováció szolgálatába állítsák, éppen azért, mert az innovációval kapcsolatos területi egyenlőtlenségek fokozzák a belső piaci különbségeket, ebből következően akadályt képeznek az uniós szabadságok – személyek, szolgáltatások, áruk és tőke – szabad áramlása előtt.⁹ Márpedig a belső piac célja éppen ezen uniós alapszabadságok akadálytalan áramlásának biztosítása.

A közvetlen források különbségei akadályozzák a belső piac működését

Éppen ezért, kihasználva a Letta-féle belső piaci jelentéssel kapcsolatos előzetes konzultációs lehetőséget, a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium

⁹ The New European Innovation Agenda 2023.

háttérintézményeként működő Magyar Fejlesztésösztönző Iroda levélben fordult a jelentéstevőhöz, felhíva figyelmét az európai uniós közvetlen források lehívása terén érvényesülő markáns területi különbségekre, amelyek ennél fogva az innováció finanszírozásában, ebből adódóan a belső piac elveinek érvényesülése terén okoznak jelentős egyenlőtlenségeket. Az Európai Bizottságnak a kohéziós politika jövőjével foglalkozó munkacsoportja által korábban megvitatott kohéziós politika jövőbeli iránya szintén a regionális jólét és ellenálló képesség fokozását célozza az innováció támogatásán, az oktatáson és a jobb kormányzáson keresztül.¹⁰ Az ilyen fejlesztések erősítenék a regionális alkalmazkodóképességet és ellenálló képességet az előre nem látható zavarokkal szemben. Az innováció támogatása a regionális politika egyik alappillére.

Annak ellenére ugyanis, hogy a Horizont program 95,5 milliárd eurós költségvetésével a 38 közvetlen uniós alap közül a legnagyobb, e pénzeszközök elosztása egyenlőtlen volt: a később csatlakozott EU13-országok a jelenlegi keretprogram 2021-es indulása óta a nettó uniós hozzájárulásnak mindössze a 7,89%-át kapták meg az időszakos országos teljesítményt összefoglaló Horizont-jelzőrendszer (Dashboard) 2023. december 20-án közzétett adatai alapján. Ezzel áll ellentétben a korábban csatlakozott EU14-országok által kapott 84%, míg az EU13-országok a támogatott pályázatok 16%-át nyújtották be. Az adatokból kiderül, hogy jelentős az egy főre és kutatóra jutó finanszírozási különbség: az EU13-országok lényegesen kevesebbet kapnak, mint az EU14-országok. Például az EU13-országokban a teljes lakosságra jutó nettó uniós hozzájárulás 20 euró, míg az EU14-országokban 70 euró. A Horizont-finanszírozás eloszlása nemcsak a tagállamok között egyenlőtlen, hanem a kiegyensúlyozatlanság regionális szinten is érvényesül. Az EU 20 NUTS2 statisztikai régiója részesül az uniós támogatások 51%-ában, míg a fennmaradó 230 régiónak kell megosztotnia a maradék 49%-on. E téren jól teljesítő déli régiót is jócskán találunk, hiszen az attikai régió (Athén NUTS2-regiója) például 650 millió euróval a 8. legnagyobb kedvezményezett, amely mellett eltörpül a Magyarország számára országos szinten kiosztott 128 millió euró összegnyi uniós forrás.

Mindez azért is releváns, mivel Enrico Letta jelentésében kiemelt jelentőséget szán az európai stratégiai szektorok fejlesztésének – úgymint a védelmi ipar és a kettős felhasználású termékek, illetve technológiák –, és e téren átfogóbb és integráltabb befektetéseket javasol a versenyképesség növelése érdekében, felhíva a figyelmet az USA és az EU között mélyülő szakadéokra.

¹⁰ The Future of Cohesion Policy 2024c.

A védelmi és kettős felhasználású innovációk európai szintű finanszírozása éppen a Horizont Európa és az Európai Védelmi Alap közvetlen uniós források rendszerén keresztül lehetséges, az e téren tapasztalható regionális és innovációs egyenlőtlenségek tehát nemcsak helyi szinten vagy csak egyes tagállamokra jellemzően jelentenek gazdasági hátrányt, hanem alapvetően az európai egység, szuverenitás, belső piac és versenyképesség akadályát képezik.

Bízunk benne, hogy a fenti felvetéseket viszontláthatjuk majd Enrico Letta belső piaci jelentésében. Az érdekcsoportokkal folytatott konzultációkra és a tagállami vezetők részvételével zajlott tárgyalásokra zárt ajtók mögött került sor, mindazonáltal a tervek szerint heteken belül bemutatandó jelentéstől azt várhatjuk, hogy a helyi sajátosságok figyelembevételével átfogó képet alkot a belső piac jelenlegi helyzetéről, és a regionális különbségek mentén olyan javaslatokat fogalmaz meg a jövőre vonatkozóan, amelyek a tagállamok és a helyi közösségek valódi prosperitását szolgálják az egységes belső piac és a kiegyenlített európai jólét érdekében.

2024. április 5.

Felhasznált irodalom

- A 9. kohéziós jelentés rávilágít, hogy a kohéziós politikának köszönhetően tovább csökkentek az EU régiói és tagállamai közötti egyenlőtlenségek (2024). *Európai Bizottság*, 2024. március 27. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_24_1616
- Európai Tanács (2023): *Az Európai Tanács ülése (2023. június 29. és 30.) – Következtetések*. 2023. június 30. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2023-INIT/hu/pdf>
- European Commission (2024): *Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion*. Online: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion9/9CR_Report_FINAL.pdf
- Exchange of Views on the High Level Report on the Future of the Single Market (2024). *Európai Parlament*, 2024. február 22. Online: <https://europarl.europa.eu/thinktank/hu/events/details/exchange-of-views-on-the-high-level-repo/20240122EOT08161>
- GYÉVAI Zoltán (2024): Enrico Letta: „Az USA sokkal jobban kihasználja az egységes belső pia-
cában rejlő lehetőségeket”. *Szabad Európa*, 2024. március 18. Online: <https://szabadeuropa.hu/amp/enrico-letta-az-usa-sokkal-jobban-kihasznalja-az-egyseges-belső-piacban-rejlo-lehetosegeket-/32866252.html>
- NAVRACSICS Tibor (2024): Erősödő kohézió – kihívásokkal. *Ludovika.hu*, 2024. április 4. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/04/04/erosodo-kohezio-kihiva-sokkal/>
- PACKROFF, Jonathan (2024): EU Single Market Report: Letta Wants to Mimic US Tax Credits. *Euractiv*, 2024. március 20. Online: <https://euractiv.com/section/economy-jobs/news/eu-single-market-report-letta-wants-to-mimic-us-tax-credits/>

A belső piac és az európai jólét kohéziós politikai kérdés

Redazione (2024): Enrico Letta Points Out the Four Pillars of the “Geopolitical Dimension” to Revitalize the EU Single Market. *Eunews*, 2024. február 22. Online: <https://eunews.it/en/2024/02/22/letta-points-out-the-four-pillars-of-the-geopolitical-dimension-to-revitalize-the-eu-single-market/>

The Future of Cohesion Policy (2024). *European Commission*, 2024. február 20. Online: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/future-cohesion-policy_en

The New European Innovation Agenda (2023). *European Commission*. Online: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/shaping-eu-research-and-innovation-policy/new-european-innovation-agenda_en

Navracsics Tibor

Kohézió és versenyképesség

Annak ellenére, hogy a szolidaritás és a versenyképesség szempontjainak együttes szerepeltetése meglehetősen elterjedt a különböző pártok választási dokumentumaiban, általánosan elfogadott meggyőződés, hogy a versenyképesség számára a szolidaritás, azaz a kohézió szempontjai hátráltató tényezők. Úgy tűnik sokaknak, hogy a kohézió éppen a lemaradók felzárkóztatása révén nehezíti a versenyképes szereplők pályáját: kicsit úgy, ahogyan a nehezebb felfogású tanulók kényszerítik lassabb tanulásra az okos gyerekeket.

Igaz, a következtetés nem kis mértékben attól is függ, hogy hol határozzuk meg a versenyképesség mérésül szolgáló egységet. Amennyiben a tanulók egyéni kibontakozásának ütemét nézzük, kétségtelenül igaza lehet annak, aki ragaszkodik az élenjárók sebességének gyorsításához. Amennyiben az osztály egészének teljesítményét mérjük, nem kétséges, hogy a lemaradók felzárkóztatása legalább annyira fontos, mint a jó tanulók előtt álló akadályok elhárítása.

Az egységes piac révén az Európai Unió is sok szempontból olyan versenyképességi egységnek tekinthető, ahol az egyes, egymásra utalt nemzetgazdaságok alapvető érdeke, hogy a kevésbé dinamikusan növekvő részek is felzárkózzanak a legversenyképesebb térségekhez. Ez az érdekazonosság teremti meg uniós szinten a versenyképesség és a kohézió egységét, amelynek alátámasztásául a Bizottság által publikált kilencedik kohéziós jelentés¹ szolgál további részletekkel.

Mindenekelőtt érdemes rögzíteni, hogy az Európai Unió kohéziós politikájának köszönhetően az Európai Unióban figyelemre méltó konvergencia zajlik. Különösen a közép-európai országokra jellemző az átlagnál gyorsabb ütemű felzárkózási folyamat, amelynek köszönhetően Horvátország nemzeti összterméke 8%-kal lesz magasabb 2030-ra, mint volt az ország csatlakozásakor, Lengyelországban és Szlovákiában pedig 6%-kal magasabb nemzeti össztermékkel számolhatunk, mint a kohéziós politika támogatásai nélkül.

Összességében is igaz ugyanakkor, hogy a kohéziós politika az Európai Unió egész területén érezteti pozitív hatását. A 2014–2020 és a 2021–2027 közötti pénzügyi időszak hatásait összeszámolva az Európai Unió egészét tekintve

¹ Európai Bizottság 2024.

megállapítható, hogy 2030-ig összességében a nemzeti össztermék 0,9%-ával járul hozzá a növekedéshez, és ez a hatás még 2043-ig kiterjesztve is 0,6%. Mindez tükröződik a belső piac dinamizálásában is. Az említett két pénzügyi időszakban minden egyes befektetett euró 1,3 eurót fial 2030-ig, és majdnem triplázódik 2043-ig, ami összességében 4% körüli megtérülési rátát jelez.

A kohéziós politika támogatási eszközeivel ugyanakkor a munkahelyteremtéshez is hasznosan járul hozzá. A becslések szerint a különböző programoknak köszönhetően 2027-ig további 1,3 millió munkahely létesítése válik lehetségessé. Ezek a pozitív hatások különösen fontosak abban az időszakban, amikor a koronavírus-járvány okozta gazdasági válság alapvetően érintette az Európai Unió belső kohéziós szerkezetét is. Miközben a járvány alatt is – apró megtorpanásokkal ugyan – folytatódott a kelet-közép-európai térség lendületes felzárkózása, a dél-európai térségek közül számos stagnál, vagy éppen vissza is lépett a régiók közötti rangsorban.

Az Európai Unió mostani fejlettségi és versenyképességi térképei egyértelműen mutatják, hogy a 2019 utáni időszak szétváló fejlődési vonalakat alapoz meg. Az Európai Unió földrajzi középső térségében északról délre futó – Svédországot, Hollandiát, Németországot magában foglaló – fejlettségi és versenyképességi sávot nyugatról és keletről két övezet veszi körül: keleten a felzárkózó és egyre versenyképesebb országok, nyugatról és délről pedig a lassuló felzárkózású és versenyképességet veszítő országok csoportja.

Éppen ezért a jövő kohéziós politikájának nagy kérdése az is, hogy hogyan tudja térben összeegyeztetni a versenyképesség és a szolidaritás szempontjait. Azaz annak megválaszolása, hogy hogyan tudja úgy biztosítani a közép- és kelet-európai tagállamok felzárkózásának akadálytalanságát, hogy közben a déli és nyugati területek is kilábalnak a stagnálásból vagy éppen a leszakadás felé mutató folyamatokból.

2024. május 16.

Felhasznált irodalom

European Commission (2024): *Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion*. Online: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion9/9CR_Report_FINAL.pdf

Migrációs politika

Kalas Vivien

A vége felé közeledik a migrációs politika reformja

Az uniós tagországok állandó képviselőinek döntése nyomán a felek egy lépéssel ismét közelebb kerültek a közös migrációs és menekültpolitika megreformálásához, pontot téve egy immáron mintegy három és fél esztendeje húzódoó folyamat végére.

Az európai migrációs és menekültpolitika felülvizsgálata 2015 után vált kiemelt prioritássá a politikusok számára. Valódi előrelépést a 2019-ben hivatalba lépő Európai Bizottság (EB) 2020 őszén bemutatott migrációs és menekültügyi paktumról szóló javaslata jelentett.¹ Ennek keretében az EB egyrészről a hatékonyabb menekültügyi eljárások és a menedékjogra nem jogosult személyek gyorsabb kiszűrése érdekében kezdeményezett reformokat, másrészről a migrációs nyomás által leginkább sújtott országok tehermentesítése és az európai támogatás demonstrálása okán az úgynevezett rugalmas szolidaritás elvének bevezetését szorgalmazta. Az elképzelés szerint a nemzeteknek választási lehetőséget adtak volna, hogy a bevándorlók befogadásával, a visszatelepítéssel vagy más operatív teendővel kapcsolatos segítségnyújtással veszik ki a részüket a közös európai felelősségvállalásból. Amennyiben egy tagország életbe lépteti a szolidaritási mechanizmust, úgy az EB GDP- és népességarányosan valamennyi tagállam esetében megállapít egy számot, ahány emberről az adott államnak gondoskodnia kell átvállalás vagy visszaküldés formájában. Az embercsempészek elleni küzdelemben és a visszaküldések gördülékeny lebonyolításában megkerülhetetlen a harmadik országokkal való kooperáció, éppen ezért a Bizottság a paktumtervezetben nagy hangsúlyt fektetett az ezen államokkal való együttműködés javítására, megerősítésére is.

Az uniós migrációs politikát összesen öt, rendeletalkotásra irányuló javaslat újítaná meg. Ezek mindegyikét a rendes jogalkotási eljárás keretében kell elfogadnia a két társjogalkotó intézménynek, a tagállamok minisztereit tömörítő Tanácsnak és az Európai Parlamentnek (EP).² A Bizottság javaslatát

¹ Migráció és menekültügy: 2020. szeptember 23-án elfogadott dokumentumok az új migrációs és menekültügyi paktumról 2020.

² A rendes jogalkotási eljárás [é. n.].

az első olvasat követi, amikor is az EP a kezdeményezés elfogadásáról vagy módosításáról dönt, a Parlament álláspontjáról pedig azután a Tanács szavaz. A két testület egyetértése esetén a tervezet hatályba lép, egyébiránt a második, illetve harmadik olvasat következik. Az első olvasatot megelőzően az Európai Parlament intézményközi egyeztetést kezdeményezhet, amelyen az EP, a Tanács és az Európai Bizottság delegáltjai törekszenek a közös álláspont kialakítására. Az európai parlamenti képviselők a migrációs politika ügyében éltek is ezzel a lehetőséggel, feltételül szabták ugyanakkor, hogy a tárgyalások csak azután kezdődhetnek meg, miután a Tanács mind az öt javaslatra vonatkozóan megegyezésre jut.³

A tagországok közötti megosztottság miatt erre három évvel a paktum-tervezet bemutatása után került sor. A fő törésvonal az úgynevezett front-országok – az unió külső határain fekvő államok – és a tranzitországok között húzódott, amelyek se nem belépési pontok, se nem célállamok a bevándorlók számára, így a migrációs nyomás enyhébb rajtuk. A máig hatályban lévő dublini rendeletben foglalt első ország elvének értelmében az előbbi csoporthoz tartozók – Olaszország, Málta, Ciprus, Görögország, Spanyolország – kötelessége, hogy a területükre nagy számban érkező bevándorlók menedékkérelmét elbírálják.⁴ Nem véletlen, hogy ezen nemzetek a szolidaritást és a kötelező szétosztás szükségességét hangsúlyozták,⁵ míg mások – például a visegrádi országok és Ausztria – ellenezték a kvóták bevezetését.⁶ 2023 júniusában,⁷ illetve októberében a Tanács végül elfogadta a javaslatokra vonatkozó általános megközelítéseit,⁸ amelyek az intézmény álláspontját jelenítik meg, és a jogalkotási folyamatot hivatottak felgyorsítani. Noha az Európai Tanács ülésein az állam- és kormányfők a konszenzus kialakításának fontosságát foglalták bele következtetéseikbe, a miniszterek testületét ezek nem, mindössze a szerződésekben előírt minősített többség követelménye kötötte,⁹ így sikerült végül teljes egyetértés hiányában is megszavazni a dokumentumokat. Az Európai Parlament által várt intézményközi egyeztetések 2023 végén kezdődtek meg,

³ SORGI 2023.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás) 2013.

⁵ KALAS 2020.

⁶ HEINCZ 2020.

⁷ Az Európai Unió Tanácsa 2023b.

⁸ Az Európai Unió Tanácsa 2023c.

⁹ KALAS 2023.

és még abban az évben sikerült is megállapodásra jutniuk.¹⁰ Az átvilágítások, valamint az adatbázis reformja, a menekültügyi eljárások egységesítése és a válsághelyzetekben alkalmazandó szabályok mellett a kötelező szolidaritásról is döntöttek a felek, amelynek kérdése volt – és talán még lesz is a jövőben – a legvitatottabb pontja a javaslatnak. Az elfogadott dokumentum alapján a Bizottság minden évben a következő esztendőre vonatkozóan megállapít majd egy számot a kötelező áttelepítésekre, valamint az azt kiváltandó anyagi hozzájárulások mértékére.¹¹ A nemzetek tehát eldönthetik, hogy bevándorlókat fogadnak be, vagy fizetnek helyette. Ezek nagysága egy évre nem lehet kevesebb, mint összesen harmincezer fő, illetve hatszázmillió euró. Ez alapján egy személy értéke húszezer eurót tesz ki. A migrációs nyomás erősödése esetén az EB ezeknél nagyobb számokat is meghatározhat, az egyes országokra eső kvótát pedig a terület GDP- és népességarányosan határozza meg.

Múlt héten ezt az egyezséget hagyták jóvá az állandó képviselők, ami előrevetíti a Tanács támogatását. Most az Európai Parlamenten a sor, hogy első olvasatban szavazzon a javaslatról, amelynek végső elfogadását még ebben a ciklusban szeretnék elérni.¹²

2024. február 14.

Felhasznált irodalom

A rendes jogalkotási eljárás [é. n.]. *Consilium*. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/council-eu/decision-making/ordinary-legislative-procedure/>

Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás) (2013). *HL*, L 180, 31–59. 2013. június 19. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0604>

Az Európai Unió Tanácsa (2023a): A Tanács és az Európai Parlament áttörést ért el az uniós menekültügyi és migrációs rendszer reformjában. *Consilium*, 2023. december 20. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/12/20/the-council-and-the-european-parliament-reach-breakthrough-in-reform-of-eu-asylum-and-migration-system/>

¹⁰ Az Európai Unió Tanácsa 2023a.

¹¹ Council of the European Union 2024b.

¹² Council of the European Union 2024a.

- Az Európai Unió Tanácsa (2023b): Migrációs politika: a Tanács megállapodásra jutott a legfontosabb menekültügyi és migrációs jogszabályokról. *Consilium*, 2023. június 8. Online: https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/06/08/migration-policy-council-reaches-agreement-on-key-asylum-and-migration-laws/?fbclid=IwAR2CAcuPM4whA_NxT-4RQJsorp0mp5jRlrmGE9VKKbJ7DZ0n6mmmeFoTurrs
- Az Európai Unió Tanácsa (2023c): Migrációs politika: a Tanács megállapodott a válsághelyzetek kezelésével foglalkozó uniós jogszabállyal kapcsolatos megbízásról. *Consilium*, 2023. október 4. Online: https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/10/04/migration-policy-council-agrees-mandate-on-eu-law-dealing-with-crisis-situations/?fbclid=IwAR3f_FLW6OayRMwu_DFHgoqOgaYWtWE8KOUmtTl0x4W-3hNbXrWB94t0dYvY
- Council of the European Union (2024a): Asylum and Migration Reform: EU Member States' Representatives Green Light Deal with European Parliament. *Consilium*, 2024. február 8. Online: <https://consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/08/asylum-and-migration-reform-eu-member-states-representatives-green-light-deal-with-european-parliament/>
- Council of the European Union (2024b): *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Asylum and Migration Management and Amending Council Directive (EC) 2003/109 and the Proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund]–Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament*. 2024. február 9. Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6365-2024-INIT/en/pdf>
- HEINCZ Barnabás (2020): Miről szól az EU új migrációs csomagja? *Mandiner*, 2020. szeptember 23. Online: https://mandiner.hu/belfold/2020/09/europai-unio-bizottsag-migracio-cso-mag#google_vignette
- KALAS Vivien (2020): Preparing for the New Pact on Migration and Asylum. *Nemzeti Közszołgálati Egyetem*, 2020. június 8. Online: <https://eustrat.uni-nke.hu/hirek/2020/06/08/preparing-for-the-new-pact-on-migration-and-asylum>
- KALAS Vivien (2023): Lengyel-magyar vétó: pillanatkép az uniós migrációs politika reformjáról. *Ludovika.hu*, 2023. október 10. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/10/10/lengyel-magyar-veto-pillanatkep-az-unios-migracios-politika-reform-jarol/>
- Migráció és menekültügy: 2020. szeptember 23-án elfogadott dokumentumok az új migrációs és menekültügyi paktumról (2020). *Európai Bizottság*, 2020. szeptember 23. Online: https://commission.europa.eu/publications/migration-and-asylum-package-new-pact-migration-and-asylum-documents-adopted-23-september-2020_hu
- SORGI, Gregorio (2023): EU Lawmakers Pressure Member Countries to Complete Migration Deal. *Politico*, 2023. szeptember 20. Online: https://politico.eu/article/eu-migration-deal-screening-pressure-european-countries/?fbclid=IwAR07MTpuUbmMxqzKQJskA_njs2zy1oX-F10eE—jvIEif2yR_ZTMjFErncPo

Közös Agrárpolitika

Navracsics Tibor

A közös mezőgazdasági politika halála?

Ma a látványos eseményekben amúgy sem szűkölködő európai belpolitikai színtér egyik leglátványosabb konfliktusa a gazdák lázadása. Mezőgazdasági termelők százezrei vonulnak ki gépeikkel a lengyel–ukrán határtól Brüsszelig mindenhol Európában, hogy tiltakozásukat fejezzék ki az Európai Unió mezőgazdasági politikájával szemben. A tiltakozások alapvetően két okra vezethetők vissza, amelyek közül az egyik kezdettől fogva meghúzódtott a közös mezőgazdasági politikával kapcsolatos viták mélyén: hogyan lehet biztosítani az európai mezőgazdaság versenyképességét anélkül, hogy egyben társadalmaink jövőjét is veszélyeztetnénk?

A közös mezőgazdasági politikának már a születése is nehéz körülmények között történt. Az alapvetően a piacok egyesítésére koncentráló Római Szerződés megfogalmazói alapvetően francia követelésre a 38–47. cikkben szabályozták a jövőbeli közös szakpolitika alapjait. Eszerint a közös mezőgazdasági politika alapvetően kezdettől fogva két célt kell hogy szem előtt tartson: az észszerű fejlesztések felhasználásával a mezőgazdasági termelékenység növelése, azaz a versenyképesség; illetve a mezőgazdasági népesség megfelelő életszínvonalának biztosítása, a piacok stabilizálása, a fogyasztók számára elfogadható árak és a hozzáférhetőség biztosítása, azaz a jólét. Az általános elvek meghatározásán túl a szerződés a tagállamokra bízta a szakpolitika részletes szabályainak fokozatos kialakítását.

A Római Szerződés utasításának megfelelően Sicco Mansholt, az első mezőgazdaságért felelős biztos vezetésével már 1958 júliusában az olaszországi Stresában összegyűltek a tagállamok agrárminiszterei, hogy közös nevezőre jussanak a szakpolitika alapjait illetően. A konferencia anyaga szolgáltatott alapot a Bizottság 1960. júniusi, alapelveket rögzítő javaslatára, amelyet a Tanács ugyanazon év decemberében el is fogadott.

Ezt követően került sor a részletek kidolgozására. Úgy tűnt azonban, hogy minél közelebb kerülnek a tárgyaló felek a konkrét tényekhez, annál nehezebbé válik a konszenzus fenntartása. Már ekkor, a tárgyalások során két tábor alakult ki a tagállamoknak. A Német Szövetségi Köztársaság vezetésével a Benelux tagállamok alapvetően a mezőgazdasági szektor versenyképességére koncentráltak, míg Franciaország és Olaszország legalább ennyire fontosnak tartotta

a jóléti aspektus figyelembevételét is. A vita olyan mértékben vált élessé a két tábor között, hogy Franciaország 1963-ban már az Európai Gazdasági Közösségből való kilépését fontolgatta, amennyiben nem a tetszésének megfelelő döntés születik. Végül drámai körülmények között egy eredetileg egynaposra tervezett, de egy hónaposra nyúlt, óramegállítással is színesített maratoni Tanács-ülés után, 1962. január 14-én állapotok meg a részletes szabályozásban, tartva így az eredeti menetrendet, amely 1965. január elsejét jelölte meg a hatálybalépés határidejének.

A vita a versenyképességi és a jóléti szempontok közötti hangsúlyokról azóta is tart. Sőt, úgy is fogalmazhatunk, hogy részben külpolitikai, részben európai belpolitikai okok miatt éppen most éleződött ki ismét végletesen. Az Európai Unió által önként vállalt klímapolitikai célok már évek óta nehéz súlyként nyomasztják az európai mezőgazdasági politika jövőjéről gondolkodókat. Azok az európai – elsősorban zöld- – politikusok, akik a hagyományos mezőgazdasági termelésben és elsősorban az állattartásban klímapolitikai kockázatot látnak, gyökeresen át akarják alakítani az európai vidék társadalmát, és kisebb, „zöldebb” mezőgazdaságot akarnak.

Ezen céluk elérésének érdekében az elmúlt évtizedben nagy nyomást fejtettek ki az Európai Bizottságra és a közös mezőgazdasági politika jövőjén dolgozó szakemberekre. Számíthatnak ebben a törekvésükben azokra az északi tagállamokra, amelyek nettó befizetőként minél kevesebb összeget szeretnének áldozni a mezőgazdasági és vidékfejlesztési politika jóléti dimenziójára.

Az esetleges változások ugyanakkor olyan társadalmi belső mozgásokat indíthatnak el a tagállamokban, amelyek politikai következményeit nehéz felmérni. A munkanélkülivé váló gazdák gyökértelenségének, a vidéki társadalom lerombolásának, azaz a jóléti szempont elhanyagolásának társadalmpolitikai hatásai destabilizálhatják a tagállamokat, növelhetik a szélsőséges politikai pártok támogatottságát, összességében veszélyeztethetik az Európai Unió jövőjét.

A fenti belső veszélynek a hatását fokozza egy aktuális külpolitikai fenyegetés is, amely az olcsó ukrán gabona megjelenésével válik súlyossá. Az Ukrajnának mutatott politikai együttérzés jeleként befogadott olcsó, nagy mennyiségű gabona gyakorlatilag letarolja az Európai Unió mezőgazdaságát, és veszélyezteti a másik fontos cél, a versenyképesség megőrzését is. Ugyanakkor jól mutatja az éppen megkötés előtt álló szabadkereskedelmi megállapodások – például a latin-amerikai országokkal megkötendő MERCOSUR-egyezmény – potenciális pusztító hatását.

A gazdák tüntetéssorozata ezen kettős kihívás elleni kiállítás. Nem csupán arra emlékeztet, hogy mostanra a közös mezőgazdasági politika mindkét alapvető elve veszélybe került, hanem arra is, hogy amennyiben az európai döntéshozók nem veszik figyelembe érdekeiket, akkor a szakpolitika egész jövője válhat kérdésessé. Márpedig közös mezőgazdasági politika nélkül nehezen képzelhető el a jövő Európai Uniója.

2024. március 7.

Máthé Réka Zsuzsánna

Az európai mezőgazdaság a háború és a klímavédelem között

A klímavédelmi célok, valamint az Ukrajnából származó vámmentes termények európai piacokra való érkezése hátrányosan érinti a mezőgazdasági termelőket. A legújabb megoldás nem sok sikert ígér, méltányosabb szabály- és támogatási rendszer kidolgozását várják a Bizottságtól.

Március 21–22. között ismét ülésezett az Európai Tanács, amelynek során a kormány- és államfők többek között Ukrajnáról, az európai biztonságról és a védelemről, a mezőgazdaságról, valamint az európai szemeszterről is tárgyaltak.¹

Nem szokványos, hogy a kormányfők a mezőgazdaságról tanácskoznak, ám az utóbbi hónapok gazdatüntetései miatt időszerű volt. Az unió vezetői megegyeztek, hogy szükség van a fenntartható mezőgazdaságra az élelmezés-biztonság és a stratégiai autonómia szempontjából, valamint abban, hogy a mezőgazdasági termelőknek stabil és kiszámítható keretre van szükségük, amennyiben a környezeti és éghajlati kihívásokat kezelik. Ez leginkább az európai zöld megállapodás (*European Green Deal*, a továbbiakban: EGD) programja által bevezetett változásokra utal, a termelők szembesültek a termeléshez, előállításához, szállításhoz kapcsolódó szabályok éles változásával és a korábban megszokott támogatások összegének csökkentésével.²

Ezen túlmenően a gazdák elégedetlenségét a már hónapok óta vám nélkül beáramló, jóval olcsóbb ukrán gabonatermények által okozott problémák váltják ki. A kormányfők igyekeznek, hogy erre is egységesen elfogadható álláspont jöjjön létre. A hivatalos közlemény idevonatkozó zárónyilatkozata kifejezi, hogy felszólítják a Bizottságot, hogy találjon megoldást a szabályokon alapuló és tisztességes verseny biztosítására mind globális szinten, mind a belső piacon. Mi több, az unió vezetői az Ukrajnából származó terményekkel kapcsolatban arra kérik a Bizottságot, hogy igyekezzen megoldást kidolgozni az EU–Ukrajna

¹ Európai Tanács 2024.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról (európai klímarendelet) 2021.

társulási megállapodás, illetve mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi térség keretében, valamint hogy az Ukrajnára vonatkozó autonóm kereskedelmi intézkedésekkel kapcsolatos kérdéseket méltányosan és kiegyensúlyozottan kezelje.

A kormányfők ilyenszerű fellépésére két, igencsak komplex ok miatt volt szükség. Először is, a 2020-ban elfogadott klímasemlegességi és fenntarthatósági (EGD) megállapodás rendkívül ambiciózus célokat tűzött ki. Ezek szerint az EU lesz az első kontinens, amely 2050-ig nullára csökkenti az üvegházhatású gázok nettó kibocsátását, a gazdaság növekedése függetlenedni fog az erőforrás-felhasználástól – mindezt úgy, hogy az átállásnak egyetlen ember vagy térség se legyen a vesztese. Ennek első lépéseként az EU 2030-ig legalább 55%-kal kívánja csökkenteni a kibocsátást az 1990-es szinthez képest. Az EGD célkitűzése szinte minden területet meghatározó jellegű, így az EU ipari stratégiáját, az energiaügyeket a tiszta és hatékony energiára való átállás szorgalmazása révén, az éghajlat-politikát, az áru- és személyszállítást, a regionális fejlesztést, a kutatást-fejlesztést és természetesen a mezőgazdaságot is. Ezen belül az uniós cél az, hogy a lakosság fogyasztási szokásai a fenntartható élelmiszerrendszerhez igazodjanak, biztosítva legyen az élelmiszerek megfizethetősége és elérhetősége, ugyanakkor ez környezetvédelmi szempontból is előnyös legyen.

Az EGD több uniós stratégián keresztül formálja át a mezőgazdaságot, amelyek közül a legjelentősebb „a termelőtől a fogyasztóig” (Farm to Fork, F2F) stratégia, illetve az uniós biodiverzitási stratégia (Biodiversity strategy, BS).³ Az európai Közös Agrárpolitika (KAP) reformjában is központi szerepet kap a fenntartható mezőgazdaságra való áttérés. Az F2F stratégia előírja, hogy sürgősen csökkenteni kell a peszticidektől és az antimikrobiális szerektől való függést és a műtrágyák túlzott használatát, továbbá növelni kell az ökológiai gazdálkodás részarányát, javítani kell az állatjóllétet, és vissza kell fordítani a biodiverzitás csökkenését.⁴ A stratégia állatjólléti szabályokat irányoz elő, valamint javasolja, hogy az unió mezőgazdasági földterületeinek legalább 25%-át ökológiai gazdálkodás keretében műveljék meg. Előírja, hogy jelentősen növelni kell az ökológiai akvakultúrás termelést, valamint a növényvédő szerek használatát 50%-kal, a műtrágyákét pedig 20%-kal kell csökkenteni 2030-ig. Ezen túlmenően a stratégia kitér a teljes élelmiszer-ellátási lánc átalakítására,

³ Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóság 2020.

⁴ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerrendszerért 2020.

így a termelésre, a feldolgozásra, a szállításra és a kiskereskedelemre, de még az egyes termékek reklámozására is. Vagyis kevesebb mint egy évtized alatt a termelőknek rendkívül éles váltásokhoz kell alkalmazkodniuk – különben nem részesülhetnek a KAP keretein belül nyújtott állami támogatásokból.

Ezzel együtt a stratégia is elismeri, hogy a jelenlegi uniós élelmiszerek rendkívül magas minőségűek és biztonságosak. Nem csoda, hiszen már most egy sor rendkívül szigorú szabályt kell betartaniuk az uniós mezőgazdasági termelőknek, amelyek kitérnek többek között a génmódosítás szabályaira, a peszticidek és a műtrágyák vagy a szennyvíziszap mezőgazdasági felhasználásának részleteire.⁵ A szigorú szabályokon túlmenően a tavaly decemberi COP28 után több ország, így például Franciaország is bejelentette, hogy megszünteti vagy csökkenti a mezőgazdasági gépeket, például a traktorokat működtető fosszilis tüzelőanyagok támogatását.

Vagyis az európai mezőgazdasági termelők kiváló minőségű termékeket állítanak elő szigorú szabályok között. Mindeközben a szabályok tovább szigorodnak, valamint a rendelkezésükre álló támogatások csökkenni látszanak, így a gázolajárak visszaeső támogatásai. Ezen túlmenően a közvetlenül a termeléssel járó költségek emelkedésén felül más kiadásai is emelkednek (például a szén-dioxid-kibocsátás miatt kivetett adók vagy a biztosítási díjak emelkedése).

A világpiacon eközben már évek óta emelkednek a mezőgazdasági termelést segítő állami támogatások, bár nem egyenlő mértékben. Az OECD-országok mezőgazdaság-támogatásának összegét számolva a legnagyobb részesedése Kínának van.⁶ A mezőgazdasági célú támogatások Kínában az állami támogatások értékének 36%-át teszik ki. A hasonló célú állami támogatások aránya Indiában, az Egyesült Államokban és az Európai Unióban jelenleg 15%, 14%, valamint 13%. Vagyis az EU rendkívül szigorú szabályainak betartására kevesebb támogatás jut egy gazdának, mint egy amerikai vagy indiai gazdának, akinek jóval enyhébb szabályokat kell betartania, így a költségei is alacsonyabbak. Nem meglepő tehát, ha az unió kormányfői tisztességes versenyt szeretnének látni globális szinten.

A zárónyilatkozat azonban egyértelműen az Ukrajnából származó termékek vámmentes uniós importja által okozott problémákra reflektál. Az eredeti intézkedést a Bizottság 2022 májusában hozta meg, annak érdekében, hogy Ukrajna elsősorban jelentős gabonaterményeit exportálni tudja – főként

⁵ Agriculture [é. n.].

⁶ OECD 2023.

a korábbi piacaira, a legkevésbé fejlett országokba.⁷ Erre azért volt szükség, mert az orosz–ukrán háború miatt Ukrajna elveszítette a Fekete-tengerre való kijáratát, így terményeit nem tudta exportálni. Ugyanekkor úgynevezett „szolidaritási folyosókat” is létrehoztak, amelyek révén az ukrán export számára alternatív útvonalakat találtak. Ezek a „szolidaritás folyosók” 2024 januárjáig mintegy 122 millió tonna áru, köztük 64 millió tonna gabona, olajos magvak és kapcsolódó termékek exportját tették lehetővé Ukrajnának. Korábban az ukrán gabona mintegy 42%-át a fekete-tengeri kikötőkön keresztül exportálták, ám az újonnan létrehozott infrastruktúra az ukrán gabona mintegy 58%-ának exportját tette lehetővé.⁸

Az így beáramló vámmentes gabona tranzitja felkészületlenül érte a helyi piacokat. Ukrajna közvetlen szomszéd országaiiban kapacitáshiány alakult ki a silókban és a raktárakban, illetve leszorította a helyi termelők terményeinek árát. Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Románia és Bulgária elérte, hogy egy időre megtilthassa a búza, a kukorica, a repcemag és a napraforgómag behozatalát.⁹ Ugyanakkor engedélyezték e termékek szárazföldi „szolidaritási folyosókon” keresztül történő tranzitját, amelynek végső célpontjai a világ legkevésbé fejlett országai voltak. 2023 szeptemberében azonban az Európai Bizottság bejelentette, hogy nem engedélyezi a korábbi korlátozó intézkedések megújítását.¹⁰ Időközben a legtöbb ukrán termény az uniós egyszerű tranzit helyett az EU országaiiban maradt, és itt árusították ki, így a korábbi problémák még inkább felerősödtek.¹¹

Mindeddig nem sikerült a mezőgazdasági termelők számára is elfogadható és kellően megnyugtató megoldásokat találni. Korábban az EU pénzügyi támogatási csomagokkal¹² és enyhített korlátozásokkal igyekezett kárpótolni a termelők veszteségeit, ám ezek nem voltak elegendők, hogy enyhítsék azokat a károkat, amelyeket az ukrán termékekkel szembeni verseny okozott a helyi piacokon.¹³ Egy más típusú megoldás, mint például a Lengyelország és Ukrajna

⁷ Az Európai Unió Tanácsa 2022.

⁸ EU-Ukraine Solidarity Lanes. Lifeline for Ukrainian Economy, Key for Global Food Security [é. n.].

⁹ A Bizottság rendkívüli és ideiglenes megelőző intézkedésként korlátozta egyes Ukrajnából származó termékek behozatalát 2023.

¹⁰ Az Unióba irányuló ukrán gabona- és élelmiszerexportra vonatkozó korlátozó intézkedések lejártá után Ukrajna intézkedések bevezetését vállalja az uniós behozatal újbóli ugrásszerű növekedésének megelőzésére 2023.

¹¹ CASPAR–MÁTHÉ 2023.

¹² Directorate-General for Agriculture and Rural Development 2023.

¹³ Measures to Safeguard Food Security and Support EU Farmers 2022.

közti kétoldalú megállapodás sem hozta meg a várt eredményt. A korábbi meg-egyezés szerint Litvániába irányuló tranzit exportot egyes források szerint a litván határnál visszafordítják, így Lengyelországban marad az a gabona is, amelyet Ukrajna a Balti-tengeren keresztül tervezett továbbszállítani korábbi partnereinek.¹⁴ Vagyis a tranzitfolyosók nem működnek, és az ukrán gabona alacsony ára miatt versenyhátrányba kerülnek a helyi termelők.

Március 20-án, vagyis egy nappal az Európai Tanács ülése előtt az EU Tanácsa és az Európai Parlament megállapodott, hogy egy évvel, 2025. június 5-ig meghosszabbítják az EU-ba irányuló ukrán exportra vonatkozó behozatali vámok és kvóták felfüggesztését.¹⁵ Ugyanakkor bizonyos termékek, például a baromfi, a tojás, a cukor, a zab, a kukorica, a dara és a méz esetében védőintézkedéseket vezetnek be. Ezek arra kötelezik a Bizottságot, hogy amennyiben ezen termékek behozatala meghaladja a 2022-es és 2023-as import számtani átlagát, újból vámot vezessen be az átlag feletti termékekre.

Csakhogy a mezőgazdasági termelők már 2023-ban is úgy vélték, hogy a bel-
földi piacokra érkező, Ukrajnából származó termények mennyisége túlságosan nagy, és az alacsony árak miatt többen is dömpingárunak tekintik. Így nem valószínű, hogy ez az intézkedés a legkisebb mértékben is hozzájárulhat a termelők által észlelt problémák orvoslásához. Az Európai Tanács iránymutatása szerint a Bizottságnak méltányos és kiegyensúlyozott megoldást kell keresnie arra, hogy miközben Ukrajna gazdaságát kereskedelmi megállapodások révén támogatni kívánja, az európai mezőgazdasági termelőket se hozza versenyhátrányba. Nem valószínű, hogy a júniusi európai választások előtt a Bizottság kidolgozna olyan megoldást, amely akár rendkívül ambiciózus klímaterveit, akár Ukrajnának nyújtott segítségnyújtási szándékát hátráltatná.

2024. március 25.

Felhasznált irodalom

A Bizottság rendkívüli és ideiglenes megelőző intézkedésként korlátozta egyes Ukrajnából származó termékek behozatalát (2023). *Európai Bizottság*, 2023. május 2. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_23_2562
Agriculture [é. n.]. *EUR-Lex*. Online: https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/agriculture.html?root_default=SUM_1_CODED%3D03

¹⁴ GILYTÉ 2024.

¹⁵ Az Európai Unió Tanácsa 2024.

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete (2021. június 30.) a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról (európai klímarendelet) (2021). PE/27/2021/REV/1. HL, L 243, 1–17. 2021. június 30. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32021R1119>
- Az Európai Unió Tanácsa (2022): Ukrajna: a Tanács megállapodott az Ukrajnával folytatott kereskedelem ideiglenes liberalizációjáról. *Consilium*, 2022. május 24. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/05/24/ukraine-council-adopts-temporary-trade-liberalisation-with-ukraine/>
- Az Európai Unió Tanácsa (2024): Ukrajna: a Tanács és a Parlament megállapodásra jutott az EU autonóm kereskedelmi intézkedéseinek megújításáról. *Consilium*, 2024. március 20. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/03/20/ukraine-council-and-parliament-reach-a-deal-to-renew-eu-s-autonomous-trade-measures/>
- Az Unióba irányuló ukrán gabona- és élelmiszerexportra vonatkozó korlátozó intézkedések lejártá után Ukrajna intézkedések bevezetését vállalja az uniós behozatal újbóli ugrásszerű növekedésének megelőzésére (2023). *Európai Bizottság*, 2023. szeptember 15. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_23_4497
- CASPAR, Yann – MÁTHÉ Réka Zsuzsánna (2023): Ukrainian Cereals: Solidarity or Dumping? *MCC*, 2023. november 6. Online: <https://europeanstudies.mcc.hu/publication/ukrainian-cereals-solidarity-or-dumping>
- Directorate-General for Agriculture and Rural Development (2023): Commission Presents Support Measure Worth €56,3 Million for Bulgarian, Polish and Romanian Farmers. *European Commission*, 2023. március 20. Online: https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-presents-support-measure-worth-eu563-million-bulgarian-polish-and-romanian-farmers-2023-03-20_en?prefLang=hu
- Európai Bizottság (2020): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia a méltányos, egészséges és környezetbarát élelmiszerrendszerért. COM/2020/381 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:52020DC0381>
- Európai Bizottság Környezetvédelmi Főigazgatóság (2020): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia. Hozzuk vissza a természetet az életünkbe! COM/2020/380 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A52020DC0380>
- Európai Tanács (2024): Az Európai Tanács ülése (2024. március 21. és 22.) – Következtetések. 2024. március 22. Online: <https://consilium.europa.eu/media/70897/euco-conclusions-2122032024-hu.pdf>
- EU-Ukraine Solidarity Lanes. Lifeline for Ukrainian Economy, Key for Global Food Security [é. n.]. *European Commission*. Online: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en
- GILYTĖ, Reda (2024): Lithuanian Farmers Say They have Problems with Russian Grain, not Ukrainian. *LRT*, 2024. március 5. Online: <https://lrt.lt/en/news-in-english/19/2213985/lithuanian-farmers-say-they-have-problems-with-russian-grain-not-ukrainian>
- Measures to Safeguard Food Security and Support EU Farmers (2022). *European Commission*. Online: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/measures-safeguard-food-security-and-support-eu-farmers_en?prefLang=hu
- OECD (2023): *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023. Adapting Agriculture to Climate Change*. Online: <https://doi.org/10.1787/b14de474-en>

Fenntarthatóság, zöld- és energiapolitika

Tóth Bettina

Vajon megismétlődik a zöldhullám a parlamenti választásokon?

Öt évvel ezelőtt az európai zöldpártok számos országban rekordgyőzelmet arattak, ugyanakkor 2024-ben már nem prognosztizálható hasonló eredmény.

A 2019-es európai parlamenti választásokat követően a Zöldek és az Európai Szabad Szövetséget (Zöldek) magába foglaló pártcsalád az addigi legjobb eredményét érte el, ugyanis a 736-ból összesen 74 képviselői helyet tudhatott magáénak a 2019–2024-es időszakban.¹ Nemzeti szinten Németországban ért el meglepően magas eredményt (20,5%) a zöldpárt, megduplázva öt évvel azelőtti eredményét,² de Franciaországban, Ausztriában, Írországban, Nagy-Britanniában és Hollandiában is két számjegyű eredményt értek el a környezet- és klímavédők, köszönhetően többek között a fiatal generáció megmozdulásainak.³ Ebben az időszakban terjedt el ugyanis Európa-szerte a svéd Greta Thunberg által indított „Fridays For Future” mozgalom, amely rövid idő alatt sok ezer embert, majd emberek millióit mozgósította a klímavédelem témájában a pénteki demonstrációk során.⁴

Akkoriban zöldhullámként aposztrofálták a zöldpártok térnyerését és az éghajlatvédelem melletti tüntetések terebélyesedését;⁵ a zöldhullám ugyan még mindig tart, a demonstrációk már annál inkább a klímavédelmi cselekvés ellen szólnak fel bizonyos ágazatokban. Napjainkban még nem tapasztalható kiterjedt elégedetlenség az európai polgárok részéről az éghajlatvédelem tekintetében, de sokak a jelenlegi cselekvési szintet kevésnek titulálják. Ugyanakkor egyaránt új szakmai és politikai hullám indult el, amely az általánosan vett zöldeszmét egyre inkább kritizálja, és fel is szólal ellene. Erre nyújthatnak példát a közelmúlt gazdatüntetései Európa-szerte, amelyeken a résztvevők többek között az egyre szigorodó környezetvédelmi előírásokkal szemben fejezték ki ellenérzésüket.⁶

¹ Európai Parlament 2019a.

² Európai Parlament 2019b.

³ CANDAU 2019.

⁴ Fridays for Future Movement – Inspiration and Action [é. n.].

⁵ LAZARUS 2019.

⁶ TÁRNOK 2024.

Az európai politikában is észlelhető hasonló fordulat, ami a júniusi parlamenti választásokra is jelentős hatással lehet. Ezt támasztják alá az uniós pártcsaládok eddigi állásfoglalásai, amelyek nem sok esetben bőségesek az éghajlatvédelmi aspektusok tekintetében.⁷

A legnagyobb uniós képviselőcsoport, az Európai Néppárt (EPP) kiszivárgott kiáltványtervezetéből kiderül, hogy a klímavédelem leginkább a gazdasági jólét egyik eszközeként aposztrofálható, kiegészítve azzal, hogy csökkenteni szükséges a bürokratikus elemeket az EU zöldpolitikáját illetően. Ezt az állásfoglalást támasztja alá a pártcsalád több korábbi cselekedete is, mint például a természet-helyreállítási törvény tavaly júniusi blokkolása,⁸ vagy ahogyan a belső égésű motorok tilalma tekintetében felülvizsgálatot hirdetett.⁹

Az Európai Parlament jelenlegi és várhatóan a következő ciklus második legnagyobb frakciója, a Szocialisták és Demokraták (S&D) az Emmanuel Macron (és az EPP) által is képviselt „szabályozási szünettel”¹⁰ szembemenvén szorgalmazza a folyamatos cselekvést, kiegészítve és megerősítve annak szociális pillérét az úgynevezett zöld szociális megállapodással, amely a szociálpolitikát és a munkavállalók jogait helyezi előtérbe, hangsúlyt fektetve a globális dél országaira.¹¹

A szociális aspektust a Zöldek is megerősítik választási programjukban, kiemelve a megfizethető lakhatást, a tömegközlekedés kiszélesítését, párhuzamosan a jegyárak csökkentésével, valamint a munka világának reformját, beleértve az EU-szerte bevezetett minimum-alapjövedelmet.¹² Természetesen a pártcsalád – eredeti rendeltetéséből fakadóan – számos éghajlat- és környezetvédelmi célt villant fel programjában, mint például a kizárólag megújuló energiaforrások használata 2040-re vagy a természetmegőrzés és -védelem, ugyanakkor széleskörűen kitekint szinte minden szakpolitikára. Mindazonáltal a januári projekciók szerint a zöldpártcsalád 2024-ben jelentős visszaeséssel számolhat a képviselői székek tekintetében (74 helyett 55), ami jól tükrözi a társadalom újbóli visszafogott támogatását.¹³

Az EP harmadik legnagyobb képviselőcsoportja, a Renew Europe egyelőre még nem véglegesítette programját, azonban újonnan megválasztott elnökük

⁷ SIMON 2024.

⁸ TAYLOR 2023.

⁹ GOULDING CARROLL 2024.

¹⁰ TÓTH 2023.

¹¹ No Green Deal Without a Social Deal 2020.

¹² European Greens 2024.

¹³ European Parliament Election 2024 2024.

kommunikációjából kikövetkeztethető, hogy „zöld” kérdésekben következetességet fognak mutatni, amely alatt értendő például a belső égésű motorokról szóló tilalom felülvizsgálatának elutasítása is.¹⁴

A Baloldal frakciója egyelőre még szintén nem fogadta el választási programját, ugyanakkor az eddigi gyakorlatoknak megfelelően valószínűsíthetően a Zöldekhez hasonló attitűdöt képviselő klímavédelmi programmal néz elébe az idei választásnak.¹⁵

A 2024-es európai parlamenti választás legnagyobb várományosai a közvélemény-kutatások szerint a (szélső)jobboldali pártok; uniós kontextusban nézve az Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR), illetve az Identitás és Demokrácia (ID) frakciója.¹⁶ A két tömörülés egyelőre még nem tette nyilvánossá választási programját, de átfogó politikai céljuk egyértelmű: a nemzeti szuverenitás erősítése, vagyis a szakpolitikák uniós szint helyett nemzeti szinten való kezelése, amely alól a klímapolitika sem jelenthet kivételt. Amennyiben ez az éles jobbratolódás megvalósul, az valószínűsíthetően jelentős következményekkel jár majd az európai szintű politikák tekintetében, különösen a környezetvédelmi kérdésekben, ahol az új többség valószínűleg ellenezni fogja az éghajlatváltozás elleni ambiciózus uniós fellépést.

2024. február 16.

Felhasznált irodalom

- CANDAU, Marion (2019): Europe Hit by Green Wave. *Euractiv*, 2019. május 26. Online: <https://euractiv.com/section/energy-environment/news/europe-is-being-hit-by-a-big-green-wave/>
- CUNNINGHAM, Kevin et al. (2024): A Sharp Right Turn: A Forecast for the 2024 European Parliament Elections. *European Council on Foreign Relations*, 2024. január 23. Online: <https://ecfr.eu/publication/a-sharp-right-turn-a-forecast-for-the-2024-european-parliament-elections/>
- Environment [é. n.]. *The Left*. Online: <https://left.eu/environment/>
- European Greens (2024): *Courage to Change: Manifesto 2024*. Online: https://datocms-assets.com/87481/1707409268-european-green-party_manifesto-2024_courage-to-change.pdf?utm_campaign=Lyon%20Congress%202024&utm_medium=email&_hsmi=82860012
- European Parliament Election 2024 (2024). *Europe Elects*. Online: <https://europeelects.eu/ep2024/>

¹⁴ GRIERA – BOURGERY-GONSE 2024.

¹⁵ Environment [é. n.].

¹⁶ CUNNINGHAM et al. 2024.

Vajon megismétlődik a zöldhullám a parlamenti választásokon?

- Európai Parlament (2019a): Képviselőcsoportok az Európai Parlamentben 2019–2024. Online: <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2019-2024/constitutive-session/>
- Európai Parlament (2019b): Eredmények nemzeti pártok szerint: 2019–2024. Online: <https://results.elections.europa.eu/en/seats-political-group-country/2019-2024/outgoing-parliament/>
- Fridays for Future Movement–Inspiration and Action [é. n.]. *Champions of the Earth*. Online: <https://unep.org/championsofearth/laureates/2019/fridays-future-movement>
- GOULDING CARROLL, Sean (2024): EPP Group Vows to Revise Combustion Engine Ban ‘as Soon as Possible’. *Euractiv*, 2024. január 23. <https://euractiv.com/section/transport/news/epp-group-vows-to-revise-combustion-engine-ban-as-soon-as-possible/>
- GRIERA, Max – BOURGERY-GONSE, Théo (2024): EU Liberals’ New Chief Hayer Rallies Farmers, Opposes Reopening Green Deal Files Next Term. *Euractiv*, 2024. január 25. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/eu-liberals-new-chief-hayer-rallies-farmers-opposes-reopening-green-deal-files-next-term/>
- LAZARUS, Anton (2019): 5 Things We’ve Learnt About the ‘Green Wave’ Election. *META*, 2019. május 27. Online: <https://meta.eeb.org/2019/05/27/5-things-weve-learnt-about-the-green-wave-election/>
- No Green Deal Without a Social Deal (2020). *European Economic and Social Committee*, 2020. február 20. Online: <https://eesc.europa.eu/hu/our-work/opinions-information-reports/opinions/no-green-deal-without-social-deal>
- SIMON, Frédéric (2024): EU’s Looming Green Election Backlash – Here’s What to Expect. *Euractiv*, 2024. január 31. Online: <https://euractiv.com/section/energy-environment/news/eus-looming-green-election-backlash-heres-what-to-expect/>
- TÁRNOK Balázs (2024): Középpontban az európai mezőgazdaság védelme. *Ludovika.hu*, 2024. február 7. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/02/07/kozeppontban-az-europai-mezogazdasag-vedelme/>
- TAYLOR, Kira (2023): EU’s Nature Restoration Law Hangs in the Balance Ahead of Decisive July Vote. *Euractiv*, 2023. június 28. Online: <https://euractiv.com/section/climate-environment/news/eus-nature-restoration-law-in-the-balance-ahead-of-decisive-july-vote/>
- TÓTH Bettina (2023): Mi lesz veled, Green Deal? *Ludovika.hu*, 2023. augusztus 31. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/08/31/mi-lesz-veled-green-deal/>

Tóth Bettina

Éghajlati kockázatok és Európa: egy-null a klímaváltozásnak

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség közzétette első éghajlati kockázatok értékelő jelentését, amely szerint az európai szakpolitikai cselekvés egyáltalán nem elegendő, hiszen még az optimista forgatókönyvek szerint is súlyosbodni fognak a klímahatások az Európai Unió területén.

Az Európai Unió független, a politikai döntéshozatalt segítő szakági ügynöksége, az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (European Environment Agency, EEA) első alkalommal tette közzé az európai éghajlati kockázateértékelési jelentést (European Climate Risk Assessment, EUCRA), amely alapvetően – az eredmények tükrében – az éghajlat-politikai cselekvést hivatott előmozdítani a kontinensen.¹ A EUCRA az éghajlatváltozás Európára gyakorolt hatásaival és kockázataival kapcsolatos adatokra alapoz, kiegészítve az Éghajlatváltozási Kormányközi Testületnek (IPCC), az EU Kopernikusz Éghajlatváltozási Szolgálatának, illetve a Bizottság Közös Kutatóközpontjának a jelentéseit, a nemzeti kockázateértékeléseket, valamint az uniós finanszírozású KFI-projektek eredményeit is beemeli, vagyis meglehetősen széles körű és alapos jelentés készült.

Az EEA általános megállapításai szerint Európa a leggyorsabban felmelegdő kontinens a világon, és még abban az esetben is felkészületlen az éghajlatváltozás hatásaira, amennyiben sikerül a Párizsi Megállapodásban meghatározott 1,5 °C alatt tartani a globális átlaghőmérséklet emelkedését.² Ugyanakkor a rendelkezésre álló hőmérsékletadatok azt mutatják, hogy a jelen emberi tevékenység éppen ez ellen dolgozik: a Kopernikusz által közzétett elemzés szerint az elmúlt tizenkét hónap (2023. március – 2024. február) globális átlaghőmérséklete 0,68 °C-kal haladta meg az 1991–2020-as átlagot és 1,56 °C-kal az 1850–1900-as iparosodás előtti átlagot.³ 2024 februárját globálisan a legmelegebb februárnak lehet nevezni, hiszen a felszíni levegő átlaghőmérséklete

¹ European Environment Agency 2024.

² Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás [é. n.].

³ Copernicus: February 2024 Was Globally the Warmest on Record – Global Sea Surface Temperatures at Record High 2024.

13,54 °C volt, a napi globális hőmérséklet pedig négy egymást követő napon (február 8–11.) 2 °C-kal haladta meg az 1850–1900-as szintet.⁴

Az elemzés kimondja, hogy az európai szakpolitikák és alkalmazkodási intézkedések nem tartanak lépést a gyorsan, minőségében és mennyiségében egyaránt növekvő kockázatokkal. Sok esetben a fokozatos alkalmazkodás nem lesz elegendő, és mivel az éghajlatváltozás hatásaival szembeni reziliencia fokozását célzó számos intézkedés hosszú időt igényel, sürgős cselekvésre van szükség a még nem kritikus kockázatok esetében is; erre pedig a társadalom egyelőre nincs felkészülve az EEA ügyvezető igazgatója, Leena Ylä-Mononen véleménye szerint.⁵ Éppen ezért az EEA kijelentette, hogy az európai választásokat követően nem opció a klímaváltozás nem prioritásként kezelése;⁶ mind a kibocsátáscsökkentés, mind az alkalmazkodás terén sokkal több erőfeszítésre van szükség, amennyiben a kihívásokat, például a hőhullámok okozta megbetegedések vagy halálozások számának növekedését kezelni kívánjuk, ugyanis becslések szerint például Európában 2019-ben a hőhullámok okozták az időjárással és az éghajlattal összefüggő szélsőséges eseményekből eredő halálesetek mintegy 90%-át.⁷

Pontosan az utóbbi megállapítás világít rá arra, hogy nemcsak ökológiai válságról van szó; az éghajlatváltozás a környezeti mellett gazdasági és társadalmi aspektusokkal egyaránt rendelkezik.⁸ Az EUCRA készítői is ezt a hármas szemléletet követték, amikor az elemzésben megjelenő 36 éghajlati kockázatot vizsgálták a következő öt, egymással szorosan összefüggő témakörben: ökoszisztémák, élelmezés, infrastruktúra, egészség, valamint gazdaság és pénzügyek. E kockázatok mindegyike önmagában is jelentős környezeti romlást, gazdasági károkat, társadalmi vészhelyzeteket és politikai zavarokat okozhat, és több kockázat együttes fennállása még több negatív hatás okozója lehet.

A jelentés szerint Európában az ökoszisztémák *katasztrofális* és *kritikus* állapotban vannak, a tíz vizsgált kockázati terület közül három (tengeri és tengerparti, valamint az erdőtüzek veszélyeztette biodiverz ökoszisztémák – kifejezetten Dél-Európában) sürgős beavatkozást igényel, míg a többi kockázat esetében (például vizes ökoszisztémák, talaj stb.) további cselekvés szükséges. Az egészség klasztere tekintetében két kockázat került a legmagasabb

⁴ Surface Air Temperature for February 2024 2024.

⁵ NIRANJAN 2024.

⁶ WEISE 2024.

⁷ Heatwaves and Other Climate-Related Extremes Are Threatening Health, Especially for the Most Vulnerable 2023.

⁸ LOUCKS 2021.

kategóriába: a lakosságot terhelő hőstressz és az erdőtüzek épített környezetre, valamint lakosságra gyakorolt hatása – szintén Európa déli részére nézve, ugyanakkor az erdőtüzek az egész kontinens tekintetében kritikus kockázatot jelentenek, mint ahogy a hőstressz a szabadtéri munkát végzők esetében, valamint a rossz állapotú épületek az emberi jóllétre gyakorolt hatásukkal.

Mindazonáltal a hőség és az aszály a növénytermesztés tekintetében is kockázatot jelent; Dél-Európában már *katasztrófális* szintet ért el, de a közép-európai országok is veszélyben vannak a terméshez, ezáltal az élelmezésbiztonság relációjában. De hasonló helyzetben van az infrastruktúra is: Dél-Európában a hőség és az aszályok jelentős kockázatot jelentenek az energiatermelésre, -szállításra és -keresletre, a legnagyobb kockázatot ugyanakkor a folyami, illetve az intenzív csapadék okozta áradás jelenti az épített környezet, a kritikus infrastruktúra vagy akár a gazdaság működésének tekintetében. Továbbá az európai gazdasági és pénzügyi rendszer számos éghajlati kockázattal szembesül: például az éghajlati szélsőségek növelhetik a biztosítási díjakat, veszélyeztethetik az eszközöket és a jelzáloghiteleket, valamint növelhetik a közkiadásokat és a hitelköltségeket.

Összességében elmondható, hogy az azonosított legfontosabb éghajlati kockázatok több mint fele a jelenleginél jelentősen több fellépést igényel, és közülük nyolc különösen sürgős; elsősorban az ökoszisztémák megőrzése, az emberek szélsőséges hőmérséklet elleni védelme, az emberek és az infrastruktúra árvizekkel és erdőtüzekkel szembeni védelme, valamint az európai szolidaritási mechanizmusok, például az EU Szolidaritási Alapja működésének biztosítása.⁹

A jelentés ugyanakkor nemcsak a kockázatok beazonosításával foglalkozik: témakörönként megfogalmaz cselekvési prioritásokat, többnyire nemzeti, de akár regionális vagy helyi politikai szintre kitekintve, amelyekből következtetni lehet, hogy jelen esetben már nem elegendők a kis léptékű megoldások. Ehhez kapcsolódik szorosan az Európai Bizottság válasza az éghajlati kockázatok kezeléséről, amelynek keretében négy fő cselekvési kategóriát határoztak meg: 1. jobb irányítás; 2. jobb eszközök a kockázattulajdonosok szerepvállalásának növelésére; 3. a strukturális politikák kiaknázása; 4. az éghajlatváltozás hatásai-val szembeni reziliencia finanszírozásának megfelelő előfeltételei.¹⁰ Mint ahogy az EEA-jelentés, a Bizottság reakciója is a klímaadaptációs válaszlépésekben összpontosul, ami nagyobb elmozdulást jelent a korábbi kibocsátáscsökkentési,

⁹ Europe is Not Prepared for Rapidly Growing Climate Risks 2024.

¹⁰ A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében 2024.

vagyis a mitigációs szemlélettől. Ugyanakkor megállapítható, hogy egyrészt ez a felismerés meglehetősen elkészt, másrészt továbbra is túl általános válaszreakció, hiszen konkrét megoldásokat egyelőre nem kínál. Az e téren való elmélyülés valószínűsíthetően már a következő Bizottság napirendjén fog szerepelni, remélhetőleg teret adva addig a szakértők becsatornázásának annak érdekében, hogy ezúttal a politikai megoldást a szakmai tények és érvek váltsák fel.

2024. március 14.

Felhasznált irodalom

- A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében (2024). *Európai Bizottság*, 2024. március 12. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_24_1385
- Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás [é. n.]. *Consilium*. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/paris-agreement/>
- Copernicus: February 2024 Was Globally the Warmest on Record – Global Sea Surface Temperatures at Record High (2024). *Copernicus*, 2024. március 5. Online: <https://climate.copernicus.eu/copernicus-february-2024-was-globally-warmest-record-global-sea-surface-temperatures-record-high>
- Europe is Not Prepared for Rapidly Growing Climate Risks (2024). *European Environment Agency*, 2024. március 11. Online: <https://eea.europa.eu/en/newsroom/news/europe-is-not-prepared-for?activeAccordion=>
- European Environment Agency (2024): *European Climate Risk Assessment*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: <https://eea.europa.eu/publications/europe-an-climate-risk-assessment>
- Heatwaves and Other Climate-Related Extremes Are Threatening Health, Especially for the Most Vulnerable (2023). *European Environment Agency*, 2023. június 21. Online: <https://eea.europa.eu/en/newsroom/editorial/heatwaves-and-other-climate>
- LOUCKS, Daniel P. (2021): Chapter 2 – Impacts of Climate Change on Economies, Ecosystems, Energy, Environments, and Human Equity: A Systems Perspective. In LETCHER, Trevor M. (szerk.): *The Impacts of Climate Change. A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues*. Amsterdam: Elsevier, 19–50. Online: <https://sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128223734000161>
- NIRANJAN, Ajit (2024): Europe Unprepared for Rapidly Growing Climate Risks, Report Finds. *The Guardian*, 2024. március 11. Online: <https://theguardian.com/environment/2024/mar/10/europe-unprepared-for-climate-risks-eea-report>
- Surface Air Temperature for February 2024 (2024). *Copernicus*. Online: <https://climate.copernicus.eu/surface-air-temperature-february-2024>
- WEISE, Zia (2024): 5 Things We Learned from the EU's Big (and First) Climate Risk Report. *Politico*, 2024. március 11. Online: <https://politico.eu/article/5-things-we-learned-eu-first-climate-change-risk-report-eea/>

Csepeli Réka

Klímaperek

Az Emberi Jogok Európai Bírósága elítélte a svájci kormányt nem elégséges klímapolitikája miatt

KlimaSeniorinnen (Idős hölgyek a klímavédelemért):¹ ez annak a Greenpeace által támogatott svájci csoportnak a neve, amely március 29-én az EJEB elé járult. Jogi akciójuk középpontjában az a vádpont szerepelt, miszerint hazájuk, Svájc nem tesz eleget a klímavédelemért, még inkább veszélyeztetve ezzel állampolgárai, különösképpen az idős lakosság egészségét. Április 9-én az EJEB elítélte Svájcot nem eléggé aktív klímapolitikája miatt. Ez az első alkalom, hogy ezen a fórumon és ebben a témában egy állam bűnösnek találtatott. És egyben ez az első alkalom arra is, hogy nemzetközi bíróság ítélik ki klímaügyben.

Az alábbi cikk arra keresi a választ, hogy mennyiben tekinthető történelmi jelentőségűnek és precedensértékűnek ez a döntés, azaz hogy járhat-e, és amennyiben igen, milyen következményekkel az unió többi államának jövőbeli klímapolitikájára.

Az EJEB a svájci kormányt az Emberi Jogok Európai Egyezményének, pontosabban annak 2. és 8. cikkének megsértésére hivatkozva ítélte el.² Ez utóbbiak ugyanis az élethez való jogot, valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot védik.

Az idős hölgyekből (átlagélekor: 73 év) álló svájci aktivistacsoport érvei egyszerűek és világosak voltak: szerintük ugyanis országuk klímapolitikája, illetve inkább annak hiánya veszélyezteti az egészségüket, és általánosságban véve az emberi jogokat.³

Az ügy nem precedens nélküli, ugyanis nem ez az első eset, hogy klímaaktivisták, illetve egyszerű állampolgárok is jogi úton próbálnak ügyükben

¹ *KlimaSeniorinnen Schweiz* [é. n.].

² *Convention européenne des droits de l'homme* [é. n.].

³ FROST 2024.

eredményt elérni, és ezzel a közvélemény figyelmét felkelteni, nem utolsósorban precedenst teremteni.⁴

Ugyanezen idős hölgyekből álló csoport ugyanezen érvekkel már 2017-ben beperelte a svájci kormányt, akkor azonban nem talált meghallgatásra.

Jogosan felmerülhet bennünk a kérdés, hogy miért pont ennek az idős és feltételezhetően tehetős egyénekből álló csoportnak az érvei hangzottak a legmeggyőzőbbeknek az EJEB bírái számára. Hiszen a svájci nyugdíjasok ügyével egy időben egy másik pert is tárgyalta a bíróság: Damien Carême EP-képviselő, az észak-franciaországi Grande-Synthe volt polgármesterének ügyét, aki szintén azzal érvelt a bíróság előtt, hogy a francia kormány nem tett meg mindent a kibocsátás csökkentése érdekében, és ezzel megsértette az emberi jogokat.⁵ 2022-ben hasonló indíttatásból fordult az EJEB-hez egy hat, tizenegy és huszonnégy év közötti fiatal portugálból álló csoport, amely nemcsak saját országa, hanem harminckét egyéb ország (köztük Franciaország) klímapolitikáját, illetve annak hiányosságait támadta, mondván, hogy nem tesznek eleget a Párizsi Megállapodásban (COP21) kitűzött céloknak.⁶ E két utóbbi ügyet az EJEB azonban nem tekintette eléggé megalapozottnak, illetve jogilag alátámaszthatónak.

Valamennyi klímaváltozással kapcsolatos érvelésnek az alapja az a 2015-ös Párizsi Megállapodás, amely célul tűzi ki a globális felmelegedés 1,5 °C-ra való korlátozását. Pontosán erre hivatkozva érveltek a svájci aktivisták, mondván, ha valamennyi ország Svájchoz hasonlóan intézi klímavédelmi politikáját, akkor 2100-ra akár 3 °C-os globális felmelegedés is várható lehet. A csoport tudományos bizonyítékokkal szemléltette az éghajlatváltozás emberek egészségére gyakorolt hatását, kiemelve, hogy ezen a téren az idősek és a nők fokozottan ki vannak téve az egyre növekvő veszélynek.

Szintén precedensnek tekinthető az a 2021-ben Franciaországban indított jogi akció, *L'affaire du siècle (Századunk ügye)*,⁷ amely a francia állampolgárokat fenyegető klímaváltozás ellen nem eléggé határozottan fellépő francia államot vette célba. A sikeres kimenetelű per (2021. február 3-án ugyanis a francia államot „klímainaktivitás” címen elítélték) célja: a bíróság előtt elismertetni, hogy az állam köteles az állampolgárainak megfelelő védelmet nyújtani a fenyegető klímaváltozás egyre inkább érzékelhető következményeivel szemben.

⁴ SCHONHARDT 2024.

⁵ TORRE-SCHAUB 2024.

⁶ Paris Agreement [é. n.].

⁷ L’Affaire [é. n.].

De miért éppen Svájc ellen született ez a számos politikai elemző által ténelminek tartott ítélet? Egyrészt nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy habár erről ritkábban esik szó, de Európa kontinentális éghajlatú övezete (és ebbe Magyarország is beletartozik!) rohamos felmelegedésnek van kitéve. Ebben a tekintetben tehát a nem elégséges klímapolitika valóban sérti/sértheti az idős emberek és ezen a kategórián belül is az idős nők élethez és egészséghez való jogát. A svájci csoport érvei között szerepelt az is, hogy amennyiben az EJEB elutasítja keresetüket, akkor voltaképpen legitimálja azt a kielégítőnek egyáltalán nem nevezhető klímapolitikát és klímavédelmi irányt, amely felé Svájc és természetesen sok más ország is halad. A legfontosabb kérdés végezetül talán az, hogy milyen konkrét következményekkel járhat ez a svájci államot európai szinten elítélő döntés.

Az kétségtelen, hogy az EJEB intézményét mint az emberi jogok legfőbb európai bírói fórumát fontos ügyeknek tartják fenn. Logikus lehet talán az a következtetés, miszerint az ítéletnek nemcsak az Európa Tanács 47 tagállamára, hanem az egész világra nézve fontos következményei lehetnek. Ezt a megállapítást árnyalandozhatjuk hozzá, hogy több olyan, egyes tagállamokat elítélő EJEB-döntés is született a közelmúltban, amelynek semmi különösebb következményét nem látjuk az illető ország politikájában. Ilyen például az a 2020 januárjában Franciaországot a börtöneiben uralkodó méltatlan körülmények miatt elítélő döntés,⁸ amelynek az ítélet óta semmiféle hatása nem érzékelhető ezen intézmények helyzetét illetően.

Hozzátehetjük továbbá azt az érvet is, hogy az EJEB bírái nem demokratikus választásnak köszönhetik a kinevezésüket, miközben a strasbourgi döntés úgy is értelmezhető, hogy a tagállamok szuverenitását megsérti. Az EJEB tehát ezen ítéletével kockázatot is vállal.

Összefoglalásként mindenesetre emeljük ki, hogy ez az első olyan klímaügy, amely a bíróság nagytanácsa elé került. Ennek mindenképpen jelentőséget kell tulajdonítanunk. Különösképpen arra való tekintettel, hogy a bíróság úgy döntött, hogy a klímavédelem emberi jogi kérdés, és ez a döntés hatással lehet az Európa Tanács többi 47 tagállamára, ugyanis ettől a dátumtól kezdve ezen országok bármelyike panaszt nyújthat be, és hivatkozhat erre a precedensértékű ítéletre. Egyszerre beszélhetünk tehát szimbolikus és egyben döntő jelentőségű eseményről.

2024. április 25.

⁸ MUCCHIELLI 2020.

Felhasznált irodalom

- Convention européenne des droits de l'homme* [é. n.]. Strasbourg: European Court of Human Rights – Council of Europe. Online: https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_FRA
- FROST, Rosie (2024): What Does the ECHR's Landmark Ruling Mean for Human Rights and Climate Change? *Euronews*, 2024. április 10. Online: <https://euronews.com/green/2024/04/10/what-does-the-echrs-landmark-ruling-mean-for-human-rights-and-climate-change>
- Grand Chamber (2024): Case of Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland. Application no. 53600/20. Judgment. *European Court of Human Rights*, 2024. április 9. Online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20VEREIN%20KLIMASENIORINNEN%20SCHWEIZ%20AND%20OTHERS%20v.%20SWITZERLAND\%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-233206%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20VEREIN%20KLIMASENIORINNEN%20SCHWEIZ%20AND%20OTHERS%20v.%20SWITZERLAND\%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-233206%22]})
- KlimaSeniorinnen Schweiz* [é. n.]. Online: <https://klimaseniorinnen.ch/>
- L'Affaire [é. n.]. *L'Affaire du siècle*. Online: <https://laffairedusiecle.net/laffaire/>
- MUCCHIELLI, Julien (2020): CEDH: la France condamnée pour ses prisons indignes. *Dalloz Actualité*, 2020. január 31. Online: <https://dallos-actualite.fr/flash/cedh-france-condamnee-pour-ses-prisons-indignes>
- Paris Agreement [é. n.]. *UNFCCC*. Online: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- SCHONHARDT, Sara (2024): 5 Things to Know About Europe's Landmark Climate Cases. *E&E News by Politico*, 2024. április 8. Online: <https://eenews.net/articles/5-things-to-know-about-europes-landmark-climate-cases/>
- TORRE-SCHAUB, Marta (2020): Plainte de Grande-Synthe pour inaction climatique: pourquoi la décision du Conseil d'État fera date. *The Conversation*, 2020. november 23. Online: <https://theconversation.com/plainte-de-grande-synthe-pour-inaction-climatique-pourquoi-la-decision-du-conseil-detat-fera-date-150654>

Tóth Bettina

Európai éghajlati jelentés: megkongatták a vészharangokat

Bevezetés

Európa a 2023-as évben számos szélsőséges időjárási jelenséget élt meg, köztük a rekordhőmérsékletet, az átlagosnál kisebb talajnedvességet, az árvizeket és a villámárvizeket is említeni lehet. Erről készített jelentést az Európai Éghajlatváltozási Szolgálat és a Meteorológiai Világszervezet, amelyben azt is megvizsgálták, hogy ezek a szélsőségek, valamint a szakpolitikai cselekvés milyen hatást gyakorolt az emberi egészségre.

Az április 22-én közzétett, *Az éghajlat európai helyzete (European State of Climate, ESOTC)* című jelentésben a Kopernikusz Európai Éghajlatváltozási Szolgálat és a Meteorológiai Világszervezet az éghajlati viszonyok és változások leírását és elemzését teszi közzé a Föld egészéről.¹ Ezek az adatok figyelmeztető jelzést adnak az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló sürgős, összehangolt globális fellépésre.

Hőmérséklet-emelkedés földön és vízen

Európa a leggyorsabban melegedő kontinens, ahol a hőmérséklet a globális átlagnál mintegy kétszer gyorsabban emelkedik. Az ESOTC 2023 szerint az Európában feljegyzett három legmelegebb év mindegyikét 2020 óta regisztrálták, a tíz legmelegebbet pedig 2007 óta. A 2023-as adatokat tekintve a hőmérséklet Európa nagy részén az átlagosnál jelentősen magasabb volt: Kelet-Európa egyes részein akár 2,6 °C-kal, az Alpok egyes részein pedig 2,3 °C-kal. Délkelet-Európa nagy részén, valamint Nyugat- és Közép-Európa egyes részein a valaha mért legmelegebb év volt a tavalyi.

A szárazföld átlaghőmérséklete mellett a tengerfelszín esetében is rekordot állapít meg a jelentés: a Földközi-tenger egyes részein és az Atlanti-óceán

¹ European State of the Climate [é. n.].

északkeleti részén a valaha mért legmelegebb éves átlagos tengerfelszín-hőmérsékletet mérték, egyes részeken akár 5 °C-kal is meghaladta az átlagot.

Ez a jelentős éves emelkedés ugyanakkor nem a nyári rekordhőmérsékletben testesült meg, ennél sokkal összetettebb volt a szélsőséges jelenség: a meghosszabbodott, júniustól szeptemberig tartó intenzív, hóhullámokban, erdőtüzekben és aszályban gazdag nyár Európa egyes részein jelentős csapadékkal, akár árvizekkel is párosult. Példának okáért a magyarországi mezőgazdasági kárenyhítések is jól mutatják a tavalyi év diverzitását, miszerint nem a nyári hőség okozta szárazság jelentette a legnagyobb kihívást. Míg 2022-ben a kárnemek közül az aszályal érintett területekre fizették a legtöbb kárenyhítést,² 2023-ban már a tavaszi fagykár által sújtott termőföldek esetében volt a legmagasabb az állami kifizetés.³

Ugyanakkor vannak olyan régiók Európában, ahol az átlagosnál melegebb időjárás jelentős tűzveszéllyel is párosult. Nagy tüzek keletkeztek például Portugáliában, Spanyolországban, Olaszországban és különösen Görögországban, ahol a valaha Európában feljegyzett legnagyobb, mintegy 96 ezer hektáros erdőtűz keletkezett.⁴ Az EU-ban összesen 500 ezer hektárnyi erdőtűzet regisztráltak, amely megegyezik London, Berlin és Párizs együttes területével.

Ezzel párhuzamosan Dél-Európát sújtotta a legjelentősebb hőstressz is, de egész Európát tekintve növekszik ez a jelenség. Ennek függvényében a jelentés megállapítja, hogy a hőség okozta halálozás az elmúlt 20 évben mintegy 30%-kal nőtt. E tendencia ugyanakkor visszafogható, amennyiben hangsúly helyeződik a klímaalkalmazkodás nyújtotta lehetőségekre. Ezek alatt kis léptékű, olcsó és egyszerű beavatkozások is érthetők, mint például a zöldfelület-növelés, amellyel már önmagában pár °C-kal csökkenthető a külső és a belső hőmérséklet egyaránt. Ezekre lehet példa a zöldtetők vagy zöldfalak létesítése is akár. Az uniós kommunikáció eddig kevésbé helyezte a hangsúlyt a klímaalkalmazkodásra, nem úgy, mint a kibocsátáscsökkentésre, vagyis a mitigációra. A Kopernikusz éghajlati kockázatokat vizsgáló tanulmányát⁵ követően azonban az Európai Bizottság kifejezetten fókuszba helyezte az adaptációt mint a jelentésben azonosított kockázatokkal szembeni ellenálló képesség

² 2022-ben a kárenyhítő juttatások 98 százalékát aszálykárakra fordították 2023.

³ AM Sajtóiroda 2024.

⁴ Wildfires in the EU: 2022 Was the Second-Worst Year, a Warning from a Changing Climate 2023.

⁵ OBSERVER: 2023 – A Year of Unprecedented Heat and Climate Extremes 2024.

növelésének eszközét.⁶ Vagyis jelenleg elmozdulás látszik ebbe az irányba az uniós klímapolitika kapcsán.

Több eső, kevesebb havazás

Amellett, hogy 2023-ban is melegrekordok sora dőlt meg, a csapadék terén is szélsőségesebb időjárás jellemezte Európát. A tavalyi év mintegy 7%-kal volt csapadékosabb az átlagnál, egyes adatsorok szerint 1981 óta nem volt ilyen csapadékdús év, mint a 2023-as. Ennek eredményeként az év során az európai folyóhálózat egyharmadán a folyók vízhozama meghaladta a „magas” árvíz-küszöböt, 16%-án pedig a „súlyos” árvíz-küszöböt. Az október és december közötti viharok sorozatának nyomán rekord- vagy rekordközelí vízhozamokat mértek a főbb vízgyűjtőkben, köztük a Loire, a Rajna és a Duna vízgyűjtőin.

Ugyanakkor 2023-ban az átlagosnál kevesebb havas napot is regisztráltak Európában, különösen Közép-Európában és az Alpokban télen és tavasszal. Ez, valamint a nyári magas hőmérsékleti értékek Európa minden részén hozzájárultak a gleccserjég nettó csökkenéséhez. A legdrasztikusabb példa erre az Alpok, ahol a gleccserek 2022 és 2023 között fennmaradó térfogatuk mintegy 10%-át veszítették el.

Mi lesz ezután?

Ha globális viszonylatban tekintünk az éghajlatváltozás okozta kihívásokra, akkor sem látható megnyugtató tendencia. E tekintetben is a 2023-as év jelentette a rekordot: 0,6 °C-kal volt melegebb az 1991–2020 közötti átlagnál és mintegy 1,48 °C-kal az iparosodás előtti átlagnál. Ez is mutatja, hogy az európai klímapolitika jelen mivoltában nem elegendő. Ugyan 2023-ban már jelentős előrelépések történtek a kibocsátáscsökkentés terén, mint például hogy az elektromosáram-termelés 43%-ban megújuló energiaforrásból származott, és emellett 19%-kal csökkent a fosszilisenergiaforrás-alapú termelés, az éghajlati szélsőségek nem kímélték a kontinenst.⁷ A fosszilis energiaforrásokról való leválás fokozatosan megindult, a szakpolitikák széles tárháza áll

⁶ A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében 2024.

⁷ BROWN–JONES 2024.

rendelkezésre az európai döntéshozóknak annak érdekében, hogy még gyorsabban lehessen véget vetni a már évtizedek óta tartó, a folyamatos növekedést kergető fogyasztási modelleknek. Egyes szakértői csoportok szerint az EU robusztusabb klímacselekvéséhez a weimari háromszögnek nevezett, Franciaországot, Németországot és Lengyelországot tömörítő együttműködés jelenthetné a megoldást.⁸ E három ország deklarált célja ugyanis, hogy elősegítse az együttműködést a határokon átnyúló és az egész EU-ra kiterjedő kihívások terén, és erősítse az európai kohéziót. A Jacques Delors Központ által nemrégiben végzett felmérés alapján – amely szerint Párizsban, Varsóban és Berlinben erős demokratikus támogatottságot élvez az éghajlatváltozás elleni fellépés – ezt a zászlóshajót az uniós klímapolitikába is integrálni lehetne, ezáltal közelebb lehetne hozni a közösséget a célok eléréséhez.⁹ A magyar soros elnökséget Lengyelország fogja váltani 2025 elején az új, lengyel–dán–ciprusi trió részeként, vagyis a lehetőség adott lesz az érdekek becsatornázására. Az új intézményi ciklus kezdete után német és francia támogatással ez a hang megerősödhet az uniós döntéshozatalban.

2024. április 26.

Felhasznált irodalom

- 2022-ben a kárenyhítő juttatások 98 százalékát aszálykárra fordították (2023). *Agrárközgazdasági Intézet*, 2023. október 10. Online: <https://aki.gov.hu/2023/10/10/a-2022-ben-a-karenyhito-juttatasok-98-szazalekat-aszalykarra-forditottak/>
- A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében (2024). *Európai Bizottság*, 2024. március 12. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_24_1385
- AM Sajtóiroda (2024): Érkezik a kárenyhítési juttatás a károsult gazdák számára. *Nemzeti Agrárgazdasági Kamara*, 2024. március 28. Online: <https://nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/mezogazdasagi-termeles/107003-erkezik-a-karenyhitesi-juttatas-a-karosult-gazdak-szamara>
- BROWN, Sarah – JONES, Dave (2024): European Electricity Review 2024. *Ember*, 2024. február 7. Online: <https://ember-climate.org/insights/research/european-electricity-review-2024/>
- European State of the Climate [é. n.]. *Copernicus*. Online: <https://climate.copernicus.eu/esotc/2023>
- GUÉNARD, Marion – ANDRALOJC-BODYCH, Sylwia (2024): Germany, Poland and France: Recasting a Green Weimar Triangle. *Euractiv*, 2024. április 22. Online: https://euractiv.com/section/central-europe/opinion/germany-poland-and-france-recasting-a-green-weimar-triangle/?utm_

⁸ GUÉNARD – ANDRALOJC-BODYCH 2024.

⁹ REDEKER–JANSEN 2024.

source=Euractiv&utm_campaign=315a6be14e-RSS_EMAIL_CAMPAIGN&utm_medium=email&utm_term=0_24f4b280c0-63203c2dbc-%5BLIST_EMAIL_ID%5D

OBSERVER: 2023 – A Year of Unprecedented Heat and Climate Extremes (2024). *Copernicus*, 2024. február 29. Online: <https://copernicus.eu/en/news/news/observer-2023-year-unprecedented-heat-and-climate-extremes>

REDEKER, Nils – JANSEN, Jannik (2024): Debunking the Backlash – Uncovering European Voters' Climate Preferences. *Jacques Delors Centre*, 2024. március 7. Online: <https://delorscentre.eu/en/publications/detail/publication/debunking-the-backlash-uncovering-european-voters-climate-preferences>

Wildfires in the EU: 2022 Was the Second-Worst Year, a Warning from a Changing Climate (2023). *European Commission*, 2023. november 22. Online: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/wildfires-eu-2022-was-second-worst-year-warning-changing-climate-2023-11-22_en?prefLang=hu

Tóth Bettina

Fenntartható olimpiai játékok? Párizs (is) megpróbálja!

Bevezetés

A 2024-es párizsi olimpia szervezői elkötelezték magukat a fenntartható és klímabarát rendezvény lebonyolítása mellett, többek között azzal a céllal, hogy példaként szolgáljanak a jövőbeli olimpiai játékok előtt. A geotermikus és napenergia előnyben részesítése mellett a növényi étkezésre, valamint a természetalapú megoldásokra is nagy hangsúlyt fektetnek. Kérdés, hogy mind-ezen lépések mennyire elegendőek például a nagyszabású esemény karbonlábnyomának csökkentéséhez.

Történelmi lépésre kötelezték el magukat a párizsi olimpia szervezői, ugyanis az eddigi „legzöldebb” játékokat kívánják megvalósítani. A legfőbb cél, hogy a korábbi nyári olimpiák kibocsátási átlagának mintegy felére csökkentsék a szén-dioxid-kibocsátást.¹ A „legfenntarthatóbb” játékok megtervezése azt jelenti, hogy a kibocsátást körülbelül 1,75 millió tonna szén-dioxiddal korlátozzák. A korábbi nyári olimpiai játékok – köztük a 2020-as tokiói, a 2016-os riói és a 2012-es londoni – átlagosan 3,5 millió tonna CO₂-t bocsátottak ki a szervezőbizottság elmondása szerint. A tokiói játékok kibocsátásának túlszárnyalása különösen figyelemreméltó lenne, mivel azon az eseményen a Covid-19-korlátozás okán nem voltak nézők.²

Az ARO+2 megközelítés

A hatások kontrollálása érdekében a stratégia alapját az úgynevezett ARO (*avoid, reduce, offset*), vagyis az *elkerülés, csökkentés, ellensúlyozás* megközelítés adja, amelyet Párizs két másik szempont beemelésével egészített ki:

¹ Halving the Carbon Footprint of the Games [é. n.].

² McDONNELL 2024.

a kibocsátások előrejelzése (*anticipate*) és a cselekvés mozgósítása (*mobilise*) az olimpiai játékok vonzereje révén.³

Előrejelzés: Párizs úttörő eszközt fejlesztett ki a szén-dioxid-kibocsátás mérésére, hogy a pályázat benyújtásának szakaszától kezdve és a játékok megrendezésére való felkészülés teljes ciklusa alatt iránymutatást adjon a döntések meghozatalához.

Elkerülés: 95%-ban meglévő vagy ideiglenes infrastruktúrát használnak, csak olyan létesítményeket építenek, amelyek az érintett területeken a játékok befejezése után is használhatók. A legtöbb eseménynek a Stade de France ad otthont, amelyet eredetileg az 1998-as labdarúgó-világbajnokságra építettek. A 2024-es olimpiai játékokra csak egy új versenyhelyszínt építenek, a Saint-Denis-i vízi központot, ugyanakkor a létesítmény napenergiával működik, természetes bioalapú és újrahasznosított anyagokból építik fel.

Csökkentés: Párizs pontosan meghatározta a kibocsátási forrásokat, és minden tevékenységre megoldási javaslatokat tett stratégiájában; az alacsony szén-dioxid-kibocsátású struktúrák, a megújuló energiaforrások, a fenntartható vendéglátás stb. mind-mind részét képezi a vízióknak.

Ellensúlyozás: Amikor a szén-dioxid-kibocsátásról hoztak döntéseket a szervezők, nem kizárólag a „nettó”, vagyis a csaknem húsz versenynap kibocsátását vették górcső alá. Párizsban a kibocsátások legszélesebb kategóriáját vették figyelembe, amely a játékok közvetett hatásait is magában foglalja, mint például a nézők utazásai. Ezen kibocsátásokat, amelyek nem kerülhetők el, olyan projektekkel kompenzálják, amelyek mind az öt kontinensen környezeti és társadalmi előnyökkel járnak. Az első projektek már 2021 óta működnek.

Mozgósítás: Párizs azt reméli, hogy a sportban rejlő lehetőségeket a környezeti átállás hatékony motorjaként tudja kihasználni, és ezáltal a játékok minden résztvevőjét – a dolgozókat, a partnereket, a sportmozgalmat és a polgárokat is – összefogja ebben a folyamatban. Ennek érdekében elindította saját *Climate Coach* nevű alkalmazását, amely arra szolgál, hogy segítse a dolgozókat karbonlábnyomuk monitorozásában és csökkentésében.⁴ Emellett Párizs arra is ösztönzi partnereit és szállítóit, hogy a felelős beszerzési stratégia részeként a játékok beszerzéseinek 100%-ánál alkalmazzák a fenntarthatóság alapelveit, és korlátozzák az éghajlatra gyakorolt negatív hatásukat.

A mintegy 15 ezer sportoló, 45 ezer önkéntes, 26 ezer médiamunkatárs és a 13,4 millió értékesített jegy mögött álló látogató étkeztetése is kardinális

³ GAVIN 2024.

⁴ The Climate Coach for Events: a Tool for a Low-Carbon Sport [é. n.].

elemként jelenik meg az olimpia fenntarthatósági stratégiájában. A mintegy 13 millió adag étel 80%-a francia eredetű és fenntartható forrásból fog származni, illetve azt is vállalták a szervezők, hogy megduplázzák a növényi eredetű élelmiszerek mennyiségét, és felére csökkentik az egyszer használatos műanyag mennyiségét.⁵

A 2024-es párizsi olimpiai játékok egyéb fenntartható elemei közé tartozik még az 1000 kilométernyi kerékpárút és a 200 ezer újonnan ültetett fa az utcákon.⁶ A párizsi idegenforgalmi hivatal szerint 3 ezer további közösségi kerékpárt bocsátanak rendelkezésre, és a legtöbb olimpiai helyszín tömegközlekedéssel is megközelíthető lesz.⁷

Az olimpiai falu

A tervezéskor kiemelt figyelem hárult az olimpiai falu klímaadaptív kialakítására, amely többnyire jelen esetben a nyári hőségre és hőhullámokra való felkészülést jelenti. A bioklimatikus elveken alapuló, 300 ezer m² nagyságú falut Párizstól északra építik, nagy hangsúlyt fektetve a zöldterületek és -felületek arányára. Egyes tetők növényzettel lesznek beültetve és/vagy napelemekkel lesznek felszerelve, ezzel biztosítva a hűtést. A zöldterület-növelést 9 ezer fa ültetésével is kiegészítik, ami nemcsak a mikroklíma szabályozásában mutat pozitív irányt, hanem biodiverzitás-növelő hatása is van. Emellett az esővíz felfogása és megtartása is egyszerűbb a növényzeten keresztül.

A tervezők nagyban támaszkodnak a természetes hűtésre, ugyanis az épületekben nem lesznek hagyományos légkondicionálók, helyettük nyolcezer ventilátor kap helyet. A klímaadaptív kialakítás további meghatározó eleme az épületek tájolása, a szélcsatornák kialakítása, valamint a szigetelés kivitelezése úgy, hogy mindig 6 °C különbség legyen az épületek belső és külső részei között. Ezek a megoldások szintén a nyári forróság ellen szolgálnak, megeremtve a 23–26 °C közötti állandó belső hőmérsékletet.⁸

A megújuló energiára alapozó épületegyüttesben számos újrahasznosított tárgy kap helyet, mint például az újrahasznosított halászhálóból készült matracok és a megerősített kartonpapírból készült ágyalapok. A nyári játékokat

⁵ *Celebrating the Modern Taste of France. Paris 2024 Food Vision 2022.*

⁶ MOORE 2023.

⁷ Sustainable and Responsible Paris 2024 Olympic and Paralympic Games [é. n.].

⁸ MESSAD 2024.

követően magát a falut is újrahasznosítják, hiszen 2025-re rehabilitált övezetté alakítják, ahol mintegy 12 ezer polgár fog lakni és dolgozni.

Mindezen lépések azért is fontosak, mert számos tanulmány kimutatta, hogy az olimpiai játékok az utóbbi években egyre károsabbak a környezetre, különösen, ahogyan méretük és léptékük növekedik.⁹ Az egyre több sportoló, néző, esemény és helyszín több szén-dioxidot bocsát ki és több természeti erőforrást igényel. Az olimpiával kapcsolatos építkezések az ökológiai tájakat is átforgatták, és több esetben a lakosságot is negatívan érintették például kitelepítések révén. Ráadásul az olimpiának – és egyéb más világversenyeknek¹⁰ – egyre gyakrabban adnak otthont olyan országok, ahol a megújuló energetikai infrastruktúra kevésbé kiépített, és mind a környezetvédelmi jogszabályi háttér kialakítása, mind a területen zajló társadalmi felelősségvállalás egyelőre háttérbe szorul. Ha Párizs valóban jelentős kibocsátáscsökkentést ér el úgy, hogy ez nem megy az olimpiai játékok reputációjának kárára, valóban úttörő lehet az olimpiai stratégiai modell kiépítésében.

2024. május 10.

Felhasznált irodalom

- Celebrating the Modern Taste of France. Paris 2024 Food Vision* (2022). Online: <https://medias.paris2024.org/uploads/2023/03/Paris2024-BIL-230313-FOOD-VISION-Eng-BDEF2.pdf>
- GAVIN, Mike (2024): How the Paris Olympics is Going Green to Help Protect the Environment. *NBC New York*, 2024. május 7. Online: <https://nbcnewyork.com/paris-2024-summer-olympics/paris-olympics-2024-carbon-footprint/5341629/>
- Halving the Carbon Footprint of the Games [é. n.]. *Olympics*. Online: <https://olympics.com/en/paris-2024/our-commitments/the-environment/carbon-method>
- MCDONNELL, Tim (2021): The Olympics are Becoming Less Sustainable. *Quartz*, 2021. augusztus 2. Online: <https://qz.com/2037375/what-is-the-carbon-footprint-of-the-olympics>
- MESSAD, Paul (2024): Paris Olympic Village Getting Climate Fit for 2050. *Euractiv*, 2024. április 23. Online: <https://euractiv.com/section/energy-environment/news/paris-olympic-village-getting-climate-fit-for-2050/>
- MOORE, Rowan (2023): How the Paris 2024 Summer Olympics are Driving the City's Green Revolution. *The Guardian*, 2023. december 31. Online: <https://theguardian.com/artanddesign/2023/dec/31/paris-2024-olympics-green-transformation-anne-hidalgo-clean-seine>
- MÜLLER, Martin et al. (2021): An Evaluation of the Sustainability of the Olympic Games. *Nature Sustainability*, 4, 340–348. Online: <https://nature.com/articles/s41893-021-00696-5>

⁹ MÜLLER et al. 2021: 343.

¹⁰ Óriási környezetszennyezés és zöld kommunikációs blöff a katari vébé 2022.

Fenntartható olimpiai játékok? Párizs (is) megpróbálja!

- Óriási környezetszennyezés és zöld kommunikációs blöff a katari vébé (2022). *Greenfo*, 2022. december 19. Online: <https://greenfo.hu/hir/oriasi-kornyezetszennyez-es-zold-kommunikacios-bloff-a-katari-vebe/>
- Sustainable and Responsible Paris 2024 Olympic and Paralympic Games [é. n.]. *Paris je t'aime*. Online: <https://parisjetaime.com/eng/article/sustainable-and-responsible-paris-2024-olympic-and-paralympic-games-a892>
- The Climate Coach for Events: a Tool for a Low-Carbon Sport [é. n.]. *Olympics*. Online: <https://olympics.com/en/paris-2024/our-commitments/the-environment/the-climate-coach-for-events-a-tool-for-a-low-carbon-sport>

Digitalizáció és innováció

Pató Viktória Lilla

Az uniós AI-jogalkotás halad, az USA befolyása egyértelművé válik

Az Európai Unió belga elnöksége 2024. február 2-án bejelentette, hogy a Tagállamok Állandó Képviselőinek Bizottsága (Coreper) aláírta a mesterséges intelligencia (AI Act) harmonizált szabályait meghatározó európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatot.¹ Ugyanezen a napon az Európai Parlament Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottsága (IMCO) közzétette az AI Act konszolidált szövegét.

Az Európai Unió mesterségesintelligencia-törvényének (AI Act) elfogadása és az olaszországi ChatGPT-fejlemények kontextusában az OpenAI ChatGPT alkalmazásának globális és regionális használati statisztikái különösen relevánsak lehetnek. Globális felhasználói adatok szerint a ChatGPT rohamosan növekvő bázissal rendelkezik.² 2022. novemberi indulását követően mindössze 5 nap alatt átlépte az 1 millió felhasználót, 2023 januárjára ez a szám 100 millióra nőtt. A webes forgalom elemzése szerint a ChatGPT weboldalának látogatottsága 2023-ban elérte az 1,8 milliárd látogatót havonta, amelynek jelentős része (40%) Észak-Amerikából, míg körülbelül 30-30% Európából és Ázsiából származik.

Az OpenAI és a ChatGPT fejlődése, beleértve a GPT-4 bevezetését és a ChatGPT Plus előfizetői szolgáltatását, további lehetőségeket és kihívásokat jelent az AI-alkalmazások szabályozása és etikus használata szempontjából. Az OpenAI bevételei 2024-re várhatóan 1 milliárd dollárra nőnek, rámutatnak az AI-technológiák iparági jelentőségére és növekedési potenciáljára.³

Ezek az adatok arra utalnak, hogy bár a ChatGPT globálisan népszerű, jelentős felhasználói bázissal rendelkezik Európában is. Az AI Act elfogadása és a szabályozási keret megerősítése, valamint az adatvédelmi aggályok kezelése kulcsfontosságú lesz a mesterséges intelligencia, különösen a nyelvi modellek fenntartható és felelősségteljes használatának biztosításában az EU-ban. Az Olaszország adatvédelmi hatósága, a Garante által végzett vizsgálat, amely

¹ EU: AI Act Signed by Coreper 2024.

² Nerdynav 2024.

³ GOHIL 2022.

tavaly ideiglenesen betiltotta a ChatGPT-t, több adatvédelmi szabály megsértését tárta fel az elmúlt napokban.⁴ Ez rávilágít arra, hogy az AI Act végrehajtása során különös figyelmet kell fordítani a ChatGPT és a hasonló nyelvi modellek adatvédelmi megfelelésére és szabályozási kihívásaira.

Az AI Act új rendelkezéseket vezet be az általános célú AI-modellekre (GPAI), kötelezettségeket írva elő a technikai dokumentáció naprakészen tartására és bizonyos információk megosztására. A törvény elfogadása után az Európai Bizottságnak számos delegált és végrehajtásra irányuló jogi aktust kell elfogadnia, valamint legalább hat iránymutatást kell kidolgoznia, amelyek közvetlenül érintik a ChatGPT és a hasonló modellek működését. Különösen fontos lesz a GPAI-modellekkel kapcsolatos kötelezettségek, például a kockázatértékelések és a megfelelő kibervédelem biztosítása.

A GPAI-modellek osztályozása a képzés során felhasznált számítási kapacitás vagy az Európai Bizottság egyedi döntése alapján történik. A GPAI-modellek számára hároméves türelmi időszakot biztosítanak a megfelelési követelmények teljesítésére a törvény hatálybalépése előtt piacra kerülő modellek esetében.

Mindeközben a mesterséges intelligenciáról, az emberi jogokról, a demokráciáról és a jogállamiságról szóló egyezmény körüli viták zajlottak az Európa Tanácsban.⁵ A maga nemében első kötelező érvényű szerződés körüli tárgyalások az Európa Tanácson belül jelentős kihívásokkal szembesültek, különösen azt a kérdést tekintve, hogy a magáncégek a szerződés hatálya alá tartoznak-e. Az Egyesült Államok – más megfigyelő országokkal együtt – a szerződés alkalmazásának elsősorban az állami szervekre való korlátozását szorgalmazta, és „opt-in” lehetőséget javasolt a magánszervezetek számára. Ez az álláspont holtponthoz vezetett, mivel az Európai Bizottság az uniós kormányok nyomására „opt-out” alternatívát javasolt, amely nem talált konszenzusra.

A mesterséges intelligenciának az emberi jogokkal, a demokráciával és a jogállamisággal való harmonizálását célzó szerződés rendelkezései idővel felhígultak. Az Európai Bizottság arra irányuló erőfeszítései, hogy a szerződés szorosan összhangba kerüljön az EU mesterségesintelligencia-törvényével, amely a nemzetbiztonság, a védelem és a bűnüldözés terén tágabb kihagyásokat tartalmaz, aggodalomra adnak okot a kettős, polgári és katonai felhasználású mesterségesintelligencia-rendszerek esetleges kiskapuival kapcsolatban. A tárgyalások zsákutcája kétségeket ébreszt a szerződés hatékonyságával kapcsolatban, különösen akkor, ha az csak a közintézményekre vonatkozik. A politikai

⁴ PATÓ 2023.

⁵ BERTUZZI 2024.

dinamika, különösen az Egyesült Államok befolyása alatt, amely esetleg aláírja, de valószínűtlen, hogy ratifikálja a szerződést, számottevő hatást gyakorolt a szerződés megfogalmazására, Washington szerepe a világ első mesterséges intelligenciáról szóló szerződésének tárgyalásain ugyanis jelentős volt. Annak ellenére, hogy az Egyesült Államok nem tagja az Európa Tanácsnak, megfigyelőként részt vett más országokkal, például Kanadával, Izraellel és Japánnal együtt. Ez a státusz lehetővé tette az Egyesült Államok számára, hogy szavazati jog nélkül járuljon hozzá a megbeszélésekhez, jelentős befolyást gyakorolva a tárgyalásokra. Az Egyesült Államok az Egyesült Királysággal és más megfigyelő országokkal együtt a szerződés hatályának elsősorban az állami szervekre való korlátozását szorgalmazta, és azt javasolta, hogy a magáncégeket „opt-in” mechanizmuson keresztül vonják be ahelyett, hogy alapértelmezés szerint a szerződés hatálya alá tartoznának. Ez az álláspont egy szélesebb törekvés része volt annak biztosítására, hogy a szerződés ne rójon indokolatlan kötelezettségeket a magánszektorbeli szervezetekre, amelyek a mesterséges intelligencia területén jelentős szereplők.

Washingtonnak a szerződési tárgyalásokhoz való hozzáállása a körütekintő egyensúlyozást tükrözi: az a cél, hogy részt vegyen a mesterséges intelligencia nemzetközi normáinak kialakításában, miközben védi saját érdekeit.

Ez a washingtoni stratégia a nemzetközi mesterségesintelligencia-irányítás összetett dinamikáját hangsúlyozza, ahol a geopolitikai érdekek, a magán-szektor szerepe és az emberi jogi megfontolások keresztezik egymást. E tárgyalások eredménye és a szerződés végleges formája precedenst teremthet a mesterséges intelligencia és más feltörekvő technológiák jövőbeni nemzetközi megállapodásai számára.

Ez a helyzet rávilágít a mesterséges intelligencia irányításával kapcsolatos nemzetközi tárgyalások összetettségére, valamint a diplomáciai eredmények és az emberi jogok hatékony védelme egyensúlyának kihívására.

Az IMCO és az Európai Parlament Polgári Szabadságjogok, Bel- és Igazságügyi Bizottsága (LIBE) 2024. február 13-ra tűzte napirendre a szavazást az AI Actról.

2023. február 5.

Felhasznált irodalom

- BERTUZZI, Luca (2024): Tug of War Continues on International AI Treaty as Text Gets Softened Further. *Euractiv*, 2024. január 31. Online: <https://euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/tug-of-war-continues-on-international-ai-treaty-as-text-gets-softened-further/>
- EU: AI Act Signed by Coreper (2024). *DataGuidance*, 2024. február 2. Online: <https://dataguidance.com/news/eu-ai-act-signed-coreper>
- GOHIL, Shivbhadrasinh (2022): 70+ Chatgpt Statistics & Facts to Know in 2024. *Meetanshi*, 2022. november 30. Online: <https://meetanshi.com/blog/chatgpt-statistics/>
- Nerdynav (2024): 107 Up-to-Date ChatGPT Statistics & User Numbers [Nov 2024]. *Nerdynav*. Online: <https://nerdynav.com/chatgpt-statistics/>
- PATÓ Viktória Lilla (2023): Újluddizmus vagy nélkülözhetetlen védelmi intézkedések a digitális forradalomban? *Ludovika.hu*, 2023. április 24. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/04/24/ujluddizmus-vagy-nelkulozhetetlen-vedelmi-intezkedesek-a-digitalis-forradalomban/>

Pató Viktória Lilla

Több mint szabályozó szervezet

Az AI Office az AI-szakértelem központjává válhat

A mesterségesintelligencia-szakértelem Európai Unión belüli megerősítése felé tett jelentős lépésként a Bizottság átfogó csomagot mutatott be, amelynek célja az európai *startup*ok és kkv-k támogatása a megbízható mesterséges intelligencia létrehozásában. A csomag az EU 2023 decemberében véglegesített mesterségesintelligencia-törvényével (AI Act) kapcsolatos történelmi politikai konszenzus nyomán született, egyik központi eleme a mesterségesintelligencia-iroda (AI Office) létrehozása.¹

A bejelentés, amely Von der Leyen elnök 2023-as, az unió helyzetéről szóló beszédének részét képezte, az európai mesterséges intelligencia újtói számára hozzáférést biztosít Európa szuper-számítástechnikai képességeihez, lehetővé téve, hogy finomítsák AI-modelljeiket.² A Large AI Grand Challenge 2023. novemberi elindításával nemcsak pénzügyi támogatást, hanem szuper-számítástechnikai erőforrásokhoz való hozzáférést is kínál a mesterségesintelligencia-startupoknak.³

A kezdeményezés központi eleme az EuroHPC-rendelet módosítása, amely bevezeti az AI-gyárakat az EU szuper-számítástechnikai közös vállalkozásának (European High Performance Joint Undertaking, EUHPC JU) kulcsfontosságú elemeként.⁴

Ez a módosítás a következőket irányozza elő:

- AI-központú szuperszámítógépek beszerzése, fejlesztése és kezelése, a gépi tanulási folyamat felgyorsítása és az általános célú AI- (GPAI-) modellek betanítása;
- a mesterséges intelligencia szuperszámítógépekhez való hozzáféréseinek kiterjesztése, ezáltal demokratizálva az AI használatát;

¹ Commission Decision Establishing the European AI Office 2024.

² VON DER LEYEN 2023.

³ Commission Opens Access to EU Supercomputers to Speed Up Artificial Intelligence Development 2023.

⁴ MATTHEWS-GREENACRE 2024.

- átfogó központ létrehozása *startupok* és innovátorok számára, teljes körű támogatást kínálva a nagyszabású mesterségesintelligencia-modellek algoritmikus fejlesztéséhez, teszteléséhez, értékeléséhez és validálásához;
- az általános célú mesterségesintelligencia-modellekre épített változatos, feltörekvő AI-alkalmazások létrehozásának katalizálása.

Ezen erőfeszítések kiegészítéseként a Bizottság elfogadta az AI@EC közleményt is, amelyben felvázolja a mesterséges intelligencia felhasználásával kapcsolatos stratégiai megközelítést, az AI Act végrehajtását megelőzően. Ez magában foglalja a Bizottság intézményi és működési kapacitásának kiépítését a megbízható és etikus mesterséges intelligencia fejlesztéséhez, valamint az uniós közigazgatás támogatásának kiterjesztését a mesterséges intelligencia bevezetésére irányuló törekvésekben.

Miközben az Európai Parlament és a Tanács az EUHPC JU létrehozásáról szóló rendelet javasolt módosításairól tanácskozik, a Bizottság (DG CONNECT) az AI-politika uniós szintű központi koordinációs testületének szánt AI Office létrehozásán munkálkodott, amely határozat 2024. február 21-én lépett hatályba. Ez az iroda kulcsszerepet játszik a jövőbeli AI Act uniós szintű végrehajtásában, biztosítja az általános célú mesterségesintelligencia-modellekre és -rendszerekre vonatkozó előírásoknak való megfelelést, valamint elősegíti a mesterséges intelligencia átfogó megértését és elterjedését az EU-ban.

Intézményi szinten az AI Office szorosan együttműködik a tagállamok képviselőiből létrehozott Európai Mesterséges Intelligencia Testülettel és a Bizottság Európai Algoritmikus Átláthatósági Központjával (ECAT).

Az AI Office tervezett létszáma 100 fő, amely független szakértőkből álló tudományos testületként szoros kapcsolatot biztosít a tudományos közösséggel. Tanácsadó fórumot hoz létre, amely az érdekelt felek kiegyensúlyozott választékát képviseli majd, így jelen lesznek az ipari, a kisvállalkozói, az akadémiai és a civil társadalmi szereplők is. A tudáscsere érdekében fórumokat hoz létre az iroda, ettől, illetve saját tudományos és szakértői kapacitásától válik lényegében hálózati központtá a szabályozó szervezet.

Az iroda elsődleges feladatai közé tartozik majd a tanácsadó testületek létrehozása a jogszabályok következetes alkalmazása érdekében a tagállamokban, a jogsértések kivizsgálása, valamint a végrehajtást elősegítő iránymutatások kidolgozása. Az iroda ösztönözni fogja az európai mesterségesintelligencia-képességek növekedését is az AI-gyárak létrehozásával, emellett figyelemmel fogja kísérni a GenAI4EU kezdeményezést, amely a generatív mesterséges intelligencia különböző ágazatokban, például a genomikában, a személyre

szabott orvoslásban, a klímamodellezésben és a gyógyszeriparban történő alkalmazásaira összpontosít.

Eközben a Bizottság mesterségesintelligencia-egyezményt (AI Pact) fog indítani, amelyben felszólítja az európai és a harmadik országokbeli fejlesztőket, hogy önkéntesen kötelezzék el magukat az AI Act kulcsfontosságú elemei tekintetében a törvényes határidők előtt történő végrehajtás mellett.

Mindez nemcsak megerősíti az EU azon elkötelezettségét, hogy vezető szerepet töltsön be a mesterséges intelligencia etikus fejlesztése és alkalmazása terén, hanem a robusztus, inkluzív és innovációvezérelt mesterségesintelligencia-ökoszisztéma felé fekteti le az utat Európában, amelyet az EU alapértékei és szabályozási keretei köveznek ki.

2024. március 6.

Felhasznált irodalom

- Commission Decision Establishing the European AI Office (2024). *European Commission*, 2024. január 24. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-decision-establishing-european-ai-office>
- Commission Opens Access to EU Supercomputers to Speed Up Artificial Intelligence Development (2023). *European Commission*, 2023. november 16. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_5739
- MATTHEWS, David – GREENACRE, Martin (2024): Commission Proposes 'Artificial Intelligence Factories' in Bid to Give Start-Ups Access to Supercomputers. *Science/Business*, 2024. január 25. Online: <https://sciencebusiness.net/news/ai/commission-proposes-artificial-intelligence-factories-bid-give-start-ups-access>
- VON DER LEYEN, Ursula (2023): *State of the Union 2023. Letter of Intent*. Online: https://state-of-the-union.ec.europa.eu/document/download/1f472511-5019-4811-9189-a4611528782c_en?filename=SOTEU_2023_Letter_of_Intent_EN_0.pdf

Pató Viktória Lilla

Európai iránymutatások a kutatói közösségnek

Mesterséges intelligencia a kutatásban, a gyorsított eredmények új korszaka

A generatív mesterséges intelligencia kutatásban történő felelősségteljes felhasználására vonatkozó iránymutatásokat dolgozott ki az Európai Bizottság az Európai Kutatási Térséggel együttműködve.

A generatív mesterséges intelligencia (MI, angolul AI) forradalmasíthatja a kutatást és az innovációt, de ez a folyamat nem mentes a kihívásoktól és a felelősség kérdésköreinek meghatározásától. A 2024. március 20-án közzétett előiránymutatások¹ már meglévő keretrendszereken alapulnak, mint a kutatás integritásának európai magatartási kódexe² és a megbízható mesterséges intelligencia iránymutatásai.³

A generatív MI képes szövegek, képek és kódok gyors és hatékony előállítására, ami óriási előnyt jelent a kutatási folyamatokban. A technológia lehetővé teszi a kutatók számára, hogy időt takarítsanak meg, és új ötletekkel, megoldásokkal szolgáljanak. Az Európai Bizottság és az Európai Kutatási Térség országai által kidolgozott iránymutatások a kutatói közösség támogatását célozzák a generatív MI felelősségteljes használatában. Az MI növekvő szerepe a tudományban különböző területekre terjed ki, katalizátorként működik a tudományos áttörésekben, és kulcsfontosságú eszköz a tudományos folyamatokban. Ez a gyorsított eredmények új korszakát hirdeti; tudományos határokat feszeget, és a korábbi eszközök által elérhetetlen eredményeket produkál. Ez a gyorsulás segíthet megbirkózni az olyan sürgető társadalmi kihívásokkal, mint az éghajlatváltozás, az egészségügy, valamint a zöld- és digitális átállás. Azonban a gyorsaság és a kényelem mellett a kutatóknak tudatában kell lenniük a technológia korlátainak is. Ilyen korlátok például az esetleges plágium

¹ Directorate-General for Research and Innovation 2024.

² ALLEA 2023.

³ Ethics Guidelines for Trustworthy AI 2019.

veszélye, az érzékeny információk véletlen felfedése vagy a modellekben rejlő torzítások, amelyek befolyásolhatják a kutatások eredményének objektivitását. Éppen ezért az iránymutatások célja a tudományos integritás és a bizalom megőrzése a gyors technológiai fejlődés közepette.

Az EU egyértelmű útmutatást tervez nyújtani arról, hogyan integrálható a generatív MI (mint például a ChatGPT) felelősségteljes módon a kutatási folyamatokba, miközben maximalizáljuk annak előnyeit, és minimalizáljuk a lehetséges kockázatokat. Az iránymutatások kiemelik a kutatási integritás alapelveit, amelyekre építkezve a kutatóknak, a kutatóintézményeknek és a finanszírozó szervezeteknek átláthatóan, etikusan kell eljárniuk, hiszen a generatív MI nagy hatalommal, ezáltal használata nagy felelősséggel is jár. A kutatókra hárul az a felelősség, hogy átlátható módon használják ezt a technológiát, miközben tiszteltben tartják a magánéletet, a titoktartást és a szellemi tulajdonjogokat. Emellett kritikus megközelítést kell alkalmazniuk, folyamatosan fejlesztve digitális műveltségüket, hogy felelősségteljesen navigáljanak a generatív MI adta lehetőségek és kihívások között. A kutatóintézmények szerepe kulcsfontosságú a felelős használat irányításában és a technológia fejlődésének figyelemmel kísérésében. Az európai iránymutatások mellett fontos, hogy ezek az intézmények saját direktívákat alakítsanak ki, és saját generatív MI-eszközöket telepítsenek az adatvédelem és a titoktartás érdekében.

Az iránymutatások végül is élő dokumentumot képeznek, amelyet a technológia és a társadalmi normák fejlődésével rendszeresen frissíteni kell. A tudományos közösség tagjai számára nyitva áll a lehetőség, hogy visszajelzést adjanak, biztosítva, hogy az iránymutatások relevánsak és naprakészek maradnak.

Az EU új mesterségesintelligencia-rendelete külön szabályokat vezet be a nagy generatív MI számára mint általános célú MI-modellre, amely az átláthatóságot és a felelősségvállalást hivatott biztosítani. Ezenfelül 2024 januárjában MI-innovációs csomag is indult, amely pénzügyi támogatást és képzési lehetőségeket kínál a generatív-MI-szakembereknek.⁴

Az új AI Office a tervek szerint kulcsszerepet fog játszani az AI Act végrehajtásában, beleértve az általános célú mesterségesintelligencia-modellekre vonatkozó szabályokat is. A rendelet a mesterséges intelligencia rendszereit négy fő kategóriába sorolja, attól függően, hogy milyen potenciális kockázatot jelentenek a társadalomra. A magas kockázatúnak tekintett rendszerekre szigorú szabályok vonatkoznak majd, amelyeket az EU piacára lépésük

⁴ Commission Launches AI Innovation Package to Support Artificial Intelligence Startups and SMEs 2024.

előtt kell alkalmazni. Amennyiben májusban sikerül kihirdetni a jogszabályt, 2024 novemberében az abban meghatározott tiltott gyakorlatokra vonatkozó rendelkezések életbe lépnek. Az általános célú mesterségesintelligencia-szabályok a hatálybalépést követően egy évvel, 2025 májusában, a nagy kockázatú rendszerekre vonatkozó kötelezettségek pedig három év múlva lépnek életbe. A tagállamoknak 12 hónap áll rendelkezésükre nemzeti szabályozóik felállítására és a felelős hatósági feladatok kijelölésére.⁵

Az Európai Bizottságon belül létrehozott AI Office-nak a mesterségesintelligencia-politika uniós szintű központi koordinációs testületévé kell válnia, hogy előmozdítsa a mesterséges intelligencia irányításával kapcsolatos uniós megközelítést, és hozzájáruljon az EU-nak az MI terén folytatott nemzetközi tevékenységeihez. Általánosságban elmondható, hogy az AI Office-nak tudást és megértést kell építenie a mesterséges intelligenciáról, valamint elő kell segítenie a mesterséges intelligencia biztonságos fejlődését. Az AI Office létrehozásáról szóló határozat 2024. február 21-én lépett hatályba, jelenleg keresik azokat a szenior technológiai szakértőket, akikkel megkezdhetik a Hivatal működését, foglalkoztatásukat 2024 augusztusától tervezik.⁶ Az AI Act *Az Európai Unió Hivatalos Lapjában* történő kihirdetését követő huszadik napon lép hatályba, a tagállamok által teljeskörűen alkalmazandóvá 24 hónap múlva válik, azonban egyes esetekben (mint például a tiltott gyakorlatokra vonatkozó rendelkezések) hamarabb kell alkalmazni.

Mivel az AI Office a rendelet végrehajtásának egyik kulcseleme, az augusztusi munkakezdés két dologra enged következtetni. Az egyik, hogy nem fogják kihirdetni nyárig a rendeletet, ez azonban aligha történhet meg, hiszen az Európai Parlament plenáris ülésén 2024. március 13-án 523 támogató szavazattal, 46 ellenszavazattal és 49 tartózkodás mellett elfogadták a képviselők (jelenleg a helyesbítési eljárás zajlik), a belga EU-elnökség vélhetően lezárja a folyamatot, és májusig kihirdetik az AI Actet.⁷ A másik lehetőség, hogy a kihirdetést követő huszadik napon hatályba lépő rendelettel kapcsolatos végrehajtási feladatokat az AI Office munkavállalói kiforratlan környezetben igyekeznek megkezdni.

A generatív mesterséges intelligencia nagy lehetőségeket rejt a kutatás és az innováció területén, de fontos, hogy felelősségteljesen használjuk ezt a technológiát. A kutatóknak és a szervezeteknek egyaránt figyelembe kell

⁵ KROET 2024.

⁶ Job Opportunities at the European AI Office 2024.

⁷ Artificial Intelligence Act: MEPs Adopt Landmark Law 2024.

venniük az iránymutatásokat és a rendelet előírásait, hogy maximalizálják a generatív MI előnyeit, miközben minimalizálják a lehetséges kockázatokat és etikai aggályokat.

2024. március 22.

Felhasznált irodalom

- ALLEA (2023): *A kutatási integritás európai magatartási kódexe*. Átdolgozott kiadás. Berlin: All European Academies. Online: <https://doi.org/10.26356/ECOC-Hungarian>
- Artificial Intelligence Act: MEPs Adopt Landmark Law (2024). *European Parliament*, 2023. március 13. Online: <https://europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law>
- Commission Launches AI Innovation Package to Support Artificial Intelligence Startups and SMEs (2024). *European Commission*, 2024. január 24. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_383
- Directorate-General for Research and Innovation (2024): *Living Guidelines on the Responsible Use of Generative AI in Research*. Brussels: European Commission. Online: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/2b6cf7e5-36ac-41cb-aab5-0d32050143dc_en?filename=ec_rtd_ai-guidelines.pdf
- Ethics Guidelines for Trustworthy AI (2019). *European Commission*, 2019. április 8. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>
- Job Opportunities at the European AI Office (2024). *European Commission*, 2024. március 7. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/job-opportunities-european-ai-office>
- KROET, Cynthia (2024): As the EU AI Act Enters Into Force, Focus Shifts to Countries' Oversight Appointments. *Euronews*, 2024. március 12. Online: <https://euronews.com/next/2024/03/12/as-ai-act-enters-into-force-focus-shifts-to-countries-oversight-appointments>

Pató Viktória Lilla

AI Index 2024

A mesterséges intelligencia jelenlegi állása és jövőbeli hatásai

Bevezetés

Az AI Index világszerte elismert mint az egyik legmegbízhatóbb és legtekintélyesebb forrás, amelyet a mesterséges intelligencia fejlesztésének nyomon követésére alapítottak – a Stanfordi Egyetem Emberközpontú Mesterséges Intelligencia Intézete (HAI) 2024. április 15-én megjelent hetedik jelentése a 2023-as adatok és trendek alapján.¹

A jelentés, amely az AI Index vezetői bizottsága által irányított, interdiszciplináris szakértői csoport munkáját tükrözi, a multimodális alapmodellek felemelkedésétől a generatív mesterséges intelligenciába történő jelentős befektetéseken át az új teljesítménymutatókig és a geopolitikai dinamikákig számos területet lefed. Az elemzések mellett a jelentés új becsléseket tartalmaz az AI képzési költségeiről és a felelős mesterséges intelligenciáról is, komplexitásában és terjedelmében felülmúlva az elmúlt hét év jelentéseit, ami tükrözi a mesterséges intelligencia egyre növekvő szerepét mindennapjainkban.

Kilenc fő területre osztották az elemzést (kutatás-fejlesztés, technológiai teljesítmény, felelősségteljes mesterséges intelligencia, gazdaság, orvostudomány, oktatás, kormányzás, diverzitás, közvélemény), amelyek főbb megállapításai olvashatók a következőkben a geopolitikai, az oktatási és a technológiai dimenzióban.

Geopolitika

Az elmúlt év jelentős változásokat hozott a mesterséges intelligencia világában, különösen a geopolitikai dinamikák és a globális AI-fejlesztések terén.

¹ MASLEJ 2024.

Az olyan nagyhatalmak, mint az Egyesült Államok és Kína, vezettek a mesterséges intelligencia fejlesztésében, különösen a katonai és a gazdasági területen. A mesterséges intelligencia dominanciájáért folytatott globális verseny felerősödött, formálva a nemzetközi kapcsolatokat és a nemzetbiztonsági stratégiákat. Az országok most újraértékelik szövetségeiket és gazdaságpolitikájukat a mesterséges intelligencia átalakító potenciáljának fényében.

Az AI Index részletesen elemezte az alapmodellek fejlesztésének gyors ütemét: 2023-ban 149 alapmodellt adtak ki, ami több mint kétszeresét jelenti a 2022-ben kiadottaknak, ezen belül 65,7% már nyílt forráskódú volt. Az élvonalbeli modellek, mint az OpenAI GPT-4 és a Google Gemini Ultra, képzési költségei is exponenciálisan növekedtek, ahol az előbbi körülbelül 78 millió dollárba, az utóbbi pedig 191 millió dollárba került.

Mindezek geopolitikai összefüggéseire is érdemes rávilágítani, hiszen az Egyesült Államok tovább erősítette vezető szerepét a jelentős AI-modellek terén, 61 új modellel dominálva a globális piacot, szemben az Európai Unió és Kína jelentősen alacsonyabb számú fejlesztéseivel. A technológiai innováció mellett az AI-szabadalmak terén is változások történtek; míg globálisan a kiadott AI-szabadalmak száma 2021 és 2022 között 62,7%-kal emelkedett, Kína kiemelkedően uralta ezt a területet, birtokolva a globális AI-szabadalmak 61,1%-át.

A geopolitikai összefüggések az AI-politikai intézkedésekben is megmutatkoztak. Az Egyesült Államok és az Európai Unió fontos lépéseket tett az AI-szabályozás előmozdítása érdekében. Az Európai Unió 2024-re hatályba lépő AI Actjével² és az Egyesült Államokban Joe Biden elnök által aláírt végrehajtási rendelettel,³ amely az év legfontosabb AI-politikai kezdeményezése volt, mindkét régió jelentős előrelépést tett. Az AI-szabályozások száma az Egyesült Államokban 2023-ra 25-re nőtt, szemben a 2016-ban rögzített egyetlen szabályozással, ami további bizonyíték a szabályozási környezet változásaira. Az Egyesült Államokban az AI-ra vonatkozó szabályozások száma jelentősen megnövekedett az elmúlt években. Sőt, 2023-ban figyelemre méltó módon megnőtt az AI-kapcsolatos törvényjavaslatok száma szövetségi szinten: 181 javaslatot terjesztettek elő, amely több mint kétszerese a 2022-ben javasolt 88-nak. Az AI említéseinek száma globális szinten a törvényhozási eljárásokban majdnem megduplázódott, a 2022-es 1247-ről 2023-ra 2175-re növekedett. 2023-ban 49 ország törvényhozási eljárásaiban került szóba az AI,

² Európai Bizottság 2021.

³ Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence 2023.

rávilágítva az AI-politikai diskurzus valóban globális jellegére. Mindeközben nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Kína a digitális selyemút erősítése és saját globális technológiai fölényének biztosítása érdekében több kísérletet is tett a szabályozásra. A Kínai Állami Tanács 2017-ben kiadta az új generációs mesterségesintelligencia-fejlesztési tervet, de több stratégia is foglalkozik azzal, hogyan lehet megkerülhetetlen szereplő a mesterséges intelligencia terén Kína.⁴

Ez a dinamikus fejlődés és a szabályozási kihívások áttekintése rávilágít arra, hogy az AI fejlesztése és alkalmazása milyen mértékben vált globális jelenséggé, amely szorosan összekapcsolódik a geopolitikai érdekekkel és stratégiákkal. Az AI geopolitikai összehasonlítása ezáltal nem csupán technológiai kérdésekkel foglalkozik, hanem mélyrehatóan érinti a nemzetközi kapcsolatokat és politikai döntéseket is.

A befektetések és szabályozások területén történő AI-incidensek tekintetében az elmúlt év jelentős változásokat hozott globális szinten. Az AI-incidenseket nyomon követő adatbázis szerint 2023-ban 123 incidenst jelentettek, ami 32,3 százalékpontos növekedést jelent 2022-hez képest. Ezek az incidensek aggodalmat keltettek, különösen az AI politikai elfogultságának kérdésében, ahol a ChatGPT jelentős elfogultságot mutatott az Egyesült Államokban a demokrata és az Egyesült Királyságban a munkáspárt felé. Ez különösen aggasztó egy olyan évben, amelyet jelentős globális választások jellemeznek, felvetve az AI politikai befolyásolásának veszélyét.

Gazdaság és társadalom

A szabályozás mellett a gazdasági szektort is meg kell vizsgálni, hiszen befektetés nélkül nincs olyan technológiai fejlesztés, amelyet szabályozni kellene. A generatív AI irányába globális viszonylatban a befektetések robbanásszerűen megugrottak, 2023-ra a befektetések majdnem nyolcszorosára nőttek, elérve a 25,2 milliárd dollárt, annak ellenére, hogy az AI területén általánosan a magánbefektetések csökkentek. Az OpenAI, az Anthropic, a Hugging Face és az Inflection jelentős magántőke-bevonásokról számolt be, ami tükrözi az Európai Unió álláspontját is, amely szerint az állami és uniós támogatások mellett a magánszféra befektetési hajlandóságát is ösztönözni kell. Az Egyesült Államok a mesterségesintelligencia-technológiába történő magánbefektetések

⁴ ALLEN 2019.

terén tovább növelte előnyét, az amerikai AI-befektetések 67,2 milliárd dollárra emelkedtek, amely majdnem 8,7-szerese Kína befektetéseinek. Ezzel szemben Kínában és az Európai Unióban az AI-befektetések jelentősen csökkentek, Kína ugyanakkor az ipari robotok telepítésében vezető szerepet tölt be, 2013 óta növelve részesedését a globális telepítésekben.

A társadalmi és gazdasági hatásokra vonatkozó aggodalmak is növekedtek. Az Ipsos felmérése szerint azok aránya, akik úgy vélik, hogy az AI drámai hatást gyakorol majd az életükre a következő három-öt évben, 60%-ról 66%-ra nőtt. Az Egyesült Államokban a mesterséges intelligencia iránti aggodalom 32%-kal nőtt a tavalyi évhez képest. Ugyanakkor az AI előnyeit fokozatosan ismerik fel a korábban szkeptikus nyugat-európai országok, ahol Hollandia példáján keresztül láthatjuk a pozitív változásokat. A demográfiai különbségek is éles kontúrokat mutatnak az AI észlelésében. A Z generáció tagjainak 59%-a hiszi, hogy az AI javítani fogja a szórakozási lehetőségeket, szemben a *baby boom*erek 40%-ával. Ezenfelül a magasabb jövedelmű és magasabb iskolai végzettségű személyek sokkal optimistábbak az AI szórakoztatóipar, egészségügy és gazdaság területén gyakorolt pozitív hatásait illetően, mint alacsonyabb jövedelmű és kevésbé képzett társaik.

Globális szinten az AI iránti aggodalom növekszik, ami tükröződik a társadalom különböző rétegeinek reakcióiban. A fiatalabb generációk általában optimistábbak az AI jövőbeli hatásait illetően, míg az idősebb korosztályok és a kevésbé képzett, alacsonyabb jövedelmű csoportok részéről nagyobb a fenntartás. Ez a megosztottság szükségessé teszi a társadalmi befogadás és a technológiai egyenlőség kérdéseinek folyamatos figyelemmel kísérését.

Tudomány és oktatás

A fejlesztésekhez szintén szükséges a szakemberképzés, amely terén azt látjuk, hogy az MI-vel kapcsolatos felsőoktatási programok növekedést mutatnak világszerte, különösen az Egyesült Királyságban és Németországban, amelyek az informatikai és műszaki képzésekben vezető helyet foglalnak el Európában. Finnország és Írország szintén kiemelkedik a magas szintű képzések terén.

Az AI fejlődésének és alkalmazásának globális dinamikája az ipari, az akadémiai és a társadalmi szférában is mélyreható változásokat mutat. Az ipar továbbra is vezető szerepet tölt be az élvonalbeli AI-kutatások terén. 2023-ban az ipar 51 jelentős gépi tanulási modellt fejlesztett, míg az akadémiai szektor csak 15 modellt hozott létre. Emellett az ipar és az akadémia közötti

együttműködések is eredményre vezettek, hiszen 21 jelentős modell született ezen partnerségek révén. Ezek a számok mutatják a jelenlegi oktatási rendszer törekvésének sürgető szükségességét ipari kapcsolatai erősítésére és a partnerségre.

Jelentős az agyelszívás az ipar felé, 2011-ben az új mesterséges intelligenciából doktoráltak azonos százaléka vállalt állást az iparban (40,9%) és a tudományos életben (41,6%). 2022-re azonban szignifikánsan nagyobb arányban (70,7%) csatlakoztak az iparhoz a diploma megszerzése után, mint az akadémiai szektorhoz (20%), mindez hangsúlyozza az ipar vonzerejét a legmagasabb képzettségű szakemberek számára. Egyúttal a tehetségek iparból a tudományos szférába történő átáramlása jelentősen csökkent, 2019-ben a mesterséges intelligencia-oktatók 13%-a érkezett az iparból, míg 2022-re ez az arány 7%-ra esett vissza az Egyesült Államokban és Kanadában.

Az AI-publikációk számának növekedése is jelentős. A 2010-es 88 000 publikációtól 2022-re a szám több mint 240 000-re nőtt, ami 1,1%-os mérsékelt növekedést jelent az elmúlt évben, de hosszú távon jelentős bővülést mutat.

Az általános célú nyelvi modellek (GPT) átláthatósága

Az AI-technológia különösen kiemelkedik a képkategorizálás, a vizuális érvelés és az angol nyelv értése területén, ahol már túlszárnyalja az emberi teljesítményt. Ugyanakkor bonyolultabb feladatok, mint a versenyszintű matematika és tervezés, még kihívást jelentenek az AI számára. Az innovációs fronton a legújabb multimodális modellek, mint a Google Gemini és az OpenAI GPT-4, képesek szöveges, vizuális és bizonyos esetekben akusztikus adatok integrált feldolgozására, ami jelentősen bővíti az AI alkalmazási körét.

Az AI fejlődése nemcsak technológiai előrelépéseket hoz, hanem új kihívásokat is a felelősségteljes használat terén. Az AI Index által végzett kutatások szerint a vezető AI-fejlesztők, mint az OpenAI és a Google, különböző *benchmark*ok alapján tesztelik modelljeiket, ami nehezíti az AI-modellek kockázatainak és korlátozásainak összehasonlítását. A politikai *deepfake*-ek előállítása és azok észlelésének nehézsége továbbá világszerte befolyásolja a választások integritását, rámutatva az AI etikai és jogi szabályozásának sürgősségére.

Az AI-fejlesztések átláthatósága kritikus kérdés, mivel az alacsony szintű átláthatóság jelentős kutatási és alkalmazási kockázatokkal jár. A generatív modellek, mint a ChatGPT által előállított tartalmak minőségének értékelésében

az emberi értékelők szerepe válik egyre fontosabbá, ami paradigmaváltást jelez a számítógépes rangsorolásoktól az emberközpontú értékelések felé.

Ezek a trendek rávilágítanak arra, hogy az AI fejlődése és alkalmazása milyen mértékben vált globális jelenséggé, amely szorosan összekapcsolódik a geopolitikai érdekekkel és stratégiákkal, és mélyrehatóan befolyásolja a nemzetközi kapcsolatokat és politikai döntéseket. Az AI-technológia és annak szabályozása, piaci környezete és oktatása kritikus területeken mutat dinamikus változásokat, amelyek meghatározóak lesznek a következő években.

2024. május 6.

Felhasznált irodalom

- ALLEN, Gregory C. (2019): Understanding China's AI Strategy. CNAS, 2019. február 6. Online: <https://cnas.org/publications/reports/understanding-chinas-ai-strategy>
- Európai Bizottság (2021): *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok (A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály) megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról*. COM/2021/206 final. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
- Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence (2023). *The White House*, 2023. október 30. Online: <https://whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2023/10/30/executive-order-on-the-safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence/>
- MASLEJ, Nestor főszerk. (2024): *Artificial Intelligence Index Report 2024*. Stanford, CA: AI Index Steering Committee, Institute for Human-Centered AI, Stanford University. Online: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2024/04/HAI_2024_AI-Index-Report.pdf

Európai uniós közjog és politika

Kalas Vivien

Hogyan tovább, Európai Tanács? A Charles Michel-ügy jogi, politikai dimenziói

Bevezetés

Charles Michel európai parlamenti választáson való indulása több jogi és politikai kérdést is maga után vont. A szabályok értelmezése, a politikai döntések meghozatala az európai integráció akadozását is okozhatja.

Nem kezdődött eseménytelenül az új év az európai belpolitikában. Január hetedikén Charles Michel, az Európai Tanács (EiT) elnöke arról számolt be a médiának, hogy pártja, a liberális Reform Mozgalom (Mouvement Réformateur) listavezetőjeként indulni fog a júniusi európai parlamenti választáson.¹ Tekintettel arra, hogy az európai parlamenti képviselői és az Európai Tanács-elnöki pozíció összeférhetetlen egymással, Michel csupán addig maradhat az EiT vezetője, amíg át nem veszi képviselői mandátumát, amire előreláthatólag július 16-án kerül majd sor.² Távozásának híre számos kérdést kinyitott jogi és politikai következményeivel kapcsolatban, amelyek megválaszolása még hosszú ideig fogja foglalkoztatni az európai politikai vezetőket.

Lemondhat-e az Európai Tanács elnöke?

Az egyik kihívást, amellyel a tagállamoknak szembe kell nézniük, Charles Michel leköszönésének körülményei jelentik. Az Európai Tanács elnökének megbízása megszűnésével az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) 15. cikkének 5. bekezdése,³ valamint az Európai Tanács eljárási szabályzatának 2. cikkének 4. bekezdése foglalkozik.⁴ Ezekben azonban a megszűnés indokaként

¹ MOENS 2024.

² NEWS WIRES 2024.

³ Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2016/C 202/01) 2016.

⁴ Az Európai Tanács határozata (2009. december 1.) az Európai Tanács eljárási szabályzatának elfogadásáról (2009/882/EU) 2009.

csupán a „betegség miatti akadályoztatás, elhalálozás”, illetve a „súlyos hivatali mulasztás” szerepel. Ilyen esetekben az EiT – vagyis az állam- és kormányfők – minősített többséggel dönt az elnök elmozdításáról. Az Európai Tanács első embere részéről a lemondás jogilag tehát nehezen vagy egyáltalán nem is értelmezhető, hiszen sem a szerződések, sem az eljárási szabályzat nem tartalmazza azt.

Két lehetőség kínálkozik ugyanakkor ennek feloldására. Az egyik, hogy amikor eljön majd az ideje, akkor formailag nem Charles Michel mond le, hanem a tagállamok vezetői mondatják le. A másik megoldás, hogy módosítják eljárási szabályzatukat, és kiegészítik a lemondással a megbízatás megszűnésének okait. Ezt viszonylag könnyen megtehetik a politikusok, hiszen az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz) 235. cikkének 3. bekezdése értelmében elegendő hozzá az egyszerű többség is.⁵

Ki válthatja Charles Michelt az Európai Tanács élén?

Az Európai Tanács elnökének megválasztásáról az EUSz 15. cikkének 5. bekezdése rendelkezik. Eszerint az új elnököt az állam- és kormányfők választják meg 2,5 évre minősített többséggel. A mandátum egyszer megújítható. A minősített többség az Európai Tanács esetében az EUMSz 235. cikkének 1. bekezdése alapján megegyezik a Tanácsban alkalmazott szabályokkal, vagyis a tagállamok 55%-ának – amelyek egyúttal magukban foglalják az Európai Unió (EU) népességének 65%-át – szükséges a támogatása.

Az állam- és kormányfők az új vezető személyének meghatározásakor figyelembe veszik az európai parlamenti választás eredményeit, és az elnökről folyó tárgyalások részét képezik más uniós intézmények – például az Európai Bizottság – első embereiről való egyeztetéseknek. Normál körülmények között ez a folyamat hónapokig tart, jellemzően november elejére, végére jutnak meg egyezésre a nemzetek. Ez okból tart Charles Michel mandátuma is hivatalosan novemberig. Bejelentése miatt viszont most mindössze néhány hét áll majd a tagországok rendelkezésére, hogy megállapodjanak az új elnökben. A választást követően júniusban ugyan várhatóan két alkalommal is lesz még Európai Tanács-ülés, ahol a felek döntésre juthatnak, és egyhangúságra sincsen szükség, az egyezés megszületése azonban korántsem tekinthető jelenleg biztosnak.

⁵ Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2016/C 202/01) 2016.

Amennyiben nem sikerül megválasztani az új elnököt július 16-áig, úgy átmeneti helyettesítésének szabályait az Európai Tanács eljárási szabályzatának 2. cikkének 4. bekezdése határozza meg. A fentebb leírtakkal összhangban, bár ez a rész sem a lemondásra vonatkozik, ám mivel az abból fakadó jogi problémát könnyen kezelhetik az országok, a szabályzatban foglaltakkal kell számolniuk a tagállamoknak, amikor a helyettesítésről gondolkodnak. Ennek értelmében, amíg nem egyeznek meg a következő állandó elnökről, addig az Európai Unió Tanácsának soros elnöki tisztségét betöltő nemzet vezetője kerül az EiT élére. Ez a személy 2024 második felében Magyarország miniszterelnöke lesz. A magyar kormányfőre várna ez alapján a feladat, hogy előkészítse az Európai Tanács-üléseket, meghatározza a napirendet, tárgyalásokat folytasson más állam- vagy kormányfőkkel annak érdekében, hogy a vitás kérdésekben elősegítse a konszenzus kialakulását, vezesse a csúcstalálkozókat, valamint adott esetben képviselje az uniót a közös kül- és biztonságpolitikával összefüggő ügyekben.

Tekintettel arra azonban, hogy az eljárási szabályzatot – és így ezt a rendelkezést – az Európai Tanács egyszerű többséggel megváltoztathatja, ma még nyitva kell hagyni ennek a lehetőségét is, ugyanis több politikai vezető ellenérzését fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy Magyarország kerüljön akár átmenetileg is az EiT élére.⁶ Az esetleges módosítás ugyanakkor szintén nehéz helyzetbe hozná a tagállamokat, hiszen előtte meg kellene állapodniuk, kit nevezzenek meg helyettesnek.

Honnan érkezhethet az Európai Tanács új elnöke?

Az Európai Tanácsnak 2009 óta, a lisszaboni szerződés hatálybalépésétől fogva van saját elnöke. Azt megelőzően a soros elnökséggel járó feladatokat ellátó ország állam- vagy kormányfője töltötte be ezt a pozíciót. Az EiT elnöke az intézményben szavazati joggal nem rendelkezik, pártatlanként kell ellátnia kötelezettségeit, személye mégis meghatározó, különösen, amikor a megegyezés elősegítése érdekében tárgyalásokat folytat, saját javaslatokat fogalmaz meg. Nem véletlen, hogy az állandó elnök ötletét a kis államok kezdetben nem támogatták, tartva attól, hogy az a nagy tagországok érdekeit jeleníti majd meg. Ennek elkerülésével és a semlegesség biztosításával is magyarázható, hogy mind ez idáig két belga és egy lengyel politikus állt az Európai Tanács

⁶ MOENS 2024.

élén. E gyakorlatba a felmerülő nevek közül jobban illeszkedne egy Dániából vagy Svédországból érkező, mint egy Olaszországból vagy Spanyolországból származó politikus.⁷

Hogyan hathat az integrációra Charles Michel bejelentése?

Az Európai Unió működése, az integráció előrehaladása szempontjából nemcsak a „mi lesz utána”, de a „hogyan lesz addig” is fontos kérdés. Charles Michel európai parlamenti választáson való indulása nyomán mind az ő, mind a tagállamok részéről kevesebb figyelem tud olyan jelentős ügyekre irányulni, mint az unió versenyképessége, Ukrajna támogatása vagy éppen a költségvetési, gazdasági kérdések. Az Európai Tanács működésének akadozása az egész Európai Unióra – kedvezőtlen – kihatással lenne.

2024. január 17.

Felhasznált irodalom

- Az Európai Tanács határozata (2009. december 1.) az Európai Tanács eljárási szabályzatának elfogadásáról (2009/882/EU) (2009). *HL*, L 315/51, 2009. december 2. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32009D0882&fbclid=IwAR-0xoYtxDGugYjLhd-XIS6rax8dXSBonfZhtmJRUIIBbZpzCtZyhHYmQ1I#ntr12-L_2009315HU.01005201-E0012
- Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2016/C 202/01) (2016). *HL*, C 202/1, 2016. június 7. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT>
- MOENS, Barbara (2024): Charles Michel to Run for EU Election, Triggering Top Job Scramble. *Politico*, 2024. január 7. Online: https://politico.eu/article/charles-michel-to-run-for-eu-election-2024-top-jobs-viktor-orban/?fbclid=IwAR1IQDhwgvtblvzCM-0KO1gFPzcaE3FM-H6aK_GhtEiUZ9S_MJdTsj5Y0M
- NÉMETH Anita (2024): Nagy erőkkal keresik az Európai Tanács új elnökét – most éppen Mario Draghi neve röppent fel. *Világgazdaság*, 2024. január 9. Online: <https://vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2024/01/nagy-erokkal-keresik-az-europai-tanacs-uj-elnoket-most-eppen-mario-draghi-neve-roppent-fel>
- NEWS WIRES (2024): EU Council Head Charles Michel to Step Down Early, Triggering Race to Replace Him. *France 24*, 2024. január 7. Online: <https://france24.com/en/europe/20240107-eu-council-president-steps-down-early-triggering-race-to-replace-him>

⁷ NÉMETH 2024.

Navracsics Tibor

Akik a Bizottságnál is aktívabbak a jogállamiság számonkérésében

Az Európai Parlament az Európai Unió egyetlen olyan intézménye, amely kifejezetten pártpolitikai jellegű, és – legalábbis ambíciói szerint – az európai polgárság képviselőjét látja el. Jó okkal gondolhatjuk tehát, hogy egy pártképviselőtlen alapuló intézményben a viták is döntő mértékben pártpolitikai jellegűek. Nem meglepő: így történik ez a nemzeti parlamentekben, ahol megszokhattuk már, hogy a vitákat pártpolitikai metszetben értelmezzük, mint ahogyan azt is, hogy az ottani szellemi küzdelmek kimenetelét végső soron a pártok közötti erőviszonyok és a többség/kisebbség aránya határozza meg.

Az Európai Parlament azonban – ellentétben a nemzeti szintű törvényhozásokkal – nem hagyja magát beszorítani a politikai intézmény skatulyájába, és úgy érzi, hogy a pártok közötti törésvonalak fölé emelkedve akár alkotmányossági és alkotmányjogi kérdésekben is illetékes állást foglalni. Az utóbbi időben egyre bátrabban teljesíti ki ezt a törekvését az egyes tagállamok jogállamisági helyzetének értékelése révén. Bár a pártpolitikai jelleg már a viták napirendre tűzésekor nyilvánvaló, ennek ellenére a testület bátran foglal állást az egyes tagállamokban érvényesülő jogállami normákról, és ítéli el a terítékre kerülő kormányokat.

Mi érthető okokból elsősorban a Magyarországgal kapcsolatos vitákra figyelünk, és talán az is természetes, hogy ez alapján az az érzés alakul ki a magyar közvéleményben, hogy az Európai Parlament csakis és kizárólag a magyar jogállamisági helyzetet tünteti ki figyelmével. Az érzése annyiban jogos, hogy talán Magyarország az a tagállam, amelyik a legtöbbször szerepelt már eddig is a parlament napirendjén. Ez azonban nem jelent kizárólagos státuszt.

Hozzánk hasonló népszerűségnek örvendett az európai honatyák körében Lengyelország is, amely a Jog és Igazságosság által vezetett kormány időszaka alatt – 2015 és 2023 között – szintén sokszor hívta fel magára az Európai Parlament figyelmét. Érdekes azonban az utóbbi évek vitáit legalább egy pillantás erejéig felmérni, hogy rögtön láthassuk, az Európai Parlament korántsem csak Lengyelországot és Magyarországot, és még csak nem is kizárólag a közép- és kelet-európai tagállamokat tünteti ki kritikus figyelmével.

Így fogadott el 2018. november 13-án állásfoglalást¹ a jogállamiság helyzetéről Romániában, amely több hónapos vita- és eszmecsere-sorozatot zárt le. A dokumentum aggodalmát fejezi ki a sajtószabadság romániai helyzete, valamint a hivatali korrupció és az igazságszolgáltatás függetlenségének sérülékenysége miatt, és felszólítja a román kormányt, hogy haladéktalanul tegyen lépéseket az aggályok eloszlátására, valamint a független intézmények megerősítésére.

Nem kell azonban az időben ilyen távol visszamennünk, hogy felmérhessük az Európai Parlament aktivitását a jogállamiság követelményeinek számonkérése területén. Ha csak az elmúlt fél év vitáit és parlamenti állásfoglalásait tekintjük át, akkor is azt láthatjuk, hogy Magyarországon kívül más országokat is kitüntető figyelemben részesítenek az európai parlamenti képviselők.

Így a tavaly október 19-én a máltai jogállamiságról elfogadott állásfoglalásukban² nem kevesebb mint huszonhat pontban sorolták fel kritikáikat a máltai hatóságok magatartását és az országban található jogállamisági állapotokat illetően. A konkrét vádak a romániaihoz – vagy éppen a magyarországihoz – hasonlóak: a sajtószabadságot a politika részéről érő fenyegetések, a hivatali korrupció magas szintje, az igazságszolgáltatás függetlenségének részlegessége vagy éppen sérülékenysége mind szerepel a felsorolásban.

2023 novemberében Spanyolország szerepelt³ az Európai Parlament plenáris ülésének napirendjén, ahol a jogállamisági helyzet áttekintése során különösen arra a megállapodásra összpontosított, amelyet a választások után a spanyol szocialisták kötöttek a katalán függetlenséget támogató párttal. Ennek értelmében amnesztiát biztosítottak volna azoknak a katalán függetlenségpárti politikusoknak, akiket korábban a spanyol bíróságok alkotmányellenes tevékenység miatt ítélték börtönbüntetésre.

Még tavaly decemberben folytattak vitát⁴ az európai parlamenti képviselők a szlovák jogállamiság helyzetéről, az erről szóló határozatot már idén fogadták el. Itt elsősorban a korrupció veszélyére figyelmeztettek, de az aggódásból kijutott a szlovákiai sajtószabadságnak is.

¹ Az Európai Parlament 2018. november 13-i állásfoglalása a jogállamiságról Romániában (2018/2844(RSP)) 2018.

² Az Európai Parlament 2023. október 19-i állásfoglalása a máltai jogállamiság helyzetéről hat évvel Daphne Caruana Galizia meggyilkolása után, valamint az újságírók védelmének szükségességéről (2023/2901(RSP)) 2023.

³ Rule of Law in Spain: MEPs to Assess The Governmental Agreement 2023.

⁴ Parliament Concerned About the Rule of Law in Slovakia 2024.

A sort eddig Görögország zárja, amellyel kapcsolatban február 7-én fogadott el az Európai Parlament állásfoglalást,⁵ ahol a képviselők komoly aggodalmukat fejezték ki az Európai Unió értékeinek érvényesülésére leselkedő veszélyek kapcsán. A sajtószabadság, a korrupció, a hatalmi ágak függetlenségének sérülékenysége, a migránsokkal való bánásmód, valamint a magánélet védelmének hiányosságai mind szerepelnek a vádpontok között, belesimulva az Európai Parlament általános jogállamisági aggályainak sorába.

Láthatjuk tehát, hogy miközben a jogállamiság témájának megítélésére sokkal inkább felkészült Bizottság, sőt még a tagállamok képviselőit ellátó Tanács is meglehetősen óvatos jogállamisági kérdésekben, az Európai Parlament a kontárok bátorságával alakít ki megsemmisítő véleményt az egyes tagállamok belső viszonyairól. Teszi mindezt pártpolitikai alapon, hiszen az állásfoglalások elfogadásához szükséges többséget a politikai csoportok szavazatai adják össze.

Ezek az állásfoglalások talán hasznos eszközök lehetnek a tagállamok belpolitikai csatározásaiban. Egyvalami azonban biztos: nem járul hozzá a jogállamiság kérdéskörének szakmai megközelítéséhez.

2024. február 22.

Felhasznált irodalom

- Az Európai Parlament 2018. november 13-i állásfoglalása a jogállamiságról Romániában (2018/2844(RSP)) (2018). *Európai Parlament*. Online: https://europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0446_HU.html
- Az Európai Parlament 2023. október 19-i állásfoglalása a máltai jogállamiság helyzetéről hat évvel Daphne Caruana Galizia meggyilkolása után, valamint az újságírók védelmének szükségességéről (2023/2901(RSP)) (2023). *Európai Parlament*. Online: https://europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0374_HU.html
- Parliament Concerned About the Rule of Law in Slovakia (2024). *European Parliament*, 2024. január 17. Online: <https://europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240112IPR16770/parliament-concerned-about-the-rule-of-law-in-slovakia>
- Parliament Concerned About Very Serious Threats to EU Values in Greece (2024). *European Parliament*, 2024. február 7. Online: <https://europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240202IPR17312/parliament-concerned-about-very-serious-threats-to-eu-values-in-greece>
- Rule of Law in Spain: MEPs to Assess The Governmental Agreement (2023). *European Parliament*, 2023. november 16. Online: <https://europarl.europa.eu/news/en/agenda/briefing/2023-11-20/10/rule-of-law-in-spain-meps-to-assess-the-governmental-agreement>

⁵ Parliament Concerned About Very Serious Threats to EU Values in Greece 2024.

Mernyei Ákos Péter

Egyenértékűek-e az uniós jogrendszerek?

Avagy a Real Madrid esete a sajtószabadsággal és a francia bíróságokkal

Az Európai Unió ötödik szabadságaként szokás emlegetni a bírósági határozatok EU-n belüli szabad áramlását. Egy másik tagállamban hozott ítélet főszabály szerint érdemi vizsgálat nélkül végrehajtandó bármely más EU-s államban, s ez alól csak szűk körű kivételnek van helye – így például akkor, ha az ítélet végrehajtása egy tagállam közrendjét sértené. Az Európai Bíróságnak egyelőre fekvő ügyben most arról kell döntenie, hogy egy, a jó hírnév megsértése miatt kiszabott kártérítés (jelentős) mértéke olyan tény lehet-e, amely megalapozza a közrendi kivétel alkalmazását. Az ügyben hozott EuB-döntés alapjaiban alakíthatja át az uniós igazságügyi együttműködést.

Amint az Európai Unió iránt érdeklődők körében közismert, az unió mint gazdasági közösség egyik alapvető mozgórugója a „négy szabadság” érvényesülésének garantálása. E négy szabadság jelenti az áruk, a szolgáltatások, a munkaerő (személyek) és a tőke szabad áramlását. A gazdasági kapcsolatok fejlődésével gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy a termelési (és finanszírozási) tényezők ilyenén szabad mozgása természetszerűleg fogja maga után vonni a kapcsolódó jogviták számának megnövekedését is.

E helyzet kezelése végett a tagállamok már 1968-ban, az úgynevezett Brüsszeli Egyezményben¹ rögzítették azt a joghatósági rezsimit és végrehajtási rendszert, amely biztosította az ítéletek szabad áramlását az unióban. A Brüsszeli Egyezmény, amelyet később felváltott a 44/2001/EK tanácsi,² majd az 1215/2012/EU³ rendelet, kiváló jogalkotói éleslátásról tanúskodott. Alapgondolata az volt, hogy elismeri a tagállamok jogrendszerének

¹ MILLS 2018.

² A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról 2001.

³ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás) 2012.

egyenértékűségét – vagyis leegyszerűsítve azt, hogy minden tagállam jogrendszere garantálja ugyanazokat a minimumstandardokat, így a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei bátran megbízhatnak egymásban. Másrészt, az egyezmény olyan – egymást logikailag feltételező, zárt – joghatósági és végrehajtási rezsimet rögzített, amely keretrendszerét tudja adni a bírósági határozatok „szabad áramlásának” az unión belül. A Brüsszeli Egyezmény által felállított együttműködési rendszer a mai napig akként működik, hogy az egyezmény maga meghatározza azokat a joghatósági okokat, amelyekre egy-egy tagállami bíróság eljárási jogosultságát alapíthatja – azaz jogot vindikálhat egy-egy nemzetközi elemmel rendelkező polgári jogvita elbírálására. Az ezen joghatósági okok alapján lefolytatott eljárásokban született ítéleteket bármely más tagállamban érdemi felülvizsgálat nélkül el kell ismerni, és végre kell hajtani. Az elismerés és a végrehajtás természetesen minden részes fél tekintetében kölcsönös, és az alól csak rendkívül szűk körben van helye kivételnek: ezen okok alapvetően olyanok, amelyek bármely tagállam jogát, de hozzáteszem, az általános igazságérzetet is sértenék – például amennyiben valamely fél az ügyét (érveit) nem adhatja elő a bíróság előtt. Van ezentúl azonban egy generálklauzula, az úgynevezett „*ordre public*” kivétel, amely lehetőséget ad bármely tagállamnak arra, hogy megtagadja olyan más tagállamból származó ítélet elismerését és végrehajtását, amely megítélése szerint a saját közrendjébe ütközik...

Igen ám, csak mint általában a bizonytalan jogfogalmaknál, adódik a kérdés: mit is jelent az, hogy közrend? A kapcsolódó elemzéseknek könyvtárnyi irodalma⁴ van, az értelmezést azonban nagyban nehezíti szakmai-jogi oldalról, hogy a fogalom több jogágban is megjelenik, míg politikai oldalról, hogy az „szabad kártyát” tud biztosítani a tagállamok számára, amelyet nehéz helyzetekben húzhatnak elő. Figyelemmel arra, hogy ez a szuverén tagállami cselekvés részét képezi, ennek lehetősége e tekintetben nem is lehet vitás, ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra, hogy a túlzottan gyakori és széles körű hivatkozás az „*ordre public*” kivételre könnyen szétzilálhatja az európai uniós igazságügyi együttműködést. Amennyiben ez az egységes európai együttműködés fontos, akkor a tagállamoknak – s e ponton nem is a végrehajtó hatalmi ág képviselőinek, hanem a bíróságoknak – önmérsékletet kell tanúsítaniuk.

Különös fénytörésben merül fel a kérdés most, ugyanis egy kártérítési ügyben egy tagállami bírósági folyamodvány alapján a közeljövőben az Európai Bíróságnak kell döntenie egy ilyen közrendi hivatkozás megalapozottságáról – nem

⁴ KARSAI 2011.

nehéz meglátni a helyzetben a pikantériát, nevezetesen, hogy a szuverént, a tagállamot megillető közrendi kivétel felhívásának helyénvalóságáról a luxemburgi taláros testület jogilag kötelező érvényű döntést kell hogy hozzon...

Az ügy, amelyben a kérdés felmerült,⁵ igen sajátos, másrészt igen profán: a francia *Le Monde* újságban 2006. december 7-én megjelent egy cikk, amely a Real Madrid (és a Barcelona) labdarúgóklub és dr. Fuentes kapcsolatát feszegette. Dr. Fuentes egy, a kerékpársportban akkorra már felderített, úgynevezett „vérdoppinghálózat” bűnrészes volt. A Real Madrid keresetet indított a *Le Monde*-ot kiadó gazdasági társasággal és a cikket jegyző újságíróval szemben jó hírének megsértése miatt. A madridi bíróságok a *Le Monde*-ot 390 000 euró (hozzávetőleg 150 000 000 forint), az újságíró 33 000 euró (12 800 000 forint) kártérítés megfizetésére kötelezték. Ezeket az ítéleteket a pernyertes felperes megkísérelte Franciaországban végrehajtani – a francia bíróságok azonban úgy ítélték meg, hogy azok végrehajtásának nincs helye, ugyanis ellentétesek a francia közrenddel. Határozatuk indoklásában a francia bíróságok előadták, hogy az ilyen magas kártérítési összegek nincsenek összhangban a francia bírósági gyakorlattal, továbbá hogy olyan súlyosak, hogy véleményük szerint súlyos visszatartó hatást gyakorolnának a sajtó és a véleménynyilvánítás szabadságára.

A francia Cour de Cassation (Semmitőszék) mindezek után egész kérdés-csokrot terjesztett az EuB elé, iránymutatást kérve többek között azokban a kérdésekben, hogy egy sportegyesület jó hírnevének megsértése miatti bírósági elmarasztalás milyen esetben eredményezi a közrend sérelmét. Az ügy egy héttel ezelőtt lépett a következő szakaszába, ugyanis az EuB főtanácsnoka közzétette véleményét.⁶ A vélemény az EuB-t természetesen nem köti, de az ügyek jelentős részében a Bíróság követi azt. Maciej Szpunar főtanácsnok úgy vélekedett, hogy a megkeresett bíróságnak vissza kell utasítania a másik tagállamban hozott ítélet végrehajtását, amennyiben az a szólásszabadság nyilvánvaló megsértését okozhatja. Úgy gondolja továbbá, hogy amennyiben a megállapított kártérítési összeg az adott ügyön túlmutató hatással bír, az megalapozhatja az ítélet végrehajtásának megtagadását. Bár a főtanácsnok rögzíti, hogy közrendi klauzulára csak kivételesen lehet hivatkozni, véleményében előadja, hogy az megalapozott lehet, amennyiben a megállapított kártérítési összeg olyan nagyságrendű, hogy a kártérítésre kötelezett annak megfizetéséért évekig kell hogy dolgozzon, illetve az meghaladja a minimálbér

⁵ Cour de Cassation 2022.

⁶ Court of Justice of the European Union 2024.

több tucatszorosát. Gazdasági társaság esetén a kártérítés mértéke nem lehet olyan nagyságrendű a főtanácsnoki vélemény szerint, hogy az a társaság gazdálkodását veszélyeztesse.

Itt nincs hely a például versenyjogi jogsértések esetén alkalmazható szankciók nagyságrendjének bemutatására és annak a fentiekkel való összevetésére, de az rögzíthető, hogy a fenti megállapításokkal – jogi értelemben, figyelemmel a jogrendszerek egyenértékűségének elvére is – igen veszélyes terepre tévedt a főtanácsnok, elsősorban az európai igazságügyi együttműködést, másodsorban azonban a közrendi kivétel szabályának alkalmazhatóságát (alkalmazását) illetően. Hogy a Bíróság és azzal az európai jogfejlődés ezt a gondolati ívet követi-e, hamarosan megtudjuk.

2024. február 27.

Felhasznált irodalom

- A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (2001). *HL*, L 12, 1–23. 2001. január 16. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32001R0044>
- Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás) (2012). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A02012R1215-20150226>
- Cour de Cassation (2022): Semmítőszék (Franciaország) ítélete, Első Polgári Tanács, 2022. szeptember 28.
- Court of Justice of the European Union (2024): *First Advocate General Szpunar: Manifest Breach of Freedom of Expression May Constitute a Ground for Refusal of Enforcement*. 2024. február 8. Online: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2024-02/cp240027en.pdf>
- KARSAI Krisztina (2011): A közrend európai (jogi) fogalma. In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „Rendészeti kutatások – A rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról*. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 29–38.
- MILLS, A. (2018): The Brussels Convention 1968: A Code and a Concept. *Revue critique de droit international privé*, 3(3), 509–513. Online: <https://doi.org/10.3917/rcdip.183.0509>

Mernyei Ákos Péter

Régi „bűnnek” hosszú az árnyéka

Úgy tűnik, a britek nehezen tudják maguk mögött hagyni az EU-t. A brexit történelmi és – bátran mondhatjuk – olyan lépés volt, amely alapjaiban gyengítette meg az európai együttműködést. Mégis, a szuverén döntést tiszteletben kell tartani, s tudomásul kell vennünk, hogy a szigetország 2020-ban kilépett a közösségből. A búcsú azonban nem megy könnyen: kevésbé közismert, de a kilépési szerződés tartalmaz egy klauzulát, amely szerint az Európai Bizottság, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az Egyesült Királyság a 2020. december 31-éig tartó időszakban megsértette az uniós jogot, keresetet indíthat vele szemben az Európai Bíróság előtt. Egy ilyen ügyben hozott most ítéletet a luxemburgi testület, s marasztalta el a brit legfelsőbb bíróságot (Supreme Court) az uniós jog helytelen alkalmazása miatt (Európai Bizottság v. Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága, C-516/22).¹

Az ügynek komoly uniós jogi és gazdasági jelentősége van, s hosszú múltra tekint vissza. Az eset tényállása szerint svéd állampolgárok a 2000-es évek elején befektetéseket hajtottak végre Romániában, még annak uniós csatlakozása (2007) előtt. A csatlakozás érdekében Románia megszüntette egyik adóösztönző alapú regionális beruházási támogatási programját, ugyanis annak fenntartása az uniós jog állami támogatásokra (*state aid*) vonatkozó előírásaival ellentétes lett volna. A befektetők a Svédország és Románia között hatályban lévő beruházásvédelmi egyezmény alapján kártérítést követeltek Romániától, amelyet az ügyben eljáró nemzetközi választott bíróság meg is ítelt. Az ítélet alapja az volt, hogy a befektetők alappal bízhattak abban beruházási döntésük meghozatalakor, hogy a megszüntetett támogatási ösztönző legalább 2009-ig fenn fog állni. A választott bíróság által megítélt kártérítés igen jelentős mértékre, 178 millió eurós összegre rúgott.

A pernyertes befektetők ezt követően megpróbálták érvényt szerezni az ítéletnek, ennek érdekében több európai országban, köztük az Egyesült Királyságban is végrehajtási eljárást kezdeményeztek. Igen ám, csak hogy 2015-ben az Európai Bizottság határozatával a megítélt kártérítési döntést, tiltott állami támogatásnak találva azt, a belső piaccal összeegyeztethetetlennek

¹ A Bíróság ítélete (ötödik tanács) 2024.

nyilvánította, s mint ilyet megtiltotta a végrehajtását. Ezt a határozatot a befektetők megtámadták a Törvényszék előtt, amely azt hatályon kívül helyezte 2019-ben. A Törvényszék határozata ellen a Bizottság az Európai Bírósághoz fellebbezett, amely 2022-ben azt hatályon kívül helyezte.

Eközben (már 2014-ben) a befektetők Angliában is kezdeményezték az ítélet végrehajtását. A vonatkozó eljárásban a brit bíróságok 2018-ban megállapították, hogy az EUSz 4. cikk (3) bekezdésében foglalt úgynevezett „lojális együttműködés elve” alapján az ítélet végrehajtása mindaddig nem rendelhető el, amíg azt a Bizottság határozata megtiltja. A Törvényszék fentiekben említett, 2019-es döntését követően azonban 2020 februárjában a brit Supreme Court elrendelte a végrehajtást, alapvetően arra hivatkozással, hogy nemzetközi jogi kötelezettsége áll fenn az ICSID-egyezmény² alapján erre, s helyt adva a kérelmező azon érvelésének, hogy az EUMSz 351. cikke szerint a tagállamok és harmadik államok között kötött nemzetközi egyezmények nem sértik az uniós jogot.

A Bizottság a brit bíróságok ezen eljárása miatt kötelezettségszegési eljárást indított az Egyesült Királysággal szemben. Az ügy külön pikantériája, hogy ez az eljárás 2021 nyarára jutott indokolt véleményi szakba, amelytől fogva a brit hatóságok már nem voltak hajlandók részt venni az uniós eljárásban. Érdekes kérdéseket vet mindez fel nemcsak a jogi, de a politikai értelemben vett „lojális együttműködés” követelményének való megfelelés tekintetében is. A Bizottság ezt követően keresetet indított az Európai Bíróság előtt.

Ítéletében az EuB mindenekelőtt, figyelemmel a kilépési megállapodás 87. cikkére, amely szerint az EuB az átmeneti időszak végétől (azaz 2020. december 31-étől) négy évig jogosult a Bizottság által az Egyesült Királysággal szemben előterjesztett keresetek elbírálására, megállapította hatáskörét. Az ügy érdeme tekintetében a Bizottság négy jogalapon állította az uniós jog megsértését, az alábbiak szerint.

Először is, a Bizottság állította az EUSz 4. cikk (3) bekezdésében foglalt „lojális együttműködés elvének” sérelmét, figyelemmel arra, hogy a brit legfelsőbb bíróság az átmeneti időszak alatt hozta a döntését – azaz az uniós jogot teljes egészében alkalmaznia kellett volna. A Bíróság kimondta, hogy a nemzeti bíróságok nem jogosultak arról dönten, hogy valamely állami támogatás a belső piaccal összeegyeztethető-e, az ugyanis kizárólagos bizottsági hatáskör. Márpedig – szól az ítélet – a Bizottság a választott bíróság döntésének végrehajtását a belső piaccal összeegyeztethetetlennek találta. Igaz ugyan, hogy ezt a határozatot a Törvényszék utóbb hatályon kívül helyezte,

² ICSID Convention, Regulations and Rules 2006.

de – az EuB megállapítása szerint – akár a Bizottság járt volna el ismét, akár az EuB a törvényszéki döntéssel szemben benyújtott fellebbezés alapján, a brit legfelsőbb bíróságnak mindenképp tekintetbe kellett volna vennie, hogy uniós jogalkalmazó szervek előtt az eljárását érintően vizsgálat zajlik.

A Bizottság állította emellett az EUMSZ 351. cikkének megsértését is. E rendelkezés értelmében az uniós szerződések nem érintik a tagállamok és harmadik államok között a tagállamok csatlakozását megelőzően kötött szerződések érvényét. A Bíróság kimondta, hogy a 351. cikk rendeltetése, hogy a csatlakozást megelőzően megkötött nemzetközi egyezmények alapján jogot szerző harmadik államok jogait védje – azaz ők e jogok végrehajtására továbbra is igényt tarthassanak, függetlenül szerződő partnerük EU-taggá válásától. Az EuB ugyanakkor kimondta, hogy a rendelkezés csak harmadik államok érdekeinek védelme érdekében hívható fel. Következésképpen a jelen jogvitában a legfelsőbb bíróság tévedett. Az EuB hozzátette, hogy a brit bíróság adós maradt annak vizsgálatával, hogy van-e olyan harmadik állam, amelynek a jogát sértené, ha a választottbírósági ítélet végrehajtását megtagadná. A Bíróság kifejezetten – s láthatólag mintegy „tilalomfaként” – felhívta a figyelmet, hogy hasonló esetben – különösen olyan bíróság esetében, amelynek a döntése ellen nem áll rendelkezésre további nemzeti jog által biztosított jogorvoslat – maga határozzon az EU-jog értelmezéséről, ahelyett, hogy e kérdésben az értelmezésre egyedül legitimitással rendelkező Bírósághoz fordulna. Egy ilyen lépés súlyosan veszélyezteti a luxemburgi testület megállapítása szerint az uniós jog egységes alkalmazását.

Harmadszor, a Bizottság azt állította, hogy a brit legfelsőbb bíróság nem tett eleget az EUMSZ 267. cikkében foglalt, előzetes döntésre történő felterjesztési kötelezettségének. Ezt a kötelezettséget éppen az előző bekezdésben ismertett EUMSZ 351. cikk kapcsán kellett volna gyakorolnia. Az EuB e tekintetben megállapította, hogy az EuB gyakorlatában kialakított egyetlen mentesítési eset (vö. *acte clair, acte éclairé*) sem áll fenn, amire tekintettel az előzetes döntés kérelmezésétől nem szabadott volna eltekintenie.

Végül, negyedikként, a Bizottság arra hivatkozott, hogy a brit legfelsőbb bíróság megsértette az EUMSZ 108. cikkét, amelynek értelmében a tagállamok nem hajthatnak végre állami támogatási intézkedéseket mindaddig, amíg a Bizottság végleges határozatot nem hozott azzal kapcsolatban. Amint azt a Bíróság az OTP Bank-ügyben is kimondta (C-672/13),³ amennyiben a tagállam ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, az önmagában jogellenessé

³ A Bíróság ítélete (hatodik tanács) 2015.

teszi az intézkedést. Márpedig a legfelsőbb bíróság anélkül hozta meg ítéletét, hogy bevárta volna a Bizottság végleges döntését az állami támogatás belső piaccal való összeférhetőségét illetően. Mindez azt jelenti, hogy Románia két egymással ellentétes határozattal találta szembe magát ugyanarra vonatkozóan: egyrészt a bizottsági tilalommal, másrészt a brit legfelsőbb bíróság kötelezésével.

A fentiek alapján az EuB mind a négy jogalapon elmarasztalta az Egyesült Királyságot. Összegzésképpen: látható, hogy az Európai Bíróság (és a Bizottság nemkülönben) nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az uniós jog egységes értelmezésének és érvényesülésének érvényt szerezzen, továbbá arra, hogy újfent rögzítse, hogy ezt az értelmezést kizárólag a központi uniós szervek jogosultak megadni. Így van ez még olyan tagállamok igazságszolgáltatási szerveinek joggyakorlata tekintetében is, amelyek már elhagyták az uniót, egészen a teljes kilépés pillanatáig.

2024. április 2.

Felhasznált irodalom

- A Bíróság ítélete (hatodik tanács)* (2015). 2015. március 19. Online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=163024&doclang=HU>
- A Bíróság ítélete (ötödik tanács)* (2024). 2024. március 14. Online: https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?mode=DOC&pageIndex=0&docid=283829&part=1&doclang=HU&text=&dir=&occ=first&cid=5951317
- ICSID Convention, Regulations and Rules* (2006). Washington, D.C.: International Centre for Settlement of Investment Disputes. Online: <https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/ICSID%20Convention%20English.pdf>

Mernyei Ákos Péter

Schengen(en) innen, Schengen(en) túl

Az Európai Unió Tanácsa (a Tanács) 2023 decemberében döntött arról, hogy Bulgária és Románia is csatlakozik a schengeni övezet országaihoz, mégpedig idén március 31-ével. A döntés szépséghibája „mindössze” annyi, hogy a határozat szerint a csatlakozás éppen a legfontosabbra, a szárazföldi személyforgalomra nem terjed ki, pusztán a vízi és légi úton történő határátlépésre...

A közvélekedés szerint az Európai Unió egyik legfontosabb olyan vívmánya, amelynek előnyeit minden EU-s állampolgár élvezheti: a személyek útlevél-ellenőrzés nélküli, szabad mozgása az unió teljes területén. A valóság ennél árnyaltabb. Egyrészt a határellenőrzéssel kapcsolatos kérdéseket eredetileg nem közvetlenül az EU joga, hanem az úgynevezett Schengeni Egyezmény (s az ehhez kapcsolódó Végrehajtási Megállapodás) szabályozta, illetve részben szabályozza még ma. Másrészt a schengeni rendszernek nem minden EU-s tagállam részese: nem tagja annak – különböző történelmi okokból – Írország és Ciprus, s nem volt annak tagja mostanáig Románia és Bulgária sem. Meg kell jegyezni, hogy ezzel szemben tagjai az övezetnek az Európai Szabadkereskedelmi Térség (EFTA) tagállamai: Norvégia, Izland, Svájc és Liechtenstein is.

A schengeni projekt 1985-ben kezdődött, amikor Olaszország kivételével az Európai Közösségek másik öt alapító tagállama nemzetközi megállapodásban rögzítette, hogy egymás között megszünteti a belső határellenőrzést – ezáltal gyorsabbá és kényelmesebbé téve az utazást állampolgáraik számára. A projekt ezt követően rohamléptekben haladt előre: a schengeni térség 1995-ben létrejött, majd 1997-ben, az Amszterdami Megállapodás beemelte a joganyag alapjait a Szerződésekbbe. Ennek az is következménye lett, hogy a schengeni térségre és így az abba történő új tag felvételére vonatkozó döntéseket az unión belül az EU megfelelő döntéshozatali szabályainak megfelelően kell meghozni. Ez – a gyakorlat nyelvére lefordítva – azt jelenti, hogy a tagállamok egyhangú támogatása szükséges a térség bővítéséhez (és annak mikéntjéhez).

Magyarország (a 2004-es „keleti bővítés” többi tagállamával együtt [a már említett Ciprust leszámítva]) 2007-ben csatlakozott a schengeni térséghez, amely – egyébként – a csatlakozási szerződés szerinti kötelezettségünk is volt. Ezt követően, hosszabb szünet után, tavaly január 1-jével (az unióhoz 2013-ban csatlakozott) Horvátország tudott belépni.

El-, illetve kimaradt mindeközben a 2007-es bővítéssel az unióba belépő Románia és Bulgária csatlakozása a schengeni térséghez. Noha 2011-re mindkét tagállam eleget tett a csatlakozás technikai feltételeinek, s belépésüket a Bizottság és az Európai Parlament is szorgalmazta, hat tagállam, köztük Franciaország és Németország is korainak tartotta¹ a keleti bővítést. Hivatkozásul (többek között) azt hozták fel, hogy a két országban többet kell tenni a szervezett bűnözés és a korrupció visszaszorítása érdekében. Meg kell jegyezni, hogy a két csatlakozni kívánó államban a politikai agenda prioritásai között foglalt helyet a schengeni csatlakozás ügye: a más tagállamokban dolgozni kívánó munkaerő minél könnyebb áramlása érdekében igen komoly gazdasági jelentősége van számukra annak, hogy belső határellenőrzés nélkül utazhassanak állampolgáraik, de a dolognak ezen túlmenő, fontos politikai szimbolikája is van – tudniillik a „teljes jogú” EU-tagság elérése.

Ezt követően tíz éven át nem történt érdemi előrelépés az ügyben, majd a Bel- és Igazságügyi Tanács 2022 decemberében, a cseh elnökség alatt tárgyalta ismét a kérdést: mégpedig együtt a horvát csatlakozással. Az eredmény: a Tanács Horvátországot a schengeni övezet teljes jogú tagjává fogadta (technikai okból 2023. január 1-jétől a belső szárazföldi és tengeri határokat illetően, és 2023 márciusától a légi határok tekintetében), azonban mivel Ausztria az ülésen vétót emelt a román és a bolgár csatlakozás ellen, a két tagállam csatlakozása megint kisiklott. Meg kell jegyezni, hogy nem Ausztria volt az egyetlen, amely nem állt ki teljes mellszélességgel a csatlakozási előterjesztés mellett. Bár erről kevesebb szó esett, Hollandia is csak részlegesen támogatta a javaslatot: noha Románia tekintetében támogató, Bulgária vonatkozásában elutasító volt. Karl Nehammer osztrák kancellár a vétót azzal indokolta,² hogy nagyszámú migráns érkezett Ausztriába az EU keleti határai felől, s véleménye szerint a román és a bolgár határellenőrzés további megerősítésre szorul.

Mondani sem kell talán, hogy ilyen körülmények között s ennyi idővel az EU-csatlakozásuk után mindez politikailag rendkívül kellemetlen helyzetet teremtett. A Tanács ülése utáni sajtótájékoztatón mind a belügyi együttműködésért felelős (svéd) biztos, mind a cseh belügyminiszter sajnálkozását fejezte ki³ az osztrák vétó miatt, s az meglehetősen durva reakciókat váltott ki Ausztriával szemben a két érintett tagállamban.

¹ Bulgaria, Romania Denied Schengen Entry 2011.

² KURMAYER 2022.

³ Justice and Home Affairs Council 2022.

Az innen számított másfél év alatt részben sikerült meggyőzni Ausztriát és Hollandiát, hogy adják meg hozzájárulásukat a belépéshez. A Tanács 2023 decemberében döntött arról, hogy 2024. március 31-étől Románia és Bulgária is a schengeni térség tagja lehet. A helyzet fonáksága azonban az, hogy a döntés az útlevél-ellenőrzés nélküli forgalmat pusztán a vízi és légi úton történő határátlépésre korlátozza, míg szárazföldön ezen országok határait csak személyazonosság-ellenőrzés után lehetséges átlépni. A döntés tehát Janus-arcú: noha jogi szempontból Románia és Bulgária (újabb) lépést tett a schengeni tagság felé, az igazán jelentős személyforgalmat lebonyolító szárazföldi határátlépés továbbra is a régi (általános) szabályok szerint történik.

Magyarország számára kiemelt fontosságú, hogy a szomszédos, jelentős magyar kisebbséggel rendelkező Románia mielőbb a schengeni övezet teljes jogú tagja legyen. A nemzetpolitikai előnyökön túlmenően a román csatlakozás a magyar nemzetgazdasági és kereskedelmi érdekeket is jelentősen előmozdítaná. Természetesen figyelemmel kell lenni arra, hogy a migrációs helyzetre tekintettel ez úgy történjen meg, hogy az érintett két tagállam kellőképpen meg tudja erősíteni külső határellenőrzését. A schengeni térség lényege éppen az, hogy ne lehessen „rést találni a pajzson”, s a belső személyközlekedés erős és egységes külső határellenőrzés mellett lehessen akadálytalan.

A teljes jogú tagságra, úgy néz ki, még várni kell, de talán nem túl sokat: noha az a jelenleg zajló belga elnökség programjában nem, ám a júliustól esedékes magyarban prioritást jelent. Ahhoz, hogy tető alá hozzuk az ügyet, bizonyosan nagy politikai erőfeszítéseket kell tennie majd az elnökségen dolgozó magyar diplomáciának. A feladat ezenfelül a migrációval és a szervezett bűnözés elleni harccal kapcsolatos higgadt, átgondolt és világos fellépés megvalósítása kapcsán is adott. A munka tehát nem könnyű, de a teljes jogú bolgár és román csatlakozás kérdésének megoldása nemcsak a magyar elnökség sikere volna, hanem az egész Európai Unióé, amelynek, saját jövőjének biztosítása érdekében is, valljuk be, igencsak jól tenne néhány közösen elért, az összetartozás érzését erősítő siker. Kívánjuk, hogy így legyen!

2024. április 15.

Felhasznált irodalom

- Bulgaria, Romania Denied Schengen Entry (2011). *Euractiv*, 2011. június 9. Online: <https://euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/bulgaria-romania-denied-schengen-entry/>
- Justice and Home Affairs Council (2022): Press Conference (Home Affairs). *Consilium*, 2022. december 8. Online: <https://video.consilium.europa.eu/event/en/26356>
- KURMAYER, Nikolaus J. (2022): Austria's Nehammer Stands by Schengen Veto. *Euractiv*, 2022. december 12. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/austrias-nehammer-stands-by-schengen-veto/>

Zalai Csaba

A 2024–2029 közötti időszakra vonatkozó uniós stratégiai menetrend

Bevezetés

Az Európai Tanács 2024. április 17–18. között sorra kerülő rendkívüli ülésén az állam- és kormányfők elsősorban az úgynevezett stratégiai menetrendről folytatnak majd vitát, amely meghatározza az unió következő ötéves intézményi ciklusának kiemelt politikai irányait és főbb stratégiai céljait. Az egyik legnagyobb kihívásként annak a kedvezőtlen folyamatnak a megállítása jelentkezik, amelynek eredményeként az unió versenyképessége az elmúlt évtizedben fokozatosan visszaesett a globális versenytársakéhoz képest. Az európai vezetők által felkért korábbi olasz kormányfő, Enrico Letta szintén ezen a héten megjelenő átfogó jelentése az egységes belső piac továbbfejlesztéséről erre a kihívásra kíván válaszokat adni. Az eddig nyilvánosságra kerülő javaslatok között több olyan is akad, amely magyar szempontból is kiemelt jelentőségű, nem utolsósorban a 2024. második félévi magyar EU-elnökség számára jelentkező feladatok tekintetében.

A stratégiai menetrend

Az Európai Tanács 2024. április 17–18. között Brüsszelben megrendezendő rendkívüli ülésén az aktuális külpolitikai kérdések mellett az állam- és kormányfők elsősorban az úgynevezett stratégiai menetrenddel (*strategic agenda*)¹ összefüggő kérdéseket fogják megvitatni. A mindenkori intézményi ciklusváltásokat, azaz az európai parlamenti választások és az Európai Bizottság kinevezését megelőzően az uniós vezetők által elfogadott menetrend célja, hogy meghatározza az uniós intézmények új szereplői számára az unió következő ötéves időszakának kiemelt politikai irányait és főbb stratégiai céljait.

¹ EU Strategic Agenda [é. n.].

Az Európai Tanács elnöke, Charles Michel által irányított folyamat 2023 nyarán indult meg azzal a céllal, hogy 2024 júniusában jóváhagyják az uniós intézmények munkáját a következő ciklusban orientáló iránymutatásokat. A tárgyalások elsősorban a tagállamok és az uniós intézmények politikai vezetői szintjén zajlik. Michel elnök eddig két körben, először 2023 novemberében, majd 2024 áprilisában tartott konzultációkat az állam- és kormányfők kis csoportjaival, amelyek napirendjén az uniós szakpolitikákkal, a finanszírozással és a döntéshozattal kapcsolatos kulcsfontosságú kérdések szerepeltek.

A 2024–2029 közötti időszakra vonatkozó új menetrenddel kapcsolatos tagállami egyetértés kialakítását nagymértékben nehezíti, hogy az uniót az elmúlt években ért példa nélküli válságsorozat, másrészt a jelenleg zajló geopolitikai áttrendeződés is jelentős kihívás elé állítja. Az éghajlatváltozás elleni küzdelem, a migrációs válság és a Covid-19-világjárvány hatásainak enyhítése mellett az Ukrajnában zajló háború kapcsán ismét kiemelt figyelmet kapott az EU további bővítésének kérdése, amely egyben összekapcsolódott az uniós intézményi reformjának gondolatával is. A tagállamok között zajló vita tehát jóval túlmutat a 2024–2029 közötti időszak politikai irányain, és olyan stratégiai kérdéseket is érint, mint például hogy miképpen lehet az uniós intézményeket alkalmassá tenni az új tagok fogadására, és hogyan viszonyul egymáshoz az unió reformja, illetve kibővítése. A jelenlegi struktúra kétségtelenül adaptációt igényel a nagyobb taglétszámhoz, ugyanakkor egyes tagállamok szerint a reformnak meg kell előznie a bővítést, míg mások szerint kulcsfontosságú, hogy a bővítés ne váljon az unió reformjának foglyává.

Az Európai Tanács 2023. október 6-án a spanyolországi Granadában tartott nem hivatalos ülésén az uniós vezetők hat nagyobb kérdéskört vázoltak fel az EU 2024–2029 közötti időszakra vonatkozó főbb stratégiai prioritásai kapcsán (*The Granada declaration*):² biztonság és védelem(politika); ellenálló- és versenyképes (gazdaság); energia(politika); migráció; globális szerepvállalás; valamint bővítés.

Ezek közül az egyik legnagyobb kihívásként jelentkezik annak a kedvezőtlen folyamatnak a megállítása, amelynek eredményeként az unió az elmúlt két évtizedben folyamatosan veszített versenyképességéből globális versenytársaival szemben. Ennek a célnak az elérése érdekében az állam- és kormányfők felkérték Enrico Letta korábbi olasz kormányfőt, hogy készítsen átfogó jelentést az egységes belső piac továbbfejlesztéséről.

² European Council 2023.

A Letta-jelentés

Az Enrico Letta által készített jelentést közvetlenül az Európai Tanács 2024. április 17–18-i ülésén mutatják be, mindazonáltal a volt olasz kormányfő az elmúlt hetekben adott nyilatkozataiban már előrebocsátotta, hogy javaslata elsősorban azokra a gazdasági szektorokra irányul majd, amelyek esetében még nem történt meg az egységes piac kiterjesztése. Ennek fényében elsődleges feladatként jelölte meg a távközlés, az energetika és a tőkepiacok terén meglévő akadályok lebontását, továbbá az európai védelmi ipar egységes európai piacának létrehozását. Meglátása szerint a – még alapvetően nemzeti hatáskörbe tartozó – területek verseny előtti megnyitása már középtávon is jelentősen növelheti az európai gazdaságok növekedési potenciálját. Magyar szempontból fontos felvetésként értékelhető továbbá, hogy Letta várhatóan kísérletet tesz majd a személyek szabad mozgásának újragondolására, és ennek egyfajta tükröképeként felveti a „helyben maradás szabadsága” (*freedom to stay*)³ kérdését. A volt olasz miniszterelnök szerint ugyanis a tagállamok egy részét jelentős kihívás elé állítja az agyelszívás, azaz a képzett munkaerő elvándorlása, amelynek eredményeképpen egyes, főképpen közép- és kelet-európai, valamint dél-európai országok és régiók elnéptelenednek.

Ugyan majd csak a héten jelenik meg hivatalosan a Letta-jelentés, mindazonáltal jól érzékelhető, hogy nem kis mértékben az általa lefolytatott konzultációk eredményeként egyre nagyobb hajlandóság mutatkozik a tagállamok részéről arra, hogy egyfajta új európai versenyképességi megállapodás jöjjön létre. Ennek részleteiről is szó lesz az állam- és kormányfők áprilisi rendkívüli ülésén, amely során – a fent említett és egyelőre még alapvetően nemzeti hatáskörbe tartozó stratégiai ágazatok mellett – az európai vezetők számba veszik a belső piac legfontosabb hajtóerejének tekinthető olyan területeket is, mint a tőkepiaci unió, az iparpolitika, a körforgásos gazdaság, a digitális átállás, a munkaerőpiac, az innováció vagy a kereskedelempolitika. Egyetértés körvonalazódik továbbá a tekintetben is, hogy egy olyan ellenállóképes európai gazdaság kialakítására van szükség, amelynek részeként tovább csökkennek az adminisztratív terhek, egyszerűsödnek az engedélyezési eljárások, valamint megerősödik többek között a mezőgazdasági ágazat jelentősége.

³ BARIGAZZI 2024.

Magyar érdekek

Magyarország az elmúlt időszakban arra törekedett, hogy aktívan részt vegyen a stratégiai menetrend kialakításában, ezek a kérdések ugyanis meghatározóak az EU jövőjének alakítása szempontjából is. A magyar álláspont szerint fontos, hogy továbbra is megmaradjanak azok a vívmányok, amelyek miatt az EU-csatlakozást a magyar állampolgárok nagy többséggel támogatták és támogatják a mai napig. Ezek közé tartozik többek között a belső piac vagy a személyek szabad mozgásának kérdése, a gazdasági fejlődés és felzárkózás esélye, az egyenlő elbánás, a szabadságjogok érvényesülése, valamint a tagállamok döntési szabadságának megőrzése az uniós keretek között.

Emellett az is kulcsfontosságú magyar szempontból, hogy az olyan sikeres politikák, mint a kohéziós politika vagy az agrárpolitika, megmaradjanak a jövőben is, és az EU soron következő bővítése ne okozzon kárt azokban. Ezen túlmenően az uniós forrásokhoz történő egyenlő tagállami hozzáférés is elengedhetetlen eleme az uniós egységnek és szolidaritásnak, hasonlóan az egyenlő versenyfeltételek megőrzéséhez a belső piacon. A Letta-jelentésben várhatóan központi témaként szereplő versenyképesség megerősítése, továbbá a megfelelő válaszok kialakítása a demográfiai kihívásokra is mind releváns kérdés magyar szempontból. Aligha véletlen egybeesés, hogy mindkét kérdés várhatóan kiemelten szerepel majd az Európai Unió Tanácsa 2024. második félévi magyar elnöksége prioritásai között.

Végezetül fontos megemlíteni, hogy a stratégiai menetrend kialakítása a megvalósítás terén is fontos feladatokat szab majd a 2024. második félévi magyar EU-elnökség számára, hiszen a magyar elnökségnek kell majd megkezdnie az új menetrend célkitűzéseinek végrehajtását.

2024. április 16.

Felhasznált irodalom

- BARIGAZZI, Jacopo (2024): The Freedom to Stay Home. *Politico*, 2024. január 4. Online: <https://politico.eu/newsletter/brussels-playbook/the-freedom-to-stay-home/>
- European Council (2023): The Granada Declaration. *Consilium*, 2023. október 6. Online: <https://consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>
- EU Strategic Agenda [é. n.]. *Consilium*. Online: <https://consilium.europa.eu/en/policies/strategic-agenda-2024-2029/#what>

Petri Bernadett – Matuz János

Indulhat a per az Európai Unió Tanácsa ellen

Bevezetés

Krausz Ferenc Nobel-díjas fizikus tegnapi interjújában arról beszélt, hogy az Európai Unió kettős mércét alkalmaz Magyarországgal szemben, amikor immáron másfél éve tiltja a modellváltó egyetemek hallgatóinak és kutatóinak részvételét többek között a Horizont Európa és az Erasmus programokban. „Bizakodom, sőt meg is vagyok győződve, hogy hamarosan meg fog szűnni ez az állapot, maximum egy-két év alatt, ha másképp nem, bírósági úton. A magyar rendszer teljesen rásimul a Nyugat-Európában használatos rendszerre, ugyanaz a működési elv” – fogalmazott a tudós.¹

Mint ismeretes, 2022. december 15-én az Európai Unió Tanácsa a 2022/2056 tanácsi végrehajtási határozatában a közérdekű vagyonkezelő alapítvány (KEKVA) tulajdonosi hátterével működő magyar egyetemeket kizárta a közvetlen uniós forrásokból, ami több mint húsz európai uniós programot, a hétéves uniós pénzügyi ciklusra vetítve pedig közel 400 milliárd euró összegű támogatást jelent.² Ez a döntés jelentős károkat okozott a 21 kizárt modellváltó egyetemnek, annak több mint 180 ezer diákjának és 18 ezer oktatójának, következképpen hátrányt jelent nemcsak Magyarország versenyképességére, de az európai uniós belső piac egységességére nézve is. Az uniós döntés következményeit kormányzati intézkedések igyekeznek enyhíteni, ami azonban nem változtat az EU intézkedésének elvi megítélésén: az ügy éppen azt a bizalmat teszi kockára, amelyre hivatkozva a Magyarországgal szembeni jogállamisági huzavonát az Európai Bizottság a mai napig napirenden tartja.

¹ Az EU kettős mércét alkalmaz hazánkkal szemben – Krausz Ferenc Nobel-díjas fizikus az Erasmus-ügyről 2024.

² A Tanács (EU) 2022/2506 végrehajtási határozata (2022. december 15.) az uniós költségvetésnek a jogállamisági elvek magyarországi megsértésével szembeni védelmét szolgáló intézkedésekről 2022; 2021. évi IX. törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról 2021.

Befogadható a magyar egyetemek keresete – indulhat a per

A hivatalos indoklás a modellváltó egyetemek alapítványi kuratóriumaira vonatkozó összeférhetetlenségi szabályaival magyarázta a döntést, s annak ellenére, hogy a határozat elfogadásától számított két hónapon belül valamenyny állami vezető – az összesen százöt kuratóriumi tag közül tízen – lemondott kuratóriumi tagságáról, és a magyar kormány több körben kezdeményezett egyeztetést, az ügyben mind ez idáig érdemi elmozdulás nem történt az Európai Bizottság részéről.³

A határozat bőven túllép a szintén a decemberi döntésben szereplő, három operatív programmal kapcsolatban meghatározott 55%-os forrásfelfüggesztés mértékén, hiszen 100%-ban kizárja az érintett intézmények részvételét az uniós programokban. Úgy foglal állást, hogy nem tehető jogi kötelezettségvállalás semmilyen közérdekű vagyonkezelő alapítvánnyal, illetve semmilyen, az ilyen közérdekű vagyonkezelő alapítvány által fenntartott jogi személlyel kapcsolatban, függetlenül attól, hogy közvetlen vagy közvetett irányítással végrehajtott uniós programról van szó. Ilyen módon vált a jogállamisági huzavona áldozatává a közérdekű vagyonkezelő alapítványok által fenntartott egyetemeken, következésképpen a magyarországi felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatók közel egyharmadának részvétele az Erasmus-programban.

Néhány héttel ezelőtt az Európai Unió Bírósága befogadhatónak nyilvánította hat magyar egyetem keresetét, amelyben a fenti uniós döntést támadják. 2023. március 2-án a Debreceni Egyetem, március 13-án az Állatorvostudományi Egyetem, a Dunaújvárosi Egyetem, a Miskolci Egyetem, az Óbudai Egyetem és a Semmelweis Egyetem ugyanis külön-külön, némileg eltérő tartalommal keresetet nyújtott be az Európai Unió Tanácsa ellen. Az egyetemek keresetének tárgya, hogy a Bíróság visszaható hatállyal semmisítse meg a kérdéses végrehajtási határozat rájuk vonatkozó rendelkezéseit.

Nem fogadta el a Bíróság a Tanács eljárási kifogását

Az ügygel kapcsolatban lényeges kitétel, hogy miután a felperesek egyetemek, vagyis eljárásjogi értelemben magánfelek, meg kellett felelniük a Plaumann-tesztnek, és igazolniuk kellett közvetlen érintettségüket és érdeküket az ügygel kapcsolatban, hiszen nevesített módon nem címzettjei a támadott döntéseknek.

³ Hír TV 2024.

Abban az ügyben, amelynek során a Bíróság a Plaumann-tesztet kidolgozta (C-25/62), a német kormány azt kérte, hogy engedélyezze a mandarin behozatalára kivetett vám beszedésének felfüggesztését.⁴ A Bizottság a német kormányhoz intézett határozatában elutasította a kérést, azonban Plaumann, aki egy mandarinimportőr volt, megtámadta a döntés érvényességét. Az Európai Bíróság az ügy kapcsán kimondta, hogy olyan személyek, akik a határozatnak nem címzettjei, csak akkor tekinthetők személyesen érintettnek, ha a határozat valamely olyan jellegzetességük folytán érinti őket, amely csak rájuk jellemző, vagy olyan körülmények állnak fenn, amelyek – hasonlóan a címzett személyéhez – őket mindenki mástól megkülönböztetik.

A Tanács éppen erre hivatkozott eljárási kifogásában, azzal érvelve, hogy hiányzik a felperes közvetlen érintettsége, mivel a megtámadott rendelkezésben előírt tilalom nem automatikusan alkalmazandó, hanem csak akkor érvényesülhet, ha a Bizottság vagy a nemzeti ügynökségek valamely konkrét költségvetési intézkedéssel kapcsolatban a felperes helyzetét érintő egyedi határozatot fogadnak el. A Bíróság, mielőtt a magyar egyetemek keresetének befogadhatóságáról döntött, a Tanács elfogadhatatlansági kifogását 2024. április 4-én kelt végzésében elutasította. A Bíróság indoklásában kimondta, hogy a megtámadott rendelkezés szövegéből egyértelműen kitűnik, hogy az érintett szervezetekkel való jogi kötelezettségvállalásra vonatkozó tilalom önmagában elegendő a felperesi keresetösségi jog alátámasztásához.⁵ Az egyetemek tehát teljesítették a Plaumann-tesztet. A peres eljárás akár két évig is elhúzódhat a jogerős döntés meghozataláig, mivel a Debreceni Egyetem ideiglenes intézkedés iránti kérelmét a Bíróság 2023. június 1-jei végzésében elutasította.⁶

Érdekesség, hogy a Debreceni Egyetem kivételével valamennyi egyetem kérte annak a 2023. január 26-i közös nyilatkozatnak a megsemmisítését, amelyet Johannes Hahn és Mariya Gabriel biztos tett a 2022. decemberi határozat alkalmazásáról.⁷ A nyilatkozat leszögezte, hogy „míg az intézkedés hatályban

⁴ A Bíróság ítélete 1963.

⁵ *Document de travail ordonnance du tribunal (sixième chambre)* 2024.

⁶ T-115/23. R. sz. ügy: A Törvényszék elnökének 2023. június 1-jei végzése – Debreceni Egyetem kontra Tanács („Ideiglenes intézkedés – Az uniós költségvetésnek a jogállamisági elvek magyarországi megsértésével szembeni védelmét szolgáló intézkedések – Annak megtiltása a Bizottság számára, hogy jogi kötelezettségeket vállaljon valamely közérdekű vagyongazdálkodó alapítvánnyal vagy ilyen alapítvány által fenntartott jogi személlyel – Az (EU) 2022/2506 végrehajtási határozat 2. cikkének (2) bekezdése – A végrehajtás felfüggesztése iránti kérelem – A sürgősség hiánya”) 2023.

⁷ Joint Statement by Commissioners Hahn and Gabriel on the Application of Council Implementing Decision of 15 December 2022 in Relation to Hungarian Public Interest Trusts 2023.

van, nem ítéltet oda támogatás, és nem írható alá új, uniós költségvetést érintő jogi kötelezettségvállalás ezekkel a szervezetekkel. Addig is a határozat által érintett magyar szervezetek továbbra is pályázhatnak az összes pályázati felhívásra, és részt vehetnek a közvetlen és közvetett irányítású uniós programok – például az Erasmus+ vagy a Horizont Európa – értékelési és kiválasztási eljárásaiban.” Érdemes azonban figyelembe venni, hogy az efféle uniós intézményi nyilatkozatok nem váltanak ki joghatást, ezért perben nem támadhatók, amit a 2018. június 21-i C-5/16. számú Lengyelország v. Európai Parlament és Tanács ítélet is megerősített.⁸

Az EU-intézmények döntése számos ponton sérti az uniós jogot

A Debreceni Egyetem kiterjedt jogi érvelést terjesztett a Bíróság elé, összesen tizenkilenc jogalapra építette keresetét, ezek közül egyes jogi hivatkozások az Európai Unióról szóló szerződésre, mások pedig az Európai Unió Alapjogi Chartájára vonatkoznak.⁹ Az Egyetem által felsorolt jogi érvek az Európai Unió olyan integrációs alappilléreit érintik, mint a jogállamiság részét képező jogbiztonság, egyenlőség, arányosság vagy éppen szubszidiaritás elve.

Az EUSz 2. cikk sérelmére alapított jogalap szerint a jogbiztonság, a normavilágosság sérelme történt: az összeférhetetlenséggel kifogásolt személyi kör, azaz a „politikai felső vezetők” nem pontos fogalom, ezért önkényes értelmezésnek és visszaélésre alkalmas jogalkalmazásnak ad teret. Az egyenlőség és a megkülönböztetés tilalmának sérelme, hogy a végrehajtási határozat hátrányos megkülönböztetést alkalmaz a közérdekű vagyongazdálkodási alapítványi fenntartásban működő magyarországi oktatási intézményekkel szemben a más fenntartói modellben működő intézményekhez képest.

Az EUSz 4. cikk sérelmére alapított jogalap szerint a hatáskörelvonás tilalmának sérelme, hogy: az oktatás és a tudományos kutatás, így a felsőoktatási intézmények működésének biztosítása, működésük kereteinek kialakítása kizárólagos tagállami hatáskör, amelyet a végrehajtási határozat elvon Magyarországtól, mivel közvetlenül beavatkozik a magyarországi oktatási intézmények működésébe. Ezzel függ össze az EUMSz 2. cikk sérelmére alapított jogalap is, vagyis az oktatásra és a tudományos kutatásra vonatkozó politika

⁸ *Judgment of the Court (Second Chamber)* 2018.

⁹ Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata 2012; Charter of Fundamental Rights of the European Union 2012.

területén az EUMSz nem ruházott a végrehajtási határozatban gyakorolt hatáskört az unióra. Az oktatáspolitikai terén ugyanis az Európai Unió korlátozott, úgynevezett támogató hatáskörrel rendelkezik. A szerződések előírása alapján a nemzeti jogszabályok közvetlen összehangolására tett intézkedés e téren nem megengedett, nem teszi lehetővé a tagországok oktatási rendszerének tartalmi jellegű harmonizációját sem. Az EU hatásköre e téren kimerül abban, hogy „a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájárul a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségüket” (EUMSz 165. cikk).

Az egyetem azzal is érvel, hogy az arányosság elve is sérült az ügyben (EUSz 5. cikk), a kifizetések felfüggesztése olyan súlyú pénzügyi retorzió, amelynek alkalmazása csak nyilvánvaló és azonnali jogsérelem esetén lenne indokolt, ráadásul hosszú távú hatásai vannak. Ráadásul az Erasmus+ együttműködési és oktatási csereprogram és a Horizont Európa kutatási és innovációs keretprogram forrásainak megvonása nyilvánvalóan gátolja a kutatók, a tudományos ismeretek és a technológiák szabad áramlását és versenyképességének fejlődését (EUMSz 179. cikk). Az Európai Unió Alapjogi Chartája 13. cikkének sérelmére alapított jogalap arra hivatkozik, hogy a végrehajtási határozat nyilvánvaló hatása a magyarországi modellváltó felsőoktatási intézmények működésének megváltoztatása. A végrehajtási határozat ugyanis úgy szankcionálja közvetlenül a felperest, hogy a szankció indokolásaképp hivatkozott politikai összeférhetetlenség fennállását nem igazolja, ami az ártatlanság vélelmének súlyos és nyilvánvaló megsértése.

Az Európai Bizottság kimutatása szerint 2020-ban 22 622 magyar vett részt az Erasmus külföldi csereprogramjaiban a felsőoktatás, a szakképzés, az iskolai oktatás, a felnőttképzés területén, amit az EU 40,45 millió euróval támogatott. 2014 és 2020 között több mint 110 000 magyar vett részt a programban. A többi közvetlen uniós programból történő kizárás pénzügyi következményei tekintetében nem rendelkezünk pontos adatokkal, azonban becsléseink szerint a kérdéses határozat következtében elmaradt uniós támogatás minden bizonnyal meghaladja a 100 millió eurót. A hosszú távú tudományos és képzési veszteség ennél is nagyobb lehet.

Ugyanakkor fontos látni, hogy az egyetemek által benyújtott keresetek egyike sem kártérítési kereset. Kártérítési kereset benyújtására akkor kerülhet sor, ha az egyetemek a jelen eljárásokban pernyertesek lesznek. Az egyetemek jogi érvei, a Bíróság döntése a keresetek befogadásáról és az abból kiolvasható

megállapítások elősegíthetik a kormányzat tárgyalását az ügy megoldása érdekében, amelyre vonatkozóan az Európai Parlament, majd ősztől az Európai Bizottság változó összetétele új esélyt jelent. A végső kérdés azonban az, hogy helyreállítható-e a bizalom az Európai Unió és saját állampolgárai között egy olyan intézkedés után, amely feláldozta a fiatalok európai egységről szóló jövőképét, a tudományos ismeretek szabad áramlását és végső soron az Európai Unió versenyképességét egy öncélú politikai vita oltárán.

2024. május 13.

Felhasznált irodalom

2021. évi IX. törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról (2021). *Nemzeti Jogszabálytár*. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-9-00-00>
- A Bíróság ítélete (1963). 1963. július 15. Online: https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-HU-ARRET-C-0025-1962-200406978-05N00.html#Footnote*
- A Tanács (EU) 2022/2506 végrehajtási határozata (2022. december 15.) az uniós költségvetésnek a jogállamisági elvek magyarországi megsértésével szembeni védelmét szolgáló intézkedésekről (2022). ST/14247/2022/INIT. *HL*, L 325, 94–109. 2022. december 20. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32022D2506>
- Az EU kettős mércét alkalmaz hazánkkal szemben – Krausz Ferenc Nobel-díjas fizikus az Erasmus-ügyről (2024). *Mandiner*, 2024. május 12. Online: <https://mandiner.hu/belfold/2024/05/az-eu-kettos-mercet-alkalmaz-hazankkal-szemben-hatarozott-velemeny-e-van-krausz-ferenc-nobel-dijas-fizikusnak-az-erasmus-ugyrol>
- Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2012). *HL*, C 326, 13–390. 2012. október 26. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>
- Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012). *OJ*, C 326, 391–407. 2012. október 26. Online: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj
- Document de travail ordonnance du tribunal (sixième chambre)* (2024). 2024. április 4. Online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=284541&pageIndex=0&doclang=FR&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1472398>
- Hír TV (2024): Lemondtak a miniszterek a kuratóriumi tagságukról. *Hír TV*, 2024. február 9. Online: <https://hirtv.hu/ahirtvhirei/lemondtak-a-miniszterek-a-kuratoriumi-tagsagukrol-2563154>
- Joint Statement by Commissioners Hahn and Gabriel on the Application of Council Implementing Decision of 15 December 2022 in Relation to Hungarian Public Interest Trusts (2023). *European Commission*, 2023. január 26. Online: https://commission.europa.eu/news/joint-statement-commissioners-hahn-and-gabriel-application-council-implementing-decision-15-december-2023-01-26_en
- Judgment of the Court (Second Chamber)* (2018). 2018. június 21. Online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionId=5676AB943506222891BE6BD9D350FEE0?text=&docid=203224&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3270879>

T-115/23. R. sz. ügy: A Törvényszék elnökének 2023. június 1-jei végzése – Debreceni Egyetem kontra Tanács („Ideiglenes intézkedés – Az uniós költségvetésnek a jogállamisági elvek magyarországi megsértésével szembeni védelmét szolgáló intézkedések – Annak megtiltása a Bizottság számára, hogy jogi kötelezettségeket vállaljon valamely közérdekű vagyonkezelő alapítvánnyal vagy ilyen alapítvány által fenntartott jogi személlyel – Az (EU) 2022/2506 végrehajtási határozat 2. cikkének (2) bekezdése – A végrehajtás felfüggesztése iránti kérelem – A sürgősség hiánya”) (2023). *HL*, C 252, 51. 2023. július 17. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:62023TB0115>

Tárnok Balázs

Weimari menetrend

A weimari háromszög külügyminiszterei 2024. május 22-én Weimarban találkoztak, hogy az aktuális európai kihívásokról egyeztessenek – kiemelt figyelemmel az EU közös kül- és biztonságpolitikájára. Lengyelország, Németország és Franciaország elfogadta a weimari menetrendet a következő uniós intézményi ciklusra vonatkozóan, amelyben szorgalmazták, hogy az EU külpolitikájában érvényesüljön az „egy hangon való megszólalás és cselekvés”.

A weimari háromszöget (W3) 1991-ben hívta életre Lengyelország, Németország és Franciaország konzultációs fórumként. A 2010-es években a francia és a német külpolitika számára leértékelődött a Lengyelországgal folytatott együttműködés, a politikai elhidegülés következtében csökkent a konzultáció intenzitása, sőt több évig teljesen szüneteltek a külügyminiszteri találkozók is. Az orosz–ukrán háború és az átalakuló geopolitikai környezet azonban új életet lehelte a weimari hármak együttműködésébe,¹ és a csoport felértékelődése folytatódik.

Radosław Sikorski lengyel, Stéphane Séjourné francia és Annalena Baerbock német külügyminiszter május 22-i találkozójának az adott kiemelt aktualitást, hogy az EU tagállamai várhatóan júniusban megállapodnak a stratégiai menetrendről (*Strategic Agenda*), valamint az EU következő öt éves ciklusának vezető tisztségeinek betöltéséről a júniusi európai választásokat követően. A találkozó további célja volt, hogy megvitassák, milyen mértékben valósult meg a február 12-én La Celle-Saint-Cloud-ban elfogadott nyilatkozatuk.

A májusi találkozó napirendjén szerepelt Ukrajna és Moldova támogatása, a NATO-csúcsra való felkészülés, a transzatlanti, valamint az EU és Kína közötti kapcsolatok, a Közel-Kelet és Afrika helyzete, továbbá az aktuális európai kérdések, így különösen a közelgő EP-választás, az EU új intézményi ciklusa, az EU bővítési folyamata, valamint az EU új, 2024–2029-es stratégiai menetrendjének előkészítése.²

A felek közös nyilatkozatot is elfogadtak *Weimari menetrend (Weimar Agenda)* címmel (*Weimari menetrend egy erős, geopolitikai Európai Unióért*),³

¹ NAVRACSICS 2022.

² Meeting of Weimar Triangle Foreign Ministers 2024.

³ Foreign Affairs Ministers of France, Germany and Poland 2024.

amely meghatározza a W3-ak javaslatait a következő uniós intézményi ciklus vonatkozásában. Ahogy a stratégiai dokumentum címe is jelzi, a weimari hár-mak kifejezett célja, hogy az EU geopolitikai unióként határozza meg magát. A közös nyilatkozatban leszögezik: „az Európai Uniónak valódi geopolitikai szereplővé és biztonsági szolgáltatóvá kell válnia, amely képes reagálni a mai biztonsági kihívásokra, és megerősíteni a nemzetközi rendet.” A felek megerősítenék az EU biztonság- és védelempolitikáját, és hangsúlyozzák az erős európai pillér fontosságát a NATO-n belül.

A három külügyminiszter felszólalt a külföldi információs manipulációval és beavatkozással szemben, kifejezetten utalva a Tanács 2024. május 21-én elfogadott, a választási folyamatok külföldi beavatkozással szembeni védelméről szóló következtetéseire.⁴ A weimari háromszög külügyminiszterei egyetértettek abban, hogy a külföldi dezinformáció elleni weimari együttműködés kiváló példaként szolgálhat a jövőbeni uniós fellépések számára.⁵ A W3-ak hitet tettek továbbá Ukrajna és Moldova támogatása mellett, ideértve uniós csatlakozási törekvéseik, valamint biztonságuk támogatását. Franciaországot az utóbbi időben többen bírálták annak kapcsán, hogy többet beszél, mint amennyit ténylegesen nyújt a katonai segítség terén Ukrajnának.

A weimari menetrend másik nagy fókuszpontja az EU külső fellépésének koherenssé és hatékonyabbá tétele. Ennek érdekében a W3-ak az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének szerepét szeretnék megerősíteni.

A külpolitika az EU-ban jelenleg tagállami hatáskör, tehát az EU egyhangúságot igényel a döntéshozatalban ezen a területen, ami korlátozhatja az EU gyors cselekvési képességét, ugyanakkor a tagállami szuverenitás fontos garanciája is. Az ennek kapcsán hivatkozott egyik politikai megoldás a minősített többségi szavazás kiterjesztése a külpolitikai kérdésekre, vagyis a tagállami vétó eltörlése a közös kül- és biztonságpolitika területén. Az ilyen rendszerre való áttérés azonban egyelőre nem tűnik reális forgatókönyvnek, hiszen a szerződések módosítását követelné meg, amelyhez szintén egyhangúság szükséges. Ezzel együtt a külügyi és biztonságpolitikai főképviseelő szerepének megerősítése elképzelhető a hatályos szerződési keretek között is.

A W3-ak szeretnék megvizsgálni annak lehetőségét, hogy hozzanak létre egy integrált EEAS (European External Action Service)/Európai Bizottság szankciós csapatot, amely az EU egyetlen kapcsolattartó pontjaként működne a szankciók ügyében, közös elemzést végezne a szankciók hatásairól és azok

⁴ Az Európai Unió Tanácsa 2024.

⁵ Meeting of Weimar Triangle Foreign Ministers 2024.

megkerüléséről, valamint szolgáltatóként működne a tagállamok számára, amikor listák vagy ágazati szankciók javasolásáról van szó. A három külügyminiszter javasolja továbbá, hogy hozzanak létre „weimari reflexiós folyamatot” a külkapcsolatok terén, amely hosszú távú reformokról szóló vitát indítana el, beleértve a döntéshozatal egyszerűsítését a közös kül- és biztonságpolitikán belül.

A weimari hármak ambiciózus terveket fogalmaztak meg a következő uniós intézményi ciklusra. Ezen javaslatok egy része programszerű, politikai célkitűzés a jövőre nézve, amelyeknek jelenleg nincs vagy rendkívül korlátozott a valós átültetési esélye. A közös menetrend azonban a weimari háromszög növekvő fontosságát jelzi az EU politikáinak koordinálásában, tekintve, hogy az EU legnagyobb gazdaságai – Franciaország és Németország – és Lengyelország mint közép-európai regionális hatalom között jött létre.

Franciaország és Németország viszonya az elmúlt néhány évben és különösen hónapban kiemelten viszontagságos volt, azonban egyes vélemények szerint Lengyelország harmadik szereplőként való jelenléte enyhítheti ezeket a feszültségeket, még inkább felértékelve a W3 jelentőségét.⁶

2024. május 29.

Felhasznált irodalom

- ALIPOUR, Nick – BOURGERY-GONSE, Théo (2024): “Broken” Franco-German Tandem Needs Tusk and Trump. *Euractiv*, 2024. március 15. Online: <https://euractiv.com/section/politics/news/broken-franco-german-tandem-needs-tusk-and-trump/>
- Az Európai Unió Tanácsa (2024): Demokratikus reziliencia: a Tanács következtetéseket hagyott jóvá a választási folyamatok külföldi beavatkozással szembeni védelméről. *Consilium*, 2024. május 21. Online: <https://consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/05/21/democratic-resilience-council-approves-conclusions-on-safeguarding-electoral-processes-from-foreign-interference/>
- Foreign Affairs Ministers of France, Germany and Poland (2024): A Weimar Agenda for a Strong, Geopolitical European Union (Weimar, 22 May 2024). *Ministry for Europe and Foreign Affairs*. Online: <https://diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/the-weimar-triangle/article/a-weimar-agenda-for-a-strong-geopolitical-european-union-weimar-22-may-2024>
- Meeting of Weimar Triangle Foreign Ministers (2024). *Gov.pl*, 2024. május 22. Online: <https://gov.pl/web/diplomacy/meeting-of-weimar-triangle-foreign-ministers>
- NAVRACSICS Tibor (2022): Weimariak újratöltve. *Ludovika.hu*, 2022. február 10. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2022/02/10/weimariak-ujratoltve/>

⁶ ALIPOUR – BOURGERY-GONSE 2024.

Uniós külpolitika

Varga Csilla

A majdnem meghiúsuló soros EBESZ-elnökség

2024 januárjától egy évig Málta tölti be az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) soros elnökségét. Málta az elnökség során, többek között, a szervezet rugalmasságának és hatékonyságának erősítését helyezi majd a középpontba. Az eredetileg 2024-re tervezett észt soros elnökséggel kapcsolatos orosz vétó miatt az utolsó pillanatban – 2023 decemberében – Málta bizonyult olyan javaslatnak az elnökség ellátását illetően, amelyet az EBESZ összes részes állama konszenzussal tudott elfogadni.

Az EBESZ földrajzi értelemben a legkiterjedtebb páneurópai biztonsági szervezet, amely 57 államot tömörít magába. A bécsi székhelyű nemzetközi szervezet fő funkciója az ENSZ Alapokmány VIII. fejezetében foglaltak értelmében az európai biztonság és stabilitás megőrzése, a korai előrejelzés, konfliktuskezelés, válságkezelés és a válságok megoldását követő rehabilitáció. A soros elnökség keretében a szervezet irányításáért a mindenkori soros EBESZ-elnökséget ellátó állam az EBESZ-főtitkárral karöltve felel.¹

Málta a tavalyi soros elnökséget betöltő Észak-Macedóniától vette át a stafétát. Ian Borg máltai külügyminiszter az elnökség átvételekor, január elején kifejtette, hogy a jelenlegi komplex és kritikus biztonsági kihívások közepette az EBESZ fontossága, tevékenysége és a szervezet túlélése rendkívül fontos, és a soros elnök tavaly év végi kinevezése is azt bizonyítja, hogy erre a szervezeten belül kollektív akarat mutatkozik.² A 2024-es EBESZ-elnökség megvalósulása ugyanis egyáltalán nem volt magától értetődő, mivel 2023 elején Oroszország blokkolta a szervezet optimális működését, az éves költségvetés elfogadását 2022-ben és 2023-ban, a 2024-es EBESZ-elnökség kijelölését, valamint a békefenntartó missziók indítását, így a sajtóban és a szakértők körében többször felmerült az azzal kapcsolatos félelem, hogy Oroszország hozzáállása véget vet a szervezet tevékenységének.³ A szervezettel kapcsolatos döntéseket az 57 tagállam egyhangú konszenzusával kell meghozni, így egy tagállam is képes akadályt gördíteni a kooperáció elé.

¹ 40 Years of OSCE [é. n.].

² Malta Takes Over OSCE Chair 2024.

³ Lásd például LIECHTENSTEIN 2022b.

Általánosságban megfogalmazható, hogy a szervezet 2022 után nem maradhatott, maradhat ugyanaz az intézmény, mint az azt megelőző években. A regionális biztonsági összefogás megerősítésére van szükség, amely nem a NATO alternatíváját jelenti, hanem annak kiegészítését egy nagyobb régiót illetően, amely meghaladja a NATO-tagállamok területét. E cél elérése azonban Oroszország bevonása nélkül nehezen képzelhető el, még akkor is, ha jelenleg az ebben való szerepvállalása nem látszik reálisnak. Egyrészt, a mostani háborús helyzetben az orosz agresszió, a háborús és emberiség elleni bűncselekmények miatt ez a forgatókönyv elképzelhetetlen, másrészt azonban egy új biztonsági rendszer felépítése esetén az oroszok bevonása rendkívül indokolt. E két ellentét összeegyeztetése az EBESZ számára alapítása óta az egyik legnagyobb kihívássá kezd válni.⁴

Oroszország és az EBESZ közötti viták egyébként nem a közelmúltban indultak, ezek már a kezdetektől folyamatosak. Az orosz külpolitika az EBESZ-t hasonlóan kezeli, mint szovjet „elődje” tette a Helsinki Záróokmány és Gorbacsov peresztrojkája között eltelt tíz év során. A Szovjetunió az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében az „első kosár” fontosságát hangsúlyozta, amely nyomán két elv került bele az 1975-ben létrehozott Helsinki Záróokmányba: a II. világháború végén lefektetett elv az európai államok határainak sérthetetlenségéről és a szuverén államok belügyeibe való beavatkozás tilalma. A második kosarat Moszkva szintén elfogadta, ami a gazdasági, tudományos, technológiai és környezetvédelmi célok nyomán hasznosnak bizonyult a szovjetek számára. A harmadik kosár azonban, amely a kulturális és humanitárius együttműködést, az emberi jogok tiszteletben tartását tűzte ki célul, csak egyfajta engedménynek volt tekinthető, mivel Moszkva attól tartott, hogy ez aláássa majd a szovjet ideológia fennhatóságát, amiben egyébként nem tévedett, hiszen ez a későbbiekben valóban megtörtént.⁵

Oroszország szerint a szervezet túlságosan az emberi jogokat és az alapvető szabadságokat, választási megfigyeléseket, a béke és a biztonság fenntartását helyezi a középpontba, és így háttérbe szorulnak az oroszok számára sokkal fontosabb katonai és gazdasági kérdések.⁶ Oroszország úgy látja, az EBESZ a nyugati narratívát erősíti és képviseli, ami az oroszok szemében természetesen negatív aspektusként jelenik meg. Ezek a viták Oroszország ukrajnai invázióját

⁴ HOPMANN 2022.

⁵ MOROZOV 2005.

⁶ Statement by Mr. Alexander Lukashevich, Permanent Representative of the Russian Federation, 2022.

követően felerősödtek, illetve az orosz vezetés már a harcok megkezdése előtt is hangoztatta a korábbi ukrajnai EBESZ-misszióval kapcsolatban, hogy az politikailag elfogult jelentéseket tett közzé, amelyekben figyelmen kívül hagyták a Kelet-Ukrajnában élő orosz ajkú kisebbség jogait, problémáit. Oroszország így 2022 márciusában meg is vétózta az ukrajnai EBESZ-misszió mandátumának meghosszabbítását. Annak tevékenységét illegálisként jellemezte arra hivatkozva, hogy együttműködött az amerikai és az ukrán hírszerző szolgálatokkal, így a misszió márciusban befejezte kelet-ukrajnai tevékenységét.⁷

A szervezet viszonylag hosszú ideig nem tudott konszenzust kialakítani a 2024-es elnökség vonatkozásában sem. A tervek szerint az elnökséget 2024-ben Észtország látta volna el, ezt azonban Oroszország és Fehéroroszország folyamatosan megvétózta. Abban az esetben, ha a szervezet nem tud dönteni a soros elnökséget ellátó országot illetően, felállítják az úgynevezett trojkát, amely az előző, a leendő és a jelenlegi elnökséget betöltő országokból áll. Azt, hogy Málta tölti majd be 2024-ben az EBESZ soros elnökségét, 2023. december 1-jén jelentette be az akkori elnökséget betöltő Észak-Macedónia külügyminisztere, Bujar Osmani a Miniszteri Tanács Szkopjében tartott 30. ülését követően, amit a szervezetnek az utolsó pillanatban sikerült konszenzussal elfogadnia.⁸

A máltai külügyminiszter ezért is fejezte ki külön örömét azzal kapcsolatban, hogy ez megvalósult, illetve kiemelte, hogy az EBESZ egyedülálló biztonsági szervezatként és párbeszédet biztosító platformként a jövőben is fontos szerepet játszik majd. Málta célja az elnökség során, hogy folytassa az eddigi munkát a Helsinki Záróokmány és a Párizsi Charta által lefektetett alapvető jogok és kötelezettségek védelme, biztosítása terén. Az ország a korábbi elnökségek munkájára is épít majd, illetve támogatja a jelenleg az EBESZ területén zajló konfliktusokról és az azok megoldásáról szóló határozatokat. Az emberi jogok tiszteletben tartását és a polgárok biztonságát szintén a középpontba helyezi, illetve támogatásáról biztosította a jelenleg működő EBESZ-missziókat, -személyzetet is. Emellett a máltai elnökség célja a szervezet rugalmasságának és biztonságának erősítése, a *genderügyek*, illetve a fiatalok és a nők bevonása a béke és a biztonság építésébe.⁹

⁷ LIECHTENSTEIN 2022a.

⁸ OSCE Chairman-in-Office Osmani Announces Malta as 2024 Chairpersonship, Extension of Senior Officials Following 30th Ministerial Council 2023.

⁹ *Strengthening Resilience, Enhancing Security. Malta's OSCE Chairpersonship 2024* [é. n.].

Az idei elnökség egyik fő prioritása marad Ukrajna is, az orosz agresszió befejezésével kapcsolatos célkitűzések, valamint az ukrán állampolgárok támogatása és segítése. Mivel Málta nem NATO-tagállam, így a soros EBESZ-elnökségre való jelölése, annak eldöntése során is hangsúlyozták és kiemelték mediátori szerepét, amelyet eddig is betöltött mind az orosz–ukrán, mind az izraeli–arab konfliktus során, és amelyet a jövőben is folytathat majd.

2024. január 10.

Felhasznált irodalom

- 40 Years of OSCE [é. n.]. *OSCE*. Online: <https://osce.org/whatistheosce>
- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (1975): *Helsinki Záróokmány*. 1975. augusztus 1.
- HOPMANN, P. Terrence (2022): Reinventing the OSCE After the Russian War in Ukraine. In FRIESENDORF, Cornelius – WOLFF, Stefan (szerk.): *Russia's War Against Ukraine: Implications for the Future of the OSCE*. [H. n.]: OSCE Network of Think Tanks and Academic Institutions, 38–42.
- LIECHTENSTEIN, Stephanie (2022a): Four National OSCE Mission Members Detained in Eastern Ukraine. *Security and Human Rights Monitor*, 2022. április 23. Online: <https://shrmonitor.org/four-national-osce-mission-members-detained-in-eastern-ukraine/>
- LIECHTENSTEIN, Stephanie (2022b): Will Russia Kill the OSCE? *Foreign Policy*, 2022. november 29. Online: <https://foreignpolicy.com/2022/11/29/osce-russia-putin-armenia-azerbaijan/>
- Malta Takes Over OSCE Chair (2024). *OSCE*, 2024. január 1. Online: <https://osce.org/chairpersonship/561403>
- MOROZOV, Viatcheslav (2005): Russia's Changing Attitude Toward the OSCE: Contradictions and Continuity. *Security and Peace*, 23(2), 69–73.
- OSCE Chairman-in-Office Osmani Announces Malta as 2024 Chairpersonship, Extension of Senior Officials Following 30th Ministerial Council (2023). *OSCE*, 2023. december 1. Online: <https://osce.org/chairpersonship/559671>
- Statement by Mr. Alexander Lukashevich, Permanent Representative of the Russian Federation, at the 1374th meeting of the OSCE Permanent Council, 20 May 2022. Online: www.osce.org/files/f/documents/0/6/532433.pdf
- Strengthening Resilience, Enhancing Security. Malta's OSCE Chairpersonship 2024* [é. n.]. Online: <https://osce.org/files/f/documents/7/8/561877.pdf>

Varga Csilla

Oroszországi kisebbségek a periférián

Oroszország 2024. január közepén kilépett az Európa Tanács (ET) nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményéből, aminek következtében több millió nemzeti kisebbséghez tartozó személy maradt jogvédelem nélkül. A döntéssel összefüggésben a keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága szintén január közepén kiadott közleményében mély sajnálatát fejezte ki, és kiemelte, hogy ez a lépés több mint 25 millió, valamely nemzeti vagy őshonos kisebbséghez tartozó személyt foszt meg Oroszországban a szerződés által biztosított védelemtől.¹

A keretegyezmény jelenleg a legátfogóbb, jogilag kötelező erejű szerződésnek tekinthető a kisebbséghez tartozó személyek jogainak védelmére. A dokumentumot az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el, majd a nemzetközi szerződés 1995. február 1-jén nyílt meg aláírásra, illetve 1998. február 1-jén lépett hatályba. A szerződés ratifikációja nemcsak az ET tagállamai számára állt nyitva, hanem a Miniszteri Bizottság meghívása nyomán más államok számára is. A keretegyezménynek jelenleg 39 országban van kötelező hatálya. A dokumentum a kisebbségi jogokkal kapcsolatos kérdések széles skáláját öleli fel, beleértve a kisebbségi nyelvek használatát a médiában és az oktatásban, valamint a kisebbségi kultúrák, történelmek, nyelvek és vallások támogatását és védelmét. Létrejötté óta kiemelt viszonyítási pont lett, mivel a kisebbségi jogok végrehajtásának ellenőrzése során a Tanácsadó Bizottság értelmezési kereteket alakított ki, amelyekre döntéseik során más nemzetközi szervezetek és intézmények, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettől az Európai Unión át az Emberi Jogok Európai Bíróságáig, visszatérő jelleggel, egyre gyakrabban hivatkoznak. A szerződő államok nemzeti jogrendszerei szempontjából pedig feltételezhetjük, de legalábbis remélhetjük, hogy a keretegyezményben foglalt kisebbségi jogok ezen államok alkotmányos hagyományainak részévé váltak.²

¹ *Statement on the Withdrawal of the Russian Federation from the Framework Convention for the Protection of National Minorities* 2024.

² SZALAYNÉ SÁNDOR 2017.

Ezért is ad aggodalomra okot, hogy Oroszország januárban az Európa Tanács felé történő hivatalos értesítés megküldésével lépett ki a szerződésből. A keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága közleményében a fentiek mellett aggodalmának is hangot adott a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és az őshonos népek oroszországi helyzetét illetően. Ezzel összefüggésben kiemelte, hogy a kisebbségekhez tartozó fiatal férfiak felülreprezentáltak az orosz–ukrán háborúban elhunytak között. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kisebbségi nyelvhasználatához és oktatáshoz való jogai egyre inkább szűkülnek, illetve a kisebbségi jogokért kiálló emberi jogi jogvédőket súlyos jogsértések érik. A Bizottság kitért a Krím félszigeten és egyéb, Oroszország által ideiglenes ellenőrzés vagy megszállás alatt álló területeken élő ukrán nemzeti kisebbség képviselőitől beérkező jelentésekre is. Ezek alapján az emberi szenvedésen és a kulturális örökség elpusztításán túl a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek emberi jogsértéseknek, valamint orosz asszimilációs törekvéseknek, politikának vannak kitéve.

Oroszországban a hivatalos statisztikák szerint 193 etnikai csoport képviselői élnek, akik legalább 270 nyelvet és dialektust beszélnek, így a kisebbségi szakértők már régóta figyelmeztetnek, hogy Oroszország egyre diszkriminatívabb politikája veszélyezteti a kulturális és nyelvi sokszínűséget. Az orosz parlament alsóháza által ezzel kapcsolatban kiadott nyilatkozat szerint a szerződésből való kilépés által megszűnik az, hogy az ET vagy annak tagállamai diszkriminatív módon forduljanak Oroszország felé, ugyanakkor a kilépés nem fogja hátrányosan érinteni a nemzeti kisebbségek jogait. Több szakértő szerint azonban Oroszország kilépése nem más, mint további eltávolodása a nyugati demokráciától annak érdekében, hogy külpolitikai törekvéseit kiterjessze. Ezt a folyamatot, illetve szuverenitását gátolják a nemzetközi szerződések és szabályozás, így jelenleg az ezekből való kilépési folyamat zajlik.³

Putyin a kilépésről szóló törvényjavaslatot 2023 szeptemberében terjesztette elő. Az orosz elnök ezzel kapcsolatos döntése annak következménye, hogy Oroszország tavaly márciusban kilépett az Európa Tanácsból, mivel az Ukrajna elleni invázió miatt az összes képviseleti jogától megfosztották a szervezetben, majd néhány hónappal később korlátozták Oroszország részvételét a keretegyezmény Tanácsadó Bizottságában is. Erre utal a kilépésről szóló törvény

³ LATYPOVA 2023.

szövege is, kiemelve, hogy 2022 szeptemberében az ET jelentősen korlátozta az orosz szakértő jogkörét a Tanácsadó Bizottságban.⁴

Azonban például annak ellenére, hogy Oroszország hivatalosan nem mondhat mást, mint azt, hogy nem diszkriminálja az ott élő kisebbségeket, a statisztikák alapján a Kelet- és Dél-Ukrajnában az oroszok oldalán harcoló férfiak többsége nem a szláv többséghez, hanem valamely Oroszországban élő kisebbségi csoporthoz tartozik. Az ott élő kisebbségek feletti nagy fokú orosz ellenőrzés évtizedekig abból a félelemből táplálkozott, hogy az etnikai és őshonos kisebbségek esetleges lázadásai szétzilálják az orosz biztonsági rendszert, illetve fenyegetik Putyin hatalmát. A 2022 februárjában elkezdődő orosz–ukrán háború nyomán ez az irányítás a harctéren is láthatóvá vált: a statisztikák szerint a harcokban sokkal nagyobb arányban veszítették életüket valamely kisebbséghez tartozók, mint oroszok. Megfigyelhetők természetesen kivételek is, például Csecsenföldön, azonban az orosz vezetés katonai és biztonsági célkitűzései abba az irányba mutatnak, hogy megőrizték a politikailag értékeesebb szláv lakosságot a sok etnikai és őshonos csoport, személy ellenében.⁵ Ezt megerősítette egy tavalyi, főként az őshonos népekre fókuszáló tanulmány is, amely szerint az Ázsiából származó etnikai csoportokhoz, mint például a burjátokhoz, a tuvaiakhoz és a kazakokhoz tartozó személyek esetében annak valószínűsége, hogy meghalnak a háborúban, sokkal nagyobb, mint az etnikai oroszok esetében. A szerző azt is megemlíti, hogy a háború bizonyos időszakában a Bajkál-régióból származó, háborúban elhunytak 25%-át a bajkálók tették ki, holott ők csak a népesség 6%-át alkotják.⁶

A fenti közleményben, tekintettel az oroszországi kisebbség szorult helyzetére, az Európa Tanács megerősítette azt az elhatározását, hogy továbbra is kapcsolatot tart majd fenn az oroszországi civil társadalom képviselőivel, illetve a Tanácsadó Bizottság a továbbiakban is készen áll majd arra, hogy párbeszédet folytasson Oroszország nemzeti kisebbségeinek és őshonos népeinek képviselőivel, teljes körű szolidaritását fejezve ki velük a kisebbségi jogokért folytatott törekvéseikben.

2024. január 23.

⁴ Law on Denunciation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities 2023.

⁵ NLEKKAS 2023.

⁶ VYUSHKOVA–SHERKHONOV 2023.

Felhasznált irodalom

- Európa Tanács (1995): *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről*.
- LATYPOVA, Leyla (2023): Explainer: What Does Russia's Exit from the Convention on National Minorities Mean? *The Moscow Times*, 2023. október 5. Online: <https://themoscowtimes.com/2023/10/05/explainer-what-does-russias-exit-from-the-convention-on-national-minorities-mean-a82673>
- Law on Denunciation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2023). *President of Russia*, 2023. október 19. Online: <http://en.kremlin.ru/acts/news/72551>
- NLEKKAS (2023): Mobilized, Forgotten, Ignored: Russia's Control Mechanisms of its Minority Populations Amid the Russo-Ukrainian War. *Georgetown Security Studies Review*, 2023. október 25. Online: <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/2023/10/25/mobilized-for-gotten-ignored-russias-control-mechanisms-of-its-minority-populations-amid-the-russo-ukrainian-war/>
- Statement on the Withdrawal of the Russian Federation from the Framework Convention for the Protection of National Minorities* (2024). 2024. január 12. Online: <https://rm.coe.int/acfc-statement-on-the-withdrawal-of-the-russian-federation-from-the-fc/1680ae1cbc>
- SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet (2017): A Kisebbségvédelmi keretegyezmény húsz év után – tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén. *Kisebbségi Szemle*, 2(3), 4343–56. Online: https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_03/ksz201703_6.Szalayne.pdf
- VYUSHKOVA, Mariya – SHERKHONOV, Evgeny (2023): Russia's Ethnic Minority Casualties of the 2022 Invasion of Ukraine: A Data Story from the Free Buryatia Foundation. *Inner Asia*, 25(1), 126–136. Online: <https://doi.org/10.1163/22105018-02501011>

Máthé Réka Zsuzsánna

Irán és a szankciók: mit várhatunk az újabb intézkedésektől?

A hét végi, Izrael ellen indított támadás miatt a G7-országok elsősorban Irán partnereit célozzák meg korlátozó intézkedéseikkel.

Irán rakéta- és dróntámadást indított Izrael ellen április 14-én. A hivatalos közlemények szerint ez válaszlépés volt a damaszkuszi nagykövetséget ért április 1-jei támadásra, amelyért Irán Izraelt okolta. A világ nagyhatalmai igyekeznek a katonai konfliktus eszkalálódását korlátozni, a G7 országai már most újabb korlátozó intézkedéseket terveznek bevezetni a perzsa állam ellen.¹

A korlátozó intézkedések igencsak kérdéses eredményességét illusztrálja Irán példája. Két évvel korábban, vagyis Oroszország 2022-es Ukrajna ellen indított háborúja előtt még Irán volt a legtöbb multilaterális korlátozó intézkedést elszenvedő ország.

A történet 1967-ig nyúlik vissza, amikor Irán csatlakozott az *atomsorompó-egyezményhez*, és ezzel vállalta, hogy nem lesznek nukleáris fegyverei, majd 1974-ben aláírta a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (NAÜ) biztosítéki megállapodását, amelyben hozzájárult az ellenőrzések lebonyolításához. Az 1979-es iráni forradalom következtében megváltozott az ország politikai berendezkedése, és felébredtek azon aggodalmak, amelyek szerint Irán atomfegyverre törekedhet – különösen a nyolcéves, Irakkal folytatott háborúja miatt.

Irán ellen először az USA vetett ki szankciókat: 1979-ben, miután az iszlám forradalom után egy radikális csoport megtámadta a teheráni amerikai nagykövetséget, és több embert túsul ejtett. Ezt követően Carter elnök adminisztrációja több korlátozó intézkedést is bevezetett, így betiltotta az iráni olaj importját, zárta az iráni kormány USA-ban lévő 12 milliárd dolláros vagyonát, majd embargót rendelt el az Iránnal folytatott amerikai kereskedelemre és az Iránba irányuló utazásokra.² A túsok szabadon bocsájtása után, 1981-ben a szankciókat feloldották, ám a kormány vagyonának visszafizetése ennél bonyolultabb volt: 5 milliárdot az amerikai bankoknak fennálló tartozás törlesztésére, 1,1 milliárdot arra használtak, hogy az amerikai állampolgárok

¹ CHÁVEZ-CHRISTOPHER 2024.

² CLAWSON 2010.

Irán kormányával szembeni követeléseit rendezzék. A királyi család teljes vagyonát befagyasztották, amíg Irán követelését nem tárgyalják – az ügy több évtizedig elhúzódott.

1983 őszén felmerült a megalapozott gyanú, hogy Iránnak fontos szerepe volt a bejrúti terrorista robbantásokban, amelyek több mint 300 ember halálát követelték.³ Ezt követően az USA megtiltotta a fegyverek Iránba irányuló exportját,⁴ illetve megakadályozta, hogy Irán pénzügyi kölcsönt vehessen fel a Világbanktól.⁵ 1983 óta gyakorlatilag az összes amerikai adminisztráció más és más korlátozásokat vetett ki Irán ellen.

Az 1983-as évi terrorista merénylet után 1987-ig az USA stabil vevője maradt az iráni kőolajnak. Ebben az évben az iráni olaj nagyjából 1%-át tette ki az USA kőolajimportjának, ami havonta megközelítőleg 31 millió dollár bevételt jelentett Irán számára. Nem meglepő, hogy a jövedelmekkel Irán hadiiparát rohamosan fejlesztette, és már akkor kínai gyártású rakétákat is vásárolt.⁶ A Kongresszus nyomására az USA megtiltotta az iráni olaj importját, ahogyan néhány héttel korábban például Franciaország is.

A kieső piacokat Irán viszonylag hamar helyettesítette, és folytatta nukleáris programjának fejlesztését, előbb orosz, majd kínai segítséggel.⁷ A Clinton-kormányzat 1993 májusában szigorított a politikákon, és aktívan törekedett arra, hogy a korábban általa kivetett szankciókat politikai szövetségei is támogassák: tagadják meg Irán hitelezési kérelmeit, függesszék fel a különböző segélyezési programokat, valamint tiltsák be a fegyver és a technológia exportját. 1995 márciusában az USA betiltotta az iráni kőolajforrások fejlesztésének kezelésében vagy felügyeletében való bárminemű együttműködést. Mi több, pár hónappal később Clinton elnök aláírta azt a végrehajtási rendeletet, amelynek értelmében Iránnal szemben gyakorlatilag teljes körű gazdasági embargót vezettek be.⁸ Mindeddig az USA által bevezetett szankciókat viszonylag kevés ország támogatta, így nem beszélhetünk multilaterális szankciókról. Többek között ezért is egy évvel később, 1996-ban a Kongresszus elfogadta az *1996-ik évi Iráni szankciós törvényt*.⁹ A jogszabálynak kifejezetten az volt a célja, hogy felhatalmazza az USA elnökét arra, hogy az eddig unilaterális szankcióknak

³ GERAGHTY 2009.

⁴ The Iran-Contra Affair 20 Years On. Documents Spotlight Role of Reagan, Top Aides 2006.

⁵ CLAWSON 2010.

⁶ WOUTAT 1987.

⁷ *Islamic Republic Of Iran* 2009.

⁸ Senate 1995.

⁹ *Iran Sanctions Act of 1996* 1996.

tekinthető Irán elleni intézkedéseknek nemzetközi partnerei körében támogatókat szerezzen, a szankciók eredményességének növelése érdekében. Ezek mellett mind az amerikai, mind a nem amerikai vállalkozások tevékenységét is korlátozta, súlyos büntetéseket kiróva, amennyiben több mint 20 millió dollárt fektetnének be Iránban az iráni kőolajforrások fejlesztésére.

Az USA multilaterális szankciók bevezetését szorgalmazó tevékenységei hosszú évekig csak mérsékelt sikert értek el, amelyek alatt az USA számos unilaterális intézkedést vezetett be.¹⁰ Mindeközben Irán folytatta jogosan kifogásolható külpolitikáját és hadiiparának, illetve nukleáris programjának fejlesztését. A NAÜ indítványozására azonban 2006-ban végül az ENSZ Biztonsági Tanácsának döntése értelmében bevezették az első két igazán multilaterális szankciócsomagot.¹¹ Az intézkedéseket az urán dúsításával és újrafeldolgozásával kapcsolatos tevékenység miatt vezették be, illetve kötelezővé tették a dúsítással és az újrafeldolgozással kapcsolatos tevékenységek felfüggesztését, valamint a NAÜ-vel való együttműködést. Az ENSZ szankciókat vezetett be, amelyek megtiltották a nukleáris vonatkozású anyagok és technológiák szállítását, valamint befagyasztották a programhoz kapcsolódó kulcsfontosságú személyek és vállalatok vagyonát. Irán azonban nem hagyott fel kifogásolt politikájával, így az ENSZ BT több más korlátozó intézkedése következett 2007–2015 között.¹² Ezekhez számos más ország, illetve az Európai Unió is csatlakozott, így a korlátozó intézkedéseket egyre több ország vezette be Irán ellen.¹³ Az intézkedések elsődleges deklarált célja Irán fegyverkezésének, pontosabban atomfegyverprogramjának megakadályozása, leállítása volt. Az EU többek között megtiltotta az iráni földgáz importját, új olajszállító tartályhajók építésében való részvételét, és szigorította a lefoglalt pénzeszközökre vonatkozó szabályokat.¹⁴ Tovább szigorítva 2012-ben az EU kizárta Iránt a SWIFT-rendszerből, lényegesen megnehezítette az iráni nyersanyagokért való fizetést.¹⁵

Az USA–Irán kapcsolatok mindvégig rendkívül feszültek maradtak, így például George W. Bush kormánya több tucat külföldi szervezetet, elsősorban kínai és orosz vállalatot is szankciókkal sújtott, mert segítették Irán nukleáris és rakéta programját, valamint iráni kőolajtermékek kereskedelmében részt

¹⁰ GOLD 2012.

¹¹ Az ENSZ BT 1969/2006 határozata és az ENSZ BT 1737/2006 határozata.

¹² UN Documents for Iran: Security Council Resolutions [é. n.].

¹³ Iran [é. n.].

¹⁴ A Tanács 2012/635/KKBP határozata.

¹⁵ RECKNAGEL 2012.

vevő pénzügyi szankcionált. Később a pénzügyi szektorra kiterjedő intézkedések olyan bankokat is érintettek, amelyek székhelye India, Dél-Korea, Malajzia, Dél-Afrika, Srí Lanka, Tajvan vagy Törökország.¹⁶

A multilaterális korlátozó intézkedések terén 2013–2015 között történt változás, amikor az ENSZ BT állandó tagjai, illetve Németország segítségével létrejött az úgynevezett *Átfogó közös cselekvési terv*, amely értelmében Irán beleegyezett, hogy csökkenti, illetve felszámolja uránkészleteinek bizonyos részeit, valamint biztosítja a NAÜ-hozzáférést az iráni nukleáris telephelyek megfigyeléséhez: mindezekért cserébe az USA és az EU enyhített a korlátozó intézkedéseken. Három évvel később azonban Trump elnök megalapozottnak vélte azt a gyanút, hogy Irán nem tartja be a megállapodást, úgy vélte, hogy a korlátozó intézkedések enyhítése nem helyes, és kilépett a megegyezésből, valamint ismét súlyos szankciókkal sújtotta Iránt.¹⁷ Az Európai Unió élesen bírálta az USA elnökének döntését, és az uniós cégek számára megtiltotta, hogy az amerikai korlátozó intézkedéseket végrehajtsák.¹⁸ Mindezekkel együtt az EU számos korlátozó intézkedést továbbra is fenntartott Irán ellen.

A több évtizede fennálló multilaterális korlátozó intézkedések összessége nem tántorította el a perzsa kormányt és partnereit sem.¹⁹ A korábban legtöbb szankcióval sújtott ország államvezetésének politikai nézetei nem változtak, illetve technológiai fejlődése sem állt le, a gazdasági nehézségek ellenére. A Nemzetközi Valutaalap (IMF) forrásai szerint Irán inflációs rátája rendkívül hektikusan mozgott az elmúlt évtizedek alatt – többnyire 10–30% között, de 1995-ben elérte az 50%-ot is. Hasonlóan, kiugróan magas volt az infláció 2022-ben, ekkor 45%-ot mértek. Ezzel párhuzamosan az egy főre jutó bruttó hazai termék is rendkívül nagy kilengéseket mutat. 1989-ben még 10 ezer dollárt számoltak, amely 1992-ben alig 890-re zuhant, majd stabilan növekedett 2000-ig. Ekkor egy kétéves megtorpanást követően ismét fellendült a gazdaság, és 8320 feletti értéket ért el 2011-ben. Ezt a szintet viszont azóta sem sikerült ismét elérni: csaknem folyamatos csökkenés mellett 2020-ban mindössze 2320 dollár volt az egy főre jutó jövedelem. Mindezek ellenére Iránnak sikerült, ha mérsékelten is, de visszafaragni a bruttó hazai termékhez viszonyított államadóssági rátájából: 2020-ban 48,27% volt, amely 2022-ben 35,75%-ra csökkent. Bár már évek óta a költségvetési egyenleg mínuszban van, ugyancsak

¹⁶ Iran Sanctions [é. n.].

¹⁷ The New York Times 2018.

¹⁸ Az iráni nukleáris megállapodás támogatása érdekében hatályba lép a blokkoló intézkedésekről szóló aktualizált rendelet 2018.

¹⁹ LMA 2023.

az IMF forrásai szerint az urbanizáció lassan, de stabilan növekedett, miközben a hadiipar költsége 2–3% között mozgott 2012–2022 között.²⁰

Összegezve, a több évtizede fennálló különböző erősségű multilaterális korlátozó intézkedések ellenére Irán jelentős mennyiségű drónt, irányított légi bombát és tüzéségi lőszert szállított Oroszországnak az Ukrajna ellen indított háború alatt. Mi több, alapos gyanú merült fel, hogy ballisztikus rakétákat is szállított Oroszországnak – ezek miatt az USA és az EU néhány hónapja újabb szankciókat vetett ki a perzsa állam vezetése ellen.²¹ Vagyis a négy évtizede jelentős gazdasági és technológiai korlátozó intézkedéseket elszenvedő állam képes volt gazdaságát működtetni és hadiiparát is fejleszteni – igencsak erős ellenfelei lépéseinek dacára. Felmerül tehát a kérdés, hogy a hét végi események után milyen újabb korlátozó intézkedéseket vezethet be az EU, illetve az USA.

Első lépésként az USA Képviselőháza gyorsított eljárás során elfogadta az úgy nevezett Irán–Kína elleni energetikai szankciókról szóló törvényt.²² A törvénytervezet szankciókat vet ki kínai pénzintézetek ellen, amelyek részt vesznek az iráni kőolaj és kőolajtermékek vásárlásánál használt tranzakciókban. Mivel az iráni kőolaj és kőolajtermékek legnagyobb felvásárlója Kína, ez a lépés igencsak fájdalmasan érintené Iránt, illetve az USA kihívóját, Kínát is.²³ Kérdéses, hogy a törvénytervezetet elfogadja-e a Szenátus, figyelembe véve, hogy Kínával igencsak feszültté vált a kapcsolat az utóbbi években, és a két gazdasági nagyhatalom között a kereskedelmi háború kialakulása már nem teljesen elképzelhetetlen. Ezzel szemben az EU nem az iráni gazdaságot igyekszik tovább gyengíteni, hanem kiterjeszti a jelenlegi szankciókat, és elsődlegesen az iráni drónok Oroszországba történő szállítását igyekezne megfékezni.²⁴

Úgy tűnik, hogy a legújabb korlátozó intézkedés már nem kifejezetten a perzsa állam cselekvéseit igyekszik megállítani vagy korlátozni, hanem elsődlegesen partnereit szankcionálja. Azt remélik, hogy egy erősebb elszigetelés mégiscsak képes lesz Irán fegyverkezését megállítani. A lépések logikusak és érthetők, eredményességük azonban továbbra is kétséges – a hadiipar fejlesztése során Irán eddig is rendkívül kreatív módon kerülte ki a korlátozó intézkedéseket.

2024. április 17.

²⁰ O'NEILL 2024.

²¹ Agencies 2024.

²² NATTER 2024.

²³ Statista Research Department 2024.

²⁴ GRAY – VAN OVERSTRAETEN 2024.

Felhasznált irodalom

- Agencies (2024): US to Impose New Sanctions on Iran for Backing Russian Invasion of Ukraine. *The Times of Israel*, 2024. február 22. Online: https://timesofisrael.com/liveblog_entry/us-to-impose-new-sanctions-on-iran-for-backing-russian-invasion-of-ukraine/
- A Tanács 2012/635/KKBP határozata (2012. október 15.) az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről szóló 2010/413/KKBP határozat módosításáról.
- Az iráni nukleáris megállapodás támogatása érdekében hatályba lép a blokkoló intézkedésekről szóló aktualizált rendelet (2018). *Európai Bizottság*, 2018. augusztus 6. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_18_4805
- CHÁVEZ, Steff – MILLER, Christopher (2024): G7 Ready to Impose Sanctions on Iran Over Missile Transfers to Russia. *Financial Times*, 2024. március 15. Online: <https://ft.com/content/5b206247-0d41-4799-9cc0-cc8e6ab9e5c4>
- CLAWSON, Patrick (2010): U.S. Sanctions. *The Iran Primer*, 2010. október 11. Online: <https://iranprimer.usip.org/resource/us-sanctions>
- GERAGHTY, Timothy J. (2009): *Peacekeepers at War. Beirut 1983 – The Marine Commander Tells His Story*. Washington, D.C.: Potomac Books.
- GOLD, Bryan (2012): *Fact Sheet: Significant Iranian Sanctions Since 1995*. American Security Project. Online: <http://jstor.org/stable/resrep06046>
- GRAY, Andrew – VAN OVERSTRAETEN, Benoit (2024): EU to Start Work on Expanding Iran Sanctions, Borrell Says. *Reuters*, 2024. április 16. Online: <https://reuters.com/world/eu-begin-work-expanding-iran-sanctions-borrell-says-2024-04-16/>
- Iran [é. n.]. *EU Sanctions Map*. Online: <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/17,18,56/?search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- Iran Sanctions [é. n.]. *United States Department of State*. Online: <https://state.gov/iran-sanctions/>
- Iran Sanctions Act of 1996* (1996). Online: <https://ofac.treasury.gov/media/5751/download?inline#:~:text=AN%20ACT%20To%20impose%20sanctions,or%20enhance%20Libya's%20ability%20to>
- Islamic Republic of Iran* (2009). Online: <https://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/cnpp2009/countryprofiles/Iran/Iran2008.htm>
- LMA (2023): Irán és az atombomba. *Magyar Hírlap*, 2023. november 11. Online: <https://magyar-hirlap.hu/kulfold/20231111-iran-es-az-atombomba>
- NATTER, Ari (2024): House Votes to Sanction China's Purchase of Iranian Oil. *Bloomberg*, 2024. április 15. Online: <https://bloomberg.com/news/articles/2024-04-15/house-to-vote-on-china-s-iranian-oil-imports-after-israel-attack>
- O'NEILL, Aaron (2024): Iran–Statistics & Facts. *Statista*, 2024. július 3. Online: <https://statista.com/topics/2688/iran/#topicOverview>
- RECKNAGEL, Charles (2012): Explainer: How Does a SWIFT Ban Hurt Iran? *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2012. március 16. Online: https://rferl.org/a/explainer_how_does_swift_ban_hurt_iran/24518153.html
- Senate (1995): *Iran Oil Sanctions Act of 1995*. 1995. december 15. Online: <https://govinfo.gov/content/pkg/CRPT-104srpt187/html/CRPT-104srpt187.htm>
- Statista Research Department (2024): Crude Oil Exports from Iran in 2012 and 2023, by Destination Region. *Statista*, 2024. július 25. Online: <https://statista.com/statistics/264170/oil-exports-of-iran-by-region-2008/>

Irán és a szankciók: mit várhatunk az újabb intézkedésektől?

- The Iran-Contra Affair 20 Years On. Documents Spotlight Role of Reagan, Top Aides (2006). *The National Security Archive*, 2006. november 24. Online: <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB210/>
- The New York Times (2018): Read the Full Transcript of Trump's Speech on the Iran Nuclear Deal. *The New York Times*, 2018. május 8. Online: <https://nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.html>
- UN Documents for Iran: Security Council Resolutions [é. n.]. *Security Council Report*. Online: https://securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Iran&cbtype=iran
- WOUTAT, Donald (1987): 'Money for Missiles,' Expert Charges: Despite Tensions, Iranian Oil Still Flows to America. *Los Angeles Times*, 1987. augusztus 13. Online: <https://latimes.com/archives/la-xpm-1987-08-13-mn-1312-story.html>

Csepeli Réka

Európai szuverenitás és gazdasági diplomácia

Május 6-án és 7-én Franciaországba látogatott a kínai elnök, mielőtt Szerbia, illetve Magyarország felé vette volna útját. Az Invalidusokban és az Elysée-palotában impozáns körülmények között lezajlott fogadást bi-, illetve trilaterális tárgyalások kísérték, Macron elnök mellett Ursula von der Leyennel. A kínai elnök kedden a Pireneusokba utazott, ahol oldottabb keretek között folytatódottak a tárgyalások Franciaország vezetőjével.

Hszi Csin-ping párizsi látogatása előtt néhány héttel Emmanuel Macron beszédet mondott a Sorbonne-on Európa jövőjéről. A politikai naptár ezen érdekes egybeesésének függvényében érdemes e két eseményt összefüggéseikben vizsgálni.

A kínai elnök franciaországi, illetve tágabb értelemben európai látogatását geopolitikai és gazdasági szempontból is mérvadó mivolta okán igen jelentős várakozás övezte. Hszi Csin-ping látogatása előtt a kínai *Global Times* arról írt, hogy a szóban forgó tárgyalások valósággal átrendezhetik a kínai-európai kapcsolatokat.¹

Francia szempontból az esemény annál is inkább jelentős, mivel ez volt az első kínai látogatás Európában a Covid előtti időszak (2019) óta és a harmadik állami látogatás Kína részéről Franciaországban. Szintén feljegyzendő, hogy a 2024-es év egyben a kínai-francia diplomáciai kapcsolatok helyreállításának 60. évfordulóját is fémjelzi.² Továbbá május 7-én ünnepelte Emmanuel Macron elnökségének 7. évét.

De miért is ilyen fontos ez a párizsi tárgyalásokkal induló európai látogatás? Elsősorban azért, mert az unió Kína-politikájának meghatározásában Franciaországnak fontos szerepe van. Maga a tény, hogy Kína Párizst választotta első európai állomásának, megerősíti Emmanuel Macron *leaderpozícióját* a kontinensen. Ursula von der Leyen csatlakozása a tárgyalásokhoz május 6-án, mintegy „*guest starként*”, szintén ezt az imázst látszik igazolni. Macron tehát nem csupán Franciaország elnökeként, hanem az unió vezető képviselőjeként is fogadta a kínai vezetőt.

¹ GT staff reporters 2024.

² France–Chine: 60 ans de relations diplomatiques 2024.

A francia elnök az utóbbi időben egyre erőteljesebben és határozottabban hangsúlyozza Európa szuverenitásának jelentőségét, amelyet az április 25-i Sorbonne-on mondott beszédében³ elsősorban annak gazdasági önállóságában határoz meg. Márpedig Európa nagyságát, illetve voltaképpen túlélését is elsősorban a kínai és az amerikai gazdasági hegemonia fenyegeti. A francia elnök beszédét arra a szónoki frázisra építi fel, miszerint ebben a rendkívül zavaros és felgyorsult, konfliktusokkal teli időszakban az európai civilizáció akár el is tűnhet, amennyiben nem teszünk semmit szuverenitásának biztosítására. Ez utóbbinak a kulcsa újraiparosításában, illetve katonai védelmi rendszerének megerősítésében leledzik. Macron azt is hangsúlyozza, hogy ez az utolsó pillanat a cselekvésre, világunk ugyanis meghatározó forduloponthoz érkezett.

De vizsgáljuk meg, mik is voltak az érintett országok elvárásai a tárgyalások megkezdése előtt! Kína, immáron mondhatni hagyományos módon, a gazdaságon keresztül közelíti meg a politikát, vagyis az egyre szorosabb gazdasági együttműködés révén akar hatni Európára. Célja az, hogy Európa ne kövesse az Egyesült Államokat, ne szálljon be az amerikaiak kezdeményezte kereskedelmi háborúba.

Franciaország álláspontja, illetve érdeke elsősorban az, hogy a francia befektetések folytatását és azok megerősítését biztosítsa. Ami pedig Európát illeti, a legfőbb törekvés a gazdasági együttműködések reciprocitásának biztosításában foglalható össze. A vitás kereskedelmi ügyek középpontjában, amelyek Európát és ezen belül persze Franciaországot ugyanúgy érintik, az elektromos autók és a napelemek kínai dömpingje áll.

A május 6-án Párizsban megkezdett európai tárgyalásokat szintén a figyelem középpontjába helyezte az az elképzelés, miszerint Kína potenciálisan közvetítő szerepet játszhat az orosz–ukrán háború lezárásában.

Az Emmanuel Macron által a kínai elnökkel folytatott, május 6-án lezajlott tárgyalások konklúziójaként tartott közös sajtókonferencián kiemelt helyen szerepelt a mezőgazdaság és az élelmiszeripar, a pénzügyi szektor, a kutatás és az innováció, a légi forgalom, az űrkutatás, az atomenergia, a zöldenergia, a mesterséges intelligencia, a bioorvoslás, illetve a kulturális együttműködés. Kína valamelyest lazított a piacára való bejutás szabályain, többek között a telekommunikáció és az egészségügy terén.⁴

³ Discours sur l'Europe 2024.

⁴ Visite d'État de Xi Jinping, Président de la République populaire de Chine: première journée à Paris 2024.

Macron elnök beszédének bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a jelenlegi nemzetközi helyzetben a két ország közötti együttműködés minden eddiginél szükségesebb. „Történelmi fordulóponthoz érkeztünk” – mondta. A fenyegetettség eddig nem látott formában jelentkezik, és a világot eddig soha nem látott megosztottságra ítéli. Ebben a bizonytalan légkörben a két ország közötti kölcsönös bizalmi viszony kettejük kapcsolatain túlmutatóan Európa, Kína és általában véve az egész világ egyensúlyára nézve központi szerepet játszik.

A tárgyalások több ponton is jelentős előrelépéseket hoztak. Macron elnök elsőként említette az „orosz agressziót Ukrajnában”, hangsúlyozva, hogy ez a konfliktus strukturális következményekkel jár az egész világra. Megelégedésének adott hangot, hogy Kínával azonos érdekeket és elveket ismertek el, legfőbbképpen az ENSZ alapszabályának megőrzését, azaz a területi integritást és az államok szuverenitásának tiszteletben tartását illetően. Macron továbbá kiemelte, hogy Ukrajna biztonsága nélkül Európa sem lehet biztonságban. Hangsúlyozta, hogy ugyanakkor Franciaország nincs sem Oroszországgal, sem az orosz néppel háborúban, és nem célja a moszkvai rezsim megváltoztatása. Franciaország továbbá tiszteletben tartja a Kínát Oroszországhoz fűző történelmi kapcsolatokat, illetve azt az erőfeszítést Kína részéről, hogy ezt a kapcsolatot stabilizálja. Macron elnök pozitívan értékelte azt is, hogy Kína tartózkodik attól, hogy Moszkvának fegyvereket szolgáltasson. A közös célt az igazságos és tartós béke elérésében foglalta össze.

Hasonló aggodalmaknak és célkitűzéseknek adott hangot a francia elnök a közel-keleti helyzettel kapcsolatban, azonnali tűzszünetet sürgetve a túszok kiszabadítása, a lakosság védelme, a segélyek célba jutásának megkönnyítése, a térség konfliktusainak lecsillapítása és a politikai perspektíva újraalapozása érdekében.

Érdekes azt is kiemelnünk Macron elnök beszédével kapcsolatban, hogy a bilaterális megállapodásokat kettős értelemben, mind az Európai Unió, mind Franciaország szempontjából taglalja, hangsúlyozva ezzel is Európán belüli vezetői szerepét. Az uniót mint a világ legnyitottabb piacát említi. Kiemeli azonban, hogy az európai politikát gazdasági és technológiai téren senki sem diktálhatja, ez tehát szuverén, azaz független módon működik: azt „nyitottként és függetlenként kívánjuk kezelni, ugyanakkor megvédjük az érdekeinket”.

A kínai–francia tárgyalások egyik kiemelendő eredménye annak az elvnek, illetve inkább kívánságnak a megfogalmazása és hangsúlyozása mindkét fél részéről, amely az összes, napjainkban dúló háborús konfliktus szüneteltetését szorgalmazza a párizsi olimpia idejére (*trêve olympique*).

Számos francia médium azonban „hangzatos szópufogatásnak” titulálta a közös sajtókonferencián elhangzott beszédeket. Riasztó, ugyanakkor igen egyértelmű gazdasági tendenciákra hivatkozva több kommentár szerint is csupán „szánalmas próbálkozásnak” tudható be Macron elnöknek a közös sajtókonferencián megnyilvánuló attitűdje. Különösen annak fényében, hogy a kínai gazdaság valósággal felemészti francia partnerét.⁵ Ideje felismernünk, mondják, hogy az erőviszonyok alapvetően megváltoztak az elmúlt évtizedekben: néhány éve Kína átvette a vezető szerepet számos kulcspozíciójú gazdasági szektorban, különösen a ruházat, illetve az elektronika és az informatika területén. Jean-Vincent Brisset, a Nemzetközi és Stratégiai Kapcsolatok Intézetének (IRIS) vezető kutatója és Kína-specialistája szerint mára már egyértelmű, hogy Franciaország nem tudja felvenni a versenyt a kínai árakkal.⁶ Az egyetlen „megoldás” a kínai termékek forgalmazásának általános blokádja lenne, de ez a rendelkezés jelentősen kihatna a francia állampolgárok vásárlóerejére.

A pandémia még inkább megnövelte a kínai import mértékét Franciaországban: ez a 2022-es adatok szerint immáron évi 77 milliárd euróra tehető. Ugyanakkor ebben semmi meglepő nincs, hiszen Kína erőteljesen támogatta a kiemelt és biztos jövő előtt álló területek finanszírozását, elárasztva ezen termékekkel az európai piacot. Az európai vetélytársak képtelenek ezekkel az áron alul megtermelt és nagy számban piacra dobott termékekkel felvenni a versenyt.

Számos francia szakértő úgy véli tehát, hogy fel kell adni azt az illúziót, miszerint Franciaország versenyképes lenne Kínával szemben. Demográfiai szempontból legalábbis európai mércével kellene kalkulálni, és még ez sem lenne igazán reális (az 500 millió főt számláló kínai középosztállyal szemben az európai összlakosság alig 450 millió főt tesz ki).

A franciaországi, illetve általánosságban véve az Európában tett kínai látogatás tétje tehát másképpen fogalmazandó meg: a „vén kontinens” képes lesz-e a kínai mohóságot mérsékelni?

Hiszen talán van, ami még menthető: Európa lassan ébredezni látszik, és újra iparosítani kezd, illetve relokalizálja bizonyos termékek előállítását. A pandémia rádöbbsentette Európát túlzott függőségére. Ami viszont hiányozni látszik, az az egységes európai stratégia, amelyet Emmanuel Macron az április végén a Sorbonne-on elhangzott beszédében Európa túlélésének alapvető feltételeként említ.

⁵ DELMAS 2024.

⁶ SEIBT 2024.

Raphaël Glucksmann, a francia Szocialista Párt EP-választási listavezetője hangsúlyozza mindazokat az emberi jogi kérdésekben igencsak „kínos” témákat, amelyekről a kínai látogatáson nem esett szó: így az uigurok helyzetét, Tibet, illetve Tajvan kérdését.⁷

Végezetül említsük meg azt is, hogy egyes francia elemzők szerint korántsem a véletlen műve, hogy Hszi Csin-ping két „oroszpártinak” titulált országban, Magyarországon, illetve Szerbiában folytatja európai „körútját”, mintegy ellensúlyozva ezzel a nyíltan ukránbarát francia elnöknél tett látogatását.

2024. május 9.

Felhasznált irodalom

- DELMAS, Jean-Loup (2024): Xi Jinping à Paris: Comment l'économie chinoise grignote peu à peu celle de la France. *MSN*, 2024. május 6. Online: <https://msn.com/fr-fr/finance/other/xi-jinping-%C3%A0-paris-comment-l-%C3%A9conomie-chinoise-grignote-peu-%C3%A0-peu-celle-de-la-france/ar-BB1UyxS>
- DEVILLERS, Sonia (2024): Raphaël Glucksmann: „On fait la même erreur avec Xi Jinping que celle qu'on a faite avec Vladimir Poutine”. *France Inter*, 2024. május 6. Online: <https://radiofrance.fr/franceinter/podcasts/l-invite-de-7h50/l-invite-de-7h50-du-lundi-06-mai-2024-9263034>
- Discours sur l'Europe (2024). *Élysée*, 2024. április 24. Online: <https://elysee.fr/emmanuel-macron/2024/04/24/discours-sur-leurope>
- France–Chine: 60 ans de relations diplomatiques (2024). *Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères*. Online: <https://diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/chine/rerelations-bilaterales/france-chine-60-ans-de-relations-diplomatiques/>
- GT staff reporters (2024): China, France to Advance Economic Exchanges with Deepening Cooperation in Emerging Fields Amid 60 Years of Diplomatic Ties. *Global Times*, 2024. május 5. Online: <https://globaltimes.cn/page/202405/1311668.shtml?id=11>
- SEIBT, Sébastien (2024): Xi Jinping en France: la diplomatie chinoise de la „touche personnelle”. *France 24*, 2024. május 4. Online: <https://france24.com/fr/france/20240504-xi-jinping-en-france-la-diplomatie-chinoise-de-la-touche-personnelle>
- Visite d'État de Xi Jinping, Président de la République populaire de Chine: première journée à Paris (2024). *Élysée*, 2024. május 6. Online: <https://elysee.fr/emmanuel-macron/2024/05/06/visite-detat-de-xi-jinping-president-de-la-republique-populaire-de-chine-premiere-journee-a-paris>

⁷ DEVILLERS 2024.

Zsivity Tímea

Srebrenica mint a burjánzó nacionalizmus szimbóluma

Azt követően, hogy Oroszország 2015-ben az ENSZ Biztonsági Tanácsában megvétózta a Srebrenicáról szóló határozat elfogadását,¹ kilenc év múlva az ENSZ Közgyűlése 2024. május 23-án megszavazta azt.²

A világszervezet július 11-ét az 1995-ös srebrenicai népirtás áldozatainak nemzetközi emléknapjává nyilvánította. A határozat fenntartás nélkül elítéli a népirtás mint történelmi esemény tagadását és mindazokat a cselekedeteket, amelyek dicsőítik azokat, akiket a Nemzetközi Büntető Törvényszék háborús bűnökért, emberiesség elleni bűncselekményekért és népirtásért ítélt el.

A dokumentum hangsúlyozza a srebrenicai népirtás eddig azonosítatlan áldozatainak felkutatásának és méltóságteljes temetésének fontosságát, továbbá szorgalmazza a feltételezett elkövetők büntetőeljárás alá vonását.³ A határozat felszólítja az országokat, hogy tegyenek eleget a népirtás megakadályozását és szankcionálását előírányzó ENSZ-egyezményből fakadó kötelezettségeiknek. A dokumentum felszólítja az ENSZ főtitkárát, hogy *Népirtás Srebrenicában és az ENSZ* címmel hozzon létre tájékoztató programot, és kezdje meg a 2025-ben esedékes 30. évfordulóra való felkészülést.⁴ Továbbá felkéri az ENSZ főtitkárát, hogy erre a határozatra hívja fel minden ENSZ-tagállam, hozzá kapcsolódó intézmény és civil szervezet figyelmét. A határozatban felkéri az összes tagállamot, a szervezet valamennyi intézményét és más nemzetközi és regionális szervezeteket, tudományos intézményeket, hogy emlékezzenek meg erről a nemzetközi napról kegyeletadással, megemlékező és tájékoztató jellegű műsorokkal.⁵

A határozat szövegének és elfogadásának kezdeményezője Németország és Ruanda volt, míg a tervezet módosításait a montenegrói kormány nyújtotta be.⁶ A dokumentumban felidézik a Nemzetközi Büntető Törvény-

¹ KARABEG 2024.

² Generalna skupština UN-a usvojila Rezoluciju o genocidu o Srebrenici 2024.

³ Srebrenica Memorial Center 2024.

⁴ Srebrenica Memorial Center 2024.

⁵ Srebrenica Memorial Center 2024.

⁶ NIKOLIĆ 2024.

szék és a Nemzetközi Bíróság ítéleteit, amelyek népirtásnak minősítették a Srebrenicában elkövetett bűncselekményt.⁷ A Németország és Ruanda által előterjesztett dokumentum nem nevesíti sem Szerbiát, sem a Boszniai Szerb Köztársaságot, ennek ellenére Aleksandar Vučić szerb elnök és Milorad Dodik boszniai szerb vezető intenzív kampányba kezdett annak érdekében, hogy megakadályozzák a srebrenicai népirtás emléknappá nyilvánítását. Vučić és Dodik a határozatot a Szerbia és a Boszniai Szerb Köztársaság elleni támadásként értékelte, amellyel a szerb népet kívánják népirtónak nyilvánítani.⁸

Vučić a határozatot megvitató ENSZ-ülésen kijelentette: „ez a szöveg nem járul a bizalom kiépítéséhez, sokkal inkább régi sebeket tép fel, és új megosztottságot idéz elő nemcsak a régióban, hanem az ENSZ-ben is.”⁹ Majd megkérdezte Németország állandó képviselőjétől, hogy „miért titkolták ennek a határozatnak az előkészítését”.¹⁰

Dodik néhány órával a határozat elfogadása előtt X-oldalán kijelentette: „A következő 30 napban javaslatot teszünk a békés elválásra. Ma egy hivatalos határozattal kezdjük a békés demarkációra való törekvésünket. Javasolni fogjuk, hogy először tisztázzuk az entitások politikai hatásköreit akként, hogy a gazdaság működésének jelenlegi modelljét meghagyjuk. Így néhány éven belül megtörténhet a békés elválás.”¹¹

Itt szükséges megjegyezni, hogy a határozatot olyan geopolitikai pillanatban terjesztették elő és fogadták el, amikor egyrészt javában zajlik az orosz–ukrán háború (amelynek befejezésére jelenleg nincs kilátás), a Belgrád–Pristina-párbeszéd az észak-koszovói fegyveres konfliktus óta megrekedt, a felek nem hajlandók teljesíteni a francia–német javaslatba foglaltakat,¹² Milorad Dodik, a Boszniai Szerb Köztársaság vezetője folyamatosan elszakadással fenyeget, másrészt az Európai Unióban és az Egyesült Államokban is erőteljes választási kampány zajlik.

Jelen politikai helyzetben az EU és az USA érdeke is, hogy a nyugat-balkáni országok biztonságosabbá váljanak. A közelgő európai parlamenti és az amerikai választások előtt az EU tisztségviselői valamiféle eredményt kívánnak felmutatni. Mivel az orosz–ukrán háború kapcsán erre kevés esély mutatkozik, a Belgrád–Pristina-párbeszéd esetén sem várható pozitív fejlemény, ezért

⁷ Srebrenica Memorial Center 2024.

⁸ KARABEG 2024.

⁹ RTS 2024.

¹⁰ RTS 2024.

¹¹ DODIK 2024.

¹² ZSIVITY 2023.

ennek a határozatnak az elfogadásával igyekeztek irányt mutatni és nyomást gyakorolni azon nyugat-balkáni országokra, amelyek nem igazodtak teljes mértékben a közösség kül-, biztonság- és védelempolitikájához. A határozat elfogadása is azt mutatja: az EU és az USA egyre türelmetlenebb. Jelen geopolitikai helyzetben gyors megoldásra törekszenek, figyelmen kívül hagyva a régió országainak társadalmi-politikai jellemzőit.

Az ilyenhez hasonló nyomásgyakorlás nem vezet eredményre, mivel az érintett felek egyrészt új gazdasági, politikai szövetségeseket keresnek, akik ezáltal tovább erősíthetik jelenlétüket a régióban, másrészt a régió belüli kapcsolatokra is hatással lesznek a szavazás eredményei.¹³ Például: szerdán szerb- és oroszbarát szervezetek tüntettek Podgoricában a montenegrói kormány azon bejelentése miatt, hogy támogatja a srebrenicai népirtásról szóló dokumentum elfogadását.¹⁴ Az ENSZ-határozat elfogadása bármennyire is nemes célt szolgált: Szerbiának és a Boszniai Szerb Köztársaságnak az EU-val és az USA-val való kapcsolatára rányomta a bélyegét.

A mostani geopolitikai helyzetben csökkenteni kellene az újabb geopolitikai frontok kialakulásának lehetőségét a Nyugat-Balkánon, amelyek nagyban befolyásolhatják az orosz–ukrán háború kimenetelét, a régió stabilitását és országainak uniós integrációját.

2024. május 24.

Felhasznált irodalom

Додик, Милорад [@MiloradDodik] (2024): У наредних 30 дана биће предложен споразум о мирном разграничењу. Данас крећемо с формалном одлуком да се тражи мирно разграничење. Предложимо да се прво разјасне политичке надлежности у вези с ентитетима, а да сачувамо и оставимо садашњи модел функционисања привреда и у року од неколико година да то прилагодимо моделу мирног разграничења. Српски народ више не може да живи у овој БиХ. Ово што су Бошњаци урадили с резолуцијом о Сребреници је неправно и нису уважили Србе. Х, 2024. мајус 23. Online: <https://x.com/MiloradDodik/status/1793601721026875466>

Generalna skupština UN-a usvojila Rezoluciju o genocidu o Srebrenici (2024). *Al Jazeera*, 2024. május 23. Online: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/liveblog/2024/5/23/generalna-skupstina-un-a-glasa-o-rezoluciji-o-srebrenici>

¹³ Protest srpskih i proruskih organizacija u Crnoj Gori zbog Vladine podrške rezoluciji o Srebrenici 2024.

¹⁴ Protest srpskih i proruskih organizacija u Crnoj Gori zbog Vladine podrške rezoluciji o Srebrenici 2024.

- KARABEG, Omer (2024): Koliko Rusija i Kina mogu pomoći Vučiću u kampanji protiv Rezolucije o Srebrenici? *Radio Slobodna Evropa*, 2024. április 21. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/bih-un-rezolucija-srebrenica-srbija/32913787.html>
- NIKOLIĆ, Sara (2024): Šta treba znati o proceduri glasanja o Rezoluciji o genocidu u Srebrenici. *NIN.rs*, 2024. május 22. Online: <https://nin.rs/politika/vesti/49823/sta-treba-znati-o-proceduri-glasanja-o-rezoluciji-o-genocidu-u-srebrenici>
- Protest srpskih i proruskih organizacija u Crnoj Gori zbog Vladine podrške rezoluciji o Srebrenici (2024). *Radio Slobodna Evropa*, 2024. május 22. Online: <https://slobodnaevropa.org/a/crna-gora-protest-rezolucija-srebrenica/32959624.html>
- RTS (2024): Vučić na sednici o rezoluciji: Otvoriće stare rane i doneti nove podele, ne samo u regionu. *N1 info*, 2024. május 23. Online: <https://n1info.rs/vesti/vucic-un-rezolucija-o-srebrenici/>
- Srebrenica Memorial Center [@SrebrenicaMC] (2024): The Final Draft of the Resolution 'International Day of Reflection and Commemoration of the 1995 Genocide in Srebrenica'. X, 2024. május 2. Online: <https://x.com/SrebrenicaMC/status/1785974164605604194>
- ZSIVITY Tímea (2023): Francia ultimátum a szerb-koszovói viszony rendezése érdekében. *Ludovika.hu*, 2023. szeptember 4. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/09/04/francia-ultimatum-a-szerb-koszovoi-viszony-rendezese-erdekeben/>

Tagállami politikai helyzetkép

Tárnok Balázs

A visegrádi együttműködés él, de vergődik

Bevezetés

Prágában találkoztak február 27-én a visegrádi csoport miniszterelnökei. A visegrádi együttműködés él, fontosságát valamennyi vezető hangsúlyozta, azonban régi fényét és dinamikáját egy ideig várhatóan nem nyeri vissza. A V4-nek azokra a kérdésekre kell összpontosítania, amelyekben egyetért, azonban a háborúval kapcsolatos nézetkülönbségek nehezítik a közös fellépés hatékonyságát.

Visegrád dinamikája: V4 – V2+2 – V3+1 – V2+2

Az elmúlt néhány év távlatából arra a következtetésre juthatunk, hogy a visegrádi együttműködés a 2010-es évek közepén élte fénykorát. A visegrádi országok kormányai egyetértettek a napi politikát és a közbeszédet meghatározó fő kérdésekben, és nem voltak olyan nagy horderejű nézetkülönbségek, amelyek a felek között jelentős megosztottsághoz vezettek volna.

Mindezen szoros együttműködés mellett is elkezdett azonban kialakulni egyfajta megosztottság a csoporton belül, részben amiatt, hogy Magyarországgal és Lengyelországgal szemben jogállamisági eljárások indultak az Európai Unióban, a két állam vezetése pedig egyre karakteresebben foglalt állást a fősodorbéli uniós politikai álláspontokkal szemben. A helyzet e tekintetben tovább romlott, miután 2020 elején Szlovákiában,¹ 2021 végén pedig Csehországban került sor kormányváltásra,² aminek eredményeként az EU intézményeivel sokkal kevésbé konfrontálódni kívánó kabinetek kerültek hatalomra. Ekkorra már világosan kirajzolódott, hogy a V4 valójában V2+2.

Az orosz–ukrán háború kitörése óta a helyzet magyar szempontból még rosszabbra fordult, ugyanis Oroszország Ukrajna ellen elkövetett agressziója

¹ TÁRNOK 2022a.

² TÁRNOK 2022b.

soha nem látott töréspontot okozott Magyarország és térségi partnerei, első sorban Lengyelország között, és ez Magyarország európai pozícióját és a visegrádi együttműködés belső kohézióját is jelentősen befolyásolta. A háborúval kapcsolatos külpolitikai fellépéssel, így különösen az Oroszországgal fenntartott viszonytal és az Ukrajna támogatásával kapcsolatos nézetkülönbség nem csupán egy kérdésnek bizonyult a sok közül, hanem olyan szimbolikus ügynek, amely a többi szakpolitikai együttműködést is képes volt felülírni, hiszen több esetben szakpolitikai témájú V4-egyeztetések maradtak el e nézetkülönbségek miatt. Ekkor úgy tűnt, hogy a V4 inkább a V3+1 irányába halad.

A tavaly őszi lengyelországi és szlovákiai választások újra befolyásolták a V4 belső dinamikáját. Lengyelországban Donald Tusk került hatalomra, aki kétséget sem hagyott afelől, hogy milyen viszonyt kíván fenntartani az Orbán-kormánnyal. Bár a háború kérdésében a PiS-kormányzat is jelentősen eltávolodott Budapeستől, Tusk egészen új dimenziót hozott a magyar–lengyel viszonyba negatív értelemben. A távolság Budapest és Varsó között nem csupán tovább nőtt, de a távolságot mindkét fél igyekszik bebetonozni. Ezzel szemben Pozsonyban a magyar kormány szempontjából kedvező fordulat történt, hiszen az a Robert Fico került vissza a hatalomba, aki kijelentette, hogy erősíteni kívánja a visegrádi együttműködést, és határozottan fel kíván lépni a tagállami hatáskörök uniós csorbítása ellen. Fico a választást jórészt oroszbarát és háborúellenes kommunikációjával nyerte meg. Csehország és Lengyelország Kijev két kiemelt támogatója, Prága és Varsó is kiterjedtebb és gyorsabb fegyverszállítás mellett érvel. Magyarország és Szlovákia azonban nem hajlandó fegyvereket küldeni Ukrajnának, és a mielőbbi békekötés mellett foglal állást. A V4-ben tehát újra a V2+2 állapot állt be, de más felállásban, mint korábban.

Megosztottság a V4-en belül

Ez a megosztottság a február 27-i prágai találkozón is érezhető volt. A cseh és a lengyel miniszterelnök a V4-találkozó előtt külön is egyeztetett Prágában, amely kétoldalú találkozó ráadásul tovább tartott, mint maga a V4-csúcs.³ Ezzel szemben Robert Fico és Orbán Viktor közösen látogatta meg Miloš Zeman korábbi cseh államfőt.⁴ Petr Fiala cseh kormányfő továbbá arról beszélt, hogy

³ JOZWIAK 2024.

⁴ MTI 2024b.

nem volt számára nagy öröm találkozni a magyar és a szlovák kormányfővel, akikkel számos kérdésben nem ért egyet.⁵

A V4-en belüli megosztottságot továbbra is Ukrajna orosz agresszióval szembeni támogatásának kérdése okozza. Petr Fiala a találkozót követő sajtótájékoztatóján kifejtette: „mindannyian békét akarunk, de csak egy út van annak elérésére, ez pedig az, hogy megakadályozzuk az agresszort abban, hogy elérje céljait.”⁶ Tusk hasonlóképpen amellett érvelt a találkozó után, hogy a Nyugatnak többé nem szabad kompromisszumot kötnie olyan alapvető kérdésekben, mint a függetlenség és a területi integritás.⁷

Ezzel szemben a magyar és a szlovák miniszterelnök arról beszélt,⁸ hogy azonnali tűzszünetre van szükség, és azt hangsúlyozták, hogy fegyveres úton nem megoldható a konfliktus. Robert Fico szlovák miniszterelnök továbbá kijelentette, hogy a Nyugat hozzáállása a háborúhoz „teljes kudarc”.⁹

Orbán Viktor miniszterelnök a sajtótájékoztatóján elmondta, hogy „a magyar nemzetbiztonság egyik legfontosabb alapvetése az, hogy tőlünk keletre legyen egy olyan entitás, amely Oroszország és Magyarország között helyezkedik el. Ukrainát tehát magyar nemzeti érdekek miatt is segítjük”. Orbán Viktor szerint a véleménykülönbség ott van a V4-ek között, hogyan lehet jól segíteni Ukrainát. „A magyar álláspont világos: nem küldünk fegyvert Ukrainába, se katonával, se katona nélkül, viszont ezenkívül minden segítséget megadunk.” Rámutatott: a magyarok azt látják, hogy Oroszország nem fogja legyőzni Ukrainát, de a Nyugat által támogatott Ukrajna sem fogja legyőzni Oroszországot.¹⁰

Egyetértés a V4-en belül

Szakpolitikai megközelítésben sokkal több ügyben értenek egyet a felek a visegrádi csoporton belül, mint amennyi szétválasztja őket. A prágai csúcs-találkozón a felek egyetértettek az energiapolitikával kapcsolatos kérdésekben, különösen abban, hogy fokozni kell a nukleáris energiát, az illegális migráció elleni határozott fellépésben, a kötelező uniós migrációs kvóták elutasításában, valamint az EU föderalizálására tett kísérletek elhárításában is. A V4-államok

⁵ Ma7–MTI 2024.

⁶ Ma7–MTI 2024.

⁷ JOZWIAK 2024.

⁸ JOZWIAK 2024.

⁹ Euronews – Associated Press 2024.

¹⁰ MTI 2024a.

egyvetértettek továbbá az európai közbeszédet és politikát jelenleg rendkívüli mértékben meghatározó mezőgazdasággal kapcsolatos kérdésekben, így különösen abban, hogy az EU zöldmegállapodásának (*Green Deal*), amelynek meg kell nyitnia az utat az üvegházhatást okozó gázok nettó kibocsátásának 2050-ig történő megszüntetéséhez, nem szabad az uniós gazdálkodók versenyképességének rovására mennie.¹¹

Orbán Viktor a találkozót követően kifejtette: „Visegrád él, Visegrád fontos. Különbségeinket kellő tisztelettel tudomásul tudjuk venni, még ha vitatjuk is egymás álláspontját. A közös ügyekben pedig tovább erősítjük az együttműködést.” A miniszterelnök szerint az ukránoknak nyújtandó segítséget érintő véleménykülönbségek ellenére is van értelme a visegrádi együttműködés folytatásának. Több olyan témát is említett, amelyben sikeres a visegrádi országok együttműködése, így például az illegális migráció kérdése, ahol a kvótaügy nem került le a napirendről, s továbbra is érdemes együttműködni ezen a területen.¹²

Vít Havelka, a prágai Europeum Intézet elemzője szerint bár az egyes államok között alapvető különbségek vannak Ukrajna támogatását illetően, ez nem jelenti azt, hogy a visegrádi csoport egészének ne lenne értelme, éppen a regionális együttműködésben rejlő lehetőségek miatt.¹³ Viktor Daněk, az Europeum Intézet igazgatóhelyettese azt emelte ki, hogy a migráció kérdésében a jövőben is várható az együttműködés a felek között.¹⁴

Van értelme a visegrádi együttműködésnek?

A magyar miniszterelnök szerint a mostani prágai kormányfői csúcs „önreflexiós találkozó volt”, arról szólt, van-e szükség a V4-re ilyen formában. Emlékeztetett: hasonló tanácskozássra a visegrádi országok európai uniós csatlakozása után is sor került, amikor a V4-ek a közös érdekekben való együttműködés folytatása mellett döntöttek. Orbán Viktor szerint az orosz–ukrán háború most „mindent felülírt”, újra felmerült az együttműködés folytatásának kérdése.¹⁵

Bár a felek kevés dologban különböznek élesen, leginkább Ukrajna támogatása sorolható ide, de ez nem csupán egy kérdés a sok közül, hanem az együttműködés dinamikáját a szakpolitikai, sőt az állampolgári szintig meghatározó

¹¹ JOZWIAK 2024.

¹² MTI 2024a.

¹³ Aktuálne:24 2024.

¹⁴ Skupinu V4 by mohlo nadále spojovat téma migrace, říká analytik 2024.

¹⁵ MTI 2024a.

véleménykülönbség. Ezzel együtt sokkal több kérdésben van egyezés a felek között. A visegrádi együttműködés fenntartása azokon a területeken, ahol a felek egyetértenek, valamennyi állam érdeke. A visegrádi csoport elmúlt 30 évnyi tapasztalata is erre a gondolatra épül: önmagukban a visegrádi csoport államait könnyen figyelmen kívül hagyhatnák olyan nehézsúlyú államok, mint Németország és Franciaország, de egységesen, közel 65 millió polgárt képviselve sokkal nehezebben kerülhetők meg. Ha a V4 ki tud alakítani közös álláspontot olyan kérdésekben, mint a migráció, a mezőgazdaság és az energiapolitika, és ezt a közös álláspontot közösen tudja képviselni az Európai Unióban, az valamennyi részes ország javára válik.

A V4-en belül azonban nem ugyanolyan súlyúak az egyes államok. Lengyelország önmagában is regionális hatalomnak számít, az orosz–ukrán háború kitörése óta szerepe tovább nőtt Közép-Európában. Magyarország számára a korábbi V2+2 felállás tehát sokkal kedvezőbb volt, mint a jelenlegi, mert a stabil lengyel–magyar szövetség helyett most Budapestnek a több szempontból is bizonytalan elköteleződésű Robert Fico jutott szoros szövetségesül.

A prágai csúcson a cseh, a lengyel és a szlovák miniszterelnök elismerte a véleménykülönbségeket, de valamennyien a visegrádi együttműködés folytatása mellett foglaltak állást. A visegrádi együttműködés tehát vergődik, de él, és mindaddig fenn fog maradni, amíg a felek a különbözőségeik ellenére együttműködésüket a kölcsönös tiszteletre és a közös előnyökre tudják alapozni, közös célokat tudnak meghatározni, és azokat közösen tudják érvényesíteni. Ezzel párhuzamosan azonban valamennyi félnek törekednie kell a különbözőségek enyhítésére, mert ellenkező esetben ezek felemészthetik az egyébként kölcsönösen előnyös együttműködést.

2024. március 4.

Felhasznált irodalom

- Aktuálne:24 (2024). *RTVS.sk*, 2024. február 27. Online: <https://rtvs.sk/televizia/archiv/20110/452569#34>
- Euronews – Associated Press (2024): Central European Countries Show Deep Rifts on Ukraine War at V4 Meeting. *Euronews*, 2024. február 27. Online: <https://euronews.com/2024/02/27/central-european-countries-show-deep-rifts-on-ukraine-war-at-v4-meeting>
- Ma7–MTI (2024): V4-csúcs előtt: a cseh kormányfőnek a Ficóval és Orbánnal való tárgyalás „nem jelent örömet”. *Ma7*, 2024. február 27. Online: <https://ma7.sk/nagyvilag/v4-csucs-elott-a-cseh-kormanyfonek-a-ficoval-es-orbannal-valo-targyalas-nem-jelent-oromet>

A visegrádi együttműködés él, de vergődik

- MTI (2024a): A véleménykülönbségek ellenére a V4-nek van értelme. *Orbán Viktor*, 2024. február 27. Online: <https://miniszterelnok.hu/a-velemenykulonbsegek-ellenere-a-v4-nek-van-ertelme/>
- MTI (2024b): Csehország két korábbi államfőjével is találkozott Orbán Viktor Prágában. *Magyarország Kormánya*, 2024. február 27. Online: <https://kormany.hu/hirek/csehország-ket-korabbi-allamfojevel-is-talalkozott-orban-viktor-pragaban>
- Skupinu V4 by mohlo nadále spojovat téma migrace, říká analytik (2024). *TN.cz*, 2024. február 27. Online: https://tn.nova.cz/video/4950-zive-vstupy-a-rozhovory/413467-skupinu-v4-by-mohlo-nadale-spojovat-tema-migrace-rika-analytik?campaignsrc=tn_clipboard
- TÁRNOK Balázs (2022a): Milyen hatással lesz az új szlovák kormány a V4-es együttműködésre? In BAGI Nikolett Dóra et al. (szerk.): *EUSTRAT Műhelytanulmányok 2020*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 186–191.
- TÁRNOK Balázs (2022b): Veszélyt jelent-e a V4 egységére az új cseh kormány? *Ludovika.hu*, 2022. január 25. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2022/01/25/veszelyt-jelent-e-a-v4-egysegere-az-uj-cseh-kormany/>

Tárnok Balázs

Peter Pellegrini Szlovákia új köztársasági elnöke

Bevezetés

Peter Pellegrini jelenlegi szlovák házelnök, a második legnagyobb kormánypárt, a Hlas-SD elnöke nyerte a szlovák államfőválasztás április 6-i második fordulóját, így június 15-én ő veszi át az államfői feladatokat Zuzana Čaputová-tól. Melyek a választás legfőbb tanulságai, és mit jelent Pellegrini győzelme a szlovák bel- és külpolitikára nézve?

A választás eredménye és tanulságai

A választás előtti utolsó közvélemény-kutatások azt vetítették előre, hogy rendkívül szoros verseny várható a szlovák államfőválasztás második fordulójában, és akár néhány tizedszázalékos különbség is lehet a két jelölt között.¹ Az látható volt, hogy a magas részvétel Peter Pellegrininek, az alacsonyabb Ivan Korčoknak kedvezhet. Ivan Korčok az első fordulót a vártnál nagyobb, 5,5%-os előnnyel nyerte meg, azonban Peter Pellegrini mellett több korábbi elnökjelölt állt ki, és várható volt, hogy azok, akik március 23-án nem a két vezető jelöltre adták a voksukat, inkább Peter Pellegrinire szavaznak a második körben. A kérdés tehát az volt, ki tud jobban mobilizálni április 6-án.²

Ez egyértelműen Peter Pellegrininek sikerült, akire 1 409 255 érvényes szavazatot adtak le, a voksok 53,12%-át (Ivan Korčok 1 243 709 szavazattal 46,88%-ot szerzett), így ő lesz Szlovákia következő köztársasági elnöke.³ Ami az eredmény szempontjából döntő lehetett, hogy az első fordulóhoz képest közel 10%-kal volt magasabb a választási részvétel, 61,14%, amely kiemelkedőnek számít Szlovákiában (2019-ben 41,7%, 2014-ben 50,4% volt a részvétel a második fordulóban).

¹ Ma7-TASR 2024a.

² Ma7-TASR 2024b.

³ Vol'by prezidenta SR [é. n.].

Korčokra az első fordulóban 958 393 (42,51%) fő szavazott, Peter Pellegrini 834 718 (37,02%). Pellegrini tehát sokkal jobban mobilizált a második körre, ahol több mint 570 ezerrel többen szavaztak rá. Nem csupán első körös támogatóit tudta megtartani, és az első körben más jelöltre szavazatot leadott polgárok támogatásának többségét begyűjteni, de olyan választók támogatását is megkapta, akik az első körben nem járultak a szavazóurnákhoz.

A magyarlakta járásokban is Peter Pellegrini győzedelmeskedett, annak ellenére, hogy az első fordulóban több déli körzetben is Ivan Korčok tudott győzni. Az ország déli, magyarlakta területein, bár valamivel magasabb volt a részvétel, mint az első fordulóban, a részvételi arányok most is jelentősen elmaradtak az országos átlagtól, amiből arra is következtethetünk, hogy a felvidéki magyarok többsége távol maradt ettől a választástól.⁴

Ivan Korčok Pozsonyban és Kassán, illetve Pozsony környékén tudott győzni, azonban a járások többségét, a vidéki Szlovákiát Peter Pellegrini nyerte meg.

A választás második fordulójában két világnézet és két egymással szemben álló politikai tömb csapott össze, aminek a tétje ellenzéki szempontból az volt, hogy az új államfő képes lesz-e ellensúlyozni Robert Fico hatalmát, és javítani az ország külpolitikai megítélését, kormányzati szempontból pedig, hogy sikerül-e stabilizálni a két legfőbb közjogi méltóság viszonyát, és a politikai káoszt okozó állam- és kormányfői viszályt fel tudja-e váltani a hatékony együttműködés időszaka.

A kampány fő témája és hívószava mégis a „béke” volt. Ahogy Ivan Korčok is kifejtette a választást követő beszédében, ellenfele a háború jelöltjének állította be.⁵ Pellegrini tehát el tudta hitetni az ország lakosságának jelentős részével, hogy Ivan Korčok elnökké választása veszélyt jelenthet az országra, az egyértelműen nyugati elköteleződésű politikus képes lehet belesodorni Szlovákiát egy háborúba. Bár ezek az állítások a köztársasági elnök Alkotmány biztosította hatásköreit figyelembe véve legalábbis megmosolyogtatóak, a kampánystratégia működött, ez azonban kevésbé meglepő. Robert Fico már korábban is felismerte, hogy profitálhat a szlovák társadalom oroszbarát lelkületéből,⁶ és mint ismert, tavaly szeptemberben erősen ukrán- és nyugatellenes narratívával nyerte meg a parlamenti választást.

⁴ Ma7 2024a.

⁵ CZÍMER 2024.

⁶ TÁRNOK 2023.

A választás bel- és külpolitikai hatásai

Peter Pellegrini 2018 és 2020 között Szlovákia miniszterelnöke volt, majd a Smer-SD 2020-ban elveszítette a parlamenti választást, ezt követően Pellegrini társaival kilépett a Smerből, és megalapította a Hlas-SD (Hang-Szociáldemokrácia) pártot. 2023 elejéig vezette is a közvélemény-kutatásokat, a 2023. szeptember 30-i előrehozott választáson azonban csak a harmadik legtöbb szavazatot tudta megszerezni, a Hlas-SD pedig a Fico vezette kormánykoalíció második legnagyobb pártja lett. Pellegrininek a kormányváltást követő osztzkodásban a házelnöki poszt jutott, június 15-től pedig ő veheti át a Grassykovich-palota kulcsait Zuzana Čaputová hivatalban lévő államfőtől.

Pellegrini győzelmének elsősorban a szlovák belpolitikára nézve lesznek hatásai. A Hlas-SD elnöke a kampány során leszögezte: ha államfővé választják, lemond pártelnöki tisztségéről.⁷ Ezt most meg kell tennie, és a házelnöki tisztségben is meg kell választani az utódját.

Pellegrini formális távozása a szlovák pártpolitikából valójában azonban jelentősen átalakíthatja az erőviszonyokat a kormánykoalíción belül, növelve a Hlas felszámolásának esélyeit. A Hlas-SD politikusainak nagy része korábban a Smerben, Robert Fico irányítása alatt politizált, a 2020-ig tartó maffiakormányzás bukását követően alakítottak saját szociáldemokrata formációt. A 2023-as parlamenti választást követően azonban újra összenőtt, ami összetartozik: a Smer és a Hlas alkotja a szlovák kormány derékhadát (a harmadik koalíciós társ Szlovák Nemzeti Pártnak összesen 10 képviselője van a 150 fős szlovák törvényhozásban, a Smernek és a Hlasnak együtt 69), politikájuk tekintetében pedig egyre kevesebb szempont szerint lehet különbséget tenni a két párt között. Robert Ficónak egyértelműen érdeke lenne újra összekovácsolni a két formációt, a vezető távozását követően bedarálni a másikat saját pártjába, és erősen kérdéses, hogy lenne-e bárkinek képessége a Hlason belül megakadályozni ezt. Robert Fico korábbi alárendeltje győzelmével tehát duplán nyert: hozzá hű köztársasági elnököt szerzett, és megnyílt a lehetőség a Hlas *de facto* beolvasztására.

Mi lesz Ivan Korčokkal? A politikus a kampányban is tett rá utalást, hogy elnökválasztási veresége esetén sem adja fel politikai ambícióit, a vereség bejelentését követően pedig arról beszélt, hogy csalódott, de folytatni kívánja

⁷ Ma7 2024b.

az ország érdekében végzett munkáját.⁸ Ezt vélhetően valamelyik liberális párt színeiben teszi majd meg.

Az új szlovák köztársasági elnök az ország külpolitikai irányultságára is hatással van, az Alkotmány azonban inkább szimbolikus, mintsem tényleges politikai erővel ruházza fel az államfőt e tekintetben. A szlovák külpolitika formálója tehát továbbra is a Fico vezette szlovák kormány lesz, Pellegrini inkább végrehajtója lesz ennek a külpolitikai stratégiának. Ahogy korábban is a Smer „nyugatos” arcaként jelent meg, úgy államfőként is ezt az irányvonalat képviselheti, annak ellenére, hogy az államfői tisztséget éppen az oroszbarát és nyugatellenes lelkület kihasználásának köszönheti.

Peter Pellegrini szlovák államfőként vélhetően a magyar kormánnyal is jó viszonyt tart majd fenn, figyelemmel arra, hogy nem csupán a felvidéki magyar egységpárt, a Magyar Szövetség, de a budapesti kormányzat is támogatásáról biztosította a korábbi szlovák miniszterelnököt a második forduló kampánya során.

2024. április 8.

Felhasznált irodalom

- CzíMER Gábor (2024): Korčok: Csalódott vagyok, de nem felejttem el, hogy a háború jelöltjének állítottak be. *Új Szó*, 2024. április 7. Online: <https://ujso.com/kozelet/korcok-csalodott-vagyok-de-nem-felejttem-el-hogy-a-haboru-jeloltjenek-allitottak-be>
- Ma7 (2024a): Hogy szavaztak a magyarlakta városokban az államfőválasztás második fordulójában? *Ma7*, 2024. április 7. Online: <https://ma7.sk/aktualis/hogy-szavaztak-a-magyar-lakta-varosokban-az-allamfovalasztas-masodik-fordulojaban>
- Ma7 (2024b): Pellegrini hivatalosan is bejelentette: indul az államfőválasztáson. *Ma7*, 2024. január 19. Online: <https://ma7.sk/aktualis/a-hlas-elnoksege-jovahagyta-pellegrini-allamfojeloltseget>
- Ma7-TASR (2024a): Fej-fej mellett Pellegrini és Korčok. *Ma7*, 2024. április 3. Online: <https://ma7.sk/aktualis/fej-fej-mellett-pellegrini-es-korcok>
- Ma7-TASR (2024b): Fico és Danko is beállt Pellegrini mögé. *Ma7*, 2024. április 3. Online: <https://ma7.sk/aktualis/fico-es-danko-beallt-pellegrini-moge>
- TÁRNOK Balázs (2023): Szemben a szlovák és a nyugati fősodorról. *Ludovika.hu*, 2023. szeptember 19. Online: <https://ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/09/19/szemben-a-szlovak-es-a-nyugati-fosodorrall/>
- Vol'by prezidenta SR [é. n.]. *Vol'by prezidenta Slovenskej republiky 2024*. Online: https://volby.statistics.sk/prez/prez2024/sk/vysledky_hlasovania_kolo2.html

⁸ CzíMER 2024.

Csepei Réka

A francia Nemzetgyűlés feloszlatásának lehetséges következményei

Az európai parlamenti választásokon elsőpró győzelmet aratott a Nemzeti Tömörülés (Rassemblement National). A 31,4%-ot elért párttal szemben a hatalmon lévő Renaissance (Megújulás) koalíció 14,6%-ával ennek a felét sem érte el.¹

Az igencsak szélsőséges eredmények tükrében Emmanuel Macron elnök feloszlatta a Nemzetgyűlést,² és június 30-ra és július 7-re írta ki az új választások két fordulóját.

Elhamarkodott döntés volt-e ez részéről? És mindez milyen következményekkel járhat a francia belpolitikára, illetve Európára nézve? Azaz akár újraírhatja-e az ötödik köztársaság történelmét ez az esemény?

Június 9-én a francia választópolgárok többsége a Marine Le Pen vezette Nemzeti Tömörülésre adta le voksát, valósággal átrajzolva ezzel Franciaország választási térképét.³ Ugyan az előzetes becslések szinte 100%-ban megelőlegezték, hogy mi fog történni,⁴ Macron elnök tehát feltételezhetően készülhetett esti bejelentésére, illetve a Nemzeti Tömörülés listáját vezető Jordan Bardella kampányában több ízben felszólította a francia elnököt a Nemzetgyűlés feloszlatására pártjának győzelme esetén, az országot mégis villámcsapásként érte az elnöki bejelentés új választások kiírására.⁵

Sokan elhamarkodottnak ítélték Macron döntését. Az időzítés annál is inkább meglepő, hiszen a francia elnök akkor szólalt fel, amikor még az olaszok nem zárták le az urnákat. Továbbá a közelgő olimpiai játékok is kérdésessé tették többek számára ezt a dátumválasztást.

Első körben talán azt érdemes elemezni, hogy mivel magyarázható a Nemzeti Tömörülés ilyen mértékű sikere? Emlékeztetőül tegyük hozzá, hogy Marine Le Pen pártja az előző EP-választásokon, azaz 2019-ben, gyakorlatilag ugyanazt az eredményt érte el, mint a Macron vezette LRM (La République en Marche).

¹ LEHOT-COUPETTE-PIGEAU 2024.

² AUDUREAU 2024.

³ AUBERT 2024.

⁴ BRIOULET 2024.

⁵ France 2 2024.

Mi történt az azóta eltelt öt évben? Azaz mivel magyarázható a hatalmon lévő párt ilyen nagy mértékű zuhanása a választópolgárok szemében? Számos okot említhetünk ezzel kapcsolatban. Talán itt elsősorban magának a Nemzeti Tömörülésnek a rendkívül ügyes megújult kommunikációját kell említenünk. Az 1972-ben alapított Nemzeti Front (Front National)⁶ elnökének, Jean-Marie Le Pennek szélsőséges, sokszor negacionista szóhasználata sokakban keltett visszás érzéseket. A 2018-ban a nevét is megváltoztató párt ezzel a kétes múltjával kíván szakítani. A fokozatosan felépülő dediabolizációs folyamat részeként említhetjük Jordan Bardella mint listavezető előtérbe helyezését, amely a Le Pen „dinasztiával” (a lány, Marine mellett ott szerepel az unokahúg, Marion Maréchal, a Reconquête, azaz Visszahódítás párt listavezetője is) nehezen azonosulni tudó választópolgárok megnyugtatót vette célba. A 27 éves, jó kiállású, figyelemre méltó közösségimédia-használatával a fiatalok egy részét (is) megszólítani tudó Bardella ennek a „tisztító” folyamatnak a része, amely igencsak hatásosnak bizonyult. Ugyanennek az átalakulást sugalló taktikának tudható be a Nemzeti Tömörülés határozott elhatárolódása az AfD-től, amely a német szélsőjobb oldali párt Identitás és Demokrácia pártcsoportból való kizárásával konkretizálódott. A mára már a szélsőjobb oldali besorolást is visszautasító, magát konzervatív radikális, nemzeti pártnak nevező tömörülés az elmúlt években a francia állampolgárok által legfontosabbnak tartott témák körül szervezte politikáját: a vásárlóerő növelése, a nemzeti tudat erősítése, a vezető (ideértve az EU-s) elit kritikája.

Az ellentétes, Renaissance koalíciót röviden megvizsgálva pedig elmondhatjuk, hogy az elmúlt időben egyre erősödött az a liberális gazdasági, szociális érzékenységet voltaképpen nélkülöző tendencia, amely a társadalmi feszültségeket tovább szította. És ezt a folyamatot az igen népszerű, 35 éves Gabriel Attal alig néhány hónappal ezelőtti miniszterelnöki kinevezése sem tudta visszajára fordítani, vagy legalábbis enyhíteni. Szintén taktikai hibaként említhetjük annak a Valérie Hayer-nek az EP-listavezetői kinevezését, aki gyakorlatilag teljesen ismeretlen volt a franciák nagy többsége előtt (szemben a már jó ideje porondon lévő Jordan Bardellával). A belpolitikai feszültségekhez még hozzátehetjük annak az Európára koncentráló, háborúpárti macroni stratégiának a kritikáját, amely egy olyan eurosszimista országban, mint a mai Franciaország (a franciák 52%-a nem bízik az unió jövőjében, ezzel a tagállamok közül az utolsó helyen áll),⁷ mindenképpen elhibázottnak tekinthető. Ehhez képest azonban viszonylag

⁶ LASSERRE 2022.

⁷ EP Spring 2024 Survey: Use Your Vote – Countdown to the European Elections 2024.

magas volt a részvételi arány (51,5%). Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy ez az EP-választás sok francia számára voltaképpen a 2027-es elnökválasztás „*mid termjét*” jelentette. Az is megemlítené, hogy a francia EP-választási kampány az Európával kapcsolatos témákat szinte alig érintette. Holott a macronista koalíció lépten-nyomon hangsúlyozta, hogy „Európa jövője most dől el”, utalva ezzel az ukrajnai orosz invázió jelentette konkrét külső fenyegetésre (lásd Macron 2024. április 24-i beszéde a Sorbonne-on).⁸

A legérdekesebb talán annak a vizsgálata, hogy mik lehetnek a kétfordulós nemzetgyűlési választás következményei. Több francia politikai elemző Macron döntését „dupla vagy semmi” jelzővel illette a bejelentés másnapján. Elsősorban megállapíthatjuk, hogy egy demokratikus elvek szerint működő országban igen nehezen elképzelhető, vagy talán még azt is megkockáztathatjuk, hogy elképzelhetetlen lenne, ha a köztársasági elnök nem reagálna egy ilyen komoly választási vereséget követően.

De mire számíthat az elnöki koalíció a nemzetgyűlési választások után? Macron elnök vasárnap esti beszédében igen erőteljes kifejezésekkel fordult a francia polgárokhoz, mintegy felhívva a figyelmüket a „nacionalista, populista és demagóg szélsőjobb” veszélyeire Franciaországra, illetve egész Európára nézve.⁹ Amennyiben a közelgő választások eredményeképpen az ország ilyen irányba tolódik, azzal voltaképpen „deklasszálódik” az egész világ szemében. Feltételezhetően Macron arra számít, hogy a Nemzeti Tömörülés hatalomra jutásának „veszélye” felrázza a francia társadalomnak azt a rétegét, amely a múlt vasárnap távol maradt az urnáktól. Talán olyan típusú reakcióra számít polgártársai részéről, amilyenre 2002-ben került sor, amikor is az elnökválasztás második fordulójába az addigi elnök, Jacques Chirac mellett nem az addigi miniszterelnök, a szocialista Lionel Jospin, hanem Jean-Marie Le Pen került. Ezt a fordulót az akkori francia társadalom valóságos sokként élte meg. 300 tüntetés keretében mintegy másfél millió ember vonult ki az utcákra az elnökválasztás második fordulójára előtt négy nappal, megakadályozva ezzel az akkor még az igen nagy többség által szélsőjobbboldalnak, sőt kifejezetten fasisztának tartott Nemzeti Front hatalomra jutását.¹⁰ Macron tehát feltételezhetően a franciák ilyen típusú reakciójára apellál. Azóta azonban változtak az idők: a Nemzeti Tömörülés konzervatív republikánus párttá „avanzsálta

⁸ Discours sur l'Europe 2024.

⁹ Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur le résultat des élections européennes et la dissolution de l'Assemblée nationale, à Paris le 9 juin 2024.

¹⁰ MÉON–TOJEROW–LAGIOS 2022.

magát”, a macróniának pedig – sokak szerint – befellegzett. Olyannyira, hogy sokan nem is a Nemzeti Tömörülésre, hanem Macron és pártja ellen szavaztak, mintegy protestációként. A húsz éve még elképzelhető forgatókönyv mára már nemigen lejátszható.

Vizsgáljuk meg akkor azt az esetet, amennyiben a parlamenti választásokat Marine Le Pen pártja nyerné meg! Ez úgynevezett „társbérletet” (*cohabitation*) eredményezne. Ez annyit jelent, hogy az elnök, illetve a parlamenti többség és a miniszterelnök nem ugyanannak a pártnak a tagja. Erre a francia belpolitikában több precedens is volt: Charles de Gaulle már 1967-ben felvázolta ennek az alkotmányos lehetőségét, ugyanakkor „társbérletre” először csak 1986-ban került sor, amikor is François Mitterrand elnöklete alatt a republikánus jobboldali (RPR) Jacques Chirac lett a miniszterelnök. Még kétszer volt eddig ilyen kettős hatalom Franciaországban: 1993-ban (szintén Mitterrand elnöklete alatt Édouard Balladur miniszterelnökségével, illetve 1997 és 2002 között, az akkor elnök Chirac a szocialista Lionel Jospin miniszterelnök mellett).¹¹

A 2024-es helyzet azonban más: a macrónia és a Nemzeti Tömörülés elvei között ugyanis antagonisztikus ellentétek vannak, akár a kontinensen folyó háború vagy a migráció kérdésében. Ezek olyan feszültségeket vonhatnak maguk után, amelyek akár a kormányzást is veszélyeztethetik, illetve a már amúgy is pattanásig feszült társadalmat még inkább megoszthatják.

Emmanuel Macron az alkotmány szerint 2027-ig elnök marad. Társbérlet esetén azonban nem lesz olyan hatalma, mint eddig volt. Illetve annak a viszonylag kényelmes három évnek is búcsút mondhat, amellyel második mandátumát zárhatta volna. Még azt a hipotézist is megkockáztathatjuk, miszerint talán arra számíthat, társbérlet esetén bebizonyosodik, hogy Marine Le Pen pártja alkalmatlan a kormányzásra.

A döntés tehát a francia választópolgárok kezében van, akik alig három hét múlva leteendő voksukkal akár új fejezetet is nyithatnak az ötödik köztársaság történelmében.

Európai vetületben szintén jelentős elmozdulásokra lehet számítani. Annál is inkább, mert Franciaországon kívül más, uniós alapító országokban is radikális változások következtek be. Belgiumban Alexander de Croo beadta kormánya lemondását, Németországban pedig a kormánykoalíció szintén nagyon gyengén szerepelt, „átadva” ezzel második helyét az AfD-nek. Elmondhatjuk tehát, hogy – legalábbis eddig – az unió alapját képező francia–német tengely megbillent, amely akár a háborús eskalációs politikát is háttérbe szoríthatja.

¹¹ La Rédaction 2019.

Vasárnap esti beszédében Marine Le Pen Brüsszelnek is üzent, mondván: „a globalizált Európát most a nemzetek Európája váltja fel”.¹²

2024. június 12.

Felhasznált irodalom

- AUBERT, Raphaëlle et al. (2024): La carte des résultats des élections européennes 2024 par commune en France. *Le Monde*, 2024. június 9. Online: https://lemonde.fr/les-decodeurs/article/2024/06/09/la-carte-des-resultats-des-elections-europeennes-2024-par-commune-en-france_6238291_4355771.html
- AUDUREAU, William (2024): Tout comprendre à la dissolution de l'Assemblée nationale : conditions, précédents, conséquences... *Le Monde*, 2024. június 9. Online: https://lemonde.fr/les-decodeurs/article/2024/06/09/qu-est-ce-que-la-dissolution-de-l-assemblee-nationale_6238345_4355770.html
- BRIOULET, Cyril (2024): Élections européennes 2024 : que disent les ultimes sondages publiés à 2 jours du vote? *La Dépêche*, 2024. június 7. Online: <https://ladepeche.fr/2024/06/07/elections-europeennes-2024-que-disent-les-ultimes-sondages-publies-a-2-jours-du-vote-12000939.php>
- Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, sur le résultat des élections européennes et la dissolution de l'Assemblée nationale, à Paris le 9 juin 2024 (2024). *Vie publique*, 2024. június 9. Online: <https://vie-publique.fr/discours/294547-emmanuel-macron-09062024-dissolution-de-lassemblee-nationale>
- Discours sur l'Europe (2024). *Élysée*, 2024. április 24. Online: <https://elysee.fr/emmanuel-macron/2024/04/24/discours-sur-leurope>
- EP Spring 2024 Survey: Use Your Vote – Countdown to the European Elections (2024). *Eurobarometer*, 2024. április. Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3272>
- France 2 (2024): Dissolution de l'Assemblée nationale: les Français réagissent à l'annonce d'Emmanuel Macron. *Franceinfo*, 2024. június 10. Online: https://francetvinfo.fr/politique/parlement-francais/assemblee-nationale/dissolution/dissolution-de-l-assemblee-nationale-les-francais-reagissent-a-l-annonce-d-emmanuel-macron_6595941.html
- La Rédaction (2019): Rôle du président de la République, cohabitations: un historique. *Vie publique*, 2019. június 19. Online: <https://vie-publique.fr/eclairage/38005-role-du-president-de-la-republique-cohabitations-un-historique>
- LASSERRE, Matthieu (2022): RN: 50 ans d'existence du parti d'extrême droite en dix dates. *La Croix*, 2022. október 5. Online: <https://la-croix.com/France/RN-50-ans-dexistence-parti-dextreme-droite-dix-dates-2022-10-05-1201236250>
- LEHOT-COUETTE, Mathieu – PIGEAU, Valentin (2024): Résultats des élections européennes 2024 : découvrez les scores en France, liste par liste. *Franceinfo*, 2024. június 9. Online: https://francetvinfo.fr/elections/resultats-des-elections-europeennes-2024-decouvrez-les-scores-en-france-liste-par-liste_6586365.html
- LeJDD (2024): « Nous sommes prêts à exercer le pouvoir »: déclare Marine Le Pen après l'annonce de la dissolution de l'Assemblée. *MSN*, 2024. június 9. Online: <https://msn.com/fr-fr/>

¹² LeJDD 2024.

A francia Nemzetgyűlés feloszlatásának lehetséges következményei

actualite/france/nous-sommes-pr%C3%AAts-%C3%A0-exercer-le-pouvoir-d%C3%A9clare-marine-le-pen-apr%C3%A8s-l'annonce-de-la-dissolution-de-l'assembl%C3%A9e/ar-BB1nUB30

MÉON, Pierre-Guillaume – TOJEROW, Ilan – LAGIOS, Nicolas (2022): En 2002, les manifestations contre l'extrême droite avaient fait reculer Jean-Marie Le Pen au second tour. *The Conversation*, 2022. április 11. Online: <https://theconversation.com/en-2002-les-manifestations-contre-l'extreme-droite-avaient-fait-reculer-jean-marie-le-pen-au-second-tour-181083>

Csepeli Réka

Pánikkampány Franciaországban

Franciaország újra választási lázban ég: a június 9-i európai parlamenti választások eredményének fényében Macron elnök feloszlatta a Nemzetgyűlést. A francia választópolgárok tehát három héttel az EP-választások után ismét az urnák elé járulhatnak, ezúttal hazájuk parlamenti képviselőinek megválasztására.¹ Az ország történelmében ez az esemény akár sorsfordító is lehet. Hiszen a Nemzeti Tömörülés két héttel ezelőtti rekorderedménye alapjaiban ingatta meg a mérsékelt pártok váltógazdaságához szokott demokráciát. Ez az új felállás, illetve ennek a feltételezhető következményei pedig akár kormányozhatatlanná is tehetik az országot. És ennek persze nem csupán a francia belpolitikára lesz (illetve lehet) kihatása.

Az elnöki bejelentéstől valósággal sokkos állapotba került ország az EP-kampányból épphogy felocsúdva és annak mintegy meghosszabbításaként a törvényhozó testület újraválasztására készül (bár nyilvánvaló, hogy a két választásnak sem a tétje, sem a formája nem ugyanaz, mégis a június 9-i eredmény provokálta a jelen helyzetet).

Az első kérdés, amely sokakban megfogalmazódott az elnöki bejelentés hallatán, nyilvánvalóan az, hogy Macron tehetett-e volna másképp? Egyesek szerint ezzel a döntésével a Nemzeti Tömörülésnek adott igazat, hiszen a pártelnök és EP-listavezető Jordan Bardella erre már kampányában felszólította. Ugyanakkor Macron azzal érvel, hogy egy demokratikusan megválasztott köztársasági elnök nem tehetett másként: meg kellett hallania a „nép hangját”. A kérdés tehát kevésbé a „miért”, mint inkább a „mikor”, azaz az időzítés. Túl szoros az idő – érvelnek sokan, mondván, miért szavaznának a franciák másképp, mint alig három héttel korábban.

Többen – a „macrónia” tagjai közül is – az elnök szemére vetik, hogy Macron voltaképpen egy személyben (kabinetjének két-három tagjával) döntött Franciaország elkövetkezendő legalább három évének sorsáról. Vajon mi motiválhatta? A demokráciát előtérbe állító érvek mellett kiérezhető beszédéből egyfajta csalódottság, sőt talán sértődöttség is, amely az egykori miniszterelnök és 2002-ben köztársaságielnök-jelölt Lionel Jospin attitűdjére emlékeztet,

¹ AUDUREAU 2024.

aki a választás második fordulójába befutó Jacques Chirac – Jean-Marie Le Pen kettős láttán bejelentette, hogy végleg visszavonul a politikából, ezzel magára hagyva pártját és a rá szavazó állampolgárokat is.

Emmanuel Macron döntését többen valóságos „pókerblöffnek” titulálták,² mások „pszichológiai államcsínynek” (*coup d'État psychologique*) tartják,³ amely annál is inkább meglepő, mert ugyan az ötödik köztársaság alkotmánya értelmében Macron elnök marad még három évig, de döntése teljes káoszba sodorhatja a már így is igencsak megosztott országot (ahogy erre a volt köztársasági elnök, Nicolas Sarkozy is figyelmeztet).⁴ Arról nem is beszélve, hogy – szintén az alkotmány szerint – egy éven belül nem oszthatja fel a Nemzetgyűlést újra.

Macron elnök döntése tehát az egész országot felrázta. Az EP-választásokig ugyanis még működhetett az a feltételezés, miszerint a Nemzeti Tömörülés esetlegesen hatalomra juthat 2027-ben, míg június 9-e óta ez az időintervallum három hétre csökkent (még akkor is, ha most nem ugyanarról a hatalomról van szó). A franciák tehát bizony felkapták a fejüket az elnöki bejelentés, illetve annak lehetséges következményei hatására (feltételezhetően ez is volt Macron célja). A pánikhelyzetből néhány nap alatt expressz mobilizáció alakult ki. Az időhiányból kialakult kapkodás eredménye, hogy a franciák nagy része egy héttel az első forduló előtt nehezen igazodik ki az új formációkon.

A baloldali pártok széles koalíciót alakítottak, Új Népfront (Nouveau Front Populaire) néven, amely Philippe Poutou antikapitalista pártjától (NPA) egészen a volt köztársasági elnökig, François Hollande-ig valamennyi, magát baloldalinak tartó pártot, illetve személyt magába foglal.⁵ Erre a közelmúlt francia politikai életében volt már precedens, a NUPES (Nouvelle Union Ecologique et Sociale) formájában.⁶ A négy fő baloldali pártot (a szocialisták, a zöldek, a kommunisták és az LFI [La France Insoumise]) tömörítő Népfront a régi baloldali retorika felelevenítésével operál, elsősorban a Nemzeti Tömörülés diabolizációjára, azaz a Nemzeti Front fasiszta múltjának felemlegetésére helyezve a hangsúlyt. Ez a taktika azonban könnyen visszaüthet, hiszen az ország helyzete és közvéleménye már közel sem ugyanaz, mint 2002-ben. 22 év telt el a Jean-Marie Le Pen győzelmét megakadályozni kívánó mintegy másfél milliós tömeg

² HOUÉIX 2024.

³ Raphaël Llorca, essayiste: « Tout se passe comme si la dissolution avait psychiquement autorisé la liquidation de toutes les limites politiques » 2024.

⁴ LEJEUNE-ANDRÉ 2024.

⁵ *Nouveau Front Populaire* [é. n.].

⁶ Programme partagé de gouvernement de la Nouvelle Union populaire écologique et sociale 2022.

utcára vonulása óta. Ez már nem ugyanaz az ország, és ezt tudomásul kell vennie mindenkinek ahhoz, hogy a kampány racionális mederbe terelődhessen. A Nemzeti Tömörülés ugyanis „elfogadható” és a francia szavazók többsége által tömegesen támogatott (35%-ra teszik ma a választási eredményüket), köztársasági elvekkel összeegyeztethető párttá avanzsált, figyelemre méltó új stratégiával. Ergó a diabolizáció mára aligha ütőképes. A baloldali *ad hoc* koalíció kampányában mindent bevet: a futballista Kylian Mbappé és Marcus Thuram a „szélsőjobb veszélyeiről” szóló felszólalásaitól⁷ a Nemzeti Tömörülés kormányzásra való alkalmatlanságával riogató elemzésekig.

Az 1936-ban Léon Blum indítványozására alakult antifasiszta Népfront⁸ emlékét és stratégiáját feleleveníteni igyekvő baloldali koalíció imázsát egy másik, nehezen felvállalható és sok választópolgárt potenciálisan elriasztó elem is beárnyékolja: az LFI EP-kampány alatt tanúsított magatartása, antiszemita kirohanásai árnyékában elnökük, Jean-Luc Mélenchon *persona non grata*vá vált (Mélenchon a napokban bejelentette, hogy a Népfront győzelme esetén nem pályázik a miniszterelnöki posztra).

A jobboldalon teljes a káosz. Az EP-választásokon a Republikánus Párt (LR) által elért igen gyenge (7,25%) eredmény láttán a pártelnök, Éric Ciotti bejelentette koalíciós szándékát a Nemzeti Tömörüléssel.⁹ Ezzel megszegte pártja egyik alapszabályát (*cordon sanitaire*),¹⁰ amely szerint a mérsékelt köztársasági, De Gaulle eszmeiségét képviselő párt nem léphet szövetségre a szélsőjobboldallal.

Ami pedig a szélsőjobboldalt illeti, a Reconquête! (Visszahódítás!) pártjának EP-listavezetője, Marion Maréchal nagy jobboldali koalícióra szólít fel a Nemzeti Tömörülés vezetésével. Kijelentését követően pártja kizárta soraiból Jean-Marie Le Pen unokáját.

Az elnöki többség (Renaissance, Horizons, Modem) centrista opcióként állítja be magát, elsődleges céljaként a szélsőségek (jobboldalon a Nemzeti Tömörülést, baloldalon pedig az LFI-t is magába foglaló Népfrontot értve ez alatt) elleni küzdelmet jelölve meg, a szociáldemokratákat, illetve a republikánus jobboldalt célozva meg ezzel koalíciós törekvéseiben. Érdekes azt is megjegyeznünk, hogy Emmanuel Macron egyetlen plakátjukon sem szerepel.

Az ily módon polarizálódott politikai paletta három nagy tömbre osztotta tehát a pártok döntő többségét: a Nemzeti Tömörülés körül gravitáló jobboldal,

⁷ LE GALL 2024.

⁸ Le front populaire : une expérience progressiste et démocratique dans une europe menacée par hitler et staline [é. n.].

⁹ A Szenátus honlapja 2024.

¹⁰ 20 Minutes – AFP 2024.

a baloldali pártokat tömörítő Népfront és a kettő között lavírozni igyekvő, hitelét veszített „macrónia”. Jogosan vehető fel a kérdés, hogy mi történik azonban a klasszikus értelemben vett „mérsékelt” pártokkal, illetve potenciális szavazóikkal, akik egyik formációban sem ismernek magukra.

Az ily módon kialakult domináns koalíciók valósággal egymásra licitálnak programjukkal, kivétel nélkül mindnyájan a vásárlóerőt előtérbe állítva. A Népfront visszaállítaná a Mitterrand alatt kivívott 60 éves nyugdíjkorhatárt, 1600 eurós (körülbelül 600 000 forint) nettó minimálbért ígér, árstopot a legfontosabb fogyasztási termékekre, illetve a bérek inflációt követő szabályozását.

Az elnöki többség legfőbb gazdaságot érintő ígéretei, hogy nem emelné meg az adót, 15%-kal csökkentené a villanyszámlát, a nyugdíjakat az infláció szerint határozná meg, illetve a közjegyzői díjat csökkentené a 250 000 euró alatti ingatlanvásárlás esetén.

A Nemzeti Tömörülés a benzinre és az energiafogyasztásra vonatkozó áfát 20%-ról 5,5%-ra csökkentené, az adózást eltörölné 30 éves kor alatt, és az alapvető fogyasztási termékekre kirótt áfát megszüntetné.

Jogosan merül fel a kérdés, hogy miből finanszíroznák mindezt. Az adó megemeléséből? A leggazdagabb társadalmi rétegekre kivetett vagyoadóból (ISF)? Ezeknek a hiányában pedig maradna a már amúgy is nagy mértéket öltött eladósodás tovább fokozása, amely miatt az Európai Bizottság a napokban elítélte Franciaországot. Az LFI akár felvállalná azt is, hogy ha kell, megszegi az uniós megállapodásokat. Az egymásra licitáló ígéretnek láttán felmerül, hogy demagógiáról van-e szó, vagy van ezeknek a programoknak gazdasági realitása.

A miniszterelnök, Gabriel Attal meghúzza a vészharangot, figyelmeztetve a választópolgárokat arra, hogy amennyiben a két „szélsőséges párt” valamelyike jutna hatalomra, a francia gazdaság pillanatok alatt összeomlana, maga után vonva az országot állandóan fenyegető tömeges munkanélküliséget. Valóságos számháborúval állunk szemben.

Számos közgazdász figyelmeztet a Nemzeti Tömörülés optimista, valóságtól igencsak elrugaszkodott gazdasági programjának illuzórikus és egyben veszélyes mivoltára. De vajon a pártot programjának következetlenségeivel vádolni hatékonyan bizonyulhat-e? Láthattuk a május végi Bardella–Attal televíziós vitában, amelyben a miniszterelnök egyértelműen precízebbnek bizonyult szakpolitikai, illetve a közgazdaságot érintő kérdésekben (a számok ismeretében), hogy mindennek voltaképpen semmi eredménye nem volt a franciák választási prefenciájára nézve. Ez azzal is magyarázható, hogy a „gazdasági kérdések Mozartjának” tartott Emmanuel Macron elnöksége alatt kezdődött meg, illetve fokozódott tovább a francia gazdaság mélyrepülése (az ország

eladósodása rekordokat dönt: a GDP 5,5%-a, azaz 3100 milliárd euró,¹¹ a közszolgáltatások degradálódnak, az ország iparosodása rohamosan csökken stb.). Mindez erősítheti számos franciában az elitellenes érzéseket, amit az eltelt évtizedekre jellemző, már a baloldal uralmát is fémjelző és Emmanuel Macron alatt kicsúcsosodó arrogancia csak felerősít.

Riogatás helyett sokkal célravezetőbb lehet annak a vizsgálata, hogy hogyan is jutott ide ez a De Gaulle és az ötödik köztársaság elnöki hatalmára koncentráló, mérsékelt, szélsőségektől távol maradó politikát hirdető, köztársasági elvekre és összefogásra épülő ország. Ehhez a gyarmatosító múlt feldolgozatlanságától a Mitterrand elnökségével megjelenő „kaviárbaloldalon” keresztül a közbiztonság és a bevándorlás kérdésének tabuként kezeléséig számos problémát meg kellene vizsgálnunk. Itt ugyanis már nem csupán a vásárlóerőről van szó, hanem sokkal inkább egy identitásvesztésből kilábalni próbáló ország reakciójáról!

És pontosan ez magyarázza a Nemzeti Tömörülés sikerét. A régóta és jól átgondolt stratégia ugyanis pontosan a vásárlóerő-bevándorlás-közbiztonság hármas érvére épül.

Ehhez csatlakozik a dediabolizáció, a közösségi média rendkívül ügyes használata, illetve az olyan értékek előtérbe helyezése, amelyek háttérbe szorultak (kereszténység, nemzeti identitás) abban a korban, amikor igencsak veszélybe kerültek (bevándorlás, multikulturalizmus). Mindennek köszönhetően mára már a Nemzeti Tömörülés a társadalom összes kategóriájában az első, beleértve az értelmiségieket, a nyugdíjasokat és a fiatalokat is (eddig a vidéki, diplomával nem vagy csak alacsony szinten rendelkező rétegeket érintette meg). Az „őket még nem próbáltuk ki” érv is hozzájárulhat győzelmükhöz.

Végezetül pedig talán a legfontosabb kérdés: megbénulhat-e Franciaország a választásokat követően? Mint már említettük, a köztársasági elnök egy évig nem oszthatja fel újra a Nemzetgyűlést. A kérdés tehát jogos, annál is inkább, mert amennyiben a Nemzeti Tömörülés megszerezne az abszolút többséget a parlamentben, az ily módon kialakuló társbérlet olyan feszültségekkel járna, amelyek a kormányzást nehezen tennék lehetővé. Egyébiránt felmerül az a kérdés is, hogy a mindössze huszonnyolc éves és semmiféle ilyen irányú tapasztalattal nem rendelkező Bardella képes lesz-e a kormányzásra. Amennyiben pedig nem érik el az abszolút többséget, a parlamenten belül olyan antagónisztikus ellentétek kerülnének porondra, amelyek bizony megbéníthatják

¹¹ JACOB 2024.

a döntéshozást. Nem beszélve a fokozódó társadalmi feszültségekről, amelyek sokak szerint akár lázongásokba is torkollhatnak.

Ebben az igen feszült kontextusban járulnak majd a francia állampolgárok június 30-án és július 7-én az urnák elé.

2024. június 24.

Felhasznált irodalom

- 20 Minutes – AFP (2024): Élections Législatives 2024 : Fossoyeur du cordon sanitaire entre LR et l'extrême droite... Qui est Éric Ciotti? *20 Minutes*, 2024. június 12. Online: https://20minutes.fr/politique/assemblee_nationale/4095799-20240612-elections-legislatives-2024-fossoyeur-cordon-sanitaire-entre-lr-extreme-droite-eric-ciotti
- AUDUREAU, William (2024): Tout comprendre à la dissolution de l'Assemblée nationale : conditions, précédents, conséquences... *Le Monde*, 2024. június 9. Online: https://lemonde.fr/les-decodeurs/article/2024/06/09/qu-est-ce-que-la-dissolution-de-l-assemblee-nationale_6238345_4355770.html
- GRAILLOT, Alexis (2024): Législatives: Eric Ciotti annonce une alliance avec le RN. *Public Sénat*, 2024. június 11. Online: <https://publicsenat.fr/actualites/politique/legislatives-eric-ciotti-annonce-une-alliance-avec-le-rn>
- HOUEIX, Romain (2024): „Macron tente un coup de poker”: la dissolution de l'Assemblée nationale, arme à double tranchant. *France 24*, 2024. június 10. Online: <https://france24.com/fr/france/20240610-macron-tente-un-coup-de-poker-dissolution-assembl%C3%A9e-nationale-arme-%C3%A0-double-tranchant>
- JACOB, Fanny (2024): La France épinglée par l'UE pour sa dette: quelles conséquences pour le pays? *Tribunal Du Net*, 2024. június 19. Online: <https://letribunaldunet.fr/argent/la-france-epinglee-par-lue-pour-sa-dette-quelles-consequences-pour-le-pays.html>
- Le front populaire : une expérience progressiste et démocratique dans une europe menacée par hitler et staline [é. n.]. *Sciences Po Bibliothèque*. Online: <https://dossiers-bibliotheque.sciencespo.fr/dossiers-entre-2004-et-2016/le-front-populaire-une-experience-progres-siste-et-democratique-dans-une>
- LE GALL, Aymeric (2024): Elections législatives 2024 : Des figures de l'équipe de France de football s'expriment sur le scrutin à venir. *20 Minutes*, 2024. június 17. Online: <https://20minutes.fr/sport/football/euro-2024/4096487-20240617-france-autriche-urnes-citoyens-thuram-mbappe-bleus-font-voler-eclat-apolitisme-sport>
- LEJEUNE, Geoffroy – ANDRÉ, Antonin (2024): Exclusif – Nicolas Sarkozy au JDD: « La dissolution constitue un risque majeur pour le pays ». *Le Journal du Dimanche*, 2024. június 15. Online: <https://lejdd.fr/politique/exclusif-nicolas-sarkozy-au-jdd-la-dissolution-constitue-un-risque-majeur-pour-le-pays-146419>
- Nouveau Front Populaire* [é. n.]. Online: <https://nouveaufrontpopulaire.fr/>
- Programme partagé de gouvernement de la Nouvelle Union populaire écologique et sociale (2022). *La NUPES*, 2022. május 19. Online: <https://nupes-2022.fr/le-programme/>
- Qu'est-ce que l'Assemblée nationale? (2023). *Vie publique*, 2023. január 13. Online: <https://vie-publique.fr/fiches/19583-quest-ce-que-lassemblee-nationale>

Raphaël Llorca, essayiste: « Tout se passe comme si la dissolution avait psychologiquement autorisé la liquidation de toutes les limites politiques » (2024). *Le Monde*, 2024. június 16. Online: https://lemonde.fr/idees/article/2024/06/16/tout-se-passe-comme-si-la-dissolution-avait-psychiquement-autorise-la-liquidation-de-toutes-les-limites-politiques_6240518_3232.html

Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur [é. n.]. *Conseil constitutionnel*. Online: <https://conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

A Szakpolitikai elemzések a Nemzeti Közszerolálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet munkatársainak azon gyorsjelentéseit tartalmazza, amelyek meghaladják egy blogbejegyzés terjedelmét, tanulmányok előtanulmányaiként szolgalnak. Célunk, hogy minél aktuálisabb témákat dolgozzunk fel kutatási részeredmények bemutatásával. Az elemzések az Európai Bizottság struktúrájának megfelelően a magyarországi viszonylatban is kiemelten kezelt szakpolitikákat fogják össze, úgymint a biztonság- és védelempolitika, a demokrácia és jogállamiság, a digitalizáció, a gazdaság és pénzügy, a kisebbségpolitika, az oktatás és kultúra, valamint a szomszédság- és bővítéspolitika.

A tanulmánykötetet ajánlom az Európai Unió iránt érdeklődő szakmai közvélemény számára, amely az európai integrációról való intenzívebb kommunikációt szolgálja.

Navracsics Tibor